6- YOLCULARIN NAMAZI VE BU NAMAZIN KISALTILMASI BAHSI
1- Yolcularin Namazi ve Bu Namazin Kisaltilmasi Babi
Hadis-i Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder :
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
2- Mina'da Namazi Kasretme Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadisi Serifden Su Hükümler Çikarilmistir :
3- Yagmurlu Zamanlarda Namazin Evlerde Kilinmasi Babi
4- Seferde Hayvan Üzerinde, Hayvanin Döndügü Tarafa Dogru Nafile Namazi Kilmanin Cevazi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden Çikarilan Diger Hükümler:
5- Seferde Iki Namazi Birden Kilmanin Cevazi Babi
6- Hazarda Iki Namazi Birden Kilma Babi
Bu Rivayetlerden Su Hükümler Çikarilmistir:
7- Namazdan (Sonra) Sag'dan ve Sol'dan Çikip Gitmenin Cevazi Babi
8- Imam'in Saginda Bulunmanin Müstehab Olusu Babi
9- Müezzin (Ikaamete) Basladikdan Sonra Nafile Namaza Niyetlanmenin Keraheti Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :
10- Mescide Girenin Okuyacagi Dua Babi
11- Iki Rekaat TahiyyetülL-Mescid Namazinin Müstehab, Onlari Kilmadan Oturmanin Mekruh, ve TahiyyetülL- Mescid'in Her Zaman Için Mesru' Olusu Babi
Bunlardan Su Hükümler Çikarilmistir:
12- Seferden Gelen Kimseye, Gelir Gelmez Mescidde Iki Rek'at Namaz Kilmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
13- Duha Namazinin Müstehab, En Azinin Iki En Mükenmelinin Sekiz; Ortasinin Dört Yahut Alti Rek'at Olusu ve Bu Namaza Devama Tesvik Babi
Bu Hadislerden Su Hükümler de Çikarilmistir:
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
14- Sabah. Namazinin Iki Rek'at Sünnetini Kilmanin Müstehab Olusu; Bunlara Tesvik ve Mezkür Iki Re'at'in Hafif Fakat Devam Üzere Kilinmasi ve Bu Iki Rek'atda Okunmasi Müstehab Olan Sürelerin Beyani Babi
Âise (Radiyallahû anha)'nin Rivayat Ettigi Hadislerinden Çikarilan Hükümler:
15- Farz Namazlardan Önce ve Sonra Kilinan Sünnet-i Müekkedelerin Fazileti ve Sayilarini Beyan Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
16- Nafile Namazi Ayakta ve Oturarak Kilmanin, Bir Rek'atin Bir Kismini Ayakta Bir Kismini da Oturarak Kilmanin Cevazi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
17- Gece Namazi ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Geceleyin Kildigi Namazlarin Rek'at Sayisi, Vitir Namazinin Bir Rek'at Oldugu, Bir Rek'at Namazin Sahih Olusu Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
Hadisden Su Hükümler Çikarilmisdir:
18- Gece Namazini ve Onu Kilmadan Uyuyan Yahut Hasta Olan Kimsenin. Hükmünü Cami Olan

Bab
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
19- Evvabin Namazinin, Sicakdan Deve Yavrularinin Ayaklari Yandigi Zaman Kilinmasi Babi
20- Gece Nafilesinin Ikiser Ikiser, Vitr'in Ise Gecenin Sonunda Bir Rek'at Olarak Kilinmasi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Iki Hüküm Çikarilmisdir.
21- Gecenin Sonunda Kalkamayacagindan Korkan, Vitri Evvelinde Kilsin!» Hadisi Babi
22- Namazin En Faziletlisi Kunutu Uzun Olandir Hadisi Babi
23- Gecede Dualarin Kabul Edildigi Bir Saat Bulunduguna Dair Bab
24- Gecenin Sonunda Zikir ve Duaya Tesvik ve O Zamandaki Icabet Babi
25- Teravih Demek Olen Keyam-i Ramazan'a Tesvik Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler :
26- Gece Namazinda ve Kiyaminda Dua Babi
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Su Hükümler Çikarilmisdir:
27- Gece Namazinda Kiraati Uzatmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :
28- Bütün Gece ta Sabahlayincaya Kadar Uyuyan Kimse Hakkinda Rivayet Edilen Hadisler Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
29- Nafile Namazi Evde Kilmanin Müstehab Olusu, Mescidde Kilmanin Dahi Cevazi Babi
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden, Su Hükümler Çikarilmisdir:
Ayni, Bu Rivayetleri Söyle Siralamisdir:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
30- Gece Namazi Olsun, Baskasi Olsun Devamli Amelin Fazileti Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
31- Namazinda Uyuklayana Yahut Kur'an Okumakdan veya Dua Etmekden Âciz Kalana, Bu Hal Kendisinden Gidinceye Kadar Uyumasini Yahut Oturmasini Emir Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler
32- Kur'an'in Faziletleri ve Kur'an'a Teallük Eden Seyler Babi
33- Kur'an'i Ezberde Tutmaya Ihtimam Emri, Filan Âyeti Unuttum Demenin Keraheti, O Âyet Bana Unutturuldu Demenin Cevazi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
34- Sesi Kur'an'la Süslemenin Müstehab Olusu Babi
35- Mekke'nin Fethi Günü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Fetih Süresini Okumasi Babi
36- Kur'an Okunmasi Sebebiyile Sekinetin Inmesi Babi
Hadisi Serifden Su Hükümler Çikarilmisdir:
37- Kur'an Hafizinin Fazileti Babi
38- Kur'an Okumada Mahir Olanla, Onu Kekeleyerek Okuyanin Faziletleri Babi
39- Okuyan, Dinleyenden Efdal Bile Olsa Fazilet ve Maharet Sahiplerinden Kur'an Okumanin Müstehab Olusu Babi

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
40- Kur'an Dinlemenin, Onu Dinlemek Için Bir Hafizdan Okumasini Istemenin ve Kur'an Okunurken Aglayip Tadebbür Etmenin Fazileti Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
41- Namazda Kur'an Okumanin ve Kur'ani Ögrenmenin Fazileti Babi
42- Kur'an'i ve Süre-i Bakara'yi Okumanin Fazileti Babi
43- Fatiha Ile Süre-i Bakara'nin Son Âyetlerinin Faziletleri ve Bakara'nin Sonundaki Iki Âyetin Okunmasina Tesvik Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler :
44- Süre-i Kehf Ile Âyetü'l-Kürsi'nin Faziletleri Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
45- Ihlas Süresini Okumanin Fazileti Babi
46- Muavvizeteyn'i Okumanin Fazileti Babi
47- Kur'an'i Ögrenip, Ögretenin Fikih veya Baska Ilimler Yönünden Hikmetlerini Ögrenen ve Onlarla Amel Ederek Baskalarina da Ögreten Kimsenin Fazileti Babi
48- Kur'an'in Yedi Harf Üzerine Olmasini ve Bunun Manasini Beyan Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
49- Kur'an'i Tertille Okumak Hezz Yani Ifrat Derecede Sür'atli Okumakdan Kaçinmak ve Bir Rek'atda Iki Yahut Daha Fazla Süre Okumanin Mubah Olusu Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
50- Kiraatlara Müteallik Bab
51- Içinde Namaz Kilinmakdan Nehy Edilen Vakitler Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler
52- Amru'bnü Abese'nin Müslüman Olusu Babi.
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
53- Namaziniz Için Günesin Dogmasini ve Batmasini Aramayin! (Hadisi) Babi
54- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i Ikindiden Sonra Kilmakda Oldugu Iki Rek'at Namazi Tanima Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler :
55- Aksam Namazindan Önce Iki Rek'at Nafile Kilmanin Müstehab Olusu Babi
56- Her Iki Ezan Arasinda Bir Namaz Vardir (Hadisi) Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:
57- Korku Namazi Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :

6- YOLCULARIN NAMAZI VE BU NAMAZIN KISALTILMASI BAHSI

1- Yolcularin Namazi ve Bu Namazin Kisaltilmasi Babi

1- (685) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Salih fc. Keysan'dan dinledigim, onun da Urvetü'hnü Zübeyr'den, onun da. Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âise'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Âise :
«Namaz hazarda ve e seferde ikiser rek'ât olarak farz kilindi. Sonra sefer namazi oldugu gibi birakildi; hazar namazina ziyâde yapildi.» demis.

2- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) :,Bize>îbni Vehb, Yûnus'dan, ö da Ibnî Sîhâb'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Urvetü'bnü Zübeyr, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âiseden naklen rivayet etti ki, Âise söyle demis:
«Allah, namazi farz kildigi zaman ikiser rek'ât farz kildi. Sonra hazarda, onu tamamladi. Sefer namazi Ise ilk defa farz kilindigi sekilde birakildi.»

3- (...) Bana Alîyyü'bnü Hasrem dahî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize tbni Uyeyne, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âise'den naklen haber verdi ki, namaz Ilk farz kilindigi zaman iki rek'ât olarak farz olmus. Sonra sefer namazi oldugu gibi birakilmis. Hazar namazi ise tamamlanmis.
Zührî demis ki: « Urve'ye sordum: Âise'ye ne oluyor ki seferde iken kendisi namazi tam kiliyor? dedim. Urve: Âise, Osmân'm te'vîl ettigi gibi te'vîlde bulünmusdur; cevâbini verdi.»
Bu hadîsi Buhari «namaz» ve «Hicret» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir. .
Farz kelimesi, lûgatda takdir mânâsina gelir. Buradaki namazdan murâd da dört rek'âtli farzlardir. Çünkü üç rek'âtli olan aksam namazi; gündüzün vitri'dir. Binaenaleyh oldugu gibi birakilmisdir. Su hâlde ha-, dîsden murâd: Allah Teâlâ dört rek'âtli farz namazlari ilk defa ikiser rek'ât üzerinden takdir buyurmus, sonra hazar'da kilinanlara ikiser rek'ât daha ilâve ederek, onlari dörder rek'âta çikarmis. Bundan yalniz aksam namazini istisna etmis; demekdir.
Dâvûdî'nin beyânina göre, aksam namazina da bir rek'ât ziyâde edilmisdir. Yâni ona göre evvel emirde aksam namazi da iki rek'ât olarak farz kilinmis; sonra bir rek'ât daha ilâve edilerek üç'e çikanlmisdar.
Buhârî'nin, bir rivayetinden anlasildigina göre namazlara ikiser rek'ât ilâve, hicret'den bir sene sonra yapilmisdir.
Hz. Âise 'nin bu hadisi, mürseldir. Çünkü o, bu vak'aya yetisme-misdir. Fakat böyle mikdâr bildiren yerlerde rey ve içtihada mecal olmadigi için hadîs yine merfû ve muttasil hükmündedir. Âise (RadiyaUahû anha) onu yâ bizzat Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seltem) 'den yahut bir sahâbîden isitmisdir. Hadîs herhalde huccetdir.
Namaza, ziyâde mes'elesi ihtilaflidir. Ebû Ishâk-i Harbî ile Yâhyâ b. Se1âm'a göre hazarda; yâni evinde yerinde oturanlara namazin tamamlanmasindan murâd, namazin sayisidir. Zîrâ Isrâ hâdisesinden önce, namaz, biri günes kavusmazdan önce, digeri dogmazdan önce olmak üzere iki vakitden ibaretti. Hz. Âise'nin, bu hadîsi mezkûr iki vakte üç vakit daha ilâve edilerek; namazlarin bes vakte çikarildigini gösterir.
Diger bâzilarina göre Âise (Radiyalîahû anha) hadîsinden murâd; Isrâ gecesi bes vakit namaz farz kilinirken, evvelâ ikiser rekât takdir bu-yuruldugunu, sonra hazarda (yâni evinde yerinde) olanlar için ikiser rek'ât ilâve edildigini anlatmakdir. Bu takdirde yapilan ziyâde namaz vakitlerine degil, namazin rek'âtlarina âiddir.
Bir takimlari: «Namaz, iki rek'ât olarak farz kilinmisdir. Yâni yolcu dilerse namazini iki rek'ât kilabilir; isterse dört kilmaya da hakki vardir» seklinde tefsirde bulunmuslardir.
Nevevî'nin tefsiri de su'dur: Iki rek'ât kilmak isteyenler için, namaz ikiser rek'ât farz olmusdur. Sonra evinde yerinde olanlara mahsus olmak üzere iki rek'ât daha ilâve edilmisdir. Sefer namazi ise iki rek'ât kilmak dahî caiz olmak üzere birakilniisdir.
Hanefîler, Hz. Âise 'nin bu hadîsi ile istidlal ederek: «Seferde dört rek'âtli namazlari ikiser kilmak ruhsat degil; azimettir. Binaenaleyh yolcunun dört rek'âtli namazlarini tam kilmasi isâet olur.» demislerdir.
Hanefiyye ulemâsi bundan mâda Taberânî 'nin «Mu'-cem» inde rivayet ettigi bir hadîsle ve Nesâî ile Ibni Mâce'nin rivayet ettikleri Ömer (Radiyalîahû anh) hadîsi ile de istidlal ederler. Hz. Ömer hadîsinde söyle denilmektedir :
«Sefer namazi ilci rek'ât; kusluk namazi iki rek'âf; bayram namazi iki rek'ât; cum'a namazi dahî iki rek'âfdir. Bunlar Peygamberiniz Muham-med Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dilinden hiç noksansiz; tamam olarak böyledir.»
îmam Safiî, imam Mâlik ve imam Ahmed b, Hanbe1'e göre, yolcunun dört rek'âtli namazlari, ikiser rek'ât kilmasi, bir ruhsattir. Binaenaleyh onlari isterse dört isterse iki rek'ât kilar. Yalniz iki rek'ât olarak kilmasi efdaldir.

Sâfiîlerden, bir rivayete göre, dört re'ât kilmak efdal; diger bir rivayete göre her ikisi müsavidir. Sahîh ve meshur olan kavil iki rek'ât kilmanin efdal olmasidir.
Bunlarin delilleri az sonra görecegimiz Hz. Ömer hadîsi ile Dârakutnî 'nin tahrîc ettigi Hz. Âise hadîsidir.
Hz. Ömer hadîsinde söyle deniliyor: «Ömer b. Hattâ b'a dedim ki: Halk'in bu gün namazi kisaltmalarina sasarim. Allah' Teâlâ (Kâfirlerin, sizi fitneye düçâr edeceginden korkarsaniz...) buyurarak, namazin ancak fitne zamaninda lasaltilabilecegini; beyân etmisdir. Simdi böyle bir korkulu gün yokdur?
Ömer: Senin sastigin sey'e, ben de sastim da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e söyledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) :
«Bu Allah'in, size îesadduk eyledigi bir sadakadir. Binaenaleyh siz, onun sadakasini kab'ûl edin!» buyurdu; dedi.
Âise hadîsinde dahî: Resûlüllah' (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) namazi bazen kisa kilar; bazen tamamlar; kimi gün oruç tutar; kimi gün de tutmazdi.» denilmektedir. Bu hadîsin isnadi için Dârakutnî: «Sahîhdir.» demisdir.
Ayni hadîsi Beyhakî: Tâlhatü'bnü Amr Ibni Salih ve Mu gîratü'bnü Ziyâd tarîki ile Hz. Âise'den rivayet etmisdir ki, bu zevatin üçü de zayifdirlar.
Hanefiyye ulemâsi, Sâfiîlerin bu delillerine söyle cevap vermislerdir :,
1- Hz. Ömer hadîsi size degil; bize delildir. Çünkü mezkûr hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'in sadakasini kabul etmelerini emir buyurmusdur. Emr-i mutlak, vücûd ifâde eder. Binaenaleyh ser'an o hediyeyi reddetmek serbestisi kalmaz. Burada: «Hiç bir insan sadaka kabul etmek için zorlanir mi?» seklinde bir suâl hatira gelebilir. Cevâbi su'dur: «Resûlüllah (Salîalkhü Aleyhi ve Sellem) 'in :
(Allah, onu size tesadduk eyledi.) sökünün mânâsi: Allah, size hüküm buyurdu, demekdir. Çünkü milk olmaya yaramayan bir sey'i, Allah'in tesadduk etmesi, o sey'i hükümden düsürmekle olur. Netekim Allah'in afvi da böyledir.»
2- Hz. Âise hadîsi ise Buhâri ile Müslim In, Hz. Ibni Ömer 'den tahrîc ettikleri su hadîsde muarizdir: « Ibni Ömer, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde seferde bulundum. Allah, ruhunu kabzedinceye kadar (seferde) iki rek'âtdan fazla namaz kilmadi. Ebû Bekir'le beraber bulundum; o da AHâh Tr-âlâ rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla kilmadi. Osman'-la beraber bulundum; o da Allah Teâlâ rûh'unu kabzedinceye kadar i'd rek'âtdan fazla namaz kilmadi... dedi.»
Selef ve Ha1ef'in ekseri ulemâsina göre seferde dört rek'âtli namazlari, ikiser kilmak vâcibdir. Ashâb-i kiram 'dan Ömer, Alî, Ibni Ömer, Câbir ve Ibni Abbâs (RadiyaHchû anhûm) hazerâtimn mezhepleri de budur. Ayni kavil Halife Ömer b. Abdilâzîz ile Hasan-i Basrî ve Katâde 'den dahi rivayet olunmusdur. Hammâd- b. Ebî Süleyman'a göre seferde namazlarim dört rek'ât üzerinden kilan bir kimse, o namazlari kaza eder. Imam Mâlik 'den bir rivayete göre dahî vakit içinde olmak sarti ile o namazlari ikiser rek'ât olarak kaza eder.
Imam Ahmed b.'Hanbel seferi namazlari için: «Onlari, ikiser rek'ât kilmak sünnettir.» demisdir.
Hattâbî dahî: «Evlâ olan, misafirin namazi kisa kilmasidir. Çünkü kisa kildigi namazin caiz olduguna bütün ulemâ ittifak etmisdir; tamam olarak kilmanin caiz olup olmiyacagi ise ihtilaflidir. Ittifak, ihtilâfa tercih edilir.» diyor.
Aynî: «Bütün bu delillerle, bâzilarinin (Sadaka hadîsi namazi kisa kilmanin ruhsat olduguna delâlet eder.) sözü suya düser.» demisdir.
Gerçi Âise ile Osman (Radiyallahû anhûma) te'vîlde bulunarak, seferde namazlarini dörder rek'â^fc kilmislardir. Fakat bundan Hanefî1er'in kaidesi [1] bozulmaz. Çünkü Hz. Âise seferde namazi iki rek'ât kilmayi da dört rek'ât kilmayi da caiz görüyordu..Su hâlde kendisi iki caizin biri ile amel etmis demekdir. Eger Âise (Radiyallahû cnhc) namazi tamam kilmayi caiz gÖrmeseydi Hanefîler'in kaidesi o zaman bozulurdu.
Hz. Osman hadîsine verilecek cevap da budur. Muhakkikin ulemâya göre Osman ile Âise (Radiyallahû anhûma) 'nin teVilleri bundan âbâretdir. Yâni onlar kasr'la itmamin ikisini de caiz görmüslerdir.
Bâzilari: « Hz. Osman, mü'minlerin imami; Âise de anneleri oldugu için nereye gitseler, kendi evlerinde hükmündedirler.» Seklinde te'vîlde bulunmus; bir takimlari Osman (Radiyallahû anh) 'm Mekke'den evli

bulundugunu ileri sürmüs; daha baskalari: « Hz, Osman'm yaninda Bedeviler bulunuyordu; onlar namaz ebedî olarak ikiser rek'âta indirildi zannetmesinler diye namazlari dörder rek'ât kilmisdir.» demislerse de bu te'vîllerin hiç biri itirazdan salim degildir.
Dört mezhebin imamlari ile Cumhûr-u ulemâya göre mubah olan her seferde kasr caizdir. Selef'den bâzilari namazi kisa kilabilmek için yolda korku bulunmasini sart kosmus; diger bâzilari seferin Hacc veya Ömre vâhut gaza için olmasini; bir takimlari da seferin isyân için degil tâât hususunda yapilmasini sart kosmuslardir.
E-imme-i selâse denilen Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbe1 ile ekseri ulemâya göre ma'siyet seferinde namazlari kisa kilmak caiz degildir. Ebû Hanîfe ile Sevrî'ye göre ise caizdir. Binaenaleyh onlara göre sahibinin elinden kaçan bir köle seferde namazlarim ikiser rek'ât kilabilir.
Hanefîler'e göre mesâfe-i sefer, senenin en kisa günleri hesabi ile üç günlük yol'dur. Burada muteber olan orta yürüyüsle sabah'dan, ögle'ye kadar alman yoldur ki takriben doksan kilometrelik mesafedir. Bu mesafeden daha yakinlara gidenler, namazlarini tamam kilarlar.
Diger mezheplere göre yüklü deve yürüyüsü ile bir gün bir gecelik
mesafedir. Bu mesafe takriben seksenbir kilometre kadardir. Tafsilât fikih kitaplarindadir.

4- (686) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb, Züheyr b. Harb ve Ishâk b. Ibrâbim rivayet ettiler. Ishâk (Bize haber verdi.) tâbirini kullandi, digerleri: Bize Abdullah h. Idris, Ibni Cüreyc'den, o da Ib-ni Ebî Ammâr'dan, o da Abdullah b. Bâbeyh [2]'den, o da Ya'lâ b. Ünieyye [3]'den naklen rivayet etti; dediler. Ya'lâ söyle demis: Ömeru*-bnü'I - Hattâb'a, dedim ki: (Allah Teâlâ) : Eger (sefer esnasinda) kâfirlerin, size fenalik yapacagindan endîse ederseniz, namazi kisaltmanizda size bir vebal yokdur [4]. (buyuruyor.) Simdi insanlar emniyettedir. (O hâlde niçin seferde namazi kisa kiliyoruz?) Ömer, su cevâbi verdi:
— Bu senin sastigin sey'e ben de sastim de, onu Besûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum:
«Bu, Allah'in, size tesadduk eyledigi bir sadakadir. Binaenaleyh siz, onun sadakasini kabul edin!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Ebî Bekr El - Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya, Ibni Cüreyc'den naklen rivayet etti. Demis ki: Bana Ab-durrahmân b. Abdillâh b. Ebî Animâr, Abdullah b. Bâbeyh'den, o da Ya'-lâ b. Ümeyye'den naklen rivayet etti. Ya'lâ: «Ömeru'bnu'l - Hattâb'a dedim ki...» diyerek Ibni Idrîs hadîsi gibi rivayette bulunmus.
Bu hadîsi Tirmizî, Nesâî, Ibni Mâce ve Ibni Hibbân da tahrîc etmislerdir. Rivayetlerin bâzisinda denilmis Ise de meshur ve ma'rûf olan rivayeti kitabimizda oldugu gibi seklindedir.

Hadis-i Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder :

1- «Allah, bize tesadduk eyledi» ve «Yâ Rabbî! Bize tesadduk eyle!» gibi sözler söylemek caizdir. Selefden bâzilari bunu mekruh görmüsse de Nevevî: «Bu açik bir hatâdir.» demisdir.
2- Korku olmayan seferde dahî dört rek'âtli namazlar, ikiser rek'ât kilinirlar.
3- Bir kimse kendinden daha üstün birinin anlasilmasi müskil bir is yaptigini görünce mes'eleyi, ona sorabilir.
4- Cumhura göre âyetdeki kisaltmadan murâd, adedi kisaltmakdir. Ibni Abbâs hey'eti kisaltmak olduguna kaaildir. Ona göre âyet, korku namazi hakkindadir.

5- (687) Bize Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansûr, Ebû'r-Rabî' ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya: (Bize haber verdi.) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Ebû Avâne, Bükeyr b. Ahnes [5]'den, o da Mü-câhid'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti; dediler. Ibni Abbâs :
«Allah, namazi Peygamberimiz (MuhammedJSallallahü Aleyhi ve Sellein)in dilinden hazarda dört, seferde ilci,

korku zamaninda da bir rek'ât ola* rak farz kildi.» demis.

6- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrûn-Nâkid hep birden Kaasim b. Mâlik [6]'den rivayet ettiler. Anir dedi ki: Bize Kaasim b.t Mâlik El - Müzeni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb b. Âiz Et - Tâî [7], Bükeyr b. Ahnes'den o da Mücâhid'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs söyle demis :
«Süphesiz ki Allah, namazi P ey ga.Yi berin iz (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) "\n dilinden; yolcuya iki rek'ât, mukîm'e dört, korku hâlinde ise bir rek'ât olarak farz kildi.»

7- (688) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi, Mûsâ b. Selemete'l-Hüzelî'den naklen rivayet ederken dinledim. Mûsâ söyle demis: Ibni Abbâs'a Mekke'de bulundugum zaman imamla kilmazsam namazimi nasil kilacagim? diye sordum.
— Etû'l-KaasIm (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünneti olmak üzere iki rek'ât (kil!) cevâbini verdi.

(...) Bize, bu hadîsi Muhammed b. Minhâl Ed - Darîr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebî Arûhe rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El - Müsennâ dâhi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hisâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize batam rivayet etti. Bu râvî-IcrIn hepsi Katâde'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.
Selef-i sâlihînden bir cemâat bu hadîsin zahiri ile amel etmislerdir. Hasan-i Basrî, Dahhâk ve Isbâk b. Râhuye bunlar meyânindadir.
Ebû Hanîfe, Safiî, Mâlik ve Cumhûr-u ulemâya göre korku namazi emniyet hâlinde kilinan nama? gibidir. Hazarda kilmiyorsa dört, seferde kilmiyorsa iki rek'at üzerinden kilinir. Fakat hiç bir hâlde,, bir rek'at üzerinden kilinmasi caiz degildir. Bu zevat sadedinde bulundugumuz Ibni Abbâs hadîsini te'vîl ederek: «Bundan murâd: Bir rek'at imamla, bir rek'at da yalniz olarak kilmak-dir.» derler. Netekim sahih hadîslerin ifâdesine göre Peygamber (Sallallahli AieyhI ve Sellem) ile ashabi korku zamaninda namazlarini, bu sekilde kilmislardir.
Nevevî : «Delillerin arasini bulmak için bu te'vîl mutlaka lâzimdir.» diyor.

8- (689) Bize Abdulah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Hafs b. Âsim b. Ömer b. El-Hattâb [8], bahasindan naklen rivayet etti. Demis ki: Mekke yolunda Ibni Ömer'le beraber bulundum. Ögle namazini bize iki rek'ât kildirdi. Sonra döndü geldi. Biz de onunla beraber döndük. Menziline gelip oturdu. Onunla beraber biz de oturduk. Bir aralik namaz kildigi yere bir göz atarak birtakim kimselerin ayakta olduklarini gördü ve:
— Bunlar ne yapiyor? dîye sordu.
— Tesbîhde bulunuyorlar... dedim. Ibni Ömer:
— Ben tesbih yapacak olsam mutlaka namazimi tamamlardim. Kardesim oglu! Gerçekten ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üe bir-likde seferde bulundum. Allah rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla namaz kilmadi. Ebû Bekir'le birlikde bulundum, o da Allah rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla kilmadi. Ömer'le dahî beraber bulundum, o da Allah rûh'unu kabz edinceye kadar iki rek'âtdan fazla kilmadi. Sonra Osman'la beraber bulundum; o da Allah rûh'unu kabzedinceye kadar iki rek'âtdan fazla kilmadi. Allah Teâlâ dahî [9] (gerçekten ResûlüIIah'da sizin için güzel bir Örnek vardir!) buyurmusdur... dedi.

9- (...) Bize Kuteybetü'bhü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zîd (yâni Ibni Zürey') Ömer K Muhammed'den, o da Hafs b. Âsim'dan naklen rivayet etti. Hafs söyle demis: Bir hastaliga tutulmusdum. Ibni Ömer, beni

dolasmaya geldi. Kendisine seferde nafile kilinip kihnmiya-cagini sordum. Ibni Ömer:
— Ben, seferde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in maiyyetinde bulundum ama onu sünnet kilarken görmedim. Eger ben, sünnet kilacak olsaydim farz namazimi tamam kilardim. Allah Teâlâ da (Gerçekten Re-sûîüîlah da, sizin için güzel bir Örnek vardir.) buyurmusdur... dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Taksîr-i salât» bahsinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce «namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
«Tesbîhde bulunuyorlar.» tâbirinden murâd, revâtip denilen nâfilelef yâni vakit namazlarinin sünnetleridir. Bu hadîslerde geçen tesbîh'den murâd, hep bu namazlardir.
Hz. Abdullah b. Ömer'in: «Ben tesbîh yapacak olsam mutlaka namazimi tamamlardim!» sözünün mânâsi: «Ben nafile kilacak olsam farz namazi dört rek'ât olarak tamamlardim. Bu benim için daha makbul olurdu. Lâkin ben bunlarin ikisine de kaail degilim. Seferde sünnet vech üzere namaz, dört rek'âtli farzlari iki kilmak; nafileleri de terk etmekle olur.» demekdir. Ibni Ömer (Radiyallahû anh) buradaki nafileden de bes vaktin sünnetlerini kasdetmisdir. Yoksa onlardan mâda nafileleri seferde kendisi de kilardi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dahî bu gûnâ nafileleri kildigi rivayet olunmusdur.
Ulemâ bes vaktin sünnetlerinden mâda nafile namazlarin seferde kilinabilecegine ittifak etmislerdir. Ihtilâf bes vakit namazin sünnetleri hakkindadir. Hz. Abdullah b. Ömer ile diger bâzi ulemâya göre seferde vakit sünnetlerini kilmak mekruhdur.
Ashâb-i kiramdan bâzilari seferde sünnet namazlarin kilinacagina kaail olmuslardir. Ebû Hanîfe, imam Ahmed, Safiî ve ekseri ulemânin mezhepleri de budur.
Hanefîler 'den Serahsî'nin «EI-Melbsût» nârmndaki eseri ile «El-Hidâye» de: «Sünnetlerde kisaltma yokdur. Ulemâ efdal olan hakkinda söz etmis; bâzilari ruhsatla amel ederek, sünnetleri terk etmenin efdal oldugunu; bir takimlari da Allah'a tekarrub için onlari kilmanin efdal olacagini söylemislerdir.» denilmektedir.
Yine Hanefîler 'den Hindîvâhi'nin beyânina göre, bir yerde mola verildigi zaman sünnetleri kilmak efdal; yürüyüs hâlinde ise terk etmek efdaldir. Hisâm: «Imam Muhammed'i seferde namaz kilarken çok gördüm. Ögle'den evvel ve sonra sünnet kilmiyor; Fakat sabah ile aksam namazinin ikiser rek'ât sünnetini hiç bi-rakmiyordu. Ikindi ile yatsi'dan önce nafile kildigini görmedim. Yatsiyi kilar; sonra vitr'e geçerdi.» demisdir.
Nevevî diyor ki: «Ihtimâl Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sünnetleri konakladigi yerde kilar da Ibni Ömer görmezdi. Zîra nafileyi evde kilmak efdaldir. Yahut sünnetlerin bazen terk edilebilecegine ten-bîh için onlari bâzi vakitlerde kilmamisdir.»
Sünnetlerin terk edilecegine kaail olanlarin istidlal makaminda: «Sünnetler mesru olmus olsa farzi dört olarak tamamlamak daha yerinde bir is olurdu.» sözlerine karsi, Nevevî su cevâbi vermektedir: «Farz kesin olarak mesrudur. Sayet tam olarak dört rek'ât üzerinden kilinmasi mesru olsa seferde bütün farz namazlarin tam olarak kilinmasi icâb ederdi. Nafile ise mükellefin re'yine birakilmisdir. Bu bâb'da rifk-u mülâyemet. onun mesru olmasini gerektirir. Mükellef isterse kilar ve sevap ka zanir; isterse kilmaz ve kilmadigindan dolayi ona hiç bir sey lâzim gelmez.»

10- (690) Bize Halef b. Hisâm ile Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî ve Ku-teyfcetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hammâd (Yâni Ifani Zeyd) rivayet etti, H.
Bana Züheyr b. Harb ile Ya'kûb b. Ibrâbîm de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail rivayet etti. Bu râvîlerIn ikisi de Eyyûb'dan, o da Ebû Ki-lâhe'den, o da Enes'den naklen rivayet etmislerdir ki, Resûlüllali (Sallallühü Aleyhi ve Sellem) ögle namazini Medine'de dört rek'ât kilmis; ikindiyi ise Zii'l-Huleyfe'de Iki rek'ât üzerinden kilmisdir.

11- (...) Bize Saîd b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. MünkedIr ile Ibrahim b. Mey-sera [10] rivayet ettiler. Onlar da Enes b. Mâlik'i söyle derken isitmisler:

«Ben ResûlüElah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber ögle namazini Medine'de dört rek'ât kildim. Yine onunla ikindiyi Zü'l-Huleyfe'de iki rek'ât kildim.»
Bu hadîsi Buhârî «Ebvâbü't-Taksîr» ile «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serif Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in yola çikmazdan evvel namazlarini tam kildigini, yola çiktikdan sonra dört rek'âtli namazlari ikiser kildigini göstermektedir. Z ü'l - Huleyfe Me-dîne*ye alti veya yedi mil mesafede bir yer olup Medîne'liîerin mîkaatidir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1- Zahirîler, seferin azinda da çogunda da namazlarin ikiser rek'ât kilinacagina bununla istidlal etmislerdir.
2- Imam Safiî bu hadîsle istidlal ederek, sefere çikmazdan önce namazlarin dört rek'ât üzerinden kilinacagini söylemisdir. Çünkü itesûlüilah (Salialiahü Aleyhi ve Seilem) , sefere niyet ettigi hâlde ögleyi Medine'de dört rek'ât kilmisdir. Mes'ele ulemâ arasinda ihtilaflidir. Hanefi1er'e göre sefere niyet eden bir kimse, bulundugu kasaba veya köy'ün evlerini geçtigi zaman namazlari kasr etmeye baslar. «Et-Tuhfe» nâm eserde: Mukîm olan bir kimse sefere niyet ederek yürümekle veya vâsitaya binmekle müsâfir oluvermez. Müsâfir sayilmak için sehrin binalarini geçmek lâzimdir. Çünkü bir ise niyet etmekle, o is yapilmis olmaz; onu mutlaka yapmak lâzimdir. Oruçlu bir kimse dahî orucunu bozmaya niyet etmekle, onu bozmus sayilmaz.» denilmisdir.
Imam Safiî'ye göre sehirde binalari degil; sehirin sûrlarini geçmekle müsâfir hükmüne girilir.
Hanbelîler 'den Ibni Kudâme «El-Mugnî» adli eserinde sunlari söyler : «Sefere niyet eden bir kimse, bulundugu sehrin veya köyün evlerini geçerek, onlari arkada birakmadikça namazlarini kasr edemez. îmam Mâlik, Evzâî, ImamAhmed imam Safiî, îshâkve Ebû Sevr 'in mezhepleri de budur.»
Îbnû'l-Münzir: «Kendisinden ilim bellenilen bütün ulemâ bunda mûttefikdir.» demisdir.
Atâ' ile Süleyman b. M.ûsâ 'nin, sefere niyet eden bir kimseye evinde iken kasr'i mubah gördükleri rivayet olunur.
Atâ': «Sefere niyet eden bir kimse, evinden çiktikdan sonra henüz bulundugu sehrin evlerini geçmeden namaz vakti gelirse, namazini kasr edebilir.» demisdir.
Mücâhid'e göre ise gündüzün sefere çikan bir kimse aksam olmadan namazlarim kasr edemedigi gibi geceleyin sefere çikan da günes dogmadikça kasr edemez.
3- Hadîs-i serif, sefere niyet eden evinde bile kasr edebilir; diyenlerle Mücâhid'in aleyhine delildir.

12- (691) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Muhammed b. Bessâr; ikisi birden Gunder'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer Gunder, Su'be'den, o da Yahya b. Yezîd El-Hünâi [11]'den naklen rivayet etti. Demis ki: En es b. Mâlik'e namazi kasr mes'elesini sordum. Su cevâbi verdi:
— Resûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seliem) üç mil yahut üç fersah (süphe eden, Su'be'dir.) mesafeye gitmek üzere yola çiktigi zaman namazi Iki rek'ât kilardi.»
Bu hadîsde bildirilen üç mil veya üç fersah Resûlüllah (Saîîaîîahü Aleyhi ve Seîîem) 'in seferinin sonu degildir, Hadîsden maksad su'dur: Peygamber (Salîaliahü Aleyhi ve Selîem) namaz vakti gelmeden yola çikar; üç mil veya üç fersah mikdâri yürüdükden sonra namazin vakti girer, onu; o zaman kilardi.
Nevevî diyor ki: «Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Seliem) kasr ederek kildigi namazin vaktine bir hayli müddet varken yola çikar, namaz vakti ona üç mil veya daha fazla yol aldikdan sonra gelirdi. O da namazi, o zaman kilardi. Mutlak surette vârid olan hadîsler kasr'in beldeden çikarken caiz oldugu hususunda biribirini te'yîd ederler. Zîra o anda, o kimseye yolcu denir.»

13- (692) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Bessâr, hep birden Ibni Mehdî'den rivayet ettiler. Züheyr dedi

ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Yezîd b. Humeyr [12]'den, o da Habib b. Ubeyd [13]'den, o da Cübeyr b. Nüfeyr'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Surahbî! [14] b. Simt ile beraber onyedi veya onsekiz mü mesafede bulunan bir köye gitmek üzere yola çiktim. Surahbîl, namazi iki rek'ât kildi. Bunun (Niçin yaptigini) kendisine sordum: Dedi ki:
— Ömer'i, Zü'1-Hule'yfe'de iki rek'ât kilarken gördüm de ben de ona sordum. Ömer: Ben ancak Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'den gördügüm gibi yapiyorum, dedi.»

14- (...) Bu hadîsi bana Muhammedü'bnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, bu isnâdla rivayet etti. (Yalniz o) Ibnü's^Simt'dan dedi; Surahbîl adini söylemedi. Bir de: Kendisinin Hinis'dan onsekiz mil uzakta bulunan ve Devmîn (veya Dûmîn) denilen bir yer'e vardigini söyledi.
Zahirî 'lerden bâzilari bu hadîsle istidlal ederek sefere çikan bir kimsenin tam bir günlük bir yere gitmese de namazlarini kasr edebilecegini soylemislerse de hadîs-i serifde bu hususa delâlet yokdur. Çünkü gösterilen her iki aded süphelidir. Binaenaleyh bunlarin hiç birine îtimâd olunamaz. Birinin sabit oldugu farz edilse bile bu mikdâr, namazi kasr ederek kilmaga basladiginin iptidâsidir.
Hz. Ömer'in Zû'1-Huleyfe'de namazi kasr ederek kilmasi, o yer'in seferin sonu olduguna delâlet etmez. Surahbî1'in kasr ederek kildigi mesafe sek'siz olarak bilinse bile onun fiili hüccet olamaz; çünkü kendisi bir kavle göre tâbiîndendir. Cumhûr-u ulemâ-y a muhalefet etmisdir. Yahut onyedi veya onsekiz mil mesafede namazi kasr etmesi, yolculugu esnasinda olmusdur. Bu mesafe onun gidecegi yerin sonu degildir; diye te'vîl olunur.

15- (693) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Yahya b. Ebî Ishâk [15]'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdî. Enes söyle demis: Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikde Medine'den Mekke'ye (dogru yola) çikdik da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) tâ dÖnünceye kadar namazlari ikiser rek'ât kildi. (Yahya demis ki): Enes'e: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Mekke'de ne kadar kaldi?» diye sordum;
— On gün! cevâbini verdi.

(...) Bize, bu hadîsi Kuteybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Avâne rivayet etti. H.
Bu hadîsi, bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Uley-ye rivayet etti. Bunlar hep birden Yahya b. Ebî Ishâk'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen Hüseym'in hadîsi gibi rivayet etmislerdir.

(...) Bize, Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Efe! Ishâk rivayet etti: Dedi ki : Ben, Enes b. Mâlik'i: «Biz, Medine'den Hacc için yola çiktik...» derken isittim; sonra yukarki hadîsin mislini söyledi.

(...) Bize, îbnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. H. Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Ebû Üsâme rivayet etti. Bunlar hep birden, Sevrî'den, o da Yahya b. Ebî Ishâk'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir. (Yalniz burada râvî) Hacc'i zikretme-misdir.
Bu hadîsi Buhârî «Ebvâbü't-Taksîr» ve «Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd., Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce «namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bir rivayetinde tasrîh edildigi vecihle ResûlüIIali (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu seferi, Hacc içindi.

Mezkûr seferde Mekke'ye Zil-hicce'nin dördüne rastlayan pazar günü sabahi vâsil olmusdu. Bu sefer'-de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz ögle, ikindi, yatsi ve sabah namazlarini ikiser rek'ât; aksam namazini üç rek'ât olarak hâli üzere kümisdir.

Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in Mekke'de ne kadar kaldigini bildiren hadîsler muhtelifdir. Buradaki Enes (Radiyallahû anh) rivayetine göre on gün; Buharî'nin rivayet ettigi Ibni Abbâs rivayetine göre ondokuz gün; -Ebû Dâvûd'un rivayet ettigi Ibni Abbâs hadîsine göre onyedi gün; Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce 'nin tahrîc ettikleri diger bir rivjâyete göre onbes gün; bâzi rivayetlerde onsekiz gece kalmisdir.

Bu rivayetlerin arasi söyle cem' edilmisdir: Hz. Enes hadîsi Veda Hacc'ina âiddir. Ö seferde Mekke'de on gün kaldi denilmesinden murâd: nefs-i Mekke'de degil Mekke ile birlikde Mina'da kalmasidir. Çünkü bu husûsda olan Câbir hadîsinden de anlasildigina göre Resûlüllah (SaUaltahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye Zilhicce'nin dördünde girmis; giris ve çikis günleri hâriç olmak üzere orada üç gün kalmis; ayin sekizinci günü Mina'ya varmis; orada da üç gün yânî seytan tasiama günlerinde kalmis ki, bu günlerin sonu Zilhicce'nin onüçüne tesadüf eder.

tbni Abbâs hadîsi ise Mekke'nin fethine âiddir. Bu bâb'da Imr.ân b. Husayn (Radiyallahû anh) dan da rivayet vardir. Mezkûr rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de onsekiz gece, kalmisdir.

Beyhakî, Ibni Abbâs rivayetleri ile Hz. Imrân rivayetinin arasini bulmus ve: «Ondokuz gün diye rivayet eden, Mekke'ye giris ve çikis günlerini hesaba katmis; onyedi gün diyen bunlari terk etmisdir. Onsekiz gece kaldigini rivayet eden, girisle çikis günlerinden birini saymis; digerini saymamisdir.» demisdir.

Onbes gün rivayetine gelince: Nevevî (631-676) «El-Hulâsa» nâm eserinde bu rivayetin zayif ve mürsel oldugunu söylemisdir. Fakat Aynî 'nin beyânina göre zayif degil isnadi güzel, râvîleri mu'temeddir.

Seferde namazlarin niçin ikiser rek'ât mesru oldugunu Dahhâk tefsirinde söyle îzâh eder: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) islâmiyet'in ilk zamanlarinda ögle, ikindi, yatsi ve sabah namazlarini ikiser rek'ât; aksam namazini ise üç rek'ât üzerinden kilardi. O bu namazlari henüz kible, Kâ'be'ye çevriimezden önce kilmisdir. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir gün ögle namazini iki rek'ât olarak Beyt-i Makdis'e dogru kildikdan sonra Cebrail (Aleyhîsselâm) gelmis; kendisini Kâbeye dügru çevirerek iki rek'ât daha kilmasini isaret etmis; ondan sonra ikindi ve yatsi'yi da dörder rek'ât, sabah namazini iki rek'ât kilmasini emretmis ve: «Yâ Muhammedi Ilk kildigin farz ümmetinin yolculari ile gazilerine mahsûsdur.» demisdir.

Taberânî'nin, Hz. Alî (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettigi bir hadîse göre tüccardan bir cemâat Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)e müracaat ederek: «Yâ Resûlâllah! Biz, sefere çikiyoruz. Namazimizi . nasil kilacagiz?» diye sormuslar. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri

«Sefere çiktiginiz vakit namazi kasr etmenizde bir beis yokdur.»

âyet-i kerimesini indirmis; sonra bir müddet vahy kesilmis; bundan bir sene sonra Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) gazaya çikmis ve Harb esnasinda ögleyi kilmis. Müsrikler bunu görünce biribirlerine :

«Vallahi Mühammed ve ashabi arkalarindan hücuma imkân veriyorlar! Sunlarin üzerine baskiyi arttirsaniz!...» demisler; müteakiben Teâlâ Hazretleri iki namaz arasinda âyetin sonunu yâni

«Sayet kâfirlerin size fenalik edeceginden korkarsaniz...» kismini indirmisdir.

Câbir b. Abdillâh (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunan bir hadîse göre kasr âyeti Nah1 denilen yerde nazil olmusdur. Ibni Esîr'in beyânina göre bu vak'a hicretin dördüncü senesinde olmusdur.

Sa'lebî, tefsirinde Hz. Ibni Abbâs 'in: «Kasr ederek kilinan ilk namaz ikindidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Us-fân'da Zû Enmâr gazasinda kildi.» dedigi rivayet olunmusdur.

HABÎS-I SERIFDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER:

1- Imam Safiî (Rahimehullah) bu hadîsle istidlal ederek: «Sefere çikan bir kimse, bir yerde dört gün kalirsa namazlarini ikiser rek'ât kilar; çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de dört gün kalmisdir.» demisdir. Imam Mâlik, imam Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur.

Nevevî'nin beyânina göre, giris ve çikis günleri bu dört günde dâhil degildir. Nevevî-ile Râfiî: «Esah olan budur.» demislerdir.
Imam Safiî 'den bir rivayete göre, bir kimse bir yerde dört günden fazla kalirsa, mukîm olmaga niyet etmese bile mukîm olur. Ancak Tahâvî (238-321) : «Safiî 'nin kavli icmâ'a muhâlifdir. Zîra ondan Önce hiç bir kimseden bir yerde dört gün kalmaya niyet etmekle mukîm olunacagi rivayet edilmemisdir.» demisdir.
2- Hanefî'lere göre, bir yerde onbes günden daha az kalmaya niyet eden kimse namazlarini ikiser rek'ât kilar. Çünkü Ibni Abbâs ile Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'in «Müsâfir olarak bir yere varir da, o yerde onbes gün kalmaya niyet edersen namazini tam olarak kil! Oradan ne zaman ayrilacagini bilmiyorsan namazi kasr et!» demislerdir. Onbes günü seriat, baska yerlerde de nazar-i îtibâra almis-dir. Meselâ hayzdan temizlenen bir kadinin temizlik müddeti en az on-bez gündür.
Sunu da unutmamali ki Hanefîlere göre mukîm olmaya niyet etmekle mukîm sayilmak; üç günlük yolu yürümüs olmsya baglidir. Üç günlük yolu yürümeden geri dönmeye yahut mukîm olmaya niyet eden kimse çölde veya ovada bile bulunsa mukîm olur. «EI-Müctebâ» nâm eserde: «Sefer ancak mukîm olmaya niyetle yahut vatana varmakla veya üç günden evvel vatana dönmekle bâtil olur.» denilmisdir.
Meshur rivayete göre imam Safiî 'nin kavli de budur.
Mukîm olmaya niyet etmek bes sartla müessir olur:
a) Yürüyüsü terk etmek sarttir. Hatta yürürken mukîm olmaya niyet etse ikaameti sahih olmaz.
b) Yer mukîm olmaya elverisli bulunmalidir. Sahrada veya deryada mukîm olmaya niyet etmek; sahîh degildir.
c) Yerin müttehid yâni bir olmasi:
d) Müddetin bir olmasi sarttir.
e) Sefer eden kimsenin re'yinde müstakil olmasi da sarttir. Asker, köle ve talebe gibi kimselerin niyetleri sahih degildir çünkü onlar Tâbi'dirler. Tâbi' için ise ayri hüküm yokdur. Metbû'lari neye niyet etmisse, onlarm niyeti de odur.
Sâ'fitlerle, Hanefîler'in kavillerinden mâda ikaamet müddeti hakkinda yirmi kavil daha vardir. Söyleki:
a) Ibni Hazm'in rivayetine göre Saîd b. Cübeyr: «Bir yere ayagim bastmmi, orada namazini tamam kil!» demisdir. Bu kavi Âise ve Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûm) ile Tâvûs'-dan rivayet edilmisdir.
b) Bir yerde bir gün ve bir gece kalmakla mukim olunur. Ibnü Ab-dilber, bu kavli Rabîa'dan rivayet etmisdir.
c) îkaamet müddeti, üç gündür. Saîd b. El-Müseyyeb'in kavli bu'dur.
ç) Bir yerde dört günden fazla kalan bir kimse orada mukîm olur. Ibni Rüsd bu kavli imam Ahmed'le Dâvûd-u Zahirî 'den rivayet etmisdir.
d) Vardigi yerde yirmiiki vakit namaz kilamya niyet eden kimse mukîm olur. Mâlikîler 'den Ibni Kudâme «El-Mugnî» nâm eserinde : «Imam Ahmed'in mezhebi budur.» demisdir.
e) Ikaamet müddeti, on gündür. Bu kavil Hz. Alî b. Ebî TâIib'den rivayet olunmusdur.
f) Ikaamet müddeti, oniki gündür. Evzâî'nin mezhebi budur.
g) Ikaamet müddeti onüç gündür. Bu dahî Evzâî'den rivayet olunmusdur.
h) Imam Leys 'den rivayet olunduguna göre ikaamet müddeti onalti gün'dür.
i) Imam Sâfiî'nin bir kavline göre ikaamet müddeti, onyedi gündür.
j) Imam Safiî 'nin diger bir kavline göre onsekiz gündür.
k) Ishâk b. Ibrahim'e göre ikaamet müddeti ondokuz gündür.
1) Ibni Hazm'e göre yirmi gün'dür:
m) Yolcu herhangi bir sehre varincaya kadar namazlarini ikiser rek'ât kilar. Ibnü Abdil-Berr, bu kavlin Hasen b. Ebî'l-Hasen'e âid oldugunu söylemis, ondan baska buna kaail olan kimse bilmedigini ilâve etmisdir.
n) Bir yer'de yirmibir vakit namaz kilmaga niyet eden kimse, orada mukîm olur. îbn ü'1-Münzir bu kavli imam Ahmed b. Hanbe1 'den rivayet etmisdir.
o) Yolcu, mutlak suretde namazlarini ikiser rek'ât kilar. Bu kavli Ebû Muhammed En-Nasrî rivayet etmistir.
p) îbni Ebî Seybe 'nin tahrîc ettigi bir hadisde Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) «Bir yerde bes ay kalirsan, orada

namazi kasr ederek kil!» demistir.
r) Yine Ebû Bekr Ibni Ebî Seybe 'nin A b -durrahmân 'dan rivayet ettigi bir hadî&de: «Sa'd b. Mâlik Ile Umman 'da beraber oturduk. O, namazini kasrediyor; biz tamam kiliyorduk. Kendisine niçin böyle yaptigini sorduk: «Biz daha eyi biliriz; cevabini verdi.» denilmistir.
s) Bir zât Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) 'a: «Ben Medine'de bir.yildir oturuyor; sefere gitmiyorum.» demis; Ibni Abbâs: «Namazi iki rek'ât kil!» mukaabelesinde bulunmustur.
s) Saîd b. Cübeyr; «Bir kimse bir yerde on bes günden fazla oturmak isterse namazlarini tamam kilar.» demistir.

2- Mina'da Namazi Kasretme Babi

16- (694) Bana Harmeîetü'btiü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr- -ki Ibm'l-Hâris'dir- Ibni Sihâb'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasindan, o da Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi, ki kendileri Mina'da ve daha baska yerlerde yolcu namazini ikiser rek'ât kilmis. Ebû Bekr, Ömer ve hilâfetinin ilk zamanlarinda Osman'da hep böyle ikiser rek'ât kilmislar. Sonralari Osman (Mina'da) dört olarak tamam kilmistir.

(...) Bize bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim, Evzâîden rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi Ishâk ile Ahd b. Humeyd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. Bunlar hep birden Zührî'den bu isnâdla rivayet etmislerdir. Zührî: «Mina'-da» demis: «baska yerlerde» dememistir.

17- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyduîlah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis: Resûlüllah «Mina'da namazi iki rek'ât kildi. Ondan sonra Ebû Bekr, Ebû Bekr'den sonra Ömer; ve hilâfetinin ilk zamanlarinda Osman da hep ikiser rek'ât kildilar. Bir müddet sonra Osman dört rek'ât kilmaga basladi.»
Ibni Ömer imamla kildigi vakit dört, yalniz kildiginda iki rek'ât ki-larrms.

(...) Bize bu hadîsi Ibnü'l-Müsennâ ile Ubeyduîlah b. Saîd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya -ki el-Kattân'dir- rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Zaide haber verdi. H.
Bize bu hadisi Ibnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ukbetü'-bnü Hâlid rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Ubeydullah'dan bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir.

18- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hubeyb b. Abdirrahmân'dan, naklen rivayet etti. O da Hafs b. Âsim'i Ibni Ömer'den naklen rivayet ederken dinlemis. Ibni Ömer söyle demis: Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mina'da yolcu namazi kildi; Ebû Bekir ile Ömer ve sekiz yahut alti sene Osman da orada, yoku namazi kildilar. Hafs demis ki: «IbiiI Ömer, Mina'da iki rek'ât namaz kilar; sonra yatagina gelirdi. Ben: Ey Amica! Bunlardan sonra iki rek'ât daha kusana! dedim; Ibni Ömer: Öyle yapsaydim namazi tamam kilmis olurdum! dedi.»

(...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yâni Ibnü'l - Haris) rivayet etti. H.
Bize Ibnü'l-Müsennâ dahî rivayet etti. Dedi ki : Bana Abdii's-Samed rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de: Bize Su'be, bu isnâdla rivayet etti... demisler «Mina'da» kildirdigini söylememisler. Yalniz: «Seferde kildi.» demislerdir
Bu hadisi Buhârî «Yolcular namazi» bahsinde; Nesâî dahî «namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Müs1im'in rivayetinde, namazin Mina'da ve daha baska yerlerde ikiser rek'ât üzerinden kilindigi bildirilmektedir.

Anlasiliyor ki Mina'da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir ve Ömer (Radfyallahû anhûm) namazlari hep ikiser rek'ât kilmislar; Hz. Osman dahî hilâfetinin ilk senelerinde ikiser rek'ât üzerinden kilmis; sonra kasr'i birakarak tam kilmaya basla-misdir. Çünkü orada kasr da; tamam kilmakda caizdir. Tamam kilmakda daha ziyâde mesakkat oldugu için Hz. Osman onu tercih etmisdir. Çünkü ibâdetin zahmetlisi daha makbuldür.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- îbni Battal, Mekke 'ye gelen hacilarin gerek Mekkede gerekse Mina ve diger ziyâretgâhlarda namazlari ikiser rek'ât üzerinden kilacaklarina bütün ulemânin ittifak ettigini söyler. Çünkü hacilar, bu yerlerde sefer halindedirler. Mekke yalniz Mekke'illerin yahut orada oturmak istiyenlerin vatanidir. Mekke 'den, Medîne 'ye hicret eden muhacirlere Mekke'de oturmamak farz kilinmisdi. Bundan dolayidir ki Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) Mekke ile Mina'da kalmaya niyet etmemisdir.
Yine Ibni Battal'in beyânina göre Mekke'lilerin, Mina'da namazlarim kasr edip etmiyecegi hususunda ulemânin ihtilâfi vardir:
Imam Mâlik'e göre Mekke 'liler, namazlarini Mekke'de tam kilar; Mina'da kasr ederler. Mina'lilar dahî Mina'da tam kilar; Mekke ile Arafât 'da kasr ederler. Çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) Arafât'da namazini iki rek'ât üzerinden kildigi vakit arkasindaki cemâat arasinda bir fark gözetmemis; Mekke 'lilere:
«Siz namazlarinizi tamam kilin!» dememisdir. Hâlbuki makam, beyân makamidir. Mekke 'Illerle, Mina'lilar ve diger yerler halki arasinda bir fark olsa mutlaka beyân ederdi. Mekke 'lilerin, Mina'da namazlarini ikiser rek'ât üzerinden kilacaklari Abdullah îbni Ömer (Raâiyallahû anh) ile Salim, Kaasim ve Tâvûs'dan da rivayet edilmisdir. Evzâî ile Ishâk'm kavilleri de budur. Bu zevata göre namazi iki rek'ât üzerinden kilmak, o yere mahsûs bîr sünnetdir. Mina ile Arafat 'da, yalniz oralarda oturanlar tamam olarak kilarlar.
2- Ekseri ulemâya göre Mekke'liler, Mina ile Arafât'da namazlarini tamam kilarlar. Çünkü bu yerler sefer mesafesi degildir. Atâ', Zührî, Sevrî, Hanefî'ler ile Küfe ulemâsi, Safiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr, buna kaa-ildirler. Tahâvî, sunlari söylemisdir: «Hacc ibâdeti, Mina 'lilar ile Arafat 'da oturanlarin -Hacc ettikleri zaman- namazlarini ikiser rek'ât kilmalarini icâb etmez, onlar namazlarini tamam kilarlar. Namazi kasr etmek yer'e bagli degil; sefere müteallikdir. Mekke'liler, bu yerlerde mukîm sayilirlar. Namazlarini kasr etmezler. Orada mukîm olan bir kimse Mina'ya çikmakla namazini kasr edemiyecegi gibi hacilar dahi kasr edemezler.»
3- Kasr mesafesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Hanefiyye imamlari ile Küfe ulemâsina göre namazin kasr yâni ikiser rek'ât üzerinden kilinacagi mesafe yaya ve deve yürüyüsü ile üç gün üç gecelik yol'dur. Imam Ebû Yûsuf'a göre iki bütün gün ile üçüncü günün ekserisini yürüyen bir kimse, namazini kasr edebilir. Bu kavli imam Hasen b. Ziyâd, imam A'zam 'dan; Ibni Semâ'a dahî, imam Muhammed 'den rivayet etmislerdir.
Hanefî'ler «üç gün üç gecelik yol» tâbiri ile gece gündüz yürümeyi kasdetmemislerdir. Onlar, gündüzü yürümeye; geceyi de istirâhat'a tahsis etmislerdir.
Bir kimse üç günlük bir yola çiksa da; bu yolu kestirmeden giderek bir günde alsa vardigi yerde namazini kasr eder. Sonra ulemâ sefer mesâfesini fersah'la takdir etmisler; bâzilari sefer mesafesinin yirmibir fersah, diger bâzilari onsekiz fersah oldugunu söylemislerdir. Fetva onsekiz fersaha göredir. Birtakimlari sefer mesafesinin onbes fersah oldugunu söylemislerdir.
Ashâb-i kiram 'dan Osman b. Affân, Abdullah b. Mes'ûd, ve Süveyd b. Gafele (Radiyaüahû arihûm) ile onlardan sonra gelenlerden Sa'bî, Ibrahim Nehaî, Süfyân-i Sevrî, Ibni Hayy, EbûKilâbe , Serîk b. Abdillâh, Saîd b. Cübeyr ve Muhammed .b. Sîrîn; sefer mesafesinin üç günlük yol olduguna kaaildirler. Bunun takriben doksan kilometre ettigini az yukarida görmüstük.
Imam Mâlik 'den bir rivayete göre Hâsimî Ölçüsü ile kirksekiz miTden daha az olan mesafede namaz kasr edilmez. Kirksekîz mil, onalti fersah eder. Imam Ahmed'in kavli de budur. (Bir fersah üç mil, bir mil altibin arsin, bir arsin yirmidort parmak, bir parmak alti arpa tanesi mikdândir.) Imam Mâlik'in kaail oldugu mesafe, iki

günlük yoldur. Hz. Mâ1ik'in meshur olan kavli budur.
Bir rivayete göre Imam Mâlik sefer mesâfesini kirkbes mil olarak tâyin etmisdir.
Imam Safiî 'den sefer mesafesi hususunda bir kaç kavil rivayet olunmusdur. Birinci kavle göre, sefer mesafesi kirksekiz mil'dir. Ikinci kavle göre kirkalti; üçüncüye göre kirk'dan fazla, dördüncüye göre kirk, besinciye göre iki gün iki gece, altinciya göre bir gün bir gecedir. Bu altinci kavil Evzâî'nin de mezhebidir. Ebû Ömer Ibni Abdi berr'in beyânina göre Evzâî: «Bilumum fukahâ buna'kaail-dir.» demisdir. Yine îbni Abdi1berr'in rivayetine göre Dâvûdu Zahirî uzun veya kisa bütün seferlerde namazin kasr edilecegine kaail olmusdur. Ona göre sehir haricindeki bahseçesine giden bir kimsenin, orada namazi iki rek'ât üzerinden kilacagi rivayet olunur.
Hz. Abdullah b. Öme r.'den bir rivayete göre bir mü mesafeye giden kimse namazini kasr edebilir. Üç mil dedigi dahî rivayet olunur.
Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) a göre sefer mesafesi, dört mildir.
Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) 'dan bir rivayete göre, Peygamter (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir fersahlik mesafeye gittigi zaman namazini kasr edermis.
Hz. Alî 'nin hurmaliga gittigi, orada ögle ile ikindiyi ikiser rek'ât kilarak ayni gün tekrar Medine'ye döndügü ve: . «Size Peygamberinizin sünnetini ögretmek istedim.» dedigi söylenir.
Ibni Abbâs Hazretlerinin: «Namaz bir gün bir gecelik yolda kasr edilir.» dedigi; Hz. Huzeyf e'nin Küfe ile Medâin arasinda namazlarini ikiser rek'ât kilardigi, Ibni Ömer, Süveyd b. Gafele ve Ömerü'bnü'1-Hattâb'a göre sefer mesafesinin üç mil oldugu rivayet edilir.
Hasan-i Basrî'ye göre sefer mesafesi, iki gecelik yol, Ebû's-Sa'sâ'ya göre ise alti mil'dir. Bunlara Müs1im'in rivayet ettigi Enes ve Surahbîl b. Simt rivayetleri de ilâve edilince görülür ki mesâfe-i sefer hakkinda ulemâ cidden ihtilâf etmislerdir.
4- Hz. Osman'm, Mina'da sonralari namazi niçin tamam kildigi da ihtilaflidir. Bir kavle göre Osman (Radiyallahâ anh) namazini hassaten tamam kilmisdir. Ulemâdan bâzilarina göre Hz , Osman bu bâb'da mubah ile amel etmisdir. Çünkü müsâfir için namazi kasr etmek de; tamam kilmak da. caizdir. Zührî'ye göre Osman (Radiyallahû anh)m Mina'da namazlarini dört rek'ât üzerinden kilmasi, o sene orada Bedeviler çok bulundugu Içindir. Osman (Radiyallahû anh} onlara kildigi namazlarin esâs itibâri ile dörder rek'âth oldugunu göstermek istemisdir. Zührî'den diger bir rivayete göre Haccdan sonra Mina'da ikaamete niyet ettigi için dört kilmisdir.
Zührî'den bunlara yakin baska rivayetler de vardir. Fakat bu rivayetlerin hepsine i'tirâz olunmusdur.
Vâkiâ Hz. Osman'in Mina'dan evlendigi için namazlarini orada tamam kildigi; kendisine i'tirâz olununca: «Ey nâs! Ben buraya gelince evlendim. Ben, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Bir kimse bir beldeden evlenirse, orada namazini mukîm namazi gibi kilsin! buyururken isitdim.» dedigi rivayet olunursa da bu rivayet münkati'dir.
Ibni Battal (-444) diyor ki: «Bu kaviller içinde sahih olani —Allah-u A'lem— su'dur: Osman ile Âise (Radiyallahû anhûma) 'nin seferde namazlarini tamam yâni dört rek'ât üzerinden kilmalari Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) kasr'la tamam kilma arasinda muhayyer birakilinca ümmetine, kolay geleni seçtigini Bab:
i'tikâd ettikleri içindir. Âise (Radiyaliahû anha) «Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) :
«iki sey arasinda muhayyer birakilirsa günah olmamak sarti ite mutlaka onlarin kolay olanini seçerdi.» demisdir. Iste gerek Hz. Âise gerekse Osman (Radiyaliahû anh) kendileri hakkinda ruhsati birakarak; siddeti tercih etmisler; çünkü bunu da kendileri için mubah görmüslerdir.

19- (695) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâhid, A'mes'den rivayet etti. (Demis ki) : Bize Ibrahim rivayet etti. Dedi ki: Ben Abdurrahmân b. Yezîd'i söyle derken isittim: Bize, Osman, Mina'da namazi dört rek'ât kildirdi. Bunu Abdullah b. Mes'ûd'a söylediler. Ibni Mes'ûd istirca' yapti, sonra: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Mina'da namazi iki rek'ât kildim; Ebû Bekr-i Siddîk ile Mina'da, namazi iki rek'ât kildim; Ömerü'bnü-I-Hattâb ile dahî Mina'da, namazi iki rek'ât kildim. Keski dört rek'âtli

namazdan nasibim kabul edilen iki rek'ât olsa!» dedi.

(...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Ktireyb rivayet ettiler. Dediler ki: BIze, Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Osman b. Ebî Seybe de rivayet etti. Dedi ki: Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize Ishâk ile Ibni Hasrem dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Isâ haber verdi. Bu râvîlerin hepsi A'mes'den bu Isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Yolcular namazi» ve «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Hacc» bahsinde muhtelif râvî'erden tahvîc etmislerdir.
Hz. Osman'in, Mina'da cemaata dört rek'âtli namazi kasr etmeyip; tam kildirmasi Hacc'dan döndükten sonra seytan taslamak için Miria'da kaldigi günlerdedir. Bunu Abdullah b. Mes'ûd'a söylemisler. Abdullah (Radiyallahû anh) Hz. Osman'm efdaii terk
ettigini görerek istirca' yapmisdir. Istirca'
Yâni «BIz ancak Allah'in kullariyiz ve ancak ona dönecegiz.»
demekdir. Bu cümle ekseriyetle musibet zamanlarinda söylenir. Demek oluyor ki, Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Hz. Osman'in ef dali terk etmesini bir nevî musibet addetmis; kendisinin Resûlüllah (Saîîallahü A leyhi ve Sellem) ile Ebî Bekir ve Ömer (Radiyallahû anhûma) nin arkasinda Mina'da bunca namaz kildigini fakat bunlarin hiç birinin dört rek'ât kilmadiklarini söylemis hattâ bir rivâyetde: «Sonra siz ayri ayri yollara dagildmiz.» demisdir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Bâzilarina göre bu hadîs Hz. Ibni Mes'ûd 'un seferde namazi tamam kilmayi caiz gördügüne delildir. Aksi takdirde kendisinin ne dört rek'âtdan nasibi olurdu ne de ikiden! Çünkü namazin her iki sikki da fâsid olurdu. îbni Mes'ûd Hazretlerinin istircâ'i, Hz. Osman'm evlâ olan- sekli terk etmesin dendir. Netekim kendisi, Mina'da sonralari namazi dört rek'ât kildirmis ve: « Osman'i ta'yîb ettin; sonra kendin de dört rek'ât kildirdin!» denilince ihtilâfa düsmek kötü bir seydir, diyerek bunu teyîd etmisdir. Bâzilari: «Bu da gösterir ki, îbni Mes'ûd (Radiyaîlahâ anh) seferde namazin vücûben kasj1 edilecegine i'tikaad etmemisdir.» demislerse de, bu söz dogru degildir. Çünkü Dâvûdî'nin beyânina göre Ibni Mes'ûd Hazretleri kasr'i farz görüyordu, îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) kasr'in farz olduguna kaail olmasa Hz. Osman'm dört kildirdigini isittigi zaman istirca' da bulunmazdi.
Tirmizî: «Bu bâb'da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahû anhûma) nin fiilleri ile amel olunur ki, o da kasr'dir.» demis; imam Mâlik ile imam Ahmed'den rivayet olunan bir kavle göre, onlar da buna kaail olmuslardir. Mezkûr kavil Sevri ile Hammâd'in da mezhepleridir. Bu kavi Ömer, Alî, Câbir, Ibni Abbâsve Ibni Ömer (Radiyaiîahû anhûm) dan da rivayet olunur.

20- (696) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Kuteybe ise Bize Ebû'l-Ahvas EM Ishak'dan, o da Harisetü'bnü Vehb'den naklen rivayet etti; dedi. Harise söyle demis :
«Ben, Resulü Ilah (Sallallahü Aleyhi ve Seîletn) ile birlikde Mina'da insanlar son derece emîn ve son derece kalabalik oldugu hâlde namazi, iki rek'ât kildim.»

21- (...) Bize, Ahmed b. AbdiIIâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Ishâk rivayet etti. (Dedi ki): Bana, Hârisetü'bnü Vehb El-Huzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasinda: Mina'da namaz kildim. Insanlar alabildigine kalabaliktilar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu Veda' Haccuida, namazi iki rek'ât kildirdi.
Müslim der ki: «Hârisetü'bnü Vehb El-Huzâî, Ubeydullah b. Ömer b. Hattâb'm anne bir kardesidir.
Bu hadisi Buhârî «Yolcular namazi» ile «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd (202-275), Tirmizî (209-279) ve Nesâî

(215-303) «Hacc» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Hadisi Serifden Su Hükümler Çikarilmistir :

1- Cumhûr-u ulemâya göre korku olmadan dahi namazi kasr etmek câizdir.Çünkü Hz. Harise hadisi Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kemâl-i emniyette oldugu hâlde Mina'da namazini kasr ettigini göstermektedir.
2- Hadis-i serif: «namazi .kasr etmek, korku veya harb hâline mah-sûsdur.» diyenlerin aleyhine delildir.
Ebû Ca'fer, tefsirinde Hz. Âise 'nin seferde: «Namazinizi tamam kilin!» dedigini, bunun üzerine oradakilerin: «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) seferde namazi iki rek'ât kilardi.» mukaabelesinde bulunduklarini; Âise (Radiyallahû anha)nm : «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
Harb'd e idi; korkuyordu; sizlerdemi korkuyorsunuz? dedigini rivayet eder.
Bu zevat âyet-i kerimesi ile de istidlal ederler. Kendilerine verilen cevap «Yolcularin namazi babi.» nda görülmüsdü.
Ebû Nuaym'in «Târîh-i Isbahan» nâm eserinde Ebû'1-Kenûd'dan tahrîc ettigi bir haberde: «Ibni Ömer'e seferde namazin nasil kilinacagini sordum: Gökten inme iki rek'âtdir; isterseniz onlari reddedin! cevâbini verdi.» denilmektedir.
Ebî Ca'fer hadîsini sadedinde bulundugumuz Harise hadîsi reddetmektedir.
3- Tiybî: «Babimizin hadîsinde Resûlüllah (SaliallahüAleyhi ve Sellem)'in sânini ta'zîni vardir. Çünkü Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'in korku ile kayitladigi bir hüküm kayitsiz sartsiz caiz oldugunu bildirmis ve bunu Allah Teâlâ'ya nisbet etmisdir.» demektedir.

3- Yagmurlu Zamanlarda Namazin Evlerde Kilinmasi Babi

22- (697) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: MâlIk'e, Nâ-fi'den dinledigim su hadîsi okudum: Ibni Ömer sog^ik ve rüzgârli bir gecede namaz için ezan okumus ve: «Dikkat edin namazlarinizi, bulundugunuz yerde kilin!» demis. Sonra sunu ilâve etmis:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) (seferde) gece soguk ve yagmurlu olursa müezzine emreder; o da : Dikkat edin! namazi menzillerinizde kitini derdi.»

23- (...) Bize, Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Nâfi', Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ibni Ömer soguk, rüzgârli ve yagmurlu bir gecede namaz için ezan okumus, ezaninin sonunda: «Dikkat!., namazi menzillerinizde kilin! Dikkat... namazi menzilerinIzde kilin!» demis. Sonra sunu ilâve etmis:
«Gerçekden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde gece soguk veya yagmurlu oldugu vakit: «Dikkat!... Namazi, menzillerinizde kilin!» demesini müezzine emir buyururdu.»

24- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti* (Dedi ki) : Bize, Ehv Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, kendisi Dacnân denilen yerde namaz için ezan okumus... Sonra râvî hadîsin mislini rivayet etmis (Yalniz burada) : «Dikkat!.. Namazi, menzillerinizde kilin!» demis fakat ikinci defa Ibni Ömerin: «Dikkat!.. Namazi menzillerinizde kilin!» sözünü tekrarlamamis.

25- (698) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hayseme, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen-haber verdi. H.
Bize, Ahmed b. Yûnus da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir, söyle demis: Bir seferde Resûlüliah (Saiîaliahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (yola) çiktik da yagmura tutulduk. Bunun üzerine Resûlüliah (Scülaliahü Aleyhi ve Sellem) :

Sîzden kim isterse namazini, konakladigi yerde kikin!...»buyurdular.
Ibni Ömer hadîsini, Buhâr î «Ezan» bahsin ip- bir iki yerinde müteaddit râvîlerden tahrîc etmisdir.
Dacnân : Mekke'ye bir konak mesafede bulunan bir dagdir. Zemahserî (467-538) bu dag ile Mekke arasinda yirmibes mil mesafe bulundugunu söyler.
Hz. Abdullah Ibni Ömer'in arkadaslarina namazlarini bulunduklari yerde kilmalarini tenbîh etmesi, ezam okurken ara yerde yahut ezan bittikden sonra yapmis olabilir. Fakat ezan bittikden sonra konusmusdur; demek evlâdir.
Hadîs-i serif soguk, yagmur ve rüzgâr gibi, sey'lerin cemaata gitmemek için özür sayildigina delildir. Hattâ Ibni Battal bu bâb'da ulemânin icmâ' hâlinde bulundugunu nakletmisdir. Lâkin Sâfiî1er'ce ma'rûf olan veçhe göre rüzgâr yalniz geceleyin özür sayilir. Hadîsin zahirine bakilirsa zikredilen üç sey'in geceye mahsûs oldugu anlasiliyor-sa da bu hadîsin «Sünen» deki rivayetinde yagmurlu geceden sonra soguk sabah da zikredilmisdir.

26- (699) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, tsmâîl, Ziyâdî'nin arkadasi Abdülhamîd [16]'den, o da Abdullah b. Hâ-ris'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Abd illah yagmurlu günde müezzinine: «Ben Allah'dan baska Iiâh olmadigina sehâdet ederim. Muhammed'in Resûlüllah olduguna sehâdet ederim; dedigin vakit Hay ye ale's- Selâh... deme: Namazi eylerinizde kilin! de.» seklinde ta'limât vermis.
Râvî diyor ki: Gâlibâ halk bundan hoslanmadilar, ki Ibni Abbâs : «Siz, buna sasiyor musun uz? Bunu, benden daha hayirli bir zât yapmisdir. Süphesiz ki cum'a namazi farz'dir. Fakat ben, size zorluk çikarip da çamur ve kaygan yerde yürümenizi istemedim.> dedi.

27- (...) Bana, bu hadîsi Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd (yâni tbniZeyd) Abdülhamîd'den rivayet etti. Demis ki: Ben, Abdullah b. Hâris'den dinledim. Dedi ki: «Bize Abdullah b. Abbâs yagmurlu bir günde hutbe okudu...» ve râvî hadîsi Ibni Uleyye hadîsi mânâsinda rivayet etti. Yalniz cum'a'yi zikretmedi de: «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seltem) 'i kasdederek: Bunu, ben'den daha hayirli bir zât yapti.» dedi.
Ebû Kâmil dedi ki: «Bize, Hammâd, Asim'dan, o da Abdullah b. Hâris'den bu hadîsin mislini rivayet etti.»

(...) Bu hadîsi bana EbûV-Rabî' El-Atekî -ki Zehrânî'dIr- rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hammâd (yâni Ibni Zeyd) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Eyyûb ile Âsim-i Ahvel bu isnâdla rivayet ettiler.
Râvî bu hadîsinde: «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kastederek.» ibaresini zikretmemisdir.

28- (...) Bana îshâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Süraeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Su'be haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Ziyâdî'nin arkadasi Abdülhamîd rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Abdullah b. Hâris'den dinledim, söyle dedi: «Yagmurlu bir cum'a gününde Ibni Ab-bâs'in müezzini ezan okudu...» Râvî hadîsi Ibni Uleyye hadîsi gibi rivayet etti. Ve sunu söyledi: «Ben, sizin çamur ve kayganda yürümenizi istemedim.»

29- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SaSd b. Âmir [17]» Su'be'den rivayet etti. H.
Bize yine Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer haber verdi. Bunlarin ikisi de Âsim-i Ahvel'den, o da Abdullah b. Hâris'den naklen rivayet etmisler ki, Ibni Abbâs - Ma'mer'in hadîsinde, yukarikilerin hadisi tarzinda yagmurlu bir cum'a gününde müezzinine emretmis.
Ma'mer'in hadîsinde râvî (Ibni Abbâs'in) : «Peygamber (Salialtahü Aleyhi ve Setlem) 'i kasdederek: Onu benden daha hayirli olan bir zât yap-misdir.» dedigini zikretmisdir.

30- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bîze Ahmed b. Ishâk [18] El - Hadramî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Abdullah b. Hâris'den rivayet etti. — Vüheyb : Eyyûb onu Abdullah'dan isitmemisdir; demis.— Abdullah : «Ibni Abbâs yagmurlu bir cum'a günü müezzinine emretti...» demis Râvî yukarkilerin hadîsi tarzinda rivâyetde bulunmus.
Bu hadîsi Buhârî «Cum'a» bahsinde tahrîc etmisdir.
Cemâatin hoslanmadiklari söz, Hz. Ibni Abbâs 'in, müezzine «Hayye ale's-Salâh» yerine «namazlarinizi - evlerinizde kilin!» demesini emretmesidir. Bâzi rivayetlerde cemâatin bu sözden hoslanmiyarak biri-birlerine bakistiklari kaydedilmisdir.
Azme : Farz mânâsina gelir. Bu kelimenin buradaki mânâsi Ismâî1î'ye niüskil görünmüs; bu sebeple «Süphesiz ki cum'a namazi farz'dir. cümlesinin sahih olmadigina ihtimâl vermisdir. Ona göre buradaki «Azme» den murâd: ezanin kelimesi yâni «Hayye ale's-Salâh!» dir. Çünkü bu cümle namaz için davet cümlesidir. Isitenlerin ona icabet etmesi gerekir. Sayet «Azme» den murâd cum'a namazi olsaydi, ezanin bir kismini birakmakla bu azimet zail olmazdi.
Hâlbuki azîmetden murâd cum'a'dir. Ibni Abbâs (Raâiyallahû anh) «Her ne kadar cum'a namazi azimet yâni fajrz olsa da yagmur da bu azimeti ruhsata çeviren Özürlerden biridir.» demek istemisdir. îbni Abbâs Hazretlerine göre yagmur da cum'a'yi terk etmek için. bir özür sayilir. Ibni Sîrîn ile Abdurrahman b. Semura-mn mezhebleri bu oldugu gibi imam Ahmed b. Hanbel ile Ishâk dahî buna kaail olmuslardir.
Ulemâdan bir taifeye göre yagmur, Özür degildir. Binâenaleyh yagmur sebebi ile cum'a namazindan kalmak caiz degildir.
Ibni Kaani'in rivayetine göre bâzi kimseler yagmurlu günde cum'a namazindan, kalip kalamiyacaklarini imam. Mâlik'e sormuslar; Hz. Imâm, onlara bu bâb'da bir sey isitmedigini söylemis. Kendisine: «Hâdîsde: Dikkat!.. Evlerinizde kilin!» buyuruluyor demisler..
«O, sefer'e mahsûsdur.» cevâbini vermis. Hâlbuki imam Mâlik, cum'a namazindan kalma hususunda yagmurdan ma'dâ Özürleri kabul etmisdir. Ibnü'l .Kaasim'in rivayetine göre imam Mâlik, bir kimsenin din kardesinin cenazesinde hizmetde bulunmak üzere cum'a namazindan kalmasini tecviz ettgi gibi Ibni Habîb'in rivayetine göre Öleceginden korkulan hastasi bulunan kimseye de cum'a'yi terk hususunda ruhsat tanimisdir.
Imam Safiî'ye göre, babasinin öleceginden korkan bir kimse cum'a namazini terk edebilir. At â': «Cum'a günü hatîb, hutbe okurken babana yetisin imdâd!.. diye baginrlarsa, cum'a'yi birak hemen kalk git!» demisdir.
Yine imam Mâlik den bir rivayete göre* hastalarla seyh-i fânilere cum'a namazi yokdur.
Ebû Miclezz: «Karni agiran kimse cum'a'ya gelmeyebilir.» demis; îbni Habîb, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seîîem) 'in cum'a gününe tesadüf eden bayram namazina gelen köylülere, o gün cum'a namazina gelmemeleri için ruhsat verdigini söylemisdir. Daglarda yasiyan köylülere ayni sekildeki ruhsati H z. Osman dahî vermisdir. Imam Mâ1ik'in bu bâb'daki sözleri, muhtelifdir.
Safiî 'lerden rivayet olunan sahîh kavle göre, böyle zamanlarda cum'a namazi, sakit olur.
Bu hadîsdeki cümlesi seklinde de rivayet olunmusdur. Birinci rivayete göre cümlenin mânâsi: «Size, mesakkat vermek istemedim.»; ikinciye göre ma'nâsi: «Sizi, çikarmak istemedim.» demekdir.

4- Seferde Hayvan Üzerinde, Hayvanin Döndügü Tarafa Dogru Nafile Namazi Kilmanin Cevazi Babi

31- (700) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Nafile namazini devesi nereye döndürürce, o tarafa dogru kilarmis.»

32- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid-I Ahmer, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem):
«Namazda devesi nereye döndürürce oraya dogru kilarmis.»

33- (...) Bana Ufceydullah b, Ömer El-Kavârîrî de rivayet etti (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Abdülmelik b. Ebî Süleyman'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bize, Saîd b. Cübeyr, Ifcni Ömer'den rivayet etti. Demis ki: Besûlüllah (SaUallahU Aleyhi ve Sellem):
«Mekke'den, Medine'ye gelirken devesinin üzerinde yüzünün oldugum tarafa dogru namaz kilardi.
«Her nereye dönseniz Allah'in vechi oradadir.» [19] » âyet-i kerimesi onun hakkinda nazil oldu

34- (...) Bize, bu hadîsi Ibni Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Mübarek ile Ibni Efcî Zaide haber verdiler. H,
Bize Ibnî Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, tabam rivayet etti. Bunlarin her biri Abdülmelik'den bu isnâdla, bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir. îbni Mübarek ile Ibni Ebî Zaide hadîsinde: «Sonra Ibni Ömer : (Her nereye dönerseniz, Allah'in vechi oradadir.) âyet-i kerimesini okudu ve (bu âyet) bunun hakkinda nazil oldu; dedi.» ibaresi vardir.

35- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi kî: Mâlik'e, Arar b. Yahya El-Mâzhiî'den dinledigim, onun da Saîd b. Yesâr [20]'dan, onunda Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Ibni Ömer:
«Ben, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i bir merkep üzerinde Hayber'e dogru yönelmis oldugu hâlde namaz kilarken gördüm.» demis.

36- (...) Bize, yine Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebû Bekir b. Ömer b. Abdirrahmân ibni Abdillâh b. Ömer b. Hattâb'dan dinledigim, onun da Saîd b. Yesâr'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum : Saîd söyle demis: Ben, Ibni Ömer'le beraber Mekke yolunda yürüyordum. Sabah olacagindan endise edince (devemden) inerek vitr'imi kildim. Sonra ona yetistim. Ibni Ömer, bana: «Nerede kaldin?» diye sordu; ben de:
— Sabah olacagindan endise ettim de inerek vitir namazimi kildim... dedim. Abdullah :
— Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve SetIem) de senin için bir örnek yok mu? dedi. Ben:
— Hay hay eyvallah!., dedim. Abdullah:
— (öyle ise) Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) vitrini deve üzerinde kilardi.» dedi.

37- (...) Bize yine Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Abdullah b. Dinar'dan dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklen rIvâ-yet ettigi su hadîsi okudum: Ibni Ömer :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üzerinde hayvan nereye döndürürse, oraya dogru namaz kilardi» demis.
Abdullah b. Dinar : «Bunu, Ibni Ömer de yapardi.» demis.

38- (...) Bana îsâ b. Hammâd El-Misrî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ibnü'I-Hâd, Abdullah b. Dinar'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ibni Ömer:
«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazini hayvaninin üzerinde kilardi.» demis.

39- (...) Bana Harmeletü'bnu Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da. Salim b. Abdillâh'dan, o da babasindan naklen haber verdi. Söyle demis:
«Resûlüllah (SallaîlahÜ Aleyhi ve Sellem) yüzü nereye dönerse dönsün hayvani üzerinde nafile namaz kilar; vitri de onun üzerinde kilardi. Su kadar var ki hayvanin üzerinde farz namaz kilmazdi.»
Bu hadîsi Buhârî «Salât-i vitir» bahsinde; Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden

tahrîc etmislerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri hayvan üzerinde nafile namaz kilinabilecegine; bu arada vitir namazini dahî hayvan üzerinde kilmanin caiz olduguna delâlet etmektedir.
Hayvan üzerinde nafile namaz kilmak bilittifâk câîzdir. Yalniz Dârakutnî ve baskalari burada râvî Amr b. Yahya 'in hatâ ettigini söylemis ve; «Peygamber (SallaîlahÜ Aleyhi ve Sellem) 'in malum olan namazi deve üzerinde idi. Dogrusu merkep üzerinde namaz kilmak Müs1im'in de zikrettigi vechle Enes'in yaptigi bir isdir.» demislerdir. Bu bâbda her mezhebin tafsilâti vardir. Söyle ki:
1- Hanefîler'e göre hayvan nereye dönerse namazi o tarafa dogru kilmak mendûbdur. Hayvanin döndügü tarafi birakip da baska tarafa dönmek caiz degildir. Çünkü bunun için bir zaruret yokdur.
Hayvan üzerinde namaz kilmak için sefer dahî sart degildir. Mukîm olan bir kimse hiç bir özüm olmadigi hâlde yolcunun namazini kasr etmeye basladigi yere (sehir disina) çiktigi vakit nafile namazi hayvanin üzerinde kilabilir.
Bu namaz îmâ ile kilinir. Namaza niyetlenirken kibleye karsi dönmek sart degildir. Çünkü namazin kendisi kibleye dönmeden caiz olunca, kibleye dönmeden niyet de caizdir. Yalniz kibleye karsi dönmek imkâni varsa, ona karsi niyetlenmek müstehabdir. Namaza yerde niyetlenen bir kimse, onu hayvan üzerinde tamamlayamaz. Fakat sehir disinda hayvan üzerinde basladigi namazini, sehir içine girdigi vakit de hayvan üzerinde tamamlayabilir.
Farz ve vacip namazlar ile sabah namazinin sünnet'ini hayvan üzerinde kilmak caiz degildir. Meger ki kendinin veya hayvaninin hirsiz yahut yirtici hayvan tehlikesine ma'rûz kalmasi gibi bir zaruret buluna!
Hayvan üzerinde namazin sahih olmasi için hayvanin temiz olmasi sart degildir. Hayvanin vücûdunda hattâ semeri ile özengisinde necaset bulunmasi namaza mâni degildir. Yaya giden bir kimsenin yürürken nafile kilmasi caiz degildir. Namaz kilacagi vakit durmasi ve namazini; dururken kilmasi icâb eder.
2- Sâfiîlere göre hayvan üzerinde nafile kilan bir kimse gidecegi tarafa dogru namaz kilar. O tarafdan baska yere inhiraf etmesi caiz degildir. Meger ki, kible baska taraf da olup da, onun için inhiraf etmis ola! Aksi takdirde, namazi bozulur.
Hayvan üzerinde namaz ancak sefer sarti ile caizdir. Velevki gidecegi yer sefer mesafesinden az olsun. Mesakkat yoksa namazi rükû'u ile, sü-cûdu ile kilmak icâb eder. Mesakkat varsa rükû' ve sücûdu îmâ ile yapar. Kibleye karsi dönmek vâcipdir. Fakat o da mesakkatli ise yalniz iftitâh tekbîrini alirken kibleye dönmek icâb eder. O da mesakkatli olursa alti sartla kibleye karsi dönmek ondan sakit olur. Bu sartlar :
a) Sefer'in mubah olmasi;
b) Sefer'in cum'a ezani isitilmiyecek kadar uzak bir yere yapilmasi;
c) Sefer'in ticâret gibi ser'î bir maksatla yapilmasi;
d) Sefer'in namazdan çikincaya kadar devam etmesi,
e) Yürüyüsün devam etmesidir. Namaz esnasinda istirahat için durmak veya hayvandan inmek, namazi bozar; o namazi yeniden kilmak icâb eder.
f) Özürsüz ve ihtiyâç yokken hayvani mahmuzlamak ve kosturmak gibi fi'l-i kesîr'den (yâni namazla alâkasi olmayan fazla fiil ve hareket-den) sakmmakdir. Zaruret veya ihtiyâç varsa bu gibi fiiller, namaza zarar etmez.
Hayvanin üzerinde oturacagi yer temiz olmalidir. Hayvanin yulari elinde iken hayvan bevleder veya agzi kanar yahut necaset üzerine basarsa, namazi bozulur. Yulari, elinde degilse bunlarin, namaza zarari yok-dur.
Yolcunun yürürken nafile namaz kilmasi caizdir. Yol, çamur degilse, namazi rükû'u ile, sücûdu ile kilmak ve bunlari yaparken kibleye dönmek icâb eder. Netekim namaza niyetlenirken ve iki secde arasinda otururken dahî kibleye dönmek lâzimdir. Namazda yalniz kiyam hâlinde, rükû'-dan dogrulurken, tesehhüd okurken ve selâm verirken yürür. Kar, çamur veya su içinde yürüyen kimse rükû' ve sücûdunu îmâ ile yapabilir. Yalniz kibleye dönmesi icâb eder. Yürüyerek namaz kilan kimse kasden necâset üzerine basarsa, namazi bozulur; unutarak basarsa ayagina bulasip kalmamak sarti ile, namazi sahîhdir; bulasirsa namazi bozulur.
3- Mâlikîlere göre sefer mesafesine giden yolcunun hayvanin üzerinde nafile hattâ vitir namazini kilmasi

caizdir. Buna yolcunun namazini kasr etmeye basladigi yerden baslanir. Hayvanin üzerinde tahtirevan veya mihaffe gibi bir sey bulunur da rükû' ve sücûd yapmak mümkün olursa ya ayakta yahut oturarak namazi rükû'u ile; sücûdu ile kalmak Icâb eder. Sefer edecegi tarafa dönmek istikbâl-i kible yerini tutar. Esek veya katir gibi bir hayvan üzerinde namaz kilan rükû' ve sûcüdü îmâ ile yapabilir. Fakat îmâ'nin, semer üzerine degil de yere yapilmasi ve alninin açik bulunmasi sarttir. îmâ ettigi yerin temiz olmasi ve keza istikbâl-i kible sart degildir. Sart olan, gidecegi yere dönmesidir. Zaruret yok iken kasden gidecegi yer'den baska tarafa dönmek namazi bozar. Bundan yalniz kilbe müstesnadir. Çünkü kible asil'dir.

Hayvan üzerinde nafile kilan kimsenin mümkünse namaza kibleye karsi niyetlenmesi mendûbdur. Fakat yaya giden veya sefer mesafesinden daha yakin bir yere niyet eden ve keza hayvana mûtad sekilde binmemis (meselâ: ters binmis) olan kimsenin namazi ancak kible'ye karsi dönerek rükû' ve sücûdunu tam yapmakla sahîh olur.

Hayvanin üzerinde nafile kilan kimse, hayvani kamçilamak, ayagi ile dürtmek ve yularini eliyle tutmak gibi zarurî fiilleri yapabilir. Yalniz konusamaz ve bakiriamaz.

Hayvanin üzerinde namaza niyet eden kimse durur da bulundugu yerde ikaamete niyet ederse hayvanindan inerek yerde rükû' ve sücûd'u ile namazini tamamlar. Sefer hükmüne son veren ikaameti, niyet etmezse, namazim hayvanin üzerinde tamamlar ve kirâeti hafif tutar.

Hayvan üzerinde farz namaz kilmak caiz degildir. Yalniz hevdeç gibi bir sey içinde bulunursa kibleye karsi ayakta durmak, rükû' ve sücûdu yapmak sarti ile namazi sahîh olur.

4- Hanbelîler'e göre mubah olmak sarti ile muayyen bir yere yola çikan bir yolcunun hayvan üzerinde nafile namaz kilmasi caizdir. Yaya giden bir kimsenin yürürken nafile kilmasi dahî böyledir. Hayvan üzerinde kilan kimsenin mesakkatsiz mümkün oldugu takdirde, bütün namazini kibleye karsi dönerek rükû'u ile; sücûd'u ile kilmasi icâb eder. Mesakkat varsa bunlardan hiç biri vacip olmaz. Kibleye karsi döne-miyen, gidecegi yer'e dogru kilar. Rükû' ve sücûd'dan birini yapamayan, onu îmâ ile edâ eder. Mümkün olursa secde için rükû'dan daha fazla egilerek îmâ yapmak gerekir.

Yaya giden kimsenin, kibleye dogru namaza niyetlenmesi ve yine kibleye dogru rükû' ve secde yapmasi lâzimdir. Namazin sâir kisimlarini gidecegi tarafa dogru dönerek edâ eder. Gerek hayvan üzerinde gerekse yaya giderken, nafile kilan bir kimse, gidecegi tarafa dogru dönerek; namazini kilmakda iken hayvani onu baska tarafa döndürürse yahut kendisi dönse özürü bulunmadigi takdirde namazi mutlak sûretde bâtil olur. Meger ki, kibleye dönmüs ola! Bir Özürden dolayi baska tarafa dönmüs ve örfen çok sayilacak derecede ise namazi bâtil olur. Aksi takdirde, namazi sahîhdir.

Hayvanin temiz olmasi sart degilse de üzerinde, namaz kilan kimsenin altindaki heybe ve benzeri seylerin temiz olmasi sartdir.

Muayyen bir yere gitmeyi niyet etmiyen, yahut mekruh veya haram bir sefere çikan kimseye kibleye dönmek ve sâir namazin bütün sartlarini yerine getirmek vâcibdir.

Sübha'dan murâd: nafile namazidir. Tesbîh'in hakikati, noksanliklardan tenzih demekdir. Ancak mecazen tahmîd, temcîd ve sâirede kullanildigi gibi cüz'i zikir, küllü irâde kabilinden mecâz-i mürsel olmak üzere nafile namaza da süpha denilir. Ayet-i kerimedeki Allah'in vechinden murâd, Allah'in rizâsidir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Ulemâdan Atâ' b. Ebî Rabâh, Hasan-i Bas-rî, Salim b. Abdillâh, Hz. îbni Ömer'in âzâdlisi Nâfi, imam Mâlik, imam Safiî, imam Ah-med b. Hanbel ve Ishâk'a göre, yolcu hayvan üzerinde vitir namazini kilabilir.

îbni Ebî Seybe 'nin «Musannef» inde rivayet ettigi bir hadîse göre Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) devesinin üzerinde vitir namazini kilmis ve: «Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):

«Devesinin üzerinde vitir namazi kilardi.» demisdir. Hz. Alî ile îbni Abbâs (Radiyallahû anhûm) hazerâtindan dahî böyle bir rivayet vardir.

Imam Mâlik, hayvan üzerinde vitr'in ancak sefer mesafesine niyet eden yolcuya caiz oldugunu söylermis.

Evzâî ile imam Sâfiî'ye göre, bu husûsda seferin uzun veya kisa olmasi müsavidir. Yâni deve üzerinde vitir kilmak caizdir. Zahirîler 'den Ibni Hazm de buna kaaildir.

Urvetü'bnü Zübeyr, Ibrahim Nehaî, imam A'zam Ebû Hanîfe, imam Ebû Yûsuf ve imam Muhammed: «vitir, sair farz namazlar gibi ancak yerde kilinir.»

demislerdir. Bu kavil Hz. Ömer ile bir rivâyetde oglu Abdul1ah (Radiyallahû anhûma) dan dahi rivayet olunmusdur.

Sevrî: «Farz namaz ile vitr'i yerde kil; Ma'mafîh vitr'i devenin üzerinde kilmanda da bir beis yokdur.» demisdir.

Hayvan üzerinde^ vitir kilmayi caiz görmeyenler, su delillerle istidlal ederler:

a) Tahâvî, Nâfi' tarîki ile Ibni Ömer (Radiyallahû anh) dan su hadîsi tahrîc etmisdir: « Ibni Ömer, nafile namazini devesinin üzerinde kilar; vitr'i, yerde edâ eder; ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle yapardigini söylerdi.» Hadîsin isnadi sahîhdir. Bu hadîs Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'in, Müslim'deki rivayetine muhâlifdir.

b) Yine Tahâvî 'nin, Mücâhid tarîki ile rivayet ettigi bir hadise göre Ibni Ömer (Radiyallahû anh) seferde devesinin üzerinde, hayvan nereye dönerse, oraya dogru nafile namazi kilar; vitr'i hayvanindan inerek yerde edâ edermis.

c) Ibni Ebî Seybe 'nin «Musannef» inde tahrîc ettigi Mücâhid hadisinde, Mücâhid: «Medine'den, Mekke'ye kadar Ibni Ömer'in refakatinde bulundum; namazi hayvaninin üzerinde, onun döndügü tarafa dogru kilardi. Farz namazin vakti geldimi hayvanindan iner; onu yerde kilardi.» demisdir. Ayni hadîsi imam Ah-med b. Hanbel «Müsned» inde Saîd b Cübeyr 'den tahrîc etmisdir. Mezkûr rivâyetde Saîd: «Abdullah b. Ömer , nafile namazi devesinin üzerinde kilardi. Vitir namazini kilmak isterse, hayvanindan iner;onu yerde kilardi.» demektedir.

Görülüyor ki imam Müslim'in rivayeti, Ibni Ömer Hazretlerinin vitir namazini kendisi hayvan üzerinde kildigi gibi Resûlüllah (SaîMlahü A leyhi ve Sellem) 'in de hayvan üzerinde kildigim; T a-hâvî 'nin rivayeti ise bunun aksine olarak Hz. Ibni Ömer'in vitir namazini yerde kildigini ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dahî yerde kildigini rivayet ettigini bildirmektedir. Binâenaleyh her iki taifenin yâni «vitir hayvan üzerinde kilinir.» diyenlerin de kilinmayacagim söyliyenlerin de bu hadîsler ile istidlal etmeleri dogru olamaz. Burada yalniz kilinmasi diyenler Ibni Ömer (Radiyallahû anh) in vitr'i, vâcib addetmedigi, ona göre vitr'in sâir nafileler gibi bir nafile namaz olmasi ihtimâlinden bahsedebilirler. Vitr'i nafile addettigine göre, onu yerde de; hayvan üzerinde de kilabilir.

Peygaraber (Saltalhhü Aleyhi ve Sellem) in vitir namazini, devesinin üzerinde kilmasi ihtimâl ki vitir namazinin vacip oldugu henüz anlasilmadigi bir sirada olmusdur.

Kiyâs dahî vitir namazinin deve üzerinde caiz olmiyacagini gösterir. Zîra vitir namazini ayakta kilmaya kudreti olan bir kimsenin yerde vitr'i oturarak kilmasi bilittifâk caiz degildir. Buna kiyasen seferde hayvan üzerinden yere inmeye kudreti olan kimsenin de onu hayvan üzerinde kilamamasi icâb eder. Tahâvî: «Bu cihetden dolayidir ki bence deve üzerinde vitir kilmak nesh edilmisdir.» diyor.

Gerçi Hz. îbni Ömer'in devesi üzerinde vitir kildigi ve Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Selîem) 'in de böyle yapardigini rivayet ettigi sahîhdir. Bu rivayete bakilirsa nesh iddiasinin dogru olmamasi icâb eder. Çünkü Hz. Ibni Ömer'in rivayeti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatindan hayli sonradir. Fakat az önce söyledigimiz gibi Ibni Ömer'e göre vitr'in nafile olmak ihtimâli vardir. Binâenaleyh ona göre vitir namazini kilan kimse muhayyerdir. Onu ister hayvan üzerinde, isterse yerde kilabilir. Netekim yerde kildigi da rivayet olunmusdur. Su hâlde caiz ki hayvan üzerinde kilmasi bunun nesh edildigini ögrenmeden öncedir. Nesh'i duydukdan sonra yerde kilmisdir. Bü îzâkat ile Ibni Battâ1'in sözü de Ibtâl edilmis olur. Ibni Battal: «Babimizin hadîsi vitr namazini vacip gören Ebû Hanîfe aleyhine huccetdir.» demisdir.

2- Bazilari vitir namazinin sünnet olduguna bu hadîsle istidlal etmislerdir. Aynî bunlara hayret etmis ve: «Sasarim bu adamlara!.. Vitrin vâcib olduguna delâlet eden hadîsleri ve insafi nasil biraktilar da mez-heblerini hiç bir kat'î delil olmaksizin tervice kalkisarak bu bocalama yolunu tuttular!..» demistir.

3- Zaruret yokken hayvan üzerinde farz namaz kilinamaz. «Hulâ-satü'l Fetâva» nâm eserde : «Bir özürden dolayi hayvan üzerinde farz namaz kilmaya gelince: bu caizdir. Yagmur da bir özürdür. îmam Muhammed 'den bir rivayete göre seferde bulunan bir kimse yagmura tutulsa da namaz kilmak için inecek kuru bir yer bulamasa, hayvan üzerinde kibleye karsi durarak ve mümkünse hayvanini durdurarak îmâ ile namazini kilar. Buna imkân bulamadigi takdirde kibleye arkasini dönerek kilar. Bu, yüzünü gömecek derecede çamur olduguna göredir. Çamur bu dereceyi bulmazsa namazini yerde kilar. Hirsiz korkusu, hastalik, hayvanindan inerse binemeyecek kadar geçkin ihtiyarlik ve yirtici hayvan korkusu gibi seyler de özürdür.» denilmistir. «El-Muhît» de de : Bu gibi hâllerde hayvan üzerinde namaz kilmak caizdir. Özür zail olduktan sonra o namazi tekrar kilmak lâzim gelmez. Vakit namazlarinin sünnetleri nafile hükmündedir. Ebû Hanife 'den bir rivayete göre sabah namazinin sünnetini kilmak için hayvanindan iner; hatta bir rivayette Ebû Hanife'ye göre bu namaz vâcib oldugu için onu oturarak kilmak caiz degildir. Imâm Safiî ile Imâm Ahmed'e göre sabah namazinin sünneti vitirden daha kuvvetlidir, denilmektedir.

4- Bazilarina göre vitir namazi farz degil, Peygamter (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hasâisinden de degildir. Bu söze Aynî su cevâbi vermistir:

«Evet biz de onun farz olmadigina kaailiz. Ama zikrettigimiz delillerden dolayi onun vâcib oldugunu söylüyoruz. Farzla vacibin arasinda fark görmeyenler, lügate muhalefet etmislerdir. Bir kelimenin lügat ma'-nâsi ser'î ma'nâsinda da i'tibâra alinir...»

Vâkîa Imam Ahmed b. Hanbel'in «Müsned» inde; Hâkim'in de «Müstedrek» inde Ibni Abbâs (Radiyallahû cnh) dan rivayet ettikleri bir hadîsde Hz. Ibni Abbâs: «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle buyururken isittim:

«Uç sey vardir ki, bana farz, size nafiledir. Bunlar, vitir, kurban ve sabah namazinin iki rek'ât sünnetidir.» demisse de bu hadîs zaiftir. Sa-hîhsoldugunu ve hadîsin Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e hususi-yetini teslim etsek bile vâcib olan namaz hayvan üzerinde kilinamaz.

40- (701) Bize Amr. b. Sevvâd ileHarmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb hater verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Abdullah b. Âmir b. Rabîa'dan naklen haber verdi, ona da babasi haber vermis, ki kendisi Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'i seferde geceleyin devesinin üzerinde hayvanin döndügü tarafa dogru nafile namaz kilarken görmüs.

Bu hadîsi Buhârî «Taksîru's - Salât» bahsinin bir iki yerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmisdir.

Râhile: yolculuga elverisli disi deve demekdir. Bâzilarina göre yola ve yük tasimaga elverisli olan erkek deveye dahî «râhile» denilir. Kelime erkek deve hakkinda kullanildigi vakit, sonundaki yuvarlak «tâ» muble-ga için getirilmis olur.

«Hayvanin döndügü tarafa dogru...» tâbirinden murâd, kibleye tesadüf etsin etmesin hayvan nereye dönerse, o tarafa dogru namaz kilardi demekdir.

Tirmizî (209-279): «Umûmiyyetle ulemâ bununla amel etmislerdir. Aralarinda hiç bir ihtilâf oldugunu bilmiyoruz. Onlar bir kimsenin devesi üzerinde, hayvanin yüzü kibleye karsi olsun olmasin, nafile namaz kilmasinda bir beis görmezler.» demisdir. Filhakika seferde, hüküm budur. Hazarda ise ihtilâf edilmisdir. Hanefîler'den imam Ebû Yûsuf ile Sâfiîler'den Ebû Saîd-i Istahrî'yeve Zahirî 'lere göre hazarda da hayvan üzerinde nafile kilmak caizdir. Sâfiî'lerden bâzilari: «Hazarda hayvan üzerinde nafile namaz kilmak caizdir. Ancak namazin her cüz'ünde kibleye karsi durmak lâzimdir.» demislerdir. Yine Sâfiîlerden baska bir kavle göre binek giden kimseye nafile namazi kilmak caiz; yaya giderken caiz degildir.

Imam Ebû Yûsuf la ona muvafakat edenlerin delili buradaki hadîsdir. Çünkü bu hadîsde sarahaten sefer zikre dilmemistir. Imam A'zam ile imam Muhâmmed, bunun hazarda caiz olmiyaca-gina kaaildirler. Delilleri, bundan sonraki bâb'da gelen Ibn i Ömer (Radiyallahû anh) hadîsidir. Çünkü o hadîsde sefer zikredilmisdir. Müs1im'in bir rivayetinde de: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke 'den, Medîne'ye gelirken hayvaninin üzerinde yüzünün baktigi tarafa dogru namaz kilardi.» denilmisdir.

Bu Hadisden Çikarilan Diger Hükümler:

1- Hayvan üzerinde nafile kilmak caiz; fakat yaya gidenin nafile kilmasi caiz degildir. Çünkü hayvan üzerinde namaz kilmak bir ruhsattir. Ruhsatlara ise baskasi kiyâs edilemez.
Sâfiîyye ulemâsi, seferde yaya giden bir kimsenin gitmek istedigi tarafa dogru namaz kilmasi hususunda ruhsat olduguna cezm etmislerdir. Yalniz onlarin mezhebine göre namaza niyet ederken bir de rükû' ve sücûd hâllerinde kibleye dönmek ve keza rükû' ile sücûdun yer üzerine yapilmasi sarttir. Esah kavle göre selâm verirken kibleye dönmek sart degildir.
2- Hadîs-i serîfde deveye binmekden bahsedildigine göre gemiye .binmek hüküm itibâri ile hayvana binmekle bir degildir. Çünkü gemiye
binen kimse gemi yürüse de; dursa da kibleye dönebilir. Bâzilari kaptanin oturarak namaz kilabilecegini söylemislerdir. Bir takimlari bunun ancak hareket hâlinde caiz olduguna kaaildirler.

41- (702) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Enes b. Sîrîn rivayet etti. Dedi ki: Enes b. Mâlik'i Sam'a gittigi vakit (donüsde) karsiladik; onunla Ayn-i Temir denilen yerde karsilastik. Kendisini bir merkep üzerinde namaz kilarken gördüm. Yüzü su tarafa dogru idi (râvî Hemmâm kiblenin soluna isaret etmis.) Ben, kendisine :
«Seni kibleden baska tarafa dogru namaz kilarken gördüm!» dedim. Enes (Radiyallahûanh):
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in böyle yapardigini görmemis olsaydim, ben de yapmazdim.» cevâbini verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kasr-i Salât» bahsinde tahrîc etmisdir.
Müs1im'in buradaki rivayetinde «Sam'a geldigi vakit.» denilmisdir. Buhârî'de ise bunun yerinde: «Sam'dan geldigi vakit.» ifâdesi vardir. Bu sebeple bâzilari Müs1im'in rivayetini vehm ve hatâya hamletmis; dogrusunun Buhârî rivayeti oldugunu söylemislerdir. Çünkü Hz. Enes {Radiyallahû anh) Haccâc-i Zâlim'i halîfe Abdülmelik b. Mervân 'a sikâyet için Sam'a gitmisti. Sam'dan donüsde halk, kendisini karsilamak1 üzere Basra'dan çikmislar ve Ayn-i Temir denilen yerde ona tesadüf etmislerdi. Fakat Nevevî buradaki hatâ iddiasini kabul etmemis; Müs1im'in hemen hemen, bütün nüshalarinda ayni sekilde rivayet edilen bu cümlenin mânâ itibâri ile sahîh oldugunu söylemisdir. Yalniz Hz. Enes'in Sam'dan dönüsü herkesçe mâlüm oldugu için Müslim 'in rivayetlerinden hazf edilmisdir. Mânâ sudur: «Biz, Enes (Radiyallahû anh)i Sam'a gittiginde, dönerken karsiladik...»
Aynî: «Müslim'in sahîh bir nüshasinda (Sam'dan geldigi vakit) ibaresini buldum.» diyor. Su hâlde ibareden ekseri nüshalarda «Min» edati düsürülmüs olur ki, bu hatâ Imam Müslim'e degil onun kitabini istinsah eden zevata âiddir.
Enes b. Sîrîn 'in, Enes b. Mâlik (Radiyallahû anh)a itirazi, «niçin merkep üzerinde bu sekilde namaz kiliyorsun? » diye degil; kibleye karsi dönmedigi içindir. Hz .Enes, buna Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den böyle gördügünü bildirmek sureti ile cevap vermisdir. Gerek bu hadîsden gerekse bundan önce yine bu bâbda geçen -35 numarali» Yahya hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in merkep üzerinde nafile namaz kildigi anlasilmaktadir. Binâenaleyh «35» numarali hadîsin râvîlerinden Amr b. Yahyâ'yi hatâya nisbet etmeye bir sebep yokdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} bazen de-
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde ögle'yi geçe btrakir; Ikindiyi de vakti geldigi gibi acele kilardi; aksam'i te'hîr eder; yatsiyt acele kilardi.» deniliyor. Yalniz râvüerinden Mugiratü'bnü Ziya d 'i, Cumhûr-u ulemâ zayif bulmus; Ibni Maîn ile Ebû Zür'a mevsuk saymislardir.
Ibni Abbâs hadîsi, Müslim'dedir. Bu hadisde : «Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk gazasinda yaptigi bir seferde iki namazi yânî ögle ile ikindiyi ve aksam ile yatsiyi toptan kildi.» denilmisdir. Râvîlerden Saîd b. Cübeyr diyor ki: «Ibni Abbâs'a: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i böyle yapmaya

sevk eden nedir?» dedim, Ibni Abbâs: «Ümmetine zorluk çikarmak istemedi.» cevâbini verdi.
Üsâmetü'bnü Zeyd hadîsini Tirmizî «El-IIel» nâm eserinde tahrîc etmisdir. Bu hadîs dahî yukarkiler gibi ögle ile ikindinin ve aksamla yatsinin birlikte kilindiklarini gösteriyor. Tirmizî: «Ben, bu hadîsi Muhammed'e sordum: «Sahîh olan onun Üsâmetü'bnü Zeyd'e mevkuf bulunmasidir.» cevâbini verdi.» demektedir.
Câbir hadîsini Ebû Dâvûd ile Nesâî tahrîc etmislerdir. Mezkûr hadîsde beyân edildigine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de iken günes batmis; o da Aksam ile yatsiyi Serif denilen yerde topdan kilmisdir.
Imam Ahmed'in «Müsned» inde rivayet ettigi Câbir hadîsinde : Ebû'z-Zübeyr: «Câbir'e, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç aksam namazi ile yatsiyi cemî' ederek kildi mi? diye sordum; Evet Benî Mustalik ile gaza ettigimiz sene kildirdi.» cevâbini verdi, dedigi rivayet olunur.
Huzeymetü'bnü Sabit hadîsini Taber ân î tahrîc etmisdir. Bu hadîsde; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Müzde-life'de aksam namazini üç, yatsiyi iki rek'ât olmak üzere her ikisini bir ikaamet ile kildirdigi bildirilmektedir.
Ibni Mes'ûd hadîsini, Ibni Ebî Seybe «Musannef» inde tahrîc etmisdir. Ayni hadîsi Tab erânî dahî «El-Kebîr» inde :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aksam ile yatsi namazlarini cemî ederek kilardi. Berikini vaktin sonuna te'hîr eder; ötekini de vaktinin evvelinde acele kilardi.» seklinde rivayet eder.
Ebû Eyyûb, Ebû Saîd-i Hudrî ve Ebû Hüreyre (Radiyallahû anhûm) hadîsleri de böyledir. Ebû Evyûb hadîsini Buhârî; Ebû Saîd-i Hudrî hadîsini Taberâni; Ebû Hüreyre hadîsini de Bezzâr rivayet etmisdir.
2- Namazlari cem' ederek kilma hususunda imamlarin mezhepleri muhtelifdir. Bâzilari bu hadîslerin zahirlerine bakarak, sefer hâlinde Ögle ile ikindiyi ve aksamla yatsiyi, ikisinden birinin vaktinde toptan kilmaya cevaz vermislerdir.
Imam Safiî ile Ahmed b. Hanbe1'in ve Ishâk'in mezhepleri budur.
Ibni Battal diyor ki: «Cumhûr-u ulemâ, yolcuya Öglen ile ikindiyi ve aksamla yatsiyi mutlak sûretde toptan kilmanin caiz oldugunu söylemislerdir.» Bu mes'elede alti kavil vardir:
a) Ibni Battâ1'in dedigi sekilde cemi' caizdir. Bu sekilde cemî ashâb-i kirâm'dan:Alî b. Ebî Tâlib, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Saîd b. Zeyd, Üsâ metü'bnü Zeyd, Muâz b. Cebel, Ebû Mûse'l-Es'arî, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs (Radiyallahû anhûm) ile Tabiînden Ata' b. Ebî Rebâh, Tâvûs, Mücâhid, lirime, Câbir b. Zeyd, Rabîatü'r' Rey'y, Ebû'z-Zinâd, Muhammed b. Münkedir ve Saf fân b. Süleym hazerâtindan nakledildigi gibi Süfyân1 Sevrî, imam Safiî, imam Ahmed, Ishâk, Ebû Sevr, Ibni Münzir, Mâlikîl er 'den Esheb gibi imamlar da buna kaaildirler. Bu kavil imam Mâ1ik'e bile nisbet olunur. Fakat Hz. Mâ1ik'in meshur kavline göre cemî sureti ile toptan namaz ancak acele yolculuk zamaninda rnesrû' olur.
b) Iki namazi bir vakitde kilmak sureti ile cemî yapmak ancak acele sefer zamaninda caizdir. Bu kavil Üsâmetü'bnü Zeyd ile Ibni Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan rivayet olunmusdur. Imam Mâ1ik'in meshur kavli de budur.
c) Iki namazi cemî sureti ile birden kilmak ancak yol almak istenildigi zaman caizdir. Mâ1ikî1er'den Ibni Habîb'in kavli budur.
d) Iki namazi, bir vakitde kilmak mekrûhdur. Îbnü'l-Arabî, bu kavlin Misirlilar tarafindan imam Mâlik'den rivayet edildigini söyler.
e) Cem-i te'hîr caiz; cem-i takdim caiz degildir. Ibni Hazm'in kavli budur. Cem-i te'hîr'den murâd, birinci namazi vaktin sonuna birakmak; ikinciyi de vaktinin evvelinde kilmak sureti ile yapilan cemî'dir. Sonraki namazi evvelki namazin vaktinde kilmak sureti ile yapilan cem'e cem-i takdim derler.
dümemisdir. Bu husûsdaki izahat bir iki hadîs sonra (yâni babimizin sonunda) verilecektir.

46- (704) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd r;vâyet etti. (Dedi ki) : Bize, Mufaddai (yâni Ibni Fadâle) [21] Ukayl'den, o

da Ibni SihâVdan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes, Söyle demis:
«Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) gün devrilmeden önce yola çikarsa ögleyi, ikindi vaktine îe'bîr eder, sonra (hayvanindan) inerek, ikisini birden kilardi. Yola çikmadan önce gün devrilirse ögle namazini kilar sonra (hayvanina) binerdi.»

47- (...) Bana, Amru'n - Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Se-bâbetü'bnü Sevvâr El-Medâyinî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys b. Sa'd, Ukayl b. Hâlid'den, o da Zührî'den, o da Enes'den naklen rivayet: etti. Enes söyle demis:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde iki namazi birden kilmak istedigi vakit ögle'yî, ikindinin ilk vakti girinceye kadar te'hîr eder, sonra ikisini birden kilardi.»

48- (...) Bana Ebû't - Tâhîr ile Amr b. Sevvâd dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Câfrir b. Ismail, UkayFden, o da Ibni Sihâb'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki:
«Efendimiz sefere acele ettigi zaman ögle'yi, ikindinin ilk vaktine kadar te'hîr eder; Müteakiben aralarini cemi eylermis. Aksam namazini da te'hîr eder tâ safak kayboldugu vakit, onu yatsi ile beraber kilarmis.
Bu hadîsi Buhârî «Kasr-u's - Salât» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Bu rivayetler ögle ile ikindinin aksam namazi ile yatsinin cemi sureti ile birden kilinacagina delildir. Ve hepsi cemî için Ögle ile aksam namazinin te'hîr namazinin te'hîr edilecegini göstermektedir.
Buhârî sârihi Aynî (762-855) bu bâb'da sözü iki kisma ayiriyor. Söyle ki:
1- Ashâb-i kirâm'dan iki namazi cemî' sureti ile birden kilanlar: Alî b. Ebî Tâîib, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Amr, Âise, îbni Abbâs, Üsâmetü'bnü Zeyd, Câbir b. Abdillâh, Huzeymetü'bnü Sabit, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Byyûb, Ebî Saîd ve Ebû Hüreyre (Radtyallahû anhûm) hazerâtidir.
Ebû Dâvûd 'un zararsiz bir senedle tahrîc ettigi Hz. Alî hadîsinde : «Alî (Radiyalîahû anh) sefere çikarsa günes batip karanlik çökmeye basladikdan sonra yola revân olur, sonra hayvanindan inerek aksam namazini kilar; sonra aksam yemegini yer; sonra yatsiyi kilar ve: Ben, Resûlüllâh (Saîîalîahü Aleyhi veSellem)'i böyle yaparken gördüm; derdi.» buyurulmaktadir. Mânâ itibâri ile temâmiyle buna benziyen diger bir rivayeti de îbni Ebî Seybe «El-Musannef» Inde tahrîc etmis-dir.
Dârakutnî 'nin rivayet ettigi Hz. Alî hadîsinde ise : «Alî (Radiyalîahû anh) dedi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seveni) günesin zeval vaktinde yola çikarsa Ögle ile ikindiyi toptan kilar; sayet yola acele ederse ikindiyi Öne alir, ögleyi de vakti girer girmez acele kilar; böylece aralarini cemî ederdi.» denilmekte ise de bu hadîsin isnadi sahih degildir.
Enes hadîsi, babimiz hadîslerinden biridir. Mezkûr rivayeti Buhârî ile Ebû Dâvûd ve Nesâî dahi tahrîc etmislerdir,
Abdullah b. Amr hadîsini Ibni Ebî Seybe «Mu-sannef» inde; Imam Ahmed b. Hanbel de «Müsned» inde tahrîc etmislerdir. Bu hadîsde: «Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mustalik gazasinda, iki namazi toptan kildi.» denilmektedir. Yalniz hadîsin râvileri arasinda Haccâc b. Ertâ.t vardir ki, hüccet olup olmadigi ihtilaflidir.
Âise (Radiyalîahû anha) hadîsini Ibni Ebî Seybe «Mu-sannef» inde; Imam Ahmed «Müsned» inde tahrîc etmislerdir. Mezkûr hadîsde,: ve bazen de merkep üzerinde nafile namaz kilmis demekdir. Onun içindir ki Ibni Battal: «Seferde esek ile katir ve diger hayvanlarin üzerinde nafile namaz kilmak arasinda bir fark yokdur; namaz kilan kimsenin hayvanin dizginini tutmasi ve ayaklarini sallamasi caizdir. Yalniz konusamaz; bakinamaz ve semerin kenarina secde edemez. Belki sü-cûd'u, rükû'undan daha alçak olmak üzere îmâ eder. Bu da Allah'in kullarina bir rifk-u rahmetidir.» demisdir. «Aynü't-temr» Sam'a dogru Irak yolu üzerinde bir yerdir. Hz. Ebû Bekir devrinin, sonunda burada Hâ1id b. Ve1îd ile acemler arasinda meshur bir harp vuku' bulmus; Hz. Hâ1id

Kisranm elinde araplardan bâzi rehineler bulmustu ki, müfessir Ke1bîn'in dedesi ile Hz. Osman'm kölesi Humrân ve Hz. Enes'in kölesi Sîrîn bunlarin arasinda idi.

5- Seferde Iki Namazi Birden Kilmanin Cevazi Babi

42- (703) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den rivayet ettigi su hadîsi okudum: tbni Ömer: Resul ül lali (Sallatlahü Aleyhi ve Setlem) :
«Sefere acele ettigi zaman aksam ile yatsi'yi bir arada kilardi.» demis.

43- (...) Bize, Muhammedu'bnü'l-Müsennâ rivayet etti.p (Dedi ki) : Bize, Yahya, Ubeydullah'dan rivayet etti. Demis ki: Bana, Nâfi, haber verdi ki, ibni Ömer, acele yola çikacagi zaman safak kaybolduktan sonra aksam ile yatsiyi beraberce kilar ve : Gerçekden Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Settem) :
«Yola acele ettigi vakit aksam ile yatsi'yi birlikte kilardi.» dermis.

44- (...) Bize Yahya b, Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd, Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Amru'n - Nâkid, hep birden,, IbnI Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr, dedi ki: Bize, Süfyân, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Sâlim'in babasi söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'i acele yola çikacagi zaman aksam ile yatsi'y birlikde kilarken gördüm.

45- (...) Kana, Harmeietü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) :>Bize, Ibnî Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Yûnus, Ibni SihâVdan naklen haber verdi. Demis kî: Bana, Salim b. Abdillâh haber verdi, ki babasi söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i sefere acele ettigi zaman aksam namazim re'hîr ederek, onunla yatsiyi birlikte kildigini gördüm.»
Bu hadîsi Buhari «Taksîru's-Salât» bahsinin iki yerinde; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bütün rivayetlerinde, yola çikmakdan; bir. rivayetinde sefer için yola çikmakdan bahsedildigine göre yola çikmanin sefer kasdi ile mukayyet oldugu anlasiliyor. Su hâlde sehir haricindeki bag ve bostana gitmek buradaki hükümden hâriçdir. Yânî böyle yerlere gidilecegi zaman iki namazin cemi edilmesi (her ikisinin birlikde kilinmasi) mevzû-i bahs degildir.
Hadîs-I serîf, seferde aksamla yatsinin cemi' sureti ile ikisinin bir arada kilinabilecegine delildir.
Kirmâni : «Bu hadîs aksam namazini yatsi zamanina birakarak her ikisini yatsi vaktinde birlikde kilmayi caiz gören Safiî'ye huccetdir.> demisdir.
Hanefîlere göre buradaki cemî'den murâd, aksam namazini vaktinin sonunda, yatsiyi da vaktinin evvelinde kilmak suretiyle hâsil olan zahirî ve sûrî cemî'dir. Yoksa aksam namazinin vakit disina birakilmasi kasde-
f) Sefer dolayisiyîe mutlak sûretde cemî yapmak caiz degildir. Cemî ancak Arafat'la, Müzdelife'de yapilir. Hasan-i Basrî, Ibni Sîrin, Ibrahim Nehaî, Esved, Ebû Hanife ve diger Hanefiyye imamlarinin mezhepleri budur. Kaasim 'in rivayetine göre imam Mâlik de bu kavli tercih etmisdir.
Imam A'zam ile diger Hanefiyye ulemâsi Arafat ile Müzdelife 'den baska hiç bir yerde cemî yapilamiyacagina kaail olmuslardir. Bu kavil ashâb-i kiramdan Abdullah b. Mes'ûd, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Abdullah b.. Ömer (Radiyaiîahû anhûnt) ile onlardan sonra gelen Ibni Sîrîn, Câbirb. Zeyd, Mekhûl, Amr b. Dînâr, Sevrî, Esved, Ömer b. Abdilâzîz Sâlim ve Leys b. Sa'd hazerâtmdan da rivayet olunmusdur.
Ibni Ebî Seybe *nin «Musannef» Inde rivayet ettigi bir hadîsde, Hz. Ebû Musa: «özürsüz iki namazi lirden kilmak, büyük günahlardandir.» demisdir,
«Et-Telvîh» sahibi diyor ki: Nevevî'nin, (Ebû Yûsuf ile Muhammed, imamlarina muhalefet etmislerdir. Onlarin kavilleri de Safiî ile imam Ahmed'in kavli gibidir.) sözünü «Hidâye» sarihlerinden (EI-Gâye) Sahibi, reddetmis;

onlarin böyle bir sey söylediklerinin asli olmadigini bildirmisdir.»
Aynî dahî: «Mes'ele Telvîh sahibinin dedigi gibidir. Ulemâmiz, ÜÇ'imamimizin, hâlini daha iyi bilirler.» diyor.
Hane.fîler, Buhar î ile Müs1im'in ittifakla Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaiîahû anh) 'dan rivayet ettikleri hadîsle istidlal ederler. Mezkûr hadîsde Ibni Mes'ûd- (Radiyaiîahû anh):
«Ben, ResDIüüoh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir namazi kendi vaktinden baska bir vakitde kildigini görmedim. Ancak Müzdelife müstesna! Çünkü orada aksam'la yatsiyi birden kilmis; ertesi gün sabah namazini ela vaktinden önce kilmis di» demisdir. Hanefiler bir de Müslim'in rivayet ettigi Ebû Katâde hadîsi ile istidlal ederler. Bu hadîsde: Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Uykuda bir kusur isleme yoktur. Kusur ancak uyanikken bir namazi, baska namazin vakti girinceye kadar geciktirmekle olur» buyurmusdur.
Arafat ile Müzdeliîe'den baska yerlerde dahî iki namazin bir arada kilindigini bildiren hadîslere Tahâvî «Ma'âni'I - Âsâr» serhinde söy-îe cevap vermisdir: «ResuliiIJafa (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) bunlarda birinci namazi vaktinin sonunda kilmis; ikinci namazi da vaktinin evveline almisdir. Su kadar var ki, her iki namazi bir vakitde kilmisdir. Ibni Abbâs hadîsi de bu ma'nâyi te'yîd eder. Hz. Ibnî Abbâs:
«Resûlüllah (SaKallahS Aleyhi ve Sellem) hiç bir korku veya yolculuk olmadigi holde ögle ilk ikindiyi toptan; aksamla yatsiyi 6a toptan kildi.»
demisdir. Hadîsi, Müslim rivayet etmisdir. Hadîsin bir rivayetinde; Ibni Abfcâs ;
«Resûtüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de korku veya yagmur yokken, ögle île îkindi'yi toptan ve aksa m'ta yaîsfyi toptan kildi.» demis,Ibni Abbâs'a :
«Resûlüllab (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) bununla ne yapmak istedi?» diye sormuslar:
— Ümmetine, mesakkat vermemeyi Itasdetti... cevâbim vermisdir. Gerek bizim ulemâmizdan, gerekse muhaliflerin ulemâsindan hiç biri ha-.iarda iki namazin toptan kilinmasina cevaz vermemisdir. Bu da zikredilen cem'in mânâsi bizim dedigimiz gibi birinci namazin te'hîr, ikincinin vakti girer girmez kilinmasindan ibaret oldugunu gösterir.»
Gerçi babimizin, îbni Ömer hadîsinde Hz. Ibni Ömer'in yola acele ettigi zaman safak kaybolduktan sonra, aksam namazi ile yatsiyi cemî ederek kilardigi ve:
«Yola acele ettigi zaman (Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) , ak-sam'Ja, yatsi'yi cem' ederek kilardi,» dedigi, bildirilmisdir. Bu, iki namazin, bir zamanda kilindigini nassan bildirmektedir. Hattâ Nevevî (631-676): «Bunda Hanefî1er'in (Cemî'den murâd birinci namazi vaktinin sonuna te'hîr; ikinciyi de vaktinin evvelinde kilmakdan ibâretdir) sözünü iptal vardir.» demisdir. Fakat safak mes'elesi gerek sahâbe-i kiram, gerekse ulemâ arasinda ihtilaflidir. «Safak'dan murâd; ufuktaki kizillik-dir.» diyenler bulundugu gibi «ufuktaki beyazliktir.» diyenler de vardir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, aksam ile yatsi'yi kizillik kaybolduktan sonra, kilmis olmasi caizdir. Bu takdirde «Safak'dan murâd: beyazlikdir...» diyenlerin kavline göre, aksam namazi kendi vaktinde kilinmis olur. «Safak'danirmrâd, kizilliktir...» diyenlere göre, yatsi dahî vaktinde kilinmisdir. Iste bu suretle her iki namaz vaktinde kilinmis almakla beraber, safak hakkindaki ihtilâfa bakarak: «Bu namazlari, safak kaybolduktan sonra toptan kildi.» demek caizdir. Buna sureta cemi' denilir. Vakit itibâri ile cemî degildir. Bu babta Nesâî 'nin ve diger ulemânin rivayet ettikleri hadîsler, hep böyle te'vîl olunur. Bunlarin bâzilari da zayif dir. Hattâ Ebû Dâvûd'im: «Vakitden önce cemi' yapilacagi hususunda, sübût bulmus hadîs yokdur.» dedigi rivayet olunur.
Hat tabî (319-38&), Hanefiler'in te'vîlini redderek, sunlari söylemisdir: «Süphesiz ki. iki namazi cem' ederek kilmak bir ruhsattir. Eger mes'ele Han efil er'in dedigi gibi olmus olsa. her namazi vaktinde kilmakdan daha mesakkatli bir is ortaya çikardi. Çünkü namaz vakitlerinin

53- (...) Bize Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid (yânî Ibni'l-Hâris) rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Kurratü'bnü Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âmir b. Vasile Ebû't-

Tufeyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Cebel rivayet etti. Dedi ki:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Tebûk gazasinda ögle ile ikindiyi ve aksamla yatsiyr cem' ederek kildi.»
Ben: Acep onu, buna sevk eden nedir?» diye sordum. Muâz: — Ümmetini mesakkata sokmamak istedi... dedi.

54- (706) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ,ki : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile Ebû Saîd-i Esec dahî rivayet ettiler. Lâfiz, Ebû Küreyb'indir. Dediler ki: Bize Vekî' rivayet etti. Bunlarin ikisi de A'mes'-den, o da Habib b. Ebî Sâbit'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da Ibni Ab-bâs'dan naklen rivayet ettiler. Ibni Abbâs, söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Medine'de korku ve yagmur olmaksizin ögle ile ikindiyi ve aksamla yatsiyi birden kildi.»
Vekî'in hadîsinde: «Ibni Abbâs'a : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu niçin yapti? dedim; Ümmetini mesakkata sokmamak için; cevâbini verdi.» cümlesi vardir.
Ebû Muâviye hadîsinde ise: «Ibni Abbâs'a: Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) bununla ne yapmak istedi? dediler; Ibni Abbâs:
— Ümmetini mesakkata sokmamak istedi; cevâbini verdi.» denIlmis-dir.

55- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan, o da Câbir b. Zeyd [22]'den, o da Ibni Ab-bâs'dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs:
«Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) ile cemi' sureti ile sekiz ve (yine) cemi' sureti ile yedi rek'ât namaz kildim.» demis.
Ben : «Yâ Ebâ's-Sa'sâ'! Zannederim ögleyi te'hîr, ikindiyi acele kildi ve aksam namazini te'hîr, yatsiyi da (vakti girer girmez) acele kildi.» dedim. Ebû's-Sa'sâ':
— Ben de öyle, zannediyorum... cevâbini verdi.

56- (...) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Zeyd'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti kî, Resûliillah (SaUallahü Aleyhi've Sellem):
Medine'de namazi (cemi' sûreM ile) yedi ve sekiz rek'ât kilmis, (yâni) ögle ile ikindiyi ve aksamla yatsiyi toptan kilmis.
sureti ile kilinabilecegini söylemisdir. Binâenaleyh onun bu sözünden ögle ile ikindinin cemî edilemiyecegi ma'nâsi çikmaz. Onu da Enes ve Ibni Abbâs gibi sahâbe-i kiram rivayet etmislerdir.»

6- Hazarda Iki Namazi Birden Kilma Babi

49- (705) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlike, Ebû'z-Zübeyr'den dinledigim, onun da Saîd b. Cübeyr'den, onun da Ibni Abbâs'-dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Ibnî Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir korku ve sefer yokken ögle ile ikindiyi toptan, aksamla yatsiyi da toptan kildi.» demis.

50- (...) Bize, Ahmed b. Yûnus ile Avn b. Sellâm hep birden Zü-heyr'den rivayet ettiler. Ibni Yûnus dedi ki: Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'z-Zübeyr, Saîd b. Cübeyr'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de hiç bir korku ve sefer yokken Ögle ile ikindiyi toptan kildi.» demis.

Ebû'z-Zübeyr demis ki: «Ben, Saîd'e acep bunu niçin yapti diye sordum. Saîd: Ben de, senin sordugun gifci Ibni Abbâs'a sordum da :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmetinden hiç bir kimseyi me-sakkata sokmamak istedi... cevâbini verdi... dedi.

51- (...) Bize, Yahya b. Habîb El - Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hâlid (yâni Ibni'l-Hâris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü'z-Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Saîd b. Cübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Abbâs rivayet ettiki, Resûlüllah
(Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
Tebûk gazasinda yaptigi bir yofculukda namazi cem' ederek kilmis ve ögle ile ikindiyi, aksamla yatsiyi cem' etmis.
Saîd demis ki: «Ibni Abbâs'a Resûlüllah (Saîfallahü Aleyhi ve Sellem) 'i buna sevk eden nedir? dedim: Ümmetini mesakkate sokmamak istedi; dedi.»

52- (706) Bize Ahmed b. Afcdilîâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Ebû't-Tufeyl Âmir'den [23], o da Muâz'dan^ naklen rivayet etti. Muâz söyle demis:
«Tebûk ga2Gsina ResûlülIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte çiktik kendileri ögle ile ikindiyi toptan; aksamla yatsiyi da toptan kiliyordu.»
evvellerini âhirlerini avamdan geçtim, havâss takiminin bile bir çoklari bilemezler...»
Hanbelîler 'den Ibni Kudâme (541-620) de: «Iki namazin arasini cem' etmeyi sûretâ cem'a hamletmek iki vecihle fâsidtir:
a) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, iki namazi, bir vakitte cem' ederdigi sarahaten rivayet olunmusdur.
b) iki namazi cem' etmek, bir ruhsattir. Mes'ele Hanefîler'in dedigi gibi olacak olursa, her namazi kendi vaktinde kilmakdan daha büyük bir mesakkat dogacakdir. Ve keza cemî mes'elesi Hanefîler'in dedigi gibi olursa, ikindi ile aksami, yatsi ile sabah namazini cem' etmek mümkün olur. Hâlbuki bunlarin cemî sureti ile kilinmalarinin haram oldugunda ulemâ arasinda hilaf yokdur. Hadîsin zahirî mânâsi ile amel etmek bu gûnâ tekellüfden evlâdir...» demisdir.
Bedrüddîn Aynî (762-855), bu zevatin reddiyelerine söyle cevap vermisdir: «Cem'in bir ruhsat oldugunu teslim ettik diyelim. Lâkin biz, onu sûrî, cem'e hamlettik. Tâ ki haberi vâhid, kafi olan. âyete
muâraza etmesin, muâraza etmesin. Âyetden murâd: «Namazlara, devam edin...» yâni onlari vakitlerinde kilin! kavl-i kerimidir. Teâlâ Hazretleri :
«Süphesiz ki, namaz mü'minlerin özerine vakitlerinde farz kilinmisdir.»
buyuruyor. Bizim kaail oldugumuz vecih, hem âyetle, hem de hadîs'le amel sayilir. Muhaliflerin kavli ise âyetle, ameli terk etmeye varir. Onlarin kaail olduklari cem-i manevî, yagmur ve korku.gibi özürlerden dolayi hazarda da cem'in caiz olmasini iktizâ eder. Mâmâfîh bunu kendileri de caiz görmemis Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hiç bir korku veya yagmur olmaksizin Medîne'de ögle ile ikindiyi ve aksamla yatsiyi cem' ederek kildigini bildiren Ibni Abbâs hadîsini bir takim merdûd suretlerle te'vîl etmislerdir. Bizim kaail oldugumuz sekilde ise hem kitapla hem de bu bâbda vârid olan bütün hadîsler ile hiç bir te'vile hacet kalmaksizin amel etmek vardir.
Hattâbî'nin (Çünkü vakitlerin evvelleri ve âhirleri havassin bile anlayamadigi seylerdendir...) sözünü kabul etmiyoruz. Zira namaz dinin en büyük umurundan biridir. Kâmil bir müslümana dîninin en büyük erkânindan biri olan, namaza müteallik seyler nasil gizli kalabilir? Ibni Kudâme'ye dahî ayni sekilde cevap verilir. Onun ikindi Ile aksam namazini ve yatsi ile sabah namazini cemî hakkindaki kiyâsi da bâtildir. Çünkü arada mülâzemet yoktur. Sonra bizim kaail oldugumuz vecihde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'in sözünü

siyânet etmemek degi! bilakis siyânet etmek vardir...»
Arafat'la Müzdelife'den baska yerlerde de iki namazi cem' ederek toptan kilmanin caiz oldugunu kabul edenlere göre, cem'in nasil yapilacagini imam Nevevî söyle anlatir: «Safiî ile ekseri ulemâya göre uzun seferde ögle ile ikindiyi, hangisinin vaktinde dilerse ve keza aksamla yatsiyi hangisinin vaktinde dilerse cem' ederek kilmak caizdir. Kisa yolda cem'in caiz olup olmamasi hususunda Safiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunlarin esah olanina göre kisa yolda cemî ve kasr caiz degildir. Uzun yoldan murâd: 48 millik mesafedir ki mu'tedil yürüyüsle iki konak eder. Konakta bulunan yolcu için efdal olan sekil, birinci namazin vakti girdigi zaman, ondan sonra gelen namazi da onunla beraber kilmakdir. Birinci namazin vaktinde yolda bulunur da, ondan sonraki namazin vakti çikmadan konaga varacagini bilen kimse için birinci namazi, ikincinin vaktine te'hîr etmek efdal olur. Bu tertibe riâyet etmiye-nin, namazi da caizdir. Yalniz efdal olan vechi terk etmis olur.
Birinci namazin vaktinde cemî yapmanin sarti evvelâ o vaktin namazini kilmak ve namazdan çikmadan cem'i niyet etmek, iki namazin arasini ayirmamakdir.
Ikinci namazin vaktinde, cemî yapmak isteyenin birinci namaz vakti esnasinda cem'e niyet etmesi icâb eder. Ikinci namaz vaktini, her iki namaza yetecek ve artacak sûretde genis tutmak yâni namazlari vaktin sonuna birakmamak gerekir. Eger cem'i, niyet etmeksizin namaz vaktini ge-çirmisse kendisi Allah'a âsî, kildigi namaz da kaza olur. Birinci namazi cem' etmek niyetiyle te'hîr eden kimsenin, ikinci namaz vakti gelince evvelâ birinciyi kilmasi ve cem'e niyet etmesi, ondan sonra araya hiç bir sey karistirmamak suretiyle ikinci namazi kilmasi müstehab olur. Cem'in kisaca ahkâmi budur.
Yagmur sebebi ile birinci namazin vaktinde, cemî caizdir. Sahîh kavle göre ikinci namazin vaktinde caiz degildir...
Sâfiîler'le cumhûr-u ulemâya göre yagmur sebebi, ile cemî, ögle ile ikindi ve aksamla yatsi namazlarinda caizdir. Imam Mâlik, bunu yalniz aksamla yatsi namazina tahsis etmis-dir.
Hastaya gelince: imam Safiî 'nin meshur olan kavli ile ekseri ulemâya göre hastalik sebebi ile namazi cem' ederek kilmak caiz degildir. Imam Ahmed b. Hanbel ileSâfiîler 'den bâzilarina göre caizdir.
Hz. Abdullah b. Ömer'in yalnjz aksamli yatsiyi zikrederek ögle ile ikindiyi söylememesi makamin müsâdesizligindendir. Çünkü zevcesinin vefati üzerine acele yetismesi istenmis; o da acele aksamla yatsiyi birden kilarak cenazeye gitmis. Onun için yalniz aksamla yatsinin cemi

57- (...) Bana Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hammâd, Zübeyr b. Hirrîd [24]'den, o da Abdullah b. Sakik'den naklen rivayet etti. Abdullah, söyle demis: Bir gün îbni Abbâs, ikindiden sonra bize hutbe îrâd etti. Hutbe tâ günes kavusup, yildizlar görününceye kadar devam etti. Halk namaza, namaza... demeye basladilar. Derken yanina Benî Temim'den fütursuz ve sözünü esirgemiyen bir adam gelerek: Namaza, namaza... dedi. Bunun üzerine Ibni Abbâs:
«Bana, sünneti mi ögretiyorsun be annesiz kalasi!» dedi ve sunu ilâve etti:
«Ben, ResölülSah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'n Ögle i!e ikindiyi ve aksamla yatsiyi cem' ederek kildigini gördüm!»
Abdullah b. Sakîk: «Bu sözden kalbime bir süphe düstü de Ebû Hü-reyre'ye giderek, ona surdum. Ibni Abbâs'm sözünü o da tasdik etti.» demis.

58- (...) Bize, Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Imrân b. Hudeyr [25], Abdullah b. Sakîk El-Ukaylî'den naklen rivayet etti. Demis ki: Ibni Abbâs'a bir adam; namazi (kil.) dedi. O sustu. Sonra (yine) namazi kil, dedi. O yine sustu. Sonra (tekrar) namazi (kil.) dedi; Ibni Abbâs yine sustu; sonra: «Be hey annesiz kalasi! Namazi bize mi ögreteceksin. Biz, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda iki namazi cem' ederek birden kiliyorduk» dedi.
îbni Abbâs hadîsini B.uhârî «Mevâkîtü's-Salât» ve «Te-heccüd» bahislerinde; Ebû Dâyûdve Nesim «Sefer»

bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Bu hadîsin bâzi rivayetlerinde: «Medine'de namazi yedi ve sekiz rek'-ât kilmis, ögle ile ikindiyi ve aksamla yatsiyi toptan kilmis.» denilerek, Leff-ü nesr-i müsevves yapilmisdir. Yâni sekiz rek'ât dan murâd: Beraberce kilinan, ögle ile ikindi; yedi rek'ât'dan murâd da: aksamla, yatsi'dir.
Babimizin (706) numarali hadîsinin ikinci rivayetinin senedinde Ebû't-Tufeyl, Âmir b. Vasile olarak zikredilmisdir. Kaadi Iyâz (Rahimehullah) bu ismi Sahîh-i Müslim'in ekseri râvîlerinden bu sekilde nakletmisdir. Bâzi rivayetlerde mezkûr ismin Amr b. Vâi1e seklinde nakledildigi görülmüsdür. Eû't - Tuf ey l'in meshur olan ismi Müs1im'in burada rivayet ettigi gibi Âmir'dir. Bâzilari Amr oldugunu söylerler. tâbiri «Annen olmasin! mânâsina gelirse de Araplarin,
onu mecazen baska mânâlarda kullandiklarini îman bahsinde görmüstük. Bu kelime ekseriyetle zemm ve sitem mânâsinda kullanilir. Medih mânâsinda kullanildigini iddia edenler de olmusdur.

Bu Rivayetlerden Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Hazarda da ögle ile ikindiyi, aksamla yatsiyi cemi' sureti ile birden kilmak caizdir.
2- Bâzilari bunu; «Yagmur gibi bir özürden dolayi caizdir.» seklinde te'vîl etmislerdir. Hadîsin bâzi rivayetlerinin sonundaki «Hiç bir korku ve sefer olmaksizin.» kaydi da bunu te'yîd eder. Onun için imam Mâlik bu gibi rivayetler hakkinda: «Ben, bunun yagmur hakkinda oldugunu zannediyorum.» demisdir.
Hattâbî'nin beyânina göre, hazarda yagmur sebebi ile iki namazin beraberce kilinip-kilmamiyacagi, ulemâ arasinda ihtilaflidir. Selefden bir cemaata göre, caizdir. Abdullah b. Ömer (Radiyailahû anh) buna kaail oldugu gibi Hz. Urvetü'bnü Zübeyr de yagmur yagdigi vakit namazlari cemi' sureti ile kilarmis. Saîd b. El-Mü-seyyeb, Ömer b. Abdilâzîz, Ebû Bekir b. Abdirrahmân, Ebû Seleme ve Medine fukahâsmm umumiyetle kavilleri budur. Imam Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbe1 Hazerâti dahî ayni kavli tercih etmislerdir. Yalniz imam Safiî, namazin cemi' sureti ile sahîh olabilmesi için yagmurun, namaza baslarken devam etmesini sart kosmustur. Bu sartta, Ebû Sevr'de imam Safiî ile beraberdir. Sâir ulemâ böyle bir seyi sart kosma-misdir. Imam Mâlik yagmura tutulan kimsenin, çamur ve karanlikta namazlarini cemi' sureti ile kilabilecegine kail olmusdur.
Halîfe Ömer b. Abdilâzîz'in kavli de budur.
Evzâî ile Hanefîler'e göre, yagmura tutulan kimse her namazi vaktinde kilar.
3- Bir takimlari bu hadîsi te'vîl sadedinde: «Ögleyi kildigi sirada, hava bulutlu imisdir. Sonra açilmis ve ikindinin girdigi anlasilmis; arka-çigindan onu da kilmisdir.» demislerse de bu söz bâtildir. Çünkü mezkûr te'vîl ögle ile ikindi hakkinda bir parça yakisirsa da aksamla yatsiya ihtimâli yokdur.
4- Diger bir takim ulemâ bu cem'in yagmur veya o mânâda bir özürden dolayi yapildigini söylemislerdir. Nevevî imam Ahmed b. Hanbelile Sâfiîler'den Kaadi Hüseyin in kavilleri bu oldugunu; yine Sâfiîyye ulemâsindan Hattâbî, Mütevelli ve Rûyânî'nin bu kavli ihtiyar ettiklerini söylemektedir. Fakat bu te'vîl dahî zayif ve hadîsin zahirine muhâlifdir. Hadîsi yagmur gibi br Özürle kayitlamak, mürecchsiz tercinde bulunmakdir. Bu ise bâtildir
5- Bu bâbdaki te'vîllerin en güzel Hanefîler'in te'vîlidir. Az yukarida îzâh ettigimiz vecîhle Haneliler Arafat ile Müzdelife'den baska bütün cemî'leri cemi sûûrî diye te'vîl etmis yâni: «Bundan rnurâd, birinci namazi vaktinin sonunda kilmis; ikinci namazi da vakti girer girmez edâ etmisdir. Bu suretle her iki namaz kendi vaktinde kilinmakla beraber zahire göre iki namaz, bir arada kilinmis sayilmisdir.» demislerdir. Hanefî1er'in bu bâbdaki delillerini az yukarida gördük.
6- Ulemâdan bir cemâat, bu hadîslerle istidlal ederek bir hâcetden dolayi hazarda dahî iki namazin cemi' sureti ile beraber kilinabilecegine kaail olmus; ancak bunun âdet edinilmeme sini sart kosmuslardir. Ibni Sîrîn ile Rabîa, Esheb, Ibni'l-Münzir ve Kaffâl-i Kebîr'in mezhepleri budur. Ayni kavli Hattâbî bir çok hadîs imamlarindan nakletmisdir. Bunlarin delili Hz. Ibni Abbâs'm: «Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) bunu, ümmetini mesakkate sokmamak için yapti.» demis olmasidir. Buna benzer bir söz Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan da merfû olarak rivayet edil-misdir. Ancak mezkûr hadîs hakkinda Hattâbî: «Bu hadîs ile fuka-hânm

ekserisi amel etmezler.» demis; Tirmizî dahî: «Benim kitabimda Ibni Abbâs'm korku ve yagmur yokken Medîne'de namazlarin cemî' edilerek kilindigini bildiren hadîsinden baska ulemânin ittifakla terk ettikleri bir hadîs yokdur.» seklinde beyanda bulunmusdur.

7- Namazdan (Sonra) Sag'dan ve Sol'dan Çikip Gitmenin Cevazi Babi

59- (707) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Muâviye ile Vekî', A'mes'den, o da Umâra'dan o da Esved'den, o da AbduIIah'dan naklen rivayet etti. Abdullah, söyle demis: «Sakin sizden bîriniz (namazdan çikarken) mutlaka sag tarafindan çikmak lâzimdir zannederek, seytana kendi nefsinden bir parça ayirmasin! Benim Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'den ekseriya gördügüm sol taraf nidan kalkip gittigidir.»

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Cerîr ile îsa b. Yunus haber verdiler H. Bize bu hadîsi Aliyüb'nü Hasrem dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Isa haber verdi. Bunlarin ikisi de A'mes'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

60- (708) Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Avâne, Süddî [26]'den rivayet etti. Demis ki: Enes'e sordum; «Namaz kildigim vakit nasil kalkip gideyim? sagimdan mi, solumdan mi?» dedim. Enes :
— Ben, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'i ekseriyetle sag tarafindan kalkip giderken gördüm.» dedi.

61 - (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Vekî', Süfyân'dan, o da Süddî'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) sag tarafindan kalkip gidermis.
Bu hadîsleri Buhâri «Ezan» bahsinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Ibni Mâce 'nin sahîh bir senedle Amr b. Suayb 'dan, onun da babasindan, onun da dedesinden rivayet ettigi hadîsde, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazdan bazen sag tarafindan, bazen de sol tarafindan kalkarak ayrildigi bildirilmisdir. Tirmizî: «Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1'den her iki vecih sahîh olarak rivayet edil-niisdir.» diyor. Ve hadîsin hasen oldugunu söyledikten sonra ulemânin buna göre amel ettiklerini yânî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dilerse sagindan, isterse solundan kalkip gittigine kaail olduklarini söylüyor.
Hz. A1i (Radiyallahû anh) 'in :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m, haceti saginda ise sagindan kalkar; solunda ise solundan kalkip giderdi.» dedigi rivayet olunur.
Nevevî (631-676), Abdullah b. Mes'ûd hadîsi ile Enes (Radiyallahû anh) hadîsinin aralarini söyle bulmusdur: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen sagindan bazen solundan kalkip giderdi. Her iki râvî kendince daha çok zannettigi sekli rivayet etmisdir. Bu rivayetler, namazdan çikarken sagdan veya soldan kalkmanin caiz olduguna delâlet ederler. Hiç birini yapmakta kerahet yoktur. Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'in sözünden anlasilan kerahet, sagdan veya soldan kalkmanin asil olmasi itibâri ile degil, sagdan kalkmayi vacip i'ti-kad edenler hakkindadir. Çünkü böyle bir i'tikaadda bulunmak hatâdir. Ancak sag taraftan kalkmak efdaldir. Hadîslerin umûmu sag tarafin faziletini sarahaten göstermektedir. Bununla beraber sag veya sol taraflardan birinde görülecek bir haceti olan kimsenin, o taraftan çikip gitmesi müstehabdir.

8- Imam'in Saginda Bulunmanin Müstehab Olusu Babi

62- (709) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Zaide, Mis'ar'dan, o da Sabit b. Ubeyd'den, o da Ibni'l-Berâ'dan, o da Berâdan naklen haber verdi. Berâ' söyle demis: Biz, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîiem) 'in arkasinda namaz kildigimiz vakit onun sag tarafinda olmayi dilerdik. Kendisi yüzünü bize donerdi.Ben, onun :
«Yâ Rabbî! Kullarini (tekrar) diriltecegin (yahut topliyacagm) gün beni azabindan koru!» derken isitmisimdir.

(...) Bize, bu hadîsi Ebû KÜreyb ile Züheyr h. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki : Bize, Vekî', Mis'ar'dan, bu isnâdla, rivayette bulundu. Yalniz: «Yüzünü, bize dönerdi.» cümlesini söylemedi.
Kaadi îyâz'm beyânina göre Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîiem) 'in, namazdan sonra cemaata karsi dönmesi, kalkip evine giderken de olabilir. Selâm verdikten sonra dönmüs olmasi da muhtemeldir. En akla yakin olani da budur. Çünkü Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Selleiri) Efendimizin, namazdan sonra, mübarek yüzünü bütün cemaata dogru çevirmek âdetiydi. Bu isi bazen sagindan, bazen de solundan dönmek suretiyle yapardi, Dönerken, kalkmasi yahut oturdugu yerden dönmesi muhtemeldir.
Hadîs-i serif imamin bulundugu yerde kalmayip, o yerden kalkmasi yahut dönmesi gerektigine delildir. Bunun sebebi, mescide sonradan girenlerin imami namazda zannederek, ona uymalarini Önlemektir. Bir de imamin o yerde bulunan hakki bitmistir. Binâenaleyh o yeri isgal etmekte baskasindan evlâ olmadigini göstermek için yerini degistirir. Su da var ki imamin bulundugu yerde kalmasi, kendisine kibir ve uçup verir. Gerçi Fahr-i Kâinat (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hakkinda böyle bir sey düsünülemezse de ümmetini bundan kurtarmak için dönmenin sünnet oldugunu fi'len onlara Ögretmistir.

9- Müezzin (Ikaamete) Basladikdan Sonra Nafile Namaza Niyetlanmenin Keraheti Babi

63- (710) Bana, Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammet! b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Verkaa'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Atâ' b. Yesâr'dan o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar :
«Namaza ikaamet gefirildimi artik farz namazdan baska namaz yoktur.»
Bu hadîsi, bana Muhammed b. Hatim ile Ibni Râfi' dahî rivyet ettiler. Dediler ki: Bize, Sebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Verkaa' bu isnâdla rivayet etti.

64- (...) Bana Yahya b. Habîb El - Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Dînâr rivayet etti. Deedi ki: Atâ' b. Yesâr'i, Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve SeUem)'den naklen rivayet ediyorum derken isittim. Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamet getirildigi vakit, farz namazdan baska namaz yoktur.» buyurmuslar.

(...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. Ishâk fcu isnâdla, bu hadîsin mislini haber verdi.

(...) Bize Hasenü'I-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hanimâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Amr b. Dînâr'dan, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsin mislini haber verdi.
Hammâd : «Sonra ben Amra tesadüf ettim de, bu hadîsi bana rivayette bulundu; Ama ref etmedi.» demis.
Bu hadîs farz namaza ikaamet getirüdikden sonra, nafile namaza niyetlenmenin, memnu' olduguna delildir. Bu hususta Revâtib denilen "bes vaktin sünnetleri ile sair nafile namazlar arasinda fark yoktur. Cumhûr-u ulemâ ile Safiî 'nin mezhebi budur. Hz. Ömer (Radiyallahû anh) ikaamet getirildikten sonra sünnet kilanlari dövermis.

Hanefîler'e göre, sabah namazinin sünnetini kilmayan bir kimse farzin ikinci rek'âtma yetisecegini akli keserse ikaarnetden sonra evvelâ sünneti kilar. Imam Mâlik 'den bir rivayete göre sabah namazinin sünnetini kilmayan kimse farzin ilk rek'âtma yetisecegine; diger rivayette ikinci rek'âtma yetisecegine akli keserse sünneti mescid hâricinde kilar. Baska br rivayete göre imam Mâlik bu meselede Safiî ile beraberdir. Sevrîye göre farzin ilk rek'âtma yetisecegini akli keserse ikaametden sonra sünneti kilar.
Ulemâdan bâzilari sünnetin mescid hâricinde bir yerde kilinacagini, ikaamet getirildikten sonra mescidin içinde kümamiyacagini söylemislerdir.
Hadîsin râvîlerinden Hammâd'm: «Sonra Amr'a rastladim da bu hadîsi bana rivayette bulundu; ama ref etmedi.» sözü, hadîsin sih-hatina ve merfû' olusuna zarar vermez. Çünkü râvîlerin ekserisi, onu merfû' olarak rivayet etmislerdir.
Tirimzî: «Bu hadîsin merfû' olan rivayeti daha sahîhdir.» demisdir.
Kitabimizin basinda gördügümüz vecihle bir hadîsin merfû' olan rivayeti, mevkuf rivayetine tercih edilir. Velev ki merfû' olarak rivayet edenlerin sayisi daha az olsun. Sahîh olan mezhep budur. Hammâd hadîsinde ise merfû' olarak rivayet edenlerin sayisi daha çoktur. Binâenaleyh merfû' rivayetin kabul edilmesi evleviyyette kalir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Namaza ikaamet getirildimi artik farz namazdan baska namaz yoktur.» sözünden murâd: namazin kemâli yâni sevabi yokdur; demekdir. Yoksa kilman namaz sahîhdir, Çünkü böyle bir namazin kazasini emret-memisdir.

65- (711) Bize Abdullah b. Meslemete'I-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibrahim b. Sa'd, babasindan, o da Hafs b. Âsim'dan, o da Abdullah b. Mâlik Ibni Buhayne'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaUaUahü A leyhi ve Seîlem) sabah namazina Ikaamet getirilmis iken sünnet kilmakta olan birinin yanina ugramis (râvî diyor ki) ona bir sey söyledi ama ne oldugunu bilmiyoruz. Namazdan çiktigimiz vakit o zâtin etrafini sararak:
— Sana, Resûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem) ne söyledi? diye sorduk. O zât:
— Bana :
«Nerdeyse sizden biriniz sabah namazini dört rek'ât kilacak.» buyurdular, dedi.
Ka'nebî (kendi rivayetinde) : «Abdullah b. Mâlik, Ibni Buhayne'den, o da babasindan...» diye rivayet etti.
Ebû'l - Hüseyin Müslim der ki: Ka'nebî'nin bu hadîsde «Babasindan» diyerek rivayet etmesi hatâdir.

66- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Avâne, Sa'd b. Ibrahim'den, o da Hafs b. Âsim'dan, o da Ibni Buhayne'den naklen rivayet etti. Ibni Buhayne söyle demis: Sabah namazina ikaamet getirildi. Bu arada Resûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem) müezzin ikaamet ederken namaz kilan bir adam gördü de, ona :
«Sabah namazini dört rek'ât mi kiliyorsun?» buyurdular.

67- (712) Bize, Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad (yâni Ibni Zeyd), rivayet etti. H.
Bana Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâhid (yâni Ibni Ziyâd) rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. Bunlarin hepsi Âsim'dan rivayette bulunmuslardir. H.
Bana ZÜlieyr b. Harb dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : BI-ze Mervân h. Muâviyete'l - Fezârî, Âsim-i Ahvel'den, o da Abdullah b. Sercis [27] den naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazinda iken bir adam mescide girerek mescidin bir tarafinda iki rek'ât namaz kildi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) ile namaza dâhil oldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verince :
«Ey Fülân! Sen bu iki namazdan hangisini sayiyorsun? Yalniz basina kildig:n namazi mi yoksa bizimle beraber kildigmi mi?» buyurdular.

Ibni Buhayne hadîsini Buhârî «Ezan» bahsinde; Nesâî ile Ibni Mâce de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîler-den tahrîc etmislerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kilarken gördügü zât hadîsin râvîsi Abdullah b. Mâlik Ibni Buhayne'-dir. Bu cihet imam Ahmed b. Hanbeî'in rivayetinde tasrîh edilmisdir. Ibni Huzeyme (223-311), Ibni Hibbân (-354), Bezzâr (-292), Hâkim (321-405) ve baskalarinin tahrîc ettikleri bir hadîsden ise bu zâtin Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) oldugunu anlasiliyor. Mezkûr hadîsde Hz. Ibni Abbâs söyle demektedir: «Müezzin ikaamet getirirken, ben sünnet kiliyordum. Bunun üzerine Peygamber (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) beni çekti. Ve:
Sabah namazini dört rek'ât mi kiliyorsun? buyurdu.» Ancak Aynî hâdisenin ayri ayri iki defa geçtigini söylemektedir.
Bu hadîsde Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Nerdeyse sizden biriniz sabah namazini dört rek'ât kilacak!» buyurmasi yapilan isi inkâr ve bunu niçin men ettigine isarettir. Müezzin sabah namazi için ikaamet getirirken, sünnet kilmanin yasak edilmesi sedd-i zerîa kabîlindendir. Yâni bu is böyle yapila yapila ileride daha çok âdet olmasina yol açar da cemâat sabah namazinin farzi dört rek'ât oldu sanirlar endîsesi ile men edilmisdir.
Bundan sonraki Abdullah b. Sercis hadîsinde :
«Ey Fülan! Sen bu iki namazin hangisini sayiyorsun? Yalniz basina kildigini mi yoksa bizimle beraber kild[gim mi?» buyurmasi dahî ikinci bir illettir. O da imamlar hakkinda açilmasi melhuz olan ihtilâf kapisini kapamaktir. Zîra bu kapi kapanmazsa ehl-i sikak ve fesadin arkasinda namaz kilinmaz olur.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :

1- Sabah namazini kilmak için camiye giden bir kimse müezzini ikaamet getirirken bulsa sabah namazinin sünnetini kilar mi. kilmaz mi mes'elesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Az yukarida da isaret ettigimiz ve-cîble ulemâdan bâzilari bu hadîslerle istidlal ederek imam, sabah namazinin farzini kildirirken orada sünnet kilmamiyacagma kaail olmuslardir. Bu kavil Abdullah b. Ömer ve Ebû Hüre y re (Radtyaüahû anhûm) ile onlardan sonra gelen Saîd b. Cübeyr, Urve, Ibni Sîrîn, Ibrâhîm Nehaî, Atâ', Imam Safiî, Imam Ahmed, Ishâk ve Ebû Sevr Hazerâ-tmdan rivayet olunmusdur.
2- Bâzilari sabah namazinin ikinci rek'âtmda imama yetisebilecegini akli kesen kimsenin mescid hâricinde sünnet kilmasinda beis görmemislerdir. Hanefîler'le Evzâî 'nin mezhebi budur. Evzâî'ye göre, sünnet mescidde de kihnabilir. Hanefîler 'den «Hidâye» sahibinin beyânina göre, sabah namazina giden bir kimse cemâatin farza niyetlendiklerini görürse ikinci rek'âtda imama yetisebilecegini akli kesmek sarti ile sünneti mescidin kapisi yaninda yanî son cemâat yerinde kilar; sonra mescide girer. Ve bu suretle hem sünnetin hem de cemâatin faziletini ihraz etmis olur. Imam farzi kildirirken mescide nafile kilmak mekrûhdur.
Mescidde, son cemâat yeri yoksa, sünneti cemâatin gerisinde; bir diregin arkasinda kilar. Saffa girerek sünnet kilmasi siddetle mekrûhdur. Sabah namazinin sünnetini evde kilmak sünnettir.
4- Süfyân-i Sevrî'ye göre ilk rek'âtda imama yetisemiye-ceginden korkan bir kimse sabah namazinin sünnetini, terk eder, imama yetisecegini akli keserse sünneti mescidde kilar.
5- Zahirîler'e göre mescidde sünnet kilarken farz için ikaamet getirilse, namazi keserek farza niyetlenmek îcâb eder. Bâzilari vakit varsa sünneti tamamlamak lâzim geldigine kaaildirler.Velev ki bu sebepten cemaata yetismek mümkün olmasin.
Mescidde sünnet} kilmayi mekruh görenler, babimizin Abdullah b. Sercis hadîsi ile istidlal ederler. Bir delilleri de Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsidir.
Sünnet kilmayi tecviz edenler
«Amellerinizi bozmayin!» âyet-i kerimesi ile ve Beyhakî'nin rivayet ettigi Ebû Hüreyre hadîsi ile ihticâc ederler. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamef getirildigi vakit, farz namazdan baska namaz kilmak yoktur. Yalniz sabah namazinin iki rek'âî

sünneti, müstesna!» buyurmusdur. Beyhakî hadîsin sonundaki müstesnanin, asli olmadigini söylemis ve râvîlerden ikisinin zayif olduklarini bildirmis ise de bunlarin zayif olmadiklari anlasilmisdir. Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) mescide girmis: sabah namazina ikaamet getirildigini görünce direklerden birinin arkasinda, iki rek'ât sünneti kilmis; bunu Huzeyfeyle Ebû Mûsâ (Radiyallahû anhûma) gördükleri hâlde bir sey de-memislerdir. Buna benzer hâdiseler Ömerü'bnü'l-Hattâb, Ebû'd-Derdâ' ve Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûm) hazerâ-tindan da rivayet olunmusdur.
6- Farz için kaamet getirilirken sünnet kilmakdan niçin men' edildigi mes'elesi dahî ihtilaflidir. Nevevî'ye göre bundaki hikmet cemâat faziletine, namazin basindan itibaren nail olmakdir. Nevevî: «Farzi tamamlayan seyleri muhafaza etmek, nafile ile mesgul olmakdan evlâdir.» demisse de Aynî farza yetisecegini kestiren bir kimse için, sabah namazinin sünneti ile mesgul olmanin daha faziletli oldugunu soy-lemisdir. Bahusus Ebû Dâvûd'un rivayet ettigi Ebû Hüreyre hadîsinde Resûlüllah (SdUaUahil Aleyhi ve Sellem):
«Sizi süvariler kovalasa yine sabah namazinin iki rek'ât sünnetini bi-rakmayrn!» buyurmuslardir. Bu hadîs, sabah namazinin sünnetine mü-bâlegali bir sekilde tesvîkden kinayedir.

10- Mescide Girenin Okuyacagi Dua Babi

68- (713) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Rabîatü'bnü Ebî Abdirrahmân'dan [28], o da Abdülmelik b. Saîd'den, o da Ebû Humeyd'den (yahut Ebû Üseyd'den) naklen haber verdi. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
«Biriniz mescide girdigi vakfa : Yâ Rabbî! Bana, rahmet kapilarini aç! desin, Çiktigi vakit de Yâ Rabbî! Ben, senden fadlmi dilerim, desin!» buyurdular.
Müslim der ki: Ben, Yahya b. Yahya'yi söyle derken isittim: Ben, bu hadîsi Süleyman h. Bilâl'in kitabindan yazdim. O: Duydum ki Yahye'l -Himmânî (ve Ebû Üseyd) diyormus; demisdir.

(...) Bize, Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî rivayet etti. Dedi ki: Bize Bisr b. Mufaddâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Umâretü'bnü Gaziyye, Rabîatü'bnü Ebî Abdurrahman'dan, o da Abdülmelik b. Saîd b. Süveyd-i Ensârî'-den, o da Ebû Humeyd (yahut Ebû Üseyd)'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'den tu hadîsin mislini rivayet etti.
Hadîs-i serif, câmi'e giren kimsenin, bu duayi okumasinin müstehab olduguna delildir. Bu bâbda gerek Ebû Davud'un «Sünen» inde gerekse sair hadîs kitaplarinda birçok zikirler rivayet olunmusdur. Nevevî, bunlari «Kitâbü'l - Ezkâr» adli eserinin basinda mufassal bir sekilde siralamis dir. Bunlarin kisaltilmis sekli söyledir:
«Kogulan seytandan Ulu Allah'a, Onun kerîm olan vechine ve Kadîm sultanina siginirim. Allah'in adi ile (buraya giriyorum) hamd Allah'a mah-sûsdur. Yâ Rabbî! Muhammde'e Âl-i Muhammed'e Salât-ü selâm eyle! Yâ Rabbî! Günahlarimi, bana bagisla, ve bana rahmet kapilarini aç!»
Mescidden çikarken de bunlari okur; yalniz «Beni affet!» yerine
«Yâ Rabbî Ben, senden fadlini dilerim.» der. Bu suretle giris ve çikis dualari, sebeplerine münâsip olurlar.

11- Iki Rekaat TahiyyetülL-Mescid Namazinin Müstehab, Onlari Kilmadan Oturmanin Mekruh, ve TahiyyetülL- Mescid'in Her Zaman Için Mesru' Olusu Babi

69- (714) BIze Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Mâlik rivayet etti. H.
Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Âmir b. Abdil-lâh b. Zübeyr'den dinledigim, onun da Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den, onun da Ebû Katâde'den naklen rivayet ettigi, su hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Biriniz, mescide girdigi vakit, oturmadan önce iki rek'ât namaz ki-hversin!» buyurmuslar.

70- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Alîy, Zâide'den rivayet etti. Demis ki: Bana, Amr b. Yahye'l -Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Yahya b. Habbân, Amr b. Süleym b. Haldete'l-Ensârî'den, o da Resûlülali (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) 'in sahâbîsi Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde, söyle demis: Mescide girdim, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâatin arasinda oturuyordu. Ben de oturdum. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oturmazdan Önce iki rek'ât namaz kilmakdan sen'i ne men etti?» buyurdular. Ben :
— Yâ Kesûlâllah! Seni otururken gördüm. Cemâat da oturuyorlar da (onun için kilmadim.) » dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle ise biriniz, mescide girdigi vakit iki rek'âf namaz kilmadan oturmasin!» buyurdular.

71- (715) Bize Ahmed b. Cevvâs EI-Hanefî Ebû Âsim [29] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah El-Escaî, Süfyân'dan, o da Muhârib b. Disâr'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Benim, Peygamber (Sallallahü Aleyh' ve Sellem) 'de alacagim vardi. O, bunu bana, fazlasiyla ödedi. Mescide onun yanina girdim de bana :
«Iki rek'âf namaz kil!» buyurdular.
Ebû Katâde hadîsini Buhari (194-256); Ebû Dâvûd (202-275); Tirmizî (209-279); Nesâî (215-303) ve Ibni Mâce (209-273) «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Tirmizî onun hakkinda: «Hasen sahihtir.» deniisdir.
Bu hadîsler, «TahIyye-i Mescid» denilen iki rek'ât nafile namazin mesru' olduguna delildirler.
Tahiyye: Selâm vermek demektir. Kur'ân-i Kerim'de mescidlere Allah'in evleri denilmistir. Bir eve giren kimsenin ev sahibine selâm vermesi mesru' olmustur. O halde Allah'in evine girenin de Onu selâmlamasi gerekir. Selâmlamanin en mükemmel ve en güzel sekli namazla olur. Hulâsa tahiyye-i mescid ev sahibini selâmlamak kabîlindendir.

Bunlardan Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Ibni Battal'm beyânina göre, buradaki emirler fetva imamlarinin ittifaki ile nedib ve irsada hamledilmislerdir. Mescide giren herkesin, iki rek'ât namaz kilmasi müstehabdir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kibâr-i ashabi bâzan mescide girer çikar da Tahiyye namazi kilmazlardi. Vacip olsa kilarlardi.
2- Zahirîler'e göre, namaz kilmanin caiz oldugu bir vakitte, mescide giren her müslümana iki rek'ât Tahiyye-i mescid, farzdir. Bâzilari kerahet vakitlerini dahî istisna etmeksizin ne aman olursa olsun mes-cde giren kimseye tahiyye-i mescid farz olur; demislerdir.
Tahâvî: «Kerahet vakitlerinde mescide giren kimse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrine dâhîl degildir.» deniisdir. Tahiyye-i mescidin vâcib olmadiginin bir delili de, cemâatin omuzlarina basa basa tâ ön saffa geçen zâta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Otur cemaata eziyet verdin!» buyurmasi Tahiyye-i mescidi ona e mretmemesi dir.
3- Nevevî (631-676): «Tahhiyye-i mescid, müslümanlarin ic-mâ'i ile sünnetdir.» diyor.
Sâfiîler'e göre, mescide ne vakit girilirse girilsin iki rek'ât Tahiyye-i mescid kilmak müstehabdir. Ulemâdan br cemâatin mezhebi de budur.
Hanefîler le, Evzâî ve Leys'e göre, kerahet vakitlerinde tahiyye-i mescid kilmak, mekruhdur. Bu kavil Safiî 'den de bir rivâyetdir. Fakat Sâfiî1er bununla amel etmezler.
Kaadî Iyâz'm beyânina göre, Mâlikîlerce tahiyye-i mescid, nâfile namazlardandir. Bâzilari sünnet oldugunu söylerler. Mescide oradan geçmek için giren kimseye imam Mâ1ik'e göre Tahiyye-i mescid hakkinda tahfif

vardir. Mâ1ikî1er'den bâzilarina göre, mescide tekrar tekrar giren kimseye tahiyye-i mescid yoktur.
Tahiyye-i mescid'in vakti hakkinda Muhibb-i Taberî, sunlari söyler : Ihtimâl mezkûr iki rek'âtm fazilet vakti oturmazdan öncedir. Oturduktan sonra cevaz vakti baslar. Yahut söyle de denilebilir: Oturmadan kilmirsa eda; oturdukdan sonra kilmirsa kaza olur.»
Nevevî dioyr ki: «Bir kimse kildigi farz namazla Tahiyyetü'l-Mescid'i de niyet etse ikisinin sevabina da nail olur.»
Mescid-i Haram'a gelince: Onun tahiyyesi, tavâfdir. Binâenaleyh hacilar oraya girer girmez, ise tavâfdan baslarlar.

12- Seferden Gelen Kimseye, Gelir Gelmez Mescidde Iki Rek'at Namaz Kilmanin Müstehab Olusu Babi

72- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, MuhârIb'den rivayet etti. O da Câbir b. Abdillâh'i söyle derken isitmis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) benden bir deve satin aldi. Medine'ye gelince bana, mescide giderek, iki rek'ât namaz kilmami emir buyurdu.»
(157) GarIbdir ki bu babin hadîslerini tercüme/Ve serh etmekle mesgul olurken radyo Amerikalilar tarafindan Ay'a gönderilen üç astronotun sag sâlîm yer yüzüne indikleri haberini verdi.

73- (...) Bana, Mubammed b. EI-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb (yâni Es-Sekafî) rivayet etti. (Dedi ki) : Biie, Ubey-dultah; Vehb b. Keysân'dan o da Câhir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bir gazaya çiktim. Derken devem beni, geri birakti ve kötürümlesti. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benden önce (Medine'ye) geldi. Ben de ertesi gün geldim. Mescide vardigimda, o'nu mescidin kapisinda buldum. Bana :
«Simdi mi geldin?» diye sordu. — Evet!., cevâbini verdim.
«Öyle ise deveni birak da mescide girerek iki rek'ât namaz kil!» buyurdu. Ben de girerek iki rek'ât namaz kildim. Sonra (evime) döndüm.»

74- (716) Bize Muhammed b. E!-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (yâni Ebû Âsim) rivayet etti. H.
Bana Mahmûd b. Gaylân da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk rivayet etti. Ikisi birden demisler ki: Bize, Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ibni Sihâb haber verdi. Ona da Abdurrahman b. Abdil-lâh b. Kâ'b [30], babasindan naklen haber vermis. Babasi da Abdullah b. Kâ'b ile amcasi Ubeydullah b. Kâ'b'dan, onlar da Kâ'b b. Mâlik'den naklen rivayet etmisler ki, Resûlüllah (Sal'aUahü Aleyhi ve Sellem) bir seferden ancak gündüzün kusluk vakti gelirmis. Geldigi zaman da (ise) mescidden baslar; orada iki rek'ât namaz kilar; sonra orada otururmus.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'» da ve ondan baska kitabinin yirmiye yakin muhtelif yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi de muhtelif râvîlerden, muhtelif lâfizlarla kimi muhtasar kimi mufassal olarak tahric etmislerdir.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlasildigina göre; «Hz. Câbir b. Abdi11âh bir gazada Fahr-i Kâinat (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)
Efendimizle beraber bulunmus. Bir ara devesi topallayarak yürümez ol-mu$. Hattâ Hz. Câbir, onu birakmayi bile düsünmüs. Derken Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yetismis. Hz. C âhir'io hâlde görünce :
«Ne oldu sana yâ Câbir Neden böyle ordudan geri kaldin?» diye sormus. Câbir (Radiyallahû anh) «Devem kötürüm oldu Yâ Resûlâl-Iah!» demis. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Câbir (Radiyallahû anh) 'dan yaninda sopa gibi bir sey olup olmadigim sormus, o da elinde bulunan bir kamas veya sopayi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e takdim etmis. Efendimiz, bu sopayla deveye vurmus ve duâ etmis. Müteakiben deve öyle bir yürümüs ki, ömründe böyle yürüdügü görülmemis. Sonra Resûlüllah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e evlenip evlenmedigim; evlendiyse kiz mi yoksa dul mu aldigini sormus. Câbir (Radiyallahû anh) dul bir kadinla evlendigini söylemis. Peygamber Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Neden kizla evlenmedin? Kizla evlenseydin biribirinIzle saka eder; gülüsürdünüz!» buyurmuslar.- Câbir (Radiyallahûanh) «Benim kiz kardeslerim var», bir rivayette «Babam Abdullah vefat etti.» Yahut «Sehîd edildi de bana dokuz tane kiz birakti. Ben, bunlara kendileri gibi bir kiz getirmeyi dogru bulmadim. Istedim ki bir kadin getireyim de onlara baksin; üstlerini baslarini düzeltsin; terbiyelerini versin!» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e Medîne'ye vardiginda akilli davranmasini tavsiye etmis.»
Nevevî (631-676) : «Akil'dan murâd, onu çocuk istemeye tesvîk-dir.» diyor. Çünkü Hz. Câbir 'in, o zamana kadar çocugu yokmus.
«Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e o topal deveyi satip satmayacagini sormus. Satacagini anlayinca, kiymetini vererek onu Câbir (Radiyallahû anh) 'dan satin almis. Yalniz teslimin Medine'de yapilacagina ittifak etmisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye Câbir (Radiyallahû anh) dan önce gelmis, ertesi gün Câbir de gelince mescidde bulusmuslar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Simdi mi geldin. Yâ Câbir?» diye sormus.
— Evet! cevâbini alinca :
«öyle ise deveni b«rak da mescide gir; ve iki rek'ât namaz kil!» fcuyurmuslar.
Câbir (Radiyallahû anh) namazi kilmis. Müteakiben Resûlüllah iSallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Bilâl'e bir okiyye (yâni kirk dirhem) altin tartmasini emir buyurmus; Bilâl (Radiyallahû anh) altini fazlasiyla tartmis.
Câbir (Radiyallahû anh) 'da paralan alarak evine dogru yollanmis. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkasindan adam göndererek, onu çagirtmis Câbir (Radiyallgfiû anh) kendi kendine : — Simdi oldu. Deveyi bana iade edecek!» demis. Bu deveden son derece hoslanmazmis. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem): «Al deveni! Parasi da senin olsun!...» buyurmuslar.» Deveye bedel olarak altin mi yoksa gümüs mü verdigi ihtilafli bir mes'ele oldugu gibi mikdâri hususunda dahî bir çok ihtilâflar vardir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Seferden gelen kimsenin, mescide giderek iki rek'ât namaz kilmasi, müstehabdir. Nevevî 'nin beyânina göre, bu namaz Tahiyye-i mescid degil, seferden gelis namazidir.
2 - Yoldan sabahleyin gelmek müstehabdir.
3- Rütbesi büyük olan bir zâtin, yoldan geldigi vakit, evine yakin bir yere oturarak ziyaretçilerini kabul etmesi ve hosbesde bulunmalari için onlara imkân vermesi, müstehabdir.
4- Tahdîs-i nimet için, bir kimsenin yaptigi hayirli isleri söylemesi caizdir.
5- Kumandanin veya büyük bir zâtin arkadaslarinin hâllerini sormalari, caizdir.
6- Borç öderken, fazla fazla vermek müstehabdir.

13- Duha Namazinin Müstehab, En Azinin Iki En Mükenmelinin Sekiz; Ortasinin Dört Yahut Alti Rek'at Olusu ve Bu Namaza Devama Tesvik Babi

75- (717) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey', Saîd-i Cüreyrî'den, o da Abdullah Ibni Sakîk'den naklen haber verdi. Abdullah söyle demis:
«Âise'ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ie Sellem), Duhâ namazini kilar-miydi? diye sordum. Âise :
— Hayir! Meger ki seferinden gelmis ola! cevâbim verdi.»

76- (...) Bize UbeyduIIah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Kehmes b. Hasen El-Kaysî, Abdullah Ibni Sakîk'den naklen rivayet etti. Söyle demis:

Âise'ye : Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) , Duhâ namazini kilar-miydi? diye sordum. ÂIse :
— Hayir! Meger ki seferinden gelmis ola! cevâbini verdi.»

77- (718) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e Ibni Sihâb'dan duydugum, onun da Urve'den, onun da Âise'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Âise, söyle demis:
«Ben, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ye Sellem) 'in duhâ nâfilerini, kildigini hiç görmedim. Onu ben kilyorum. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) halk amel eder de üzerine farz olur, endisesi ile yapmak istedigi bir isi (Bazen) terk ederdi.»

78- (719) Bize, Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni Risk) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muâze rivayet etti. Kendisi Âise (Radiyûllahû anha) ya :
— Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) , Dua namazini kaç rek'ât kilardi? diye sormus. Âise :
— Dört rek'ât kilar; diledigi kadar da ziyâde ederdi, cevâbini vermis.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler.
Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Yezîd'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etti.
Yezîd: «Allah'in diledigi kadar da ziyâde ederdi.» demis.

79- (...) Bana, Yahya b. Habib El-Harisi de rivayet etti. ; (Dedi ki) : Bize, Hâlid b. El - Haris, Saîd'de rivayet etti. (Demis ki) : Bize, Ka-tâde rivayet etti. Onlara da Âise'den naklen Muâzetü'l-Adeviyye rivayet etti. Onlara da Âise'den naklen Muâzetü'l-Adeviyye rivayet etmis. Âise, söyle demis:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) duhâ namazmi dört rek'ât kilar, Allah'in diledigi kadar da ziyâde ederdi.»

(...) Bize, Ishâk b. Ibrahim ile Ibni Bessâr, hep birden Muâz b. Hi-sâm'dan rivayet ettiler. Muâz: «Bana, babam, Katâde'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etti.» demis.
Duhâ nafilesi; kusluk namazi demekdir. Görülüyo rki Besûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kusluk namazini kilip kilmadigi hususunda Hz, Âise 'den biribirine muariz hadîsler rivayet olunmusdur. Bunlarin bâzilarinda, bu namaz nefiy, bâzilarinda da isbât edilmektedir.
Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in, Hiç Kusluk namazi kilmadigini bildiren Âise hadîsini Buhârî «Kitâbü't-Teheccüd» de; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Bu husûsda imam Nevevî sunlari söylemektedir: «Hz. Âise'nin, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'m kusluk namazini hem kildigini hem kilmadigini bildiren iki hadîsinin arasi söyle bulunur: Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bu namazi faziletinden dolayi bazen kilar; bazen de Hz. Âise 'nin dedigi gibi ümmetine farz olur en-dîsesi ile terk ederdi. Âise (Radiyallahiî anha) 'nm :
Resûlüllah (Sallalaliü Aleyhi ve Sellem), kusluk namazini kilmazdi. Meger ki bir seferinden gelmis ola!... sözü de: Ben, onu görmedim... mânâsina te'vîl olunur. Nitekim ikinci rivayette aynen bu sözü söylemis ve: Ben, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i kusluk namazi kilarken hiç görmedim, demisdir. Bunun sebebi sudur: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kusluk zamaninda Hz. Âise'nin yaninda nadiren bulunurdu. Çünkü ekseriyetle o vakitde ya yola gider yahut mescîdde veya baska bir yerde bulunurdu. Kadinlarinin yaninda bulundugu zaman dahî Âise (Radiyailahû anha)'nm yaninda ancak dokuz günde bir kalabiliyordu. Bu sebeple Hz. Âise 'nin: Ben, Resûlülîah (SallaUahü A'.eyhi ve Sellem)'i, kusluk namazi kilarken görmedim, demesi sahîh olur, Hakîkatta Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu namazi kildigini yâ kendisinden yahut baskasindan duymus olabilir.
Yahut söyle denilir: Hz. Âise'nin Resûlülîah (Salla'lahii Aleyhi ve Sellem) kusluk namazini kilmazdi.) sözünün

mânâsi, ona devam etmezdi; demekdir. Bu takdirde Âise (Radiyailahû anhajhu namazin aslini degil, ona devami nefî etmis olur.
Gerçi Ibni Ömer 'den rivayet edilen sahîh bir habere göre, kendisi kusluk namazi hakkinda : O, bid'atdir, demisse de, bu söz: O namazi, mescidde alenen kilmak, bid'atdir, mânâsina hamledilmisdir. Nitekim böyle yapanlar, da bulunurdu. Yoksa mezkûr namazin evlerde kilinmasi mezmûm degildir. Yahut: Bu namazi devam üzere kilmak bid'atdir, denilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine farz olur endîsesi ile ona devam etmemisdi. Ama bu hüküm Resûlülîah (SaVc'l'lr" Aleyhi ve Sellem) hakkindadir. Bizim için kusluk namazina devam etmenin müstehab oldugu Ebû'd-Derdâ' ve Ebû Zerr (Radiyailahû anh) hadîsleri ile sâbitdir.
Yahut söyle denilir: Hz. Ibni Ömer, Peygamber (Sa!'a!!afri Aleyhi ve Sellem) 'in kusluk namazi kildigini ve kilinmasini emrettigini du"-mamisdir.
Her ne hâl ise Cumhûr-u ulemâya göre kusluk namazi kilmak, muste-habdir. Bu husûsda yalniz Abdullah b. Mes'ûd ile Abdullah b. Ömer'in tevakkuf ettikleri rivayet olunur...» Neveyî'nin izahati burada sona eriyor.
Hattâbî : «Muhakkak surette sabit olmustur ki Peygamber. {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedildigi gün, kusluk namazini kilmis, bunu Ebû Zerr ile Ebû Hüreyre'ye tavsiye daH buyurmusdui.» diyor.
Bu husûsda. Ibni Abdilberr, sunlari söylemisdir; «Sünnet ilmi hakkinda husûsi bir ma'lûmâta sahip olan kimseden ulemânin bâzisi bilgi alir. bâzisi alamaz. Hiç bir sahâbî yoktur ki baskalarinin bildigi bâzi hadîsleri gözden kaçirmis olmasin! Bütün hadîsleri ihatali bir sekilde bilmek, imkânsizdir. Sonra yetisen ulemâ ancak ilim, kitaplarda tedvin edildikten sonra bütün hadisleri ihata edebilmislerdir... Binâenaleyh Hz. Âise'nin. bu meseleyi bildigi hâlde: Ben, ResûlüHah (Sallallalvi Aleyhi ve Sellem) 'in kusluk namazini kildigini, görmedim, demis sahindir.» demektedir.
Ibnü'l.Cevzî (508-597), Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem} 'in farz olur diye endise buyurmasini iki veçhe ihtimâlli olarak îzâh eder. Birinci veçhe göre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kusluk namazini Allah'in farz kilacagindan endîse etmisdir.
Ikinci veçhe göre, Ashabin, bu namazi farz î'tikaadi ile amel edeceklerinden çekinmisdir.
Ibni Battal'a göre de Hz. Âise hadîsinin iki seye ihtimâli vardir :
a) Caiz ki bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gece namazi farz kilindigi zaman vârid olmusdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in endîsesi, ümmeti hakkindadir. Bu namazi devam üzere mescidde kilarsa, ümmetine de farz olur; diye endîse etmisdir. Kendisine bu namaz zâten farzdi. Su hâlde Âise (Radiyallahû anha) 'nin: «Resûlüllah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem) bazen yapmak istedigi bir isi terk ederdi...» sözü, ümmetini o isi yapmaya davet etmezdi; mânasina gelir. Yoksa Resû-lüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem} gece namazini, kendüsne farz oldugu hâlde birakirdi; demek degildir.
b) Ihtimâl ümmetinin gece namazina devam ede ede zayif düserek; kilamamalarmdan ve bu suretle Allah'a âsî olacaklarindan korkmusdur. Buradaki Isyan dogrudan dogruya degil; bil vâsitadir. Ümmetin, o namazi kilamamalari, Resûlüllah'e tâbi olmamak demektir. Hâlbuki ona tâbi' olmak farzdir. Çünkü Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'e ita'at etmek, Allah'a itaat demekdir. Bunun aksi de Allah'a isyan mânâsina gelir.

Bu Hadislerden Su Hükümler de Çikarilmistir:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine karsi son derece müsfik ve merhametlidir.
2- Maslahatlar, bir birleri ile muâraza ederse en mühim olani terfih edilir.
3- Kusluk namazi dört rek'at veya daha fazla kilinir.

80- (336) Bize Muhamedü'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Amr b. Mürra'dan, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan naklen rivayet etti. Afcdurrahmân söyle demis: Bana, hiç bir kimse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kusluk namazi kilarken gördügünü, haber vermedi. Yalniz Ümmü Hâni, müstesna!. Zîra o Mekke'nin fethedildigi gün

Resûlüllah (Sallallahü\ Aleyhi ve Sellem) 'in onun evine girerek sekiz rek'ât namaz kildigini rivayet etti. Ve: «Onun bu namazdan daha hafif bir namaz kildigini görmedim. Ama rükû' ve sücûdu tamam yapiyordu.» dedi. Ibni Bessâr, kendi rivayetinde: «Hiç» kelimesini zikretmedi.

81- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya ile Muhammed b. Selemete'I-Murâdî dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ibnî Abdillâh b. El-Hâris rivayet etti ki, babasi Abdullah b. Haris b. Nevfel söyle demis: Insanlardan, Resûlüllah (Salla'lahU Aleyhi ve Sellem) 'in kusluk nafilesini kildigini Vana haber verecek bir tek kimse bulmaya çok çalistim ve sorusturdum. Ama bunu daha rivayet edecek hiç kimse bulamadim. Yalniz Ebû Tâlib'in kizi Ümmü Hâni bana söyle haber verdi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Mekke'nin fethedildigi gön, günes epeyi yükseldikden sonra (benim evime) geldi. Müteakiben bîr elbise getirerek üzerine örttüler de yikandi. Sonra kalkarak sekiz rek'ât namaz kildi. Bu namazda kiyami mi daha uzundu yoksa rükû' veya sücûdu mu bilmiyorum. Bunlarin hepsini biribirine yakin yapti. Bu namazi, bundan önce ve sonra bir daha kildigini görmedim.»
Murâdî: «Yûnus'dan» dedi: «Bana haber verdi.» demedi.

82- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebû'n-Nadir'dan dinledigim*, ona da Ebû Tâlib'in kizi Ümmü Hânî'nin âzâdlisi Ebû Mürra'mn haber verdigi su hadîsi okudum: Ebû Mürra, Ebû Tâlib'in kizi Ümmü Hânî'yi söyle derken isitmis:
«Mekke'nin fethedildigi sene Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gittim. O'nu yikanirken buldum. Kizi Fâtime de kendisini bir elbise ile örtüyordu. Ben selâm verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu kadin kimdir?» diye sordu. Ben :
— Ebû Tâlib'in kizi, Ümmü Hâni!, dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hos geldin Um mü Hâml...» dedi. Guslünü bitirdikden sonra ayaga kalkti ve bir elbiseye bürünerek sekiz rek'ât namaz kildi. Namazdan çikinca Ben :
— Yâ Resûlâllah! Annem oglu Aliyyü'bnü Ebî Tâlib, benim kendisine ahd-ü emân verdigim bir kimseyi, Hübeyre'nin oglu Fülân-i öldürecegini söyledi, dedim. Bunun Üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Senin ahd-u emân verdigin kimseye, biz de em ân verdik yâ Umme Hâni!» buyurdular. Bu (hâdise) kusluk vakti oldu.

83- (...) Bana Haccâc b. Sâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mual-Iâ b. Esed [31] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb b, Hâlid, Cafer b. Mu-hammed'den, o da babasindan, o da Akîl'in âzâdhsi Ebû Mürra'dan, o da Ümmü Hânî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih senesi Ümmü Hânî'nin evinde bir tek elbise içinde, iki ucunu çaprazlama koltuk altindan geçirerek sekiz rek'ât namaz kilmis.
"Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü Takrîri's-Salât» ve «Megâzî» bahislerimde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâ-ce de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Ümmü Hâni, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \e Sellem) Efendimizin amcasi Ebû Tâ1ib'in kizi ve Hz. A1î'nin kiz-kardesidir. Ismi Fâhite yahut Hind'dir.
Ebû Mürre, Hz. Ümmü Hâni 'nin âzâdhsi dir. Bâzi rivayetlerde mecazen kardesi Akîl, b. Ebî Tâlib'e izafe edil-mis; ve Akîî'in âzâdlisi Ebû Mürre, denilmisdir.
Hz. Ümmü Hânî 'nin, emân verdigi kimsenin ismi, hiç bir yerde zikredilmemisdir. Bâzilari: «Ümmü Hânî, kocasi Hübeyre'ye emân vermisdir.» derler. Hübeyre, Mekke 'nin fethinde kaçmis ve Necran'da müsrik olarak ölmüstür.
Bâzilari Fülân Ibni Hübeyre 'den murâd, Haris b. Hisâm El-Mahzûmî 'dir; demis; diger bâzilari bunu A b -dullah b. Ebî Rabîa oldugunu söylemislerdir. Ezrakî'nin «Târîh-i Mekke» adli eserinde Ümmü Hânî (Rodiyallahû anh)

'mn, Haris b. Hisâm ile Abdullah b. Ebî Rabia'nin ikisine birden emân verdigi kaydedilmektedir. Bunlarin ikisi de Benî Manzum 'dandirlar.

Babimiz hadîslerinin bâzilari, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kusluk namazi kildigini, yalniz Hz. Ümmü Hânî rivayet etmis i gösterirse de bu husûsda Ümmü Hânî hadîsinden baska bir çok rivayetler vardir. Bu rivayetleri Bu hârî sârihi Aynî söyle siralamisdir :

1- Buhâri 'nin, Hz. Ebû H.üreyre 'den tahrîc ettigi bir hadîsde Ebû Hüreyre (RadiyaUahü anh) :

«Dostum (SallaUahü Aleyhi ve Selle m), bana üç sey vasiyet etti. Ben, bunlari ölünceye kadar terk etmem. Bunlar her aydan üç gün oruç tutmak, kusluk narrfazini kilmak, vitir namazini kilarak uyumakdir.»

2- Az sonra görecegimiz Ebû'd-Derdâ' hadisinde, Hz. Ebû'd-Derdâ': «Dostum, bana üç sey vasiyyet etti. Ben, bunlari yasadigim müddetçe asla birakamam- Mezkûr üç sey: Her ay'dan üç gün oruç tutmak, kusluk namazini kilmak ve vitr namazini kilmadan uyuma-makdir.» demisdir.

3- Yine, az sonra görecegimiz Ebû' Zerr hadîsinde, bütün sadakalarin yerine, iki rek'ât kusluk namazinin kaaim olacagi bildirilmektedir.

4- Buhârî'nin rivayet ettigi Ibni Ömer hadîsinde ; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), duhâ namazmi ancak iki gün
kiliyordu...» denilmektedir.

5- Hâkim'in rivayet ettigi Ibni Ebî Evfâ hadîsinde: «Süphesiz ki Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) , kusluk namazini
Ebû Cehl'in kellesinin kopanldtgi ve Mekke'nin fethedildigi müjdelendigi zaman, iki rek'ât olarak kildi.» deniliyor.

6- Tirmizî'nin rivayet ettigi Enes hadîsinde: Resûiüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) :

Bir kimse, kusluk namazini oniki rek'ât olarak kilarsa, Allah, ona cennette altindan bir kösk bina eder; buyurdu.» denilmisdir. Bu hadîsi, Ifani Mâce dahî tahrîc etmisdir.

7- Imam Ahmed ile Ebû Ya'lâ 'nin tahrîc ettikleri Ukbetü'bnü Âmir hadîsinde Resûlüllab (Salh'lahii Aleyhi ve Sellem) :

«Süphesiz ki Allah-u Azîmü's-Sân : Ey Âdem oglu! Günün evvelinde kilacagin dört rek'ât namazla beni razi et ki, o günün sonunda ben de sana kâfî geleyim! buyuruyor.» demisdir. Bu lâfiz imam Ahmed'indir. Ebû Ya'1â Yun lâfzi : «Âdem oglu! Günün evvelinde dört rek'ât namaz kilmnkdan âciz mi kaliyorsun? (Bunlari) kil ki gününün sonunda ben sana kâfi geleyim!» seklindedir. «Et-Telvîh» nâm eserde rivayet edi-ien Ukbetü'bnü Âmir hadisinde: «Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) bize iki sûresi ile (yâni Sems ve Duhâ sûreleri'ile) iki rek'ât kusluk namazi kilmamizi emir buyurdu.» denilmektedir.

8- Hâkim'in rivayet ettigi Hz. Âise hadîsinde : Resûlifllafa (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):

Kusluk namazini kaç rek'ât kilardi? diye sordum. ÂIse: Dört rek'ât kilar; Allah'in diledigi kadar da ziyâde ederdi, cevâbini verdi.» deniliyor.

Bu hadîsi babimizda imam Müslim de rivayet ettigi gibi Nesâî, Tirmizî ve Ibni Mâce dahî rivayet etmislerdir.

9- Ebû Dâvûd'un rivayet ettigi Kesîr b. Mürra hadîsinde: Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle derken isittim:

Allah Azze ve Celi : Ey Âdem oglu! Günün evvelinde bana dört rek'ât namaz kilmakdan âcîz kalma ki ben de günün sonunda sana kâfi geleyim! buyuruyor.» denilmisdir.

10- Taberân î'nin «EI-Kebîr» inde dahî hemen hemen bunun gibi bir hadîs vardir. Mezkûr hadîs, cumhura göre mevsuk ise de bâzilarina göre, zayifdir.

11- Ibni Huzeyme 'nin «Sahîh» inde Hz. Büreyde'den tahrîc ettigi bir hadîsde: «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seîlem) 'i söyle derken isittim:

— Insanda üç yüz altmis mafsal vardir. Bunlardan her biri için bir sadaka vermek gerekir...» Hadîsin sonunda :

«Eger sadaka bulamazsan iki rek'ât kusluk namazi sana yeter! buyurdu.» deniliyor.

12- Taberânî 'nin «EI-Evsat» inda rivayet ettigi Câbir hadîsinde: «Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'e

bîr devemi arz etmek için gittim de onun kusluk namazini alti rek'ât olarak kildigini gördüm.» deniliyor.

13- Taberânî 'nin yine «EI-Evsat» nâm eserinde rivayet ettigi Ibni Abbâs hadîsinde:

«Âdem oglunun vücudundaki her mafsala karsi, her gün bir sadaka vermesi îcâb eder. Sana, bunlarin hepsinden dolayi iki rek'ât kusluk namazi yeter! buyurdular.» denilmisdir. Bu hadîs az sonra babimizda da görülecekdir.

14- Nesâî'nin «Es-Sünenü'1-Kübrâ» adli eserinde tahrîc ettigi Hz. A1î hadîsinde :

«Süphesiz ki Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem), kusluk zamani, namaz kilardi.» denilmisdir. Hadîsin isnadi, iyidir. Ayni hadîsi imam Ahmed ile Ebu Ya'lâ' dahî tahrîc etmislerdir.

15- Müs1im'in rivayet ettigi Zeydü'bnü Erkani hadîsinde :

«Resûlüllah (Sallullahü Aleyhi ve Sellem), kusluk namazi kilardi.» deniliyor. Bu hadîsin isnadi güzeldir.

16- Müs1im'in yine Zeydü'bnü Erkam 'dan tahrîc ettigi bir hadîsde:

«Rosûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kübalilarin yanina çikti; Kübalilar, günes iyice dogdukdan sonra kustuk namazi kilarlardi...» deniliyor.

17- Hâkim'in rivayet ettigi Ümmü Seleme hadîsinde Hz. Ümmü Seleme (Radiyallahûanh):

«Resûlûllah (Sallallahü.Aleyhi ve Sellem), kusluk namazini oniki rek'ât olarak kiliyordu.» demisdir. Yalniz bu hadîsin zayif oldugu söylenir.

18- Tirmizî'nin rivayet ettigi Ebû Saîd-i Hudrî hadîsinde, Hz. Ebû Saîd:

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , kusluk namazini kilardi. Buna, o derece devam ederdi kî, biz bunu artik birakmaz; derdik. Bazen de onu o derece birakirdi kî, artik bunu kilmiyacak derdik.» demistir. Tirmizî: «Bu hadîs, hasen garipdir.» diyor. Aynî, onu yalniz Tirmizî'nin rivayet ettigini kaydetmisdir.

19- Taberânî 'nin «El-Kebîr» inde rivayet ettigi Ebû Ümâme ve Utbetü'bnü Abd hadîsinde Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sabah namazini cemaatla ktldikdan sonra, yerinde kalip da kusluk namazini kilan kimseye hacc ve Ömre yapanin sevabi verilir.» buyurmusdur.

20- Ebû Dâvûd 'un Muâz b. Enes 'den rivayet ettigi hadîsde: «Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve- Sellem) :

Her kim sabah namazindan çiktikdan sonra namazgahinda oturur da Iki rek'ât kustok namazini kilar ve hayirdan baska bir sey söylemezse, o kimsenin günahlari affolunur. Velev ki denizin köpügü kadar çok olsunlar! buyurdular.» denilmektedir. Bu hadîsin isnadinda dahî za'f vardir.

21- Ibni Ebî Seybe 'nin müsned olarak rivayet ettigi Huzeyfe hadîsinde, Hz. Huzeyfe:

«Ben, Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , ile birlikde Benî Muavi-ye'nin tasligina çiktim. Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), orada uzun uzadiya sekiz rek'ât kusluk namazi kildi.» diyor.

22- Taberânî 'nin «El-Evsat- mda Hz. Ebû Mûsâ'dan rivayet ettjgi hadisde Ebû Mûsâ: «Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Her kim kusluk namazini dört rek'ât, ondan önce de dört rek'ât olarak kilarsa, o kimseye cennette bir ev yapilir. Buyurdu.» demisdir.

23- Imam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettigi itbân b. Mâlik hadîsinde; «Peygamber (SaUatlahü Aleyhi ve Sellem) kusluk namazini evinde kildi.» denilmisdir.

24- Taberânî 'nin «EI-Kebîr» inde rivayet ettigi Ibni Sem'ân hadîsinde : Hz. Ibni Sem'ân :

'Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle derken isittim: Allah Teâlâ : Ey Âdem oglu! Bana, gündüzün basinda kilacagin dört rek'ât namazdan geri kalma ki, günün sonunda ben de sana kâfî geleyim! buyurur.» demektedir. Hadîsin isnadi sahîhdir.

25- Imam Ahmed 'in, Abdullah b. Amr 'dan rivayet ettigi bir hadîsde :

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gece müfrezesi gönderdi. Bunlar ganimet alarak çabucak döndüler. Bunun üzerine halk onlarin gazaya gittikleri yerin yakinligindan, aldiklari ganimetin çoklugundan ve çabuk dönmelerinden söz etmeye basladilar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve y.elletn):

Ben, size daha yakin bir gaza yeri, daha çok ganimet ve daha çabuk dönüsü göstereyim mi? Her kim abdest alir da mescide kusluk namazi kilmak için çikarsa, o kimsenin gaza yeri, müfrezenInkinden daha yakin, ganimeti

onlarinkînden daha çok; dönüsü de onlardan daha çabuk olur. Buyurdular.» deniliyor.
Bu hadîsi Taberânî dahî «El-Kebîr» inde rivayet etmisdir.
26- Yine imam Ahmed'ile Taberânî 'nin rivayet ettikleri Âiz b. Amr hadîsinde :
«Sonra Resûlüllah (Sa"a Ir.hü Aleyh': ve Sellem) , bize kusluk namazini kildirdi.» deniliyor.
27- Ibni Adiyy'in «El-Kâmil nâm eserinde rivayet ettigi Ebû Bekre hadîsinde, Hz. Ebû Bekre:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , kusluk namazini kiliyordu. Derken küçük bir çocuk olan Hasan geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde edince, onun sirtina bindi...» demektedir. Yalniz bu hadîsin râvîleri arasinda Amr b. Ubeyd vardir ki, metrûkdur.
28- Taberânî 'nin «El-Kebîr» inde rivayet ettigi Cübeyrü'bnü Mut'im hadîsinde, babasinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kusluk namazi kilarken gördügü bildirilmektedir. Ancak bunun da râvîlerinden Yahye'l-Himmânî hakkinda söz edilin isdir.
29- Müs1im'in rivayet ettigi Ümmü Habîbe hadisinde Hz Ümmü Habibe: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Hiç bir müslüman kul yoktur ki, her gün farzlardan mâda kendiliginden onIki rek'ât namaz kilsin da Allah ona cennetde bir ev yapmasin! buyurdular.» demisdir.
Kaadi jyâz'm beyânina göre, ulemâdan bâzilari Ümmü Hânî hadîsinin, kusluk namazini isbât etmedigini söylemislerdir. Bunlarin iddiasina göre Resûlüllah (SaHaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in, o gün kildigi namaz, Mekke fethedildigi içindir. Hattâ bâzilarina göre Mekke'nin fethi ile ugrasirken kilamadigi namazlarini kaza etmisdir.
Imam Nevevî (631-676): «Bunlarin söyledikleri fâsiddir. Dogrusu bu hadîsle istidlalin sahîh olmasidir. Ümmü Hânî'nin hadîsi ile Peygamber (Saîlaüahü Aleyhi ve Seilem) 'in Mekke fethediîdigi gün sekiz rek'ât kusluk namazi kildigi, her iki rek'âtta bir selâm verdigi sübût bul-musdur. Hadîsi Ebû Dâvûd «Sünen» inde bu lâfizla ve Buhârî'nin sarti üzere sahîh bir isnâdla rivayet etmisdir.» diyor.
Hadîsin zahirine bakilirsa, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yikanmasi da, namaz kilmasi da Mekke'ye girdikden sonra Hz. Ümmü Hânî 'nin evinde olmusdur. Çünkü cümleler birbiri üzerine ta'kîb ve tertibe delâlet eden (lâ) ile atfolunmusdur.
Gerçi hadîsin bir rivayetinde Ümmü Hânî (Radiyailahû anha) 'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gitigi ve onu yikanirken buldugu bildiriliyor. Hattâ Kaadi Iyâz: «Bu rivayet daha sahîhdir.» demisdir. Fakat Aynî buna cevap vermis ve: «Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir defa Ebtah'daki evinde, bir defa da Ümmü Hânî 'nin evinde, sekizer rek'ât namaz kilmis olmasina ve her ikisinde de yikanmasina bir mâni' yokdur. Caizdir ki evvelâ Ebtah'a indikden sonra Ümmü Hânî 'nin evine girerek yikanmis ve namaz kilmis sonra oradan çikarak Ebtab'daki kendi evine girmis ve orada da yikanarak namaz kilmis olsun. Böylece biri kusluk, digeri yâ Mekke'nin fethine sükür için yahut geceleyin kilamadigini hatirladigi namazi olmak üzere iki namaz kilmisdir...» diyor.
Hz. Ümmü Hânî 'nin A1i (Radiyailahû anh) anne baba bir kardesi oldugu hâlde, onun için annem oglu demesi, hürmet ve akrabaligi bir batindan geldiklerine isaret etmek sureti ile te'kîd içindir. Bu söz Harun (A leyhisselâm) 'm Hz. Mûsâ'ya :
«Ey Annem oglu! Benim sakalimi çekme!...» demesi kablîindendir.
Buraya kadar serdedilen rivayetlerden anlasilacagi vecihle, kusluk namazinin kaç rek'ât oldugu ihtilaflidir. Rivayetlerin bâzilarindan iki, diger bâzilarindan dört. bir takimlarindan alti. daha baskalarindan sekiz, on ve oniki rek'ât kilindigi anlasiliyor. Yalniz on rek'ât kilindigi hadîslerde geçmemis; Ibni Mes'ûd (Radiyailahû anh) 'a mevkuf olarak rivayet olunmusdur.
Rivayetler arasindaki bu ihtilâf, her râvînin gördügünü veya duydugunu rivayet etmesinden dogmus olsa gerektir. Meselâ râvînin biri yalniz iki rek'ât kildigini görmüs; digeri dört veya sekiz; öteki on iki rek'ât kildigini görmüs ve herkes gördügü veya isittigi mikdâri rivayet etmisdir.
Bezzâr 'in, Zeyd b. Eslem 'den rivayet ettigi su hadîs, bu ihtimâlin dogrulugunu te'yîd etmektedir. Zeyd

(Radiyallahûjanh) söyle demisdir :
-Abdullah b. Amr'i, Ebu Zerr'e: Bana tavsiyede bulun! derken isittim. Ebû Zerr : Sen bana, benim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordugum bir sey'i sordun. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim kusluk namazini iki rek'ât olarak kilarsa gafillerden ma'dûd yazilmaz. Kim dört rek'ât kilarsa âbid'ler meyânmÖ yazilir. Kim alti rek'ât kilarsa, ogün kendisine günah lâhik olmaz; kim sekiz rek'ât kilarsa, kaanitler meyânina yazilir. Ve her kim onIki rek'ât kilarsa Allah, ona cennette bir ev bina eder! buyurdular, dedi.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün kusluk namazinin iki rek'ât kilinacagini, baska bir gün alti, daha baska bir gün sekiz rek'ât kilinacagini bildirmisdir.
Acaba oniki rek'âtdan fazla kusluk namazi kihnabilirmi? Bu suâle Aynî söyle cevap veriyor: «Gerçi mefhûm-u aded cumhûr-u ulemâ'ya göre hüccet degildir. Fakat kusluk namazi hakkinda oniki rek'âtdan fazla bir aded vârid olmamisdir. Bununla beraber fazlasi hakkinda hadîs vârid olmamasi, ziyâde kilinmasinin memnu olmasini istilzam etmez. Ibrahim Nehaî'den rivayet olunduguna göre; Bir adam, Esved'e: Kusluk namazini kaç rek'ât kilayim? diye sormus; Esved: «Kaç istersen o kadar kil!» cevâbini vermisdir.
Taberî (224-310): Dogrusu, onu muayyen bir sayi ile kilmamak-dir. demisdir.»
Ulemâdan bir cemâat, kusluk namazinin dört rek'ât kilinacagina kaail olmuslardir. Hâkim: «Dürüst hadîs hafizlarindan mütesekkil bir çok imamlarla bir arada bulundum. Onlarin bu adedi tercih ettiklerini, bu hu-sûsdaki sahîh haberler mütevâtir oldugu için kusluk namazini dört rek'ât kildiklarini gördüm. Benim mezhebim de budur.» demisdir.
Taberi'nin rivayetine göre Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas ile Ebû Seleme (Radiyallahû anhûina) kusluk namazini, sekiz rek'ât kilarlarmis.
Ikame. Ibrahim Nehaî ve Saîdü'bnü'l-Müseyyeb, dört rek'ât kilmayi ihtiyar ederler; Dahhâk ise iki rek'ât kilarmis.
Bâzilari, kusluk namazini sekîz rek'ât kilmanin efdal; oniki rek'ât kilmanin ise ekser oldugunu söyleyerek efdal ile ekser arasinda fark görmüslerdir. Fakat buna îtirâz olunmusdur.
Kusluk namazi, müstehabdir. Bâzilari Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) 'e vâcib oldugunu söylemislerse de Hz. Âise'nin:
«Ben, Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seliem)'i kusluk namazi kilarken görmedim.» demesi bu iddiayi rededer.
Bir takimlari: «Kusluk namazi Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seîlem) 'in hasâismdan idi.» demislerse de bu söz dahî reddedilmisdir. Çünkü onu isbât edecek sahîh bir haber yokdur.
Ulemâ kusluk namazinin devam üzere mi yoksa arasira mi kilinacaginda ihtilâf etmislerdir. Zahire bakilirsa, devam üzere kilmak efdaldir. Çünkü Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) bir hadîs-i sahîhde :
««Allah Teâlâ indinde en makbul amel, az da olsa sahibinin devam üzere isledigi ameldir.» buyurmuslardir.
Taberâhî 'nin «El-Evsat» inda rivayet ettigi Ebû Hüreyre hadîsinde, Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) 'in : «Gerçekten cennette duhâ (yânî kusluk) denilen bir kapi vardir. Kiyamet koptugu vakit bir münâdî çikarak : Kusluk namazini devam üzere kilanlar nerede? Sizin kapiniz, iste budur. Buyurun! Alah'in rahmeti ile ondan girin! dîyscekdir.» buyurdugu biîdirilmisdir.
Bir takim ulemâya göre ise, kusluk namazini devam üzere kilmamak efdaldir. Bunlar, yukarida siraladigimiz hadîsler meyânmda geçen Ebû Saîd hadîsi ile istidlal ederler. Fakat kendilerine: «Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seilem) 'in kusluk namazini bazen birakmasi, ümmetine farz olur endîsesi iledir. Ümmet hakkinda böyle bir endîse yokdur. Binâenaleyh kusluk namazini devam üzere kilmak efdaldir.» diye cevap verilmisdir.
Ümmü Hânî hadîsi ile istidlal eden bâzi ulemâ kusluk namazinin, hafif kilinmasi' müstehab olduguna kaaildirler. Çünkü Hz. Ümmü Hânî:
«Ben, Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sedem) 'i bunun kadar hafif bir namaz kilarken görmedim.» demisdir.
Fakat bu zevatin kabilleri, reddedilmisdir. Çünkü Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'in hafife kilmasi, müs-lümanlann umuru ile mesgul bulunmasindan dir.
Kusluk namazinin vakti, günes dogup, ziyasi yayildigi zaman girer. Nevevî (631-676), günesin dogmasi ile

girdigini, rivayet etmisse de müstehab olan, onu günes yükselinceye kadar te'hîr etmekdir.
Ümmü Hânî hadîsi, su hüküml dahî ihtiva eder :
1- Künyesi ile meshur olan bir kimsenin kendisini bildirmek için, künyesini söylemesinde bir beis yokdur.
2- Bir yere girmek için, izin istemekte kaaide : Ev sahibinin «Kim o?» demesi; izin istiyenin de ma'rûf olan ismini söylemesidir.
3- Ziyaretçiye ve müsâfire, merhaba; demek yahut ona benzer sözlerle i'zâz-u ikrâm'da bulunmak müstehabdir.
4- Yikanirken veya abdest alirken konusmakda bir beis olmadigi gibi böylelerine selâm vermekde de beis yokdur. Fakat bevl eden kimseye, selâm verilmez.
5- Avret mahalli örtülmüs olmak sarti ile, yakin akrabasindan bir kadinin yaninda yikanmak ve kadinin, ona perde tutmasi caizdir.
6- Bir tek elbiseye sarinarak, elbisenin bir tarafini sag omuzun un altindan; bir tarafini da sol omuzunun üstünden geçirmek ve o surette namaz kilmak caizdir.
7- Aranan bir kimse, gusûl ve taharet gibi seyler ile mesgul bulunursa, o isi kestirmemek; bitirdikten sonra onunla görüsmek gerekir.
8- Cumhûr-u ulemâya göre, bir müslüman kadininin, kâfir3 emân vermesi caizdir. Bâzilari buna itiraz etmis, hadîsin, o âna kadar emân vermis olmaya ihtimâli oldugu gibi, ondan sonra yâni yeni emân vermek mânâsina da gelebilecegini söyliyerek ihticâca sâlih olmadigini iddia etmislerdir.

84- (720) Bize Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed - Dubai rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mehdî (yâni Ibni Meymûn) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Uyeyne'nin âzâdhsi Vâsil, Yahya b. Ukayl'den, o da Yahya K Ya'mer'den, o da Ebû'î-Esved-i Düelî'den, o da Ebû Zerr'den, o da Peygamber (SaUaiICihü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, söyle buyurmuslar :
«Her birinizin, her bir mafsalina karsi, bir sadaka vardir. Her tesbîh, bir sadakadir. Her tarimi d bir sadakadir. Her tehlîl bir sadakadir. Her tekbîr bir sadakadir. Iyiligi emretmek, kötülükden nehî'de bulunmak da bir©r sadakadir. Bütün bunlar nâmina kisinin kilacagi iki rek'ât kusluk namazi, kâfidir.»
Sülâmâ : Aslen parmaklarin ve ellerin kemikleri demekdir. Sonradan bu Relime bedenin bütün kemikleri ve mafsallari mânâsinda kullanilmis-dir. Ileride görülecegi vecihle Müs1imin rivayet ettigi bir hadtsde Resul üllah (Sailatlahü Aleyhi ve Seilem) :
«insan üçyüzaltmis m uf sal üzerine halk edilmisdir; her mafsal için bir sadaka vermek lâzimdir.» buyurmusdur. Bu hadîs, kusluk namazinin faziletine, mevkiinin büyüklügüne ve iki rek'ât kilinmasinin sahîh olduguna delildir.

85- (721) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâris rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ehû'trTeyyâh rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Ebû Osman En-Nehdî, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet efti. Söyle demis: «Dostum (Sallallahü Aleyhi ve Selieni/:
Bana üç sey'i (yâni) her aydan üç gün oruç tutmayi, iki rek'ât kusluk namazini ve uyumadan vitr namazini kamami vasiyyet etti.»

(...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile Ibni Bessâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Abbâs-i Cüreyrî ile Ebû Simr-i Dubai'den [32] rivayet etti. Demisler ki: Biz Ebû Osmân-i Nehdî'yi, Ebû Hüreyre'den o da Peygamber (Sallalhkü Aleyhi.ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledik.

(...) Bana Süleyman b. iMa'bed (liil) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-alfâ b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Muhtar [33], Abdullah Ed-Dânâc'dan rivayet etti. Demis ki: aBna Ebû Eâfi' Es-Sâig rivayet etti. Dedi ki: Ben, Ebû Hüreyre'den dinledim. Dedi ki:

«Dostum Ebû'l-Kaasim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana üç seyi vasiyet etti...» Râvî, Ebû Osman'in, Ebû Hüreyre'den rivayet ettigi hadîs gibi rivayette bulunmustur.

86- (722) Bana, Hârûn b. AbdîUâh ile Muhamnied b. Râfî'de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ibni EM Füdeyk, Dahhâk b. Osman'dan, o da Ibrahim b. Abdillâh b. Huneyn'den, o da Ümmü Hânî'nin âzâdlisi Ebû Mürra'dan, o da Ebû'd-Derdâ'dan nalken rivayet etti. Ebû'd-Derdâ' söyle demis :
«Habîbim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana üç sey vasIyyet etti. Ben, bunlari yasadigim müddetçe asla terk edemem! Her aydan üç gün oruç tutmayi, kusluk namazini ve bir de vitr namazini kilmadan uyumamami. (vasiyet buyuidular.) »
Ebû Hüreyre hadîsini Buhâri «Kitâbü't-Teheccüd» ile «Kitâbü's-Savm» da; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvî-Ierden tahric etmislerdir. Halil: Yakin dost; demekdir.
Vâkîa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Ben, baiîl edinecek olsam, Ebû Bekir'i kendime halîl yapardim.» buyurmusdur. Fakat Hz. Ebû Hüreyre 'nin sözü, bu hadise muhalif degildir. Çünkü mümteni 'olan sey, Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Selletn) 'in, ashabindan birini hail; ittihâz etmesidir. Ashâbm, onu halil ittihâz etmesi, mümteni' degildir.
Ebû'd-Derdâ' hadîsinde, halîl yerine habîb kelimesi kulla-nilmjsdir. Bâzilari, bu iki kelime arasinda fark bulmus; diger bâzilari aralarinda fark olmadigini söylemislerdir.
Hz. Ebû'd-Derdâ' hadîsinin tamâmiyle benzeri bir hadîsi Ebû Zerr (Radiyalîakû anh) da rivayet etmisdir. Resûlüllah (SaîlaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in bu hadîslerde zikredilen üç seyi vasiyyet etmesindeki hikmet sudur: Her ay üç gün oruç tutmak, nefsi oruca alistirir. Kusluk namazini kilmak da namaza alistirir. Uyumadan vitir namazini kilmak ise vitr namazina bu sekilde devam etmek lâzim geldigine isarettir.
Bu hadîsde vitir namazinin vâcib olduguna, vaktinin uyku ve gaflet zamani olduguna dahî isaret vardjr.
Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve SeUemi'm, bu vasiyyeti Ebû Hüreyre, Ebû'd-Derdâ, ve Ebû Zerr (Radiyallahû anhûma) hazerâtma tahssî buyurarak baskalarina yapmamasi, bunlar fakîr olduklari içindir. Oruç ile namaz, bedenî ibâdetlerin en sereflilerindendir. Anlasiliyor ki, Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) onlara hâllerine en lâyik olan seyi vasiyet etmisdir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Kusluk namazi, son derece faziletli bir namazdir. Ibnü'1-Kayyim (691-751) Ulemânin kusluk namazi hakkindaki kavillerini altiya çikarmisdir. Söyle ki:
a) Kusluk namazi, müstehabdir.
b) Müstehab degildir. Yalniz bir sebep bulunursa, müstehab olur. Meselâ Ebû Ceh1'in Öldürüldügü haber verilince Peygamber (Salllalahü Aleyhi ve Sellem) kusluk namazi kilmisdir.
c) Kusluk namazi, hiç bir vecihle müstehab degildir. Çünkü bu namazi Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in nerelerde ne gibi namazlar kildigini inceden inceye arastirip, o namazlari kendisi de kilan Abdul-lah Ibni Ömer (Radiyallahû anh) kilmadigi gibi diger sahabe ve tabiîn de kilmamislardir. Hattâ Abdurrahmân Ibni Ebî Leylâ (-83) : «Ben, bu namazi ashâb-i kirâm'dan bir çoklarina sordum; onu kimse isbât edemedi.» demisdir.
d) Devam etmeyerek arada sirada kilmak müstehabdir.
e) Evinde olanin, bu namaza devam etmesi müstehabdir.
f) Kusluk namazi, brd'atdir. Ibni Ömer (Radiyallahû anh) «Bu namazi Peygamber (SalUrlafTii Aleyhi ve'Selle? n)'in vefatindan sonra, halk uydurdu.» demisdir.
Bu kavillerin içinde tercihe sâyân olani, kusluk namazini mutlak surette müstehab addedendir.
2- Her ay üç gün oruç tutmak müstehabdir. Islenilen hayirli amellere, on kat sevap yazilacagi n'ass-i Kur'ân ile bildirildigine göre mü'min bir kul, üç gün oruç tutmakla, otuz gün oruç tutmus gibi sevaba nail olacak, bu hâl

her ay devam ederse, Ramazanla birlikde senenin her gününü oruçla geçirmis gibi olacakdir.

3- Vitir namazinin, uyumadan kilinmasi, gece yarisi uyanamiyan-lara göredir. Uyanacagindan emîn olanlara göre vitr'i gecenin sonuna dogru kilmak efdaldir.

14- Sabah. Namazinin Iki Rek'at Sünnetini Kilmanin Müstehab Olusu; Bunlara Tesvik ve Mezkür Iki Re'at'in Hafif Fakat Devam Üzere Kilinmasi ve Bu Iki Rek'atda Okunmasi Müstehab Olan Sürelerin Beyani Babi

87- (723) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi-den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklettigi, ona da Ünimü'1-Mü'-m in in Hafsa'nin haber verdigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (SaIlaUahii Aleyhi ve Sellem) ;
Müezzin, sabah namazi içîn okudugu ezandan (Fârig olup) sustugu ve sabah (iyice)sezildigi vakit (farz) namaz kilinmadan evvel hafif ikî rek'âf (nafile) kilarmis.

(...) Bize, Yahya b. Yahya Ile Kuteyhe ve Ibni Rumh da Leys b. Sa'd'-daii naklen rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b, Saîd de rivayet ettiler. Dedir Ier ki: Bize, Yahya, Ubeydullah'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail, Ey-yûb'dan rivayet etti. Bunlarin hepsi Nâfi'den, bu isnâdla Malik'in dedigi gibi rivayet etmislerdir.

88- (...) Bana Ahnied b. Abdillâh b. el - Hakem [34] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Sii'be, Zeyd b. Muhammed [35] yden naklen rivayet etti. Demis ki : Nâfi'i, Ibni Ömer'den naklen rivayet ederken dinledim. Ibni Ömer de Hafsa'dan, rivayet etmis. Hafsa, söyle demis: «Resûlüilah (Sü'-a'lahü Aleyhi ve Seilem):
Fecir dogdugu vakit hafîf iki rek'â.-dan baska namaz kilmazdi.

(...) BIze, Bu hadîsi Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : BI-ze, Nadr haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Su'be bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etti.

89- (...) Bize, Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize.
Süfyân, Amr'dan, o da Zührî'den. o da Salim'den o da babasindan naklen rivayet etti. (Demis ki): Bana, Hafsa, Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Seilem) 'In : -
fecir aydinlandigi zaman iki rek'ât namaz kildigini haber verdi.

90- (724) Bize Amrü'n - Nâkid rivayet etti. (Dadi ki) : Bize Abde-tii'bnü Süleyman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hisâm b. Urve, babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: «Kesûlüîlah (Saîlallahii Aleyhi ve Seîlem):
Ezani isittigi vâkif sabah namazinin iki rek'ât sünnetini kilar ve bunlari hafîf tutardi.

(...) Bu hadîsi bana Alîyyü'bnü Hucr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali (yâni Ibni Müshîr) rivayet etti. H.
Bu hadîsi bize, Efcû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Üsâme rivayet etti. H.
Bu hadîsi bize, Ebû Bekir ile Ebû Küreyb ve Ibni Nümeyr, Abdullah b. Nümeyr'den rivayet ettiler. H.
Bu hadîsi, bize, Amrü'n - Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ve-kî' rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Hisâm'dan bu isnâdla rivayet etmislerdir.

Ebû Üsâme hadîsinde: «Fecir dogdugu vakit.» Ifâdesi vardir.

91- (...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü'l - Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Ibni Ebî Adiyy, Hisâm'dan, oda Yahya'dan oda Ebû Se-leme'den, o da Âise'den naklen rivayet etti ki, Nebiyyullah (SaUalIahü A leyhi ve Sellem):
Sabah namazinda ezanla ika a met arasinda iki rek'ât namaz kilarmis.

92- (...) Bize yine Muhammedü'bnü'I - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : iBze, Abdülvehhâb rivayet etti. Dedi ki: Ben, Yahya b. Saîd'den dinledim; dedi ki: Bana, Muhammed b. Abdirrahmân haber verdi. Kendisi, Amra'yi, Âise'den nalken rivayet ederken dinlemis ki, Âise, söyle diyormus: «Resûlülîah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem):
Sabah namazinin iki rek'ât sünnetini kilar ve o kadar hafîf tutardi ki, ben (kendi kendime) acaba bu iki rek'âtda Ümmü'l-Kur'ân'i okudumu derdim.!»

93- (...) Bize, Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, batani rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'he, Muhammed b. Abdirrahmân El - Ensârî'den naklen rivayet etti. O da Amra binti Abdirrahmân'i, Âise'den nalken rivayet ederken, dinlemis. Âise, söyle demis: «ResûlüIIah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)
Fecir dogdugu vakit iki rek'ât (nafile) namaz kilardi. Ben (içimden) acaba bu iki rek'âtda Fâtiha-i Kitâb'i okuyorum? derdim.»

94- (...) Bana, Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yahya b. Saîd, IbnI Cüreyc'den rivayet etti. Demis kî: Bana, Atâ', Ubeyd
(SaüaUahüh. Umeyr'den, o da Âise'den naklen rivayet etti ki, Peygamber A Icyhi ve Sellem) :
Nafile namazlardan hiç bîri ha-kkmda, sabah namazinin farzindan önceki iki rek'ât sünneî kadar siddetle muhafazakâr degilmis.»

95- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ibni Nümeyr, hep birden Hafs b. Giyâs'dan rivayet ettiler. Ibni Nümeyr dedi ki: Bize, Hafs, Ibnî Cüreyc'den, o da Atâ'dan, o da Ubeyd b. Umeyr'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise, söyle demis: «Ben Resûlüllah (SaUatiahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
— Nafilelerden hiç bir namaz hakkinda sabah namazindan evvelki iki rek'âtda oldugu kadar sür'at gösterdigini görmedim!»

96- (725) Bize, Muhammed b. Ubeyd El - Guterî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Avâne, Katâde'den, o da Zürâratü'hnü Evfâ'dan, o da S.i'd b. Hisâm [36] dan, o da Âise'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar :
«Sabah namazinin iki rek'ât sünneîi, dünyâdan ve dünyâdaki her sey'-den daha hayirlidir.»

97- (...) Bize, Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mu'te-mîr rivayet etti. Dedi ki: Babam sunu söyledi: Bize, Katâde, Zürâra'dan, o da Sa'd b. Hisâm'dan, o da Âise'den, o da Peygamber (SaUalUihii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, fecir dogdugu vakit kilinan iki rek'ât, sünnet hakkinda :
«Hakîkaten bu iki rek'ât namaz, benim için bütün dünyâdan daha makbuldür!» buyurmuslar.
Hz. Hafsa hadîsini Buharî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce dahî «Namaz» bah-sinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Bu hadîsde cümlesi bes vecihle rivayet olunmusdur:
1- Buharî'deki rivayetinde «Müezzin, sabah ezânmi okumak için dikildigi zaman.» denilmisdir.
2- Müs1im'in rivayetinde, «Müezzin sustugu vakiî...» deniliyor.

3- Bâzi rivayetlerde
4- Diger bâzi rivayetlerde denilmisdir. Bunun mânâsi;
«Peygamber (SaHallahii Aleyhi ve Seliem) i'tikâfâ girdigi vakit, müezzinin ezan okumasi hâlinde iki rek'ât sünnet kilardi.» demekdir. Yâni cümledeki (Izâ) mn cevâbi (Salla) cümlesidir. Ara yerdeki (Ezzene) cümlesi basina (Kad) takdir etmek sureti ile hâl olur.
5- Bâzi rivayetlerde de,
«Resûlüllah (Saikv.kthü Aleyhi ve Seliem) i'tikâfâ girdigi, müezzin de ezânr okudugu vakit, iki rek'ât sünnet Hardi.» denilmisdir Ancak bu rivayetlerden Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, sabahleyin sünnet kilmasi i'tikâf hâline mahsûsmus zannedilmemelidir. Çünkü Hz. Hafsa'mn, Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Seliem)"i sünnet kilarken görmesi, i'tikâf hâlinde olabilir. Fakat bundan: «O namazi i'tikâf'dan baska vakitlerde kilmazdi.» mânâsi çikmaz.
Hafsa (Radiyallahii anha) hadîsi, sabah namazinin, sünneti iki rek'ât kilinacagina, bu iki rek'âtm hafif tutulacagina, namazin fecir dogdukdan sonra -kilinacagina delâlet etmektedir.
Aise (Radiyallahû anha) hadîsini Buhârî «Ezan» ve «Tehec-cüd» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadisin bâzi rivayetlerinde Âise (Radiyallahû anhaymn Fâtiha'ya «Ümmü'l-Kur'ân» yâni Kur'ân'in anasi, diger bâzi rivayetlerde «Üm-ftiü'l - Kitap» yâni kitâb'in anasi, dedigi görülüyor. Fatiha Jya, bu ismin verilmesi Kur'ân-i Kerîm 'in esâsini teskil ettigi içindir. Zâten srapçada (Ümm) kelimesi: Asil ve esâs mânâsina gelir. Filhakika Fatiha, Kur'ân-i Kerim'in üç külli mânâsini ihtiva etmektedir. Bunlar: Mebde', ma'âs ve ma'âd'dir. Mebde': Allah Teâlâ'ya, senada bulunmak, Maas: Ona ibâdet etmek; Ma'âd da : Cezadir.
Kurtubi diyor ki: «Hz. Âise'nin (Ben, acaba bu iki rek'atda fâtihâ'yi okudumu; diyordum.) sözü onu okuyup okumadiginda süphe etmis mânâsina gelmez. Bu sözden murâd sudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) sâir zamanlarda nafile namazlari uzun tutardi. Sabah namazinin sünnetinde kisa kesince, sâir nafilelere riisbetle hiç okumamis gibi olmusdur.»
Ulemânin bu husûsdaki ihtilâfi bundan sonraki hadislerde görülecek-dir.
Sabah namazinin, sünneti hakkinda bâbimizdakilerden baska -bir çok hadîsler vârid olmusdur. Meselâ: Ebû Dâvûd 'un, Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet ettigi bir hadîsde Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sel/etn) :
«SIzî, süvariler bile kogsa yine sabah namazinin ilci rek'ât sünnetini birakmayin!» buyurmusdur.
Yine Ebû Dâvûd 'un, Bilâl-i H-abesî (Jladiyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde: Bilâl, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e; «Iyice sabahladin...» demis; Kesûlüllah '(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
<'Bundan daha fazla sabahfasam yine sabahin iki rek'ât sünnetini güzelce ve yerliyerînce kilardim.» mukabeledinde bulunmusdur.
Tirmizî'nin, Ibni Ömer (Raâiyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde ResûMi Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Fecr dogdukdan sonra iki secdeden baska (nafile) namaz yokdur.» buyurmusdur. Tirmizî, bunu «Fecr dogdukdan sonra, sabah namazinin iki rek'ât sünnetinden baska nafile namaz kilinmaz.» seklinde tefsir etmisdir. Daha baska hadîsler de vardir.

Âise (Radiyallahû anha)'nin Rivayat Ettigi Hadislerinden Çikarilan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sâir zamanlarindaki nafile namazlarina nisbetle sabah namazinin sünnetini mubâlegali bir sekilde hafif kilmisdir.
Tahâvînin rivayetine göre, sabah namazinin sünneti hususunda ulemâ dört mezhebe ayrilmislardir.
a) Sabah namazinin sünnetinde kirâet yokdur. Ulemâdan Ebû Bekir b. Esam ile Ibni Uleyye ve Zahirîler 'den bir cemâat ona kaail olmuslardir .

b) Sabah namazinin sünnetinde yalniz fatiha okunur. Ve namaz bu suretle hafifletilir. Bu kavi Abdullah b. Amr (Radiyaîlahû anh) 'dan rivayet olunmusdur. imam Malik'in meshur olan mezhebi de budur,
c) Bu namaz, fatiha ile kisa bir sûre okuyarak hafifletilir. Imam Mâlik ile imam Safiî 'nin birer kavilleri budur.
d) Sabah namazinin sünnetinde, uzun sûreler okumakda bir beis yokdur. Bu kavil Ibrahim Nehaî ile Mücâhid 'den rivayet olunmusdur. Imam A'zam'm: «Bazen ben, bu iki rek'âtda Kur'ân-i Kerîm'den iki hizb okurum.» dedigi rivayet olunur. Hanefiyye, imamlarinin kavli budur. Mezkûr kavi Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaîlahû anh) ile Tâbiîn'den Saîd b. Cübeyr, Muhammed b. Sîrîn, Abdurrahmân b. Yezîd, Süveyd b. Gafe1e ve Guneym b. Kays'in da mezhebidir. Imam Safiî de, buna kaaildir.
Imam Mâlik: «Ben, sabah namazinin sünnetinde her rek'âtda fâtiha'dan baska bir sey okumam.» demisdir.
Ibni Abdilberr'in rivayetine göre, imam Safiî: «Sabah namazinin sünnetinde fatiha ile beraber kisa bir sûre okumakda beis yokdur.» demisdir. Mâlikîler 'den Ibnü'l-Kaasim, imam Mâlik 'den de böyle bir kavil rivayet etmisdir.
2- Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin, bu namazi hafîf kilmasinin hikmeti, asbah namazinin farzina, vaktin evvelinde yetismekdir. Gece namazina, hafif iki rek'ât ile bashyarak ondan sonra kilacagi farza yahut teheccüd namazina nasil hazirlanirsa, gündüz namazlarina da ayni sekilde hafif iki rek'ât namaz ile baslamak istemis olmasi dahî muhtemeldir.
Bâzilari hafif kilmayi, gece hizbini tamamlayanlara müstehab görmüs, geceleyin teheccüd namazinda okumayi âdet edindigi hizbi bitiremiyenle-rin, onu sabah namazinin sünnetinde tamamlayabileceklerini söylemislerdir.
Hasan-i Basrî ile Sevrî, buna kaail olmuslardir.
Ibni Ebî Seybe 'nin «Musannef» inde Saîd b. Cübeyr 'den mürsel olarak rivayet ettigi bir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Bazen sabah namazinin sünnetini uzatirdi.» denilmisidr. Ayni hadîsi Beyhakî dahi rivayet etmisse de isnadinda ensârdan ismi söylenmeyen bir zât vardir.
3- Bu hadîsler sabah namazinin sünnetinin pek faziletli bir namaz olduguna delâlet etmektedirler.
4- Kaadi Iyâz, Hasan-i Basri 'nin bu sünnet için: «Vâcibdir» dedigini rivayet ederse de, dogrusu vacip degil; sünnet-i mü-ekkededir.

98- (726) Bana Muhammed b. Abbâd ile Ibnü Ebî Ömer rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Mervân b. Muâviye, Yezîd'den -ki Ibni Keysân'dir-o da Ebû Hâzîm'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resû-lüllah (SaIîalîahü Aleyhi ve Seilem)
Sabah namazinin iki rek'ât sünnetinde (Kâfirûn) ile (ihtâs) sûrelerini okumus.

99- (727) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, El - Fezârî (yâni Mervân b, Muâviye) Osman b. Hakim El - Ensârî'den rivayet etti. Demis ki: Bana, Saîd b. Yesâr haber verdi. Ona da Ibni Ab-bâs haber vermis ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
Sabah- namazinin iki rek'âtlik sünnetinin ilk rek'âftnda sû re-i Bakara1-daki (Allah'a ve bize indirilen sey'e îmân ettik; deyin [37] âyet-i kerimesini ikinci rek'âtta da (Biz, Allah'a îmân ettik. Sâhid ol ki, biz müslümanlariz [38] âyet-i kerimesini o kurmus.

100- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid-i Ahmer, Osman b. Hakîm'den, o da Saîd b. Yesâr'dan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Ilini Abbâs söyle demis: «Resûlüllab Sabah namazinin iki rek'ât sünnetinde (Biz, Allah'a ve bize indirilene imân ettik; deyin!...) âyet-i kertmesi iie Âl-i Imrân süresindeki (Sizinle aramizdaki müsâvî bir kelimeye gelin!... [39] âyetini okurdu, âyetini okurdu.

(...) Bana, Aliyyü'bnü Hasrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Isâ b. Yûnus, Osman b. Hakîm'den bu isnâdda,

Mervân-i Fezârî hadîsi gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsler, sabah namazinin sünnetinde okunacak âyet ve sûreleri bildirmektedir. Bu husûsda daha birçok hadîsler vardir. Ezcümle Tirmizi'nin tahrîc ettigi Ibni Ömer (Radiyallahû anh) hadisi ile Ifani Mes'ûd (Rüdiyaüahû anh) hadîslerinde ve Bezzâr'm tahrîc ettigi Enes hadîsinde Müs1im'in ve keza Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce 'nin tahrîc ettikleri Ebû Hüreyre hadîsinde Resûlüllah (SallaUahil Aleyhi ve Seüem)'in, bu namazda (Kâfirûn) ile, (Ih1âs) sûrelerini okudugu bildirilmektedir.
Bu iki sûreyi okudugunu bildiren baska hadîsler de vardir.
Bütün bunlar gösteriyor ki, sabah namazinin sünnetinde fâtiha'dan sonra, sûre veya âyet okumak bâ husus (Kâfirûn) ile (Ih1âs) sûrelerini okumaya çalismak müstehabdir. Cumhûr-u ulemânin mezhebi de budur.

15- Farz Namazlardan Önce ve Sonra Kilinan Sünnet-i Müekkedelerin Fazileti ve Sayilarini Beyan Babi

101- (728) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid (yâni Süleyman b. Hayyân) Dâvûd b. Ebî Hind'den, o da Nu'mân b. Sâlim'den [40], o da Amr [41] b. Evs'den naklen rivayet etti. Demis ki: Bana Anbesetü'bnü Ebî Süfyân [42] vefatina müncer olan hastaliginda sevinilecek bir hadîs rivayet etti. Dedi ki: Ben, Ümmü Habîbe'yi sunlari söylerken, isittim: Ben, BesûlüHah (SalUilhih'û Aleyhi ve Sellem) 'den isittim, diyordu ki:
«Her kim günle, gecede oniki rek'ât Hamaz kilarsa, o namazlar sebebi ile kendisine cennette bir ev bInâ edilir.»
Ümmü Habîbe: «Ben, bunlari Resulüllah ISallallahü Aleyhi ve Selle in) 'den isideli beri bir daha terk etmedim.» demis.
Aiibese de: «Ben, bunlari Ümmü Habîbe'den isideli beri bir daha terk etmedim.» demis,
Amr b. Evs de-: «Ben, bunlari Anbese'den isideli bir daha terk etmedim.» demis.
Nu'mân b. Salim dahî: «Ben, bunlari Amr b. Evs'den isidel bir daha terk etmedim.» demis.

102- (...) Bana, Ebû Gassân El - Mis'maî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Bisr b. Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Dâvûd, Nu'mân b. Sâlim'den, bu isnâdla :
«Her kim günde on iki rek'ât nâfite namaz kilarsa, o kimseye cen-netde bir ev yapilir!» hadîsini rivayet etti.

103- (...) Bize Muhammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Nü'mân b. Sâ-lim'den, o da Amr b. Evs'den, o da Anbesetü'bnü EM Süfyân'dan, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUemy'm zevcesi Ümmü Habîbe'den naklen rivayet etti ki, söyle demis: Ben, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle buyururken isittim :
«Hiç bir müslüman kul yoktur ki, Allah için her gün farz'dan maada, nafile olarak oniki rek'ât namaz kilsin da, Allah, ona cennette bir ev yapmasin! Yahut cennette, ona bir ev yapilmasin!»
Ümmü Habîbe : «Ondan sonra ben, bu namazlari kilmaya devam ettim.» demis.
Amr da: «Ondan sonra ben, bu namazlari kilmaya devam ettim.» demis: Nu'man da bunun gibi bir söz söylemis.

(...) Bana, Abdurrahman b. Bisr ile Abdullah b. Hâsim EI-Abdî dahi rivayet ettiler. Dediler ki : Bize, Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be rivayet etti. Dedi ki : Bana, Nu'mân b. Salim haber verdi. Dedi ki : Ben, Amr b. Evs'den dikledim. Anbese'den, o-da Ümmü Habîbe'den naklen ediyordu. Ümmü Habîbe söyle demis: Resûlüllah (SaUailahii Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular :
«Hiç bir müslüman kul yoktur ki, tertemiz abdest alarak sonra Allah için her gün namaz kilarsa...» ve ravi yukarki hadîsin mislini rivayet etmisdir.
Tirraizî ile Nesâî, hadîsin sonunda: «Ögleden Önce dört, sonra iki; aksam namazindan sonra iki; yatsi namazindan sonra iki; sabah namazindan evvel de iki rek'ât.,.» ifâdesini ziyâde etmislerdir.

Nesâî 'nin bir rivayetinde : «Ikindiden evvel de Iki rek'ât» denilmis «Yatsidan sonra iki rek'ât...» zikredilmemisdir. Ayni hadîsi Ibni Hibbân dahî «Sahîh» inde; Hâkim «Müstedrek» inde rivayet etmislerdir. Hâkim: «Bu hadîs, Müs1im'in sarti üzre sahîhdir. Fakat Buhârî ile Müslim, onu tahrîc etmemislerdir.» demisdir.
Hâkim (321-405) bir yerde, iki rivayetin arasini cem' ederek: «Ikindiden evveî iki rek'ât, yatsidafî sonra da iki rek'ât» demisdir, Bu rivayet Taberânî 'nin «Mu'cera» inde dahî mevcûddur.
Sahîheyn'in rivayetlerinde ikindiden önce iki rek'ât sünnet kilinacagi zikredilmemisdir. Ikindi, Ebû Dâvûd 'un sahîh bir isnâdla Hz. Alî (Radiyallahû anh)'ûan tahrîc ettigi bir hadîsde zikredilmis; Resul-i Zîsân (SaUallahü Aleyhi ve Seüem) Efendimizin, ikindiden evvel iki rek'ât süfrnet kilardigi bildirilmisdir. Ibni Ömer {Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunan bir hadîâde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ikindiden evvel, dört rek'ât nafile namaz kilan kimseye Allah, rahmet eylesin!» buyurmusdur. Bu hadîsi, Ebû Dâvûd ile Tirmizî rivayet etmislerdir. Tirmizî, onun hakkinda: «Hasen bir hadîsdir.» demisdir,
Ümmü Habîbe (Radiyallahû anho.) 'dan rivayet olunan sahîh bir hadîsde Ümmü Habîbe: «Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim ögleden evvel dört, Ögleden sonra da dört rek'ât nafile kilmaga devam ederse, Allah, o kimseyi cehhenneme haram kilar; buyurdu.»
demektedir. Hadîsi Ebû Dâvûd ileTirmizî rivayet etmislerdir. Tirmizî, onun hakkinda: «Hasen sahîh bir hadîsdir.» ifâdesini kuüanmisdir.
Sahîh-i Buhârî'de Abdullah Ibni Mugaffel (Radiyallahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki defa :
<'Aksam namazindan önce sünnet kihn!» buyurmus; üçüncüde;
«Isteyene söylüyorum!» demisdir.
Sahîheyn'de yine Abdullah Ibni Mugaffel 'den rivayet edildigine göre Resûlüllah* (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her iki ezanin arasinda, bir nafile namaz vardrr.» buyurmusdur. Iki ezandan murâd; ezanla ikaametdir.
Nevevî diyor ki: «Bunlar farzlarla birlikde kilinan sünnet-i mü-ekkedeler hakkinda vârid olan sahîh hadîslerin bir kismidir. Ulemâmiz ile cumhur, bu hadîslerin hepsi ile amel etmis; olnarin beyân ettigi nafilelerin, hepsini müstehab kabul etmislerdir. Bu husûsda ulemâmizdan yalniz aksam namazindan önceki iki rek'ât hakkinda hilaf zikredilmisedir. Mezkûr iki rek'ât hakkinda ulemâmizdan Iki kavil rivayet edilmisdir. Bunlarin meshur olanina göre, aksam namazindan önce iki rek'ât nafile kilmak, müstehab degildir. Muhakkikîn'e göre, sahîh olan kavil ise, müstehab olmasidir.
Ulemâmiz ile diger mezhepler ulemâsi diyor ki: Sünnetlerin sayisi hususunda hadîslerin ihtilâfi bu mes'elede isin genis tutulacagina hamle-dilmisdir. Sünnetlerin biri en az, diger en mükemmel olmak üzere iki derecesi vardir. En. az derecesi ile asil sünnet yerini bulursa da en mükemmel seklini yapmak yâni çok mikdârmi kilmak ihtiyar olunmusdur...»

104- (729) Bana, Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b. Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya (yâni Ibni Saîd) Ubeydullah'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Bana, Nâfi', Ibni Ömer'den naklen haber verdi. H.
Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis: «Ben, Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) ile birlikde ögleden evvel iki secde, ögleden sonra da iki secde, aksam namazindan sonra iki secde, yatsidan sonra iki secde, cum'a namazindan sonra iki secde namaz kildim. Aksam, yatsi ve cum'a namazlarini (in sünnetlerini) Peygamber (Sö//ö//û/iw Aleyhi ve Sellem) ile, onun evinde kildim.»
Bu hadîsi Buhari «Ebvâbü't - Tetavvu» un bir kaç yerinde ve «Cum'a» bahsinde tahrîc ettigi gibi; diger sahîh sahipleri de rivayet etmislerdir.
Ibni Ömer (' Radiyallahû anh) 'in burada bahsettigi beraberlik, mücerred rek'ât sayisina âiddir. Yoksa nafile namazlari da cemaatla kildik demek istememisdir. Onlari herkes yalniz kilmisdir.

Yine Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'in bahsettigi ikiser secdeden murâd, ikiser rek'âtdir. Hadîsin sonunda Ibni Ömer (Radiyallahû anh) aksam, yatsi ve cum'a namazlarinin sünnetlerini Peygamber (Sattailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde, onun evinde kildiklarini bildiriyor. Geri kalan sünnetleri ise mescidde kilmislardir.
Ibni Ömer'in bîr rivayetinde :
«Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selîem): cum'a namazindan sonra mescidde nafile kilmaz, oradan ayrilarak iki rek'ât nafileyi baska yerde kilardi.» denilmis; burada ise cum'a'dan sonra mescidde iki rek'ât sünnet kildigi bildirilmisdir. Bu suretle iki rivayet arasmda zahiren tezâd görülürse de, Aynî 'nin beyânina göre «Insirâfc» dan murâd, eve gitmeye de sâmil olan umûmî bir mânâdir.
- Hadîsler arasinda tezâd bulundugunu, teslim etsek bile buradaki muhtelif ,rek'âth sünnetler her iki sikkin caiz oldugunu göstermek için böyle kilinmislardir.
Buhârî 'nin rivayetinde, bu hadîsin sonunda : «Bana,, kiz kardesim Hafsa (Radiyallahû anha) 'nin anlattigina göre, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
Fecir dogdukdan sonra hafif iki rek'ât namaz kilarmis. (Hafsa söyle dedi) : «Bu, öyle bir saat idi ki, o saatte ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma girmezdim.» ibaresi vardir.
Ümmehât-i Mü'minîn 'den, Hafsa (Radiyallahû anha) Hz. Ömer'in kizi olduguna göre, Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'm hakîki kiz kardesidir .
.«Bu, öyle bir saatti ki, o saatde ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma girmezdim.» ifâdesi, Ibni Ömer (Raâiyallah'i anhi'mâir. O saatte Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin, yanma girmemesi, onu mesgul etmemek içindir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o saatte baskalari ile mesgul olur, kimi kendisine müracaat edenlerin dâvalarini hall-ü fasl eder; kimi de teblîg ve ir-sâd için îcâb eden yerlere giderdi.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Hanefiyye ulemâsi, "bu hadîsle istidlal ederek «Bes vaktin, sünnet-i müekkedeleri oniki rek'âtdir.» demislerdir. Gerçi bu hadîs sünnet-i müekedeîerin. on rek'ât olmasini icâb ederse de, Ümmü Habîbe hadisinin serhinde isaret ettigimiz vechle Tirmi'zî ile Nesâi'"nin rivayetlerinde ögleden önce d.ört rek'ât sünnet kilinacagi tasrih olunmusdur. Zâten Ümmü Habibe (Radiyalîahû anh) hadîsinde :
«Her kim, günle gecede, oniki rek'ât sünnet kilarsa ilâh » buyurularak, rek'ât sayisinin oniki oldirgu tasrîh edilmisdir.
Buhari ile Ebû Dâvûd ve Nesâî 'nin tahrîc ettikleri Hz. Âise hadîsinde :
«Peygamber (Sollallahü Aleyhi ve Sellem); ögle namazindan evvel, dört : rek'ât sünneti hiç terk etmezdi.» denilmisdir. Baska bir rivâyetde, Âise (Radiyalîahû anha):
/Resûlüllah (Saliatiahü Aleyhi ve Seilem), ögle'den evvel benîm evimde dört rek'ât sünnet kilardi.» demisdir.
Tirmizî'nin rivayetinde dahî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in, ögleden önce dört, ögleden sonra iki rek'ât sünnet kilardigi beyân olunmusdur. Mezkûr hadîs için Tirmizî: «Hasen bir hadîs-dir.» dedikten sonra; gerek sahabe devrinde, gerekse onlardan sonra gelen Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn zamanlarinda ekseri ulemânin bununla amel ederek, ögleden Önce dört rek'ât sünnet kilmayi tercih eylediklerini söy-lemisdir.
Süfyân-i Sevrî ile Ibni Mübarek ve îshâk'-m kavilleri de budur.
2- Sâfiîler'e göre ,bes vakit namazin sünnet-i müekkedeleri, on rek'âtdir. Delîlleri, buradaki Ibni Ömer hadîsidir. Sâfiîyye ulemâsindan bâzilari ögleden önce ayri ayri iki defa ikiser rek'ât sünnet "kilinacagina kaail olarak, sünnet-i müekkedelerin rek'ât adedini, Ümmü Habîbe hadîsinde beyân edilen mikdâra yâni onikiye çikarmislardir.
3- Öglenin farzindan sonra kilman iki rek'ât sünnet Ümmü Habîbe (RadiyaVoh't o.'iha) 'nin bir rivayetinde, dört rek'ât olarak tah-dîd edilmisdir. Ayni rivayeti Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâcede tahrîc etmislerdir. Tirmizi: «Bu hadîs, hasen, sahih ve garîbdir.» demisdir. Hz. Ümmü Habîbe 'nin iki rivayetinin aralari söyle .

bulunmusdur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) öglenin farzindan sonra bazen iki, bazen de dört rek'ât sünnei kilarak bunlarin ikisinin de caiz oldugunu göstermek istemisdir. Ümmü Habîbe (Radiyalîahû anha) hadîsinin serhinde naklettigimiz vecihle sünnetlerin, rek'ât sayilan hakkinda vârid olan muhtelif hadîsler, gösterilen her aded ile amel etmenin caiz olduguna hamlotunmuslardir.

Hâsili Sâfiî1er'den bâzilari, öglenin farzindan Önce kilinan dört rek'âti. revâtip'den (yâni sünnet-i müekkedelerden) saymislardir.

Râfii'nin rivayetine göre, ekseriyetle Sâfiiyye ulemâsi ögleden önce ve sonra ikiser rek'ât sünnet-i müekkede kilinacagina kaaildirler. Bâzilari, öglenin farzindan sonra dört rek'ât nafile kilinacagini; bunun iki rek'âtinin sünnet-i müekkede, iki rek'âtinm da bilittifâk müstehab oldugunu söylemislerdir. Sâfiîler 'den bâzilarina göre, sünnetlerde kemâl derecesinin en asagisi sekîz rek'âtdir. Bunlar, yatsi namazindan sonra kilinan iki rek'ât sünneti iskaat ederler.

Büveytî'nin beyânina göre, Sâfiîler'ce sünnetlerin kemâl derecesi, onsekiz rek'âtdir. Sâfiîler, aksam namazindan önce iki rek'ât, ikindiden önce dört rek'ât sünnet kilinacagina kaail olmak sureti ile sünnet rek'âtlarinm sayisini onsekize çikartmislardir.

Sâfiîler 'den diger bir rivayete göre, sünnetlerde kemâl derecesinin en asagisi on rek'âtdir. Onlari onsekiz kilmak, müstehabdir. Aksam namazindan önce iki rek'ât namaz kilmanin müstehab olup olmadigi hususunda Sâfiîler 'den iki kavil rivayet olunur.

Hanefîler'e göre, aksam namazindan önce, iki rek'ât nafile kilmak müstehab -degildir. Onlara göre dört rek'ât kilman öglenin ilk sünnetinde, bir defa selâm verilir.

Safiî, Mâ.likî ve Hanbelîler'e göre, bu sünnet, her iki rek'âtta bir selâm vermek sureti ile kilinir. Delilleri, Ebû Hüreyre hadîsidir. Mezkûr hadisde, bu sünnetin iki selâmla kilinacagi bildirilmisdir. Lâkin Hanefîler'e göre buradaki selâmlardan mu-râd, tesehhüdlerdir. Hanefî1er'in bu te'vîli, Ibni Mes'ûd (Radiyallahûanh)'dan rivayet olunmusdur.

4- Aksam namazindan önce nafile kilinip kilinmiyacagi, Selef-i Sâlihîn arasinda ihtilafli bir mes'eledir. Ashâb-i kiram ile Tabiîn ve Fu-kahâ'dan bir cemaata göre, aksam namazindan önce nafile kilmak, câiz-dir. Delilleri, Ebû Dâvûd 'un rivayet ettigi Abdullah e1 -Müzeni hadîsidir. Bu hadîsde Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) :

«Aksam namazindan önce iki rek'ât nafile namaz ktlin! ilâh...»

buyurmuslardir. Fakat ekseri ashâbdan böyle bir namaz kilmmadigi rivayet olunmusdur. Hattâ îbrâhîm Nehaî: «Bu, bida'tdir. Mezkûr hadîs, kerahet vaktinin çiktigini bildirmek için islâmi'n ilk devirlerinde böyle bir namazin kilindigina hamledilmisdir.» demisdir,

5- Yatsinin farzindan sonra kilman iki rek'ât sünnet, bâzi rivayetlerde dört rek'ât olarak bildirilmisdir. Meselâ Saîd b. Mansûr'-un, «Sünen» inde rivayet' ettigi Berâ' b. Âzib hadisinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Her kim ögle'den evvel dört rek'ât nafile namaz kilarsa, o kimse, o gece teheccüd namazi kilmis gibi olur. Ve her kim bu dört rek'âti yatsidan sonra kilarsa, onlarin mislini kadir gecesinde kilmis gibi olur.» buyurmuslardir. Beyhakî (384-458) bu hadîsi Hz. Âise'nin sözü olmak üzere rivayet etmisdir. Hanefi yye kitaplarinda «El-Mebsût» da: «Yatsidan sonra dört rek'ât sünnet kilmak efdaldir. Çünkü bu bâbda Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'dan hem merfu', hem mevkuf hadîs rivayet olunmusdur.» deniliyor.

6- Cum'a namazindan sonra, iki rek'ât olarak kilinacagi bildirilen sünnet, Tirmizî'nin rivayet ettigi Ebû Hüreyre hadîsinde, dört rek'ât olarak, tahdîd edilmisdir. Bu hadîsde :

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem); Sizden hanginiz cum'a'd an sonra sünnet kilmak isterse, dört rek'ât olarak kilsin! buyurdular.» denilmektedir.

Hadîs hakkinda Tirmizî: «Bu hadîs, Hasen ashîh'dir.» demis-dir. Mezkûr hadîsi imam Müslim ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce dahî rivayet etmislerdir. Ulemâdan bâzilari, bununla amel ederler.

Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Hazretlerinin, cum'a'dan önce 'dört, cum'a'dan sonra da dört rek'ât sünnet

kilardigi rivayet olunur.
Hz. Alî (Radiyallahû anh):
«Vaktiyle cum'a'dan sonraki rek'ât sünnet kilinmasi emrolunmusdu. Sonra dörde çikarildi.» demisdir.
Süfyân-i Sevrî ve Abdullah ibni Mübarek, Ibni Mes'ûd 'un kavlini tercih etmislerdir. Ishâk'a göre ise mescidde kilan, cum'a'dan sonra dört; evinde kilan ise iki rek'ât sünnet kilacakdif. Ashâb-i kiramdan Imrân b. Husayn (Radiyallahû anh) cum'a'dan sonra, iki rek'ât sünnet kilarmis. Bu kavli, Tirmizî, imam Sâfiî. ile imam Ahmed'den de rivayet etmisdir. Anlasiliyor ki, Safiî ile imam Ahmed Hazerâti, bununla müstehab mikdârin en az ne olacagini bildirmek istemislerdir. Yoksa imam Safii «El-Ümm» nâmin daki eserinde cum'adan sonra dört rek'ât sünnet kilinacagini tasrîh etmisdir.
Imam Ahmed'e gelince Hanbe1î1er'den Ibni Kudâtr.e'. nin «El-Mugnî» nâm eserindeki beyânina göre, Ahmedb. Han bel: «Isteyen cum'adan sonra iki rek'ât, isteyen dört rek'ât kilar.» demisdir. Hattâ: «Isteyen alti kilar.» dedigi de rivayet olunur. Ibni Mes'ûd (Rnt?:yp!>rh'! r»h i.ile Ibrâhîm Nehaî ve Eshâb-i Re'y. cum'adan sonra dört rek'ât sünnet kilinacagina kaaildirler. Delilleri. Ebû Hüreyre hadîsidii.
Hz. Alî ve Ebû Musa (Radiyallahû anhûma) ile Atâ'. Mücâhid, Humeyd b. Abdirrahmân ve Süfyân-i Sevrî, cuma namazindan sonra alti rek'ât sünnet kilinacagina kaail olmuslardir. Hanefî1er'in mezhebi de budur.
Tenbîh ; Cum'anin farzindan sonra alti rek'ât sünnetden baska birde âhir zuhur kilinir. Fakat bu namaz cum'anin sünnetlerinden ma'dûd degil, ihtiyaten kilinan son Öglenin farzidir. Cum'a namazinin, sâir namazlardan baska birçok sartlari oldugunu derpîs eden ulemâ, bu sartlardan biri veya birkaçi yerine getirilememek sebebi ile o günkü cum'a namazi ind-i ilâhîde kabul olunmazsa ögle namazinin farzi bâri kilinmis olsun, düsüncesi ile âhir zuhru kilmayi münâsib görmüslerdir. Âhir zuhur son Ögle demekdir, Kilinan cum'a namazi, kabul olunmadi ise ondan sonra kilinacak ahir zuhur, son Ögle olur. Cum'a namazi kabul olundu ise kilinan âhir zuhur, o günden evvel kazaya birakilan en son Öglenin kazasi olur. Üzerinde hiç kazasi olmayanlar için ise bu namaz nafile hükmüne geçer. Âhir zuhur'a: «Vaktine erisip henüz kilamadigim, son Ögleye niyet ettim.» diye niyetlenilir. Âhir zuhur'da, kirâet mes'elesi ihtilaflidir. Bâzilarina göre tamâmiyle öglenin farzi gibi kilinir. Yâni ilk iki rek'âtinda fâtha'dan sonra sûre okunur; son iki rek'âtinda fâtiha'dan sonra sûre okunur; son iki rek'âtinda yalniz birer (fatiha) ile iktifa olunur.
Bir takimlarina göre, dört rek'âtin, dördünde de fatiha ve sûre okunur.
Bu namaz "cum'a namazinin farzindan sonraki iki sünnet arasinda kilinir.
7- Aksam namazi ile yatsidan sonra kilinacak sünnetler hakkinda ihtilâf edilmisdir. Ashâb-i kiramdan Zeydü'bnü Sabit, Abdurrahman b. Avf (Radiyallahû anhûma) ve baskalari evlerinde aksam namazindan sonra ikiser rek'ât sünnet kilarlarmis. Umumiyetle ashâb-i gü.zîn'in âdetleri, bu namazi evlerinde kilmak ve semâda yildizlar iyice görününceye kadar te'hîr etmekmis,
Bâzilari bütün nafileleri evlerinde kilarlarmis.
Ibni Battâ1 (-444) diyor ki: «Söylenildigine göre mescidde nafile namaz kilmanin mekruh olmasi, câhiller görüp de onu farz zannetmesinler, diyedir. Yahut evi namazsiz kalmasin veya kul riyâ'dan kendisini korusun, diye evlerde kilmak mesru olmusdur. Kendini, riyadan koruyan kimsenin nafile namazlari, mescidde kilmasi iyi olur.»
Hanefî1ere göre farzlara tâbi olan, nafile namazlar, sünnet ve men-dûb olmak üzere iki kisimdir. Sünnet namazlar, besdir. Bunlarin en kuvvetlisi, sabah namazinin sünnetidir. Bundan dolayi hiçbir Özür yokken onu oturarak veya hayvan üzermde kilmak caiz .degildir. Sabah namazinin sünnetini evde kilmak ve birinci rek'âtinda (Fatiha) dan sonra (Kâfirûn)(sûresini, ikincide (Ih1âs 'i okumak sünnetdir. Kuvvet itibâri ile sabah namazinin sünnetinden sonra öglenin dört rek'ât Ilk sünneti gelir. Ondan sonra öglenin son sünneti; daha sonra aksam namazinin sünneti, en sonra da yatsinin iki rek'ât son sünneti gelir. Memdûb namazlar, dörtdür.
a) Ikindinin farzindan önce kilinan dört veya iki rek'ât namaz.
b) Aksam namazindan sonra kilman alti rek'ât;
c) Yatsi'dan önce kilman dört rek'ât,

d) Yatsidan sonra kilman dört rek'ât namazadir. Çünkü Âise (Radiyaüahû anha) 'dan rivayet olunduguna göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yatsidan önce dört rek'ât; sonra da dört rek'ât kilar da öyle yatarmis. Namaz kilan kimse, bu sayilanlardan baska Istedigi kadar nafile kilmakda serbesttir. Bu bâbda sünnet olan vecih, gündüz namazlarinda dörtte bir selâm vermekdir. Aksam namazinin sünnetini alti rek'ât kilan kimse, bir selâmle iktifa edebilir. Her iki rek'âtta da selâm vermesi de caizdir. Yatsinin ilk ve son sünnetleri, dörder rek'ât kilmabilir. Aksam namazindan Önce hafif iki rek'ât nafile kilmak, mübahdir. Sâfiî1er'e göre farz namazlara tabî olan nafileler, müekked ve gayr-i müekked olmak üzere, iki kisimdir. Sabah namazindan önce iki, ögle veya cum'adan önce ve sonra ikiser; aksam namazindan sonra iki; yatsidan sonra dahî iki rek'ât nafile kilmak, sünnet-i müekkededir. Bunlara, revâtip denir. Onlara göre Vitir namazi dahî, müekked sünnetlerdendir.
Sünnet-i gayr-i müekkedeler oniki rek'âtdir. Bunlar: Öglenin zîkri geçen sünnetinden baska iki r,ek'ât daha kilmak sureti ile dörde çikarilmasi, son sünnetinden sonra dahî iki rek'ât ilâve edilmesi, ikindiden önce, dört rek'ât, aksamdan önce iki, yatsidan önce dahî iki rek'ât olarak kilinan namazlardi
Mâ1ikî1er'e göre, farzlara tâbi olan nafile namazlar, revâtib ve gayr-i revâtib olmak üzere iki kisimdir.
Revâtib: Öglenin farzindan Önce ve sonra kilman sünnetlerle ikindiden önce ve aksam namazindan sonra kilman nafilelerdir. Bu namazlarin rek'ât sayilari hakkinda muayyen bir aded yoksa da efdal olan, ögle namazinin farzindan evvel ve sonra dörder rek'ât; ikindiden önce dört; aksam namazindan sonra alti rek'ât kilmakdir. Aksam namazindan önce nafile kilmak, mekruhdur. Sârî' tarafindan yatsidan önce nafile kilinacagina dâir açik bir nass yokdur.
Gayr-i revâtib. sabah namazinin iki rek'ât sünneti ile en az iki rek'ât olarak kilinan sefi' namazidir. Bu namaz, yatsidan sonra, vitir namazindan evvel kilinir. Vitir namazi dahî sünnet-i müekkededir. îki rek'ât tavaf namazindan sonra en kuvvetli sünnet budur.
Hanbelîler'e göre dahi farz namazlara tâbi olan nafileler, revâtib ve gayr-i revâtib olmak üzere, iki kisma ayrilirlar.
Revâtib: Günlük namazlarin Önlerinde veya sonlarinda kilinan ikiser rek'âtlik nafilelerdir. Delilleri, Hz. Ibni Ömer hadîsidir.
Gayr-i revâtib; Ögleden önce dört, Ögleden sonra dört, ikindiden önce dört, aksam namazindan sonra dört, yatsidan sonra dahî dört rek'ât olarak kilinan nafilelerdir.
Aksam ezani okunduktan sonra, farzindan önce iki rek'ât nafile kilmak mubahdir. Revâtib ve cemaatla mesru olmiyan sair namazlari evde kilmak, efdaldir.
Fâide: «Ulemânin beyânina göre, nafile ibâdetlerin mesru olmasindaki hikmet :
a) Farzlarin noksanligini, onlarla tamamlamak;
b) Farzdan önce nafile .ibâdet yapmak sureti ile nefsi, ibâdete alistirmak, kalbi tamâmiyle farza hazirlamak ve;
c) Seytanin tamahini kirmak gibi seylerdir.
(Bu bâbda «Selâmet Yollari» [43] adli eserin ikinci cildinin 5. ve 6. shf. lerin âcizane izahatta bulunmusdum. Kitabin nesrinden bir müddet sonra bâzi yeni eserlerde hatta gazete sütunlarinda oradaki mâruzâtima reddiye denilebilecek yazilar gördüm. Bu yazilarin sahiplerince, kazaya namazlari kalan kimseler sünnet kilamazlarmis. Farz olan haccini îfâ edenler bir daha hacca gidemezlermis... Kitabimiz, bu gibi zevata cevap maksadiyla yazilmadigi için, burada sözü uzatmiyacagim. Yalniz «Selâmet Yollan» ndaki nakil ve iddialarimda hakli oldugumu bildigim için mezkûr zevatin, oradaki satirlari dikkatle okumalarini diler; bu gibi husûsâtda bilir bilmez ileri geri söz etmenin tehlikeli bir manevra oldugunu ke-mâl-i samimiyetle kendilerine; hatirlatirim!]
«El-Hidâye» serhlerinden «Fethu'I-Kadîr» in «Nevâfil» babinda su satirlar yer almaktadir:
«En-Nevâzil» nâm eserde'deniliyor ki; Bes vakit namazin sünnetlerini terk eden kimse, bunlarin hak olduguna îtikad etmezse, kâfir olur. Hak olduklarina inanmakla beraber onlari terk ederse bâzilarina göre günahkâr sayilmazsa da sahih kavle göre, günahkâr olur. Çünkü onlari terk edenler hakkinda tehdîd vârid olmusdur. Süphesiz ki günah, vacibin terkinden dolayi lâzim gelir... Evet sünnetleri terk etmek isâeti ve Resûlüllah

(SalîallahiI Aleyhi ve Se'le/n) 'in sünnetlerini islemeye bagli olan uhrevî kazanç ve derecelerin elden gitmesini istilzam eder. Amma bu hüküm sünnetler istihfaf edilmeksizin hattâ son derece edep ve ta'zim göstermekle beraber birakildigina göredir. Böyle olmazsa onlari terk etmeye sebep olan seyin hâline göre verilecek hüküm küfürle günah arasinda deveran eder...»

16- Nafile Namazi Ayakta ve Oturarak Kilmanin, Bir Rek'atin Bir Kismini Ayakta Bir Kismini da Oturarak Kilmanin Cevazi Babi

105- (730) BIze, Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hü-seym, Hâlid'den, o da Abdullah b. Sakîk'den naklen haber verdi. Demis ki: Âise'ye, Resülüllah (SaUiiUahü Aleyhi ve Sellem)'m, nafile namazini sordum. Söyle cevap verdi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m), benim evimde ögle'den evvel dört rek'ât (nafile namaz) kilar, sonra (mescide) çikarak cemaata namaz kildirir; sonra (tekrar benim evime) girerek iki rek'ât-(nafile daha) kilardi. Cemaata aksam namazini kildirir; sonra (benim evime) gelerek, iki rek'ât nafile kilardi. Cemaata, yatsiyi kildirir ve (yine benim evime) girerek, iki rek'ât (nafile) kilardi. Geceleyin içlerinde vitir de dâhil olmak üzere dokuz rek'ât namaz kilardi. Bâzi geceler, namazi ayakta, uzun kilar; bâzi geceler de oturarak uzun kilardi. Ayakta kilarken okursa, ayakta iken rükû' ve sücûd eder; otururken okursa, oturdugu yerden rükû' ve secde ederdi. Fecii dogunca, iki rek'ât (nafile namaz) kilardi.»

106/107- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, Hammâd, Büdeyl ile Eyyûb'dan, onlar da Abdullah b. Sakik'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise, söyle demis:
«Resûlüllah (SalIaHahii Aleyhi ve Sellem), geceleyin uzun uza di ya namaz krlar; namazi ayakta kilarsa, ayakta rükû' eder; oturarak kilarsa rükû'u da oturarak yapardi.»

108- (...) Bize, Muhamedü'bnü'I-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, BüdeyPden, o da Abdullah fa. Sakîk'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
«Ben, Iran'da hasta olmusdum. Bu seteple namazi, oturarak kiliyordum. Müteakiben tunu Âise'ye sordum. Âise : Resûlüllah (SaUaHahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin ayakta uzun uzun namaz kilardi...» cevâbini verdi...» Ve râvî hadîsi rivayet etmistir.

109- (...) Bize, Ebû Bekir b. EM Seyhe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu âz b. Muâz, Humeyd'den, o da Abdullah b. Sakîk-i Ukaylî'den naklen rivayet etti. Demis ki: Âise'ye, Resûlüllah (SaUaHahü Aleyhi ve Selle/n) 'in gece namazini sordum: Aise:
«Bâzi geceler ayakta, bâzi gecele,- de oturarak uzun uzun namaz ki-lard». Ayakta kilarken oku (makdan fârig ol) dumu ayakta rükû' eder; Oturarak okursa, oturdugu yerden rükû* ederdi.» cevâbini verdi.

110- (...) Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Muâviye, Hisâm b. Hassân'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ab-, dullah b. Sakîk-i Ukaylî'den naklen haber verdi. Demis ki: Âise'ye, Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, namazini sorduk da sunu söyledi:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ayakta ve oturarak çok namaz kilardi. Namaza, ayakta baslarsa, ayakta rükû' eder; oturarak baslarsa, oturarak rükû' ederdi.»

111- (731) Bana, Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî dahî rivayet etti. {Dedi ki): Bize, Hammâd' (yâni Ibni Zeyd) haber verdi. H.
Bize Hasanü'bnü'r-Rabî' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mehdî b. Meymûn rivâyec etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vekî' rivayet etti. H.

Bize Ebû Küreyb de' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Nümeyr rivayet etti. Bunlarin hepsi Hisâm b. Urve'den rivayet etmislerdir. H.
Bana, Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize, Yahya b. Saîd, Hisâm b. Urve'den naklen rivayet etti. Demis ki: Bana, babam, Âise'den naklen haber verdi. Âisep söyle demis:
«Ben, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i, gece namazlarinin hiç birinde oturarak okudugunu görmedim. Nihayet ihtiyarladigi zaman, oturarak okumaga basladi. Hattâ okudugu sûreden otuz yahut kirk âyef kalinca, ayaga kalkarak, onlari ayakta okur; sonra rükû ederdi.»

112- (...) Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti/dedi ki: Mâlik'e, Abdullah b. Yezîd ile Ebû'n-Nadr'dan dinledigim, onlarin da Ebû Seleme-te'bnü Abdirrahmân'dan, onun da Âiseden naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. (Âise, demis ki) :
«Resûfüfiah (Saîlallahü Aleyhi ve Seîlem) (bazen) oturarak namaz kilardi. Namazda Kur'ân'i, oturdugu yerden okur; otuz veya kirk âyet mikdâri kiraati kalinca ayaga kalkar, onlari ayakta iken okur; sonra rükû'a gider; sonra secdeye varirdi. Ikinci rek'âtda dahî böyle yapardi.»

113- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile îshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize, Ismail b. Uleyye, Velîd b. Ebî Hisâm'dan, o da Ebû Bekir b, Muhammed'den, o da Amra'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) (bazan namazda) oturdugu yerden okur; rükû' etmek isîedimi kalkarak bir insanin ki< âyet okuyabilecegi kadar ayakta dururdu.»

114- (...) Bize, Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mu-hammed b. Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Muhammed b. Ibrahim, Alkametü'bnü Vakkâs'dan [44] naklen rivayet etti, Alkame, söyle demis: «Âise'ye :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak kildigi iki rek'âtda nasil yapardi?» diye sordum; Âise :
«Bunlarin ikisinde de okurdu. Rükû'a gitmek isteyince ayaga kalkar da Öyle rükû ederdi.» dedi.

115- (732) Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yezîd b. Zürey', Saîd-i Cüreyrî'den, o da Abdullah b. Sakîk'den naklen haber verdi. Abdullah, söyle demis: Âise'ye:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hiç oturdugu yerden namaz kilarmiydi?» dedim; Âise:
«Evet! Insanlar onu ihtiyarlattikdan sonra (kildi)» cevâbini verdi.

(...) Bize, Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kehmes, Abdullah b. Sakîk'den rivayet etti: «Âise'ye, dedim ki...» diyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukarki hadîsin mislini rivayet etti.

116- (...) Bana, Muhammed b. Hâthn ile Harun b. Âbdillâh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki: Ibni Cüreyc sunu söyledi: Bana Osman b. Ebî Süleyman haber verdi; Ona da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber vermis; Ona da, Âise haber vermis ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birçok namazlarini oturarak kilmadan vefat etmemis.

117- (...) Bana, Muhammed b. Hatim ile Hasenü'l-Hulvânî, ikisi birden Zeyd'den rivayet ettiler. Hasen, dedi ki: Bize, Zeydü'bnü'l-Hubâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Dahhâk b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Abdullah b. Uive, babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise, söyle demis:
«Resulüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Selle m) 'in, yasi ilerleyip (vücûdu) agirla-smco ekseriyetle namazini oturarak

kilardi.»
Görülüyor ki, babimizin buraya kadar olan hadîsleri hep Hz. Âise (Radiyallahû anha) 'dan rivayet olunmusdur. Bunlarin bâzilarini Buhârî «Kitâbü't-Teheccüd» de, bâzilarini da «Kitâbü Taksîri's-Salât» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî dahî «Kitâbü's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Babimizin, birinci hadîsinde Âise (Radiyallahû anha) 'ya, Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ne kadar nafile namaz kildigi sorulmakda; o dâ ögleden evvel dört, Ögleden sonra iki, aksam namazindan sonra iki; yatsi namazindan sonra dahî iki rek'ât olmak üzere on rek'ât sünnet namaz kildigini ve ayrica geceleyin dokuz rek'ât namaz daha kildigini, vitrin de bunlarda dâhil oldugunu bildirmektedir.
Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in, gece namazi hakkinda muhtelif rivayetler vardir.
Buhârî 'nin bir rivayetinde geceleyin onbir rek'ât namaz kilardigi; Âise 'den, Sbû Davud'un tahrîc ettigi bir rivayette onüç rek'ât; yine Âise (Radiyallahû anha) 'dan, bir rivayete göre Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son zamanlarinda vitr'i, dokuz rek'ât kildigi anlasilmaktadir.
Hz. Aise'nin muhtelif rivayetlerinden anlasiliyor ki Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vaktiyle gece namazini onüç rek'ât kilarmis; sonra yaslanarak biraz da et tuttuktan sonra dokuz kilmaga baslamis. Yalaniz Hz. Âise, bu namazlarin hepsine birden vitir demisdir. Hâlbuki vitir namazi, onlarin yalniz üç rek'âtidir.
Buradaki hadîslerde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaslandigini ifâde için «Kebire, hatame, beddene» gibi kelimeler kullanilmisdir.
Esâs itibari iie Kebire: Yaslandi; hatame: kirdi; beddene: Semizledi, etlendi; mânâlarina gelirlerse de, burada hepsi yasinin ilerlemesi, vücûdunun agirlasmasi mânâsinda kullanilmislardir.
Hz. Abdullah b. Sakik'in bahsettigi Fâris'den murâd: Acemistan'dir. Bâzilari Hz. Âise'nin, Acemistan'a gitmediginden bahsederek, bu kelimenin yalnislikla hadîse geçtigini, dogrusunun Fâris degil; Nekaaris [45] oldugunu iddia etmislerdir. Nekaaris, ayak mafsallarina ariz olan bir nev'î hastalikdir. Fakat Kaadi Iyâz, bu kelime hakkinda; Yanlislik iddia edenlerin yanildiklarini söylemis ve: «Hz. Abdu11ah'in, bu suâli Âise (Radiyailahû anha) 'ya Acemistan'da sormus olmasi lâzim gelmez. O, suâlini Acemistan'dan döndükten sonra Medine'de sormusdur. Hadîsin zahiri, bunu göstermektedir.» demisdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, nafile namaznii oturarak kildigini Tabiîn 'den bir cemâat da Âise (Radiyalîahû anha) 'dan rivayet etmislerdir. Bunlardan Esved b. Yezîd rivayetini Nesâî, Alkame.tü'bnü Vakkâs rivayetini babimizda Müslim, Amra rivayetini Müslim, Nesâî ve Ibni Mâce ,tahrîc etmislerdir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Ayakta durmaya kudreti oldugu hâlde nafile namazlari oturarak kilmak bilittifâk caizdir.
2- Bu namazlarin bir rek'âtimn yarisini ayakta; yarisini oturarak kilmak caizdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Safiî hazerâti ile ekseri ulemânin kavilleri budur. Bu bâbda namaza ayakta baslayarak, sonra oturmakla evvelâ oturup sonra kalkmak arasinda bir fark yokdur. Selefden bâzilari, bunu caiz görmemisse de hatâ ettikleri anlasilmisdir. Hattâ cumhura göre ayakta kilmaya niyet edip sonradan oturarak kilmak caizdir. Mâ1ikî1er'den Ibnü'l - Kaasim, bu husûsda Hanefî1erle beraberdir.
3- Gece namazinda kirâeti uzun tutmak efdaldir. Sâfiî1er'e göre kirâeti kisa bile tutsa, kiyami uzatmak, çok rükû' ve secdeden efdaldir.
Hanefîler'e göre dahî kirâeti uzun tutmak, çok rükû1 ve sücûd yapmakdan evlâdir! Hanefî1er'den imam Ebû Yûsuf'a göre, geceleyin okudugu evradi olan kimsenin rek'ât adedlerini çogaltmasi, evrâdi olmiyanlarin ise kiyami uzatmalari efdaldir. Imam Muhammed ise çok rükû' ve sücûd yapmanin efdal oldugunu söylemisdir.
4- Nafile namaza ayakta niyetlenildigi takdirde, onu ayakta bitirmek sart olmadigi gibi, oturarak baslanildigi takdirde dahî oturarak bitirmek sart degildir.
5- Nafile namaz kilmak için ne sekilde oturulacagi ihtilaflidir. Imam A'zam'dan bir rivayete göre, oturarak kilan

bir kimse teseh-hüdlerde nasil otururs a, kirâet hâlinde de öyle oturur. Isterse bagdas kurabilir. Bu husûsda Ebû Yûsuf da imam A'zam'le beraberdir. Imam Muhammed !e göre, bagdas kurar. Ebû Yûsuf-dan diger bir rivayete göre, rükû' ve sücûd edecegi vakit, farz namazlarin tesehhüdünde oturdugu gibi oturur. Baska bir rivayete göre, bagdas kurarak rükû' eder. Namaz hâlinde muhtelif mezhep imamlarina göre ne sekilde oturmanin efdal oldugunu geçen bahislerde görmüstük.

118- (733) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ib-ni Sihâb'dan duydugum, onun da Sâib b. Yezîd'den, onun da Mattalib) Ebî Vedâate's-Sehmî [46]'den, onun da Hafsa'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum!: Hafsa, söyle demis:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in vefatindan bir yil öncesine kadar nafile namazinda oturdugunu görmedim. Ondan sonra artik nâfie namazini oturarak kilmaga basladi. Sûreyi tertîl ederek okur; bu suretle o sûre ondan daha uzun sûrelerden uzun olurdu.

(...) Bana, Ebû't-Tâhir ile Harmele de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus haber verdi. H,
Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. Dedilei ki: Bize, Abdürrezâk, haber verdi. (Dedi ki) Bize, Ma'mer haber verdi. Bunlar, hep birden Zührî'den, bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet et-mislerdir. Yalniz onlar: «Bir yahut iki yil (öncesine kadar.) > demislerdir.

119- (734) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubeydullah b. Mûsâ, Hasan b. Sâlih'den, o da Simâk'den, naklen rivayet etti. Söyle demis: Bana, Câbir b. Semura haber verdi ki, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seîletn) oturarak namaz kilmadan vefat etmemis.
Bu hadîsler dahî nafile namazini oturarak kilmanin caiz oldugunu göstermektedirler.
Hafsa hadîsini Tirmizî dahî rivayet etmis ve: «Bu hadîs ha-sen sahîhdir.» demisdir. Zahire bakilirsa Hz. Âise hadîsi ile Hafsa (Radiyalîahû anh) hadîsi arasinda münâfât var gibi görünürse de hakîkat-ta aralarinda hiç bir münâfât ve muâraza yokdur. Çünkü Âise (Radiyalîahû anha) 'nm:
«Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) namazini oturarak kiliyordu.»
demesinden, «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) vefatindan bir seneden fazla zaman önce namazini oturarak kiliyordu.» mânâsi çikmaz. Zâten bir yardimci fiil olan «Kâne» devam degil, Usûl-ü fikih ulemâsinin bir kavline göre tekrar bile iktiza etmez. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vefatindan bir seneden fazla önceleri nafile namazini oturarak kildigi kabul edilse bile iki hadîs arasinda yine münâfât yokdur. Zîra Hafsa (Radiyalîahû anh) ancak görmedigini bildirmisdir. O, görmeden Resûl-ü Ekrem (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz oturarak kilmis olabilir.
Bu bâbda Ümmü Seleme (Radiyalîahû anha) 'dan da rivayet vardir. Nesâî ile Ibni Mâce 'nin tahrîc ettikleri bu rivayette Ümmü Seleme (Radiyalîahû anha) :
«Nefsim, Kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) -farz namazlar müstesna- geri kalan namazlarin ekserisini oturarak kilmadan dünyâdan gitmedi.» demektedir.
Yine bu bâbda Enes b. Mâlik ile Abdullah b. Sihhîr (Radiyalîahû anhûma) 'dan da rivayetler vardir.

120- (735) Bana, Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Cerir, Mansûr'dan, o da Hilâl b. Yesâf dan, o da Ebû Yahya'dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Bana rivayet olundu ki, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kisinin, oturarak kildigi namaz, nam iz m yarisidir...» buyurmuslar. Bunun üzerine ben, Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi'veSellem) 'e geldim ve kendisini oturarak namaz kilarken buldum da elimi, onun basinin üzerine koydum. (Bana) :

«Nen var. Yâ Abdullah b. Amr?» diye sordu. Ben:
— Yâ Resûlüllah! Senin (Kisinin oturarak kildigi namaz, namazin yarisidir.) buyurdugun, bana rivayet olundu. Hâlbuki sen oturarak namaz kiliyorsun!» dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Evet! Ama ben, sizden herhangi biriniz gibi degilim.» buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Muhammedü'bnü'l -Müsennâ ve Ibni Bessâr da toptan Muhammed b. Ca'fer'den, o da Su'be'-den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Ibnü'l - Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Süfyân rivayet etti. Bunlarin ikisi birden Mansûr'dan bu isnâdla rivayet etmislerdir. Su'be'nin rivayetinde : «Ebû Yahye'l-A'racdan...» kaydi da vardir.
Bu hadîsin mânâsi: Oturarak kilinan namazin sevabi, ayakta kilman namaz sevabinin yarisi kadardir; demekdir. Binâenaleyh oturarak kilman namazin sahîh oldugunu tazammun eder. Yalniz sevabi noksandir. Fakat ayakta durmakdan âciz oldugu için, oturarak kilan kimsenin sevabi azalmaz, onun sevabi ayakta kilanin sevabi gibidir.
Farz namazlara gelince, ayakta durmaga kudreti olan bir kimsenin farz namazi oturarak kilmasi caiz degildir.
Nevevî diyor ki: «Ayakta durmaga kudreti olan bir kimse, oturarak kilmayi helal i'tikad etse kâfir olur; kendisine mürtedler hükmü verilir... Fakat ayakta durmakdan âciz oldugu için farzi oturarak kilarsa onun sevabi, ulemâmizin ittifaki ile ayakta kilan gibi verilir; azaltilmaz. Binâenaleyh sevabin yarilanmasi hususundaki hadîsi, ayakta durmaga kudreti varken, oturarak kilman nafile namaza hamletmek gerekir. Bizim mezhebimizin tafsilâti budur. Bu hadîsin tefsiri hususunda cumhur da buna kaail olmuslardir.
Bâzi Mâ1ikî1er'den rivayet olunduguna göre bu hadîsi, bir özürden den dolayi farz yahut Özürlü veya özürsüz nafileye hamletmislerdir.
Bir takimlari da ayakta kilmakda mesakkat çektigi için, kendisine farzda olsun, nafilede olsun, oturarak kilmaya ruhsat verilenlere hamletmislerdir.»
Resûlüllah (SallalkthU Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ben, sizden hergangI biriniz gibi degilim...» sözünü Sâfiî1er, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)"in hasâisinden saymislardir. Onun, ayakta durmaga kudreti varken oturarak nafile kilmasi, ayakta kildigi nafile gibidir. Bu, onun serefini arttirmak içindir.
Kaadi Iyâz'a göre, bu cümleden murâd sudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtiyarladigi için ayakta durmak, kendisine mesakkat vermeye baslamis; bundan dolayi oturarak kildigi namazinin ecri tam verilmisdir. Özrü olmayan sâir kimselerin hükmü, böyle degildir. Ancak Nevevî (631-676), Kaadi merhumun bu sözü için: «Zayif yahut bâtildir. Çünkü eger baskalari mâzûr olurlarsa, onlarin sevabi da tamdir. Ayaga kalkmaya kaadir olurlarsa, mazurlar gibi degildirler. Binâenaleyh tahsise mahal kalmaz. Ve bu sefer:
«Ben, sîzden herhangi biriniz gibi degilim.» demek dogru olmaz. Dogrusu ulemâmizin dedigi gibi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in nafilesi ayakta durmaga kudreti olanin namazi gibidir.» demisdir.

17- Gece Namazi ve Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Geceleyin Kildigi Namazlarin Rek'at Sayisi, Vitir Namazinin Bir Rek'at Oldugu, Bir Rek'at Namazin Sahih Olusu Babi

121- (736) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, tbni Sihâb'dan duydugum, onun da Urve'den, onun da Âise'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem), geceleyin onbIr rek'ât namaz kilar, bunlardan bir rek'ât ile vitir yapardi, onu bitirdikden sonra sag tarafina yaslanir, tâ müezzin gelinceye kadar yatardi. (Müezzinin gelisini müteakip) hafif iki rek'ât namaz kilardi.»

122- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Amru'bnü'I-Hâris, Ibni Sihâb'dan, o da Urvetü'bnü'z - Zübeyr'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) 'in zevcesi Âise'den naklen haber verdi. Âise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, yatsi namazindan -ki halk buna a tem e derler- farig oldukdan, sabah namazina kadar onbir rek'ât namaz kilardi. Her iki rek'ât arasinda selâm verir; bir rek'âtla da vifr yapardi. Sabah namazinda müzzin (Ezani okuyup) sustugu, sabahin oldugunu iyice anladigi ve kendisine (haber vermek için) müezzin geldigi vakit kalkar; hafif iki rek'ât namaz kilardi. Sonra ikaamet için müzzin gelinceye kadar sag tarafina yaslanirdi.»

(...) Bana, Bu hadîsi Harmele de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus, Ibni Sihâb'dan bu isnâdla haber verdi.
Harmele, bu hadîsi yukarkI gibi rivayet etti. Yalniz: «Sabahin oldugunu iyice anladigi ve kendisine müezin geldigi vakit...» cümlelerini söy-lemed. Ikaameti de anmadi. Hadîsin, geri kalan kismi tamâmi ile Amr hadîsi gibidir.
Bu hadîsi Buhârî «Sabah namazinin sünnetinden sonra sag tarafa yaslanma» babinda tahrîc etmisdir. Onun rivayetinde, gece namazina ve keza vitr'e dâir söz yokdur. Müs1im'in buradaki rivayetinde, Hz. Âise (Radiyallahû anha) Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in geceleri onbir rek'ât namaz kildigi, bunlarin bir tanesi ile vitr yaptigi, ondan sonra sabah namazi için müezzin gelinceye kadar sag tarafina yaslandigi bildirilmektedir.
Nevevî diyor ki: «Hz. Âise'nin (Bu namazlarin bir rek'âti ile vitr yapardi.) sözü, vitr namazinin en az bir rek'ât kilinacagina ve keza bir rek'ât namaz kilmanin caiz olduguna delildir. Bizim mezhebimizle cumhûr-u ulemânin mezhebi de budur. Ebû Hanîfe: Bir rek'âtla vitr yapmak sahîh degildir. Bir rek'ât namaz asla namaz degildir; demisse de sahîh hadîsler, onun bii kavlini reddetmektedir.»
Fakat Ebû Hanîfe 'nin delilleri tedkîk edilirse görülür ki, Hz. Imam vitir namazi bir selâmla üç rek'ât olarak kilinir; demekde haklidir. Hâkim 'in, Buhârî ile Müs1im'in sartlarina' uygun olarak rivayet ettigi bir hadîsde, Hz. Âise (Radiyallahû anha) :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) , üç rek'ât ile vitr yapar, bunlarin yalniz sonunda sefam verirdi.» demisdir. Nesâî'nin yine Aise (Radiyallahû anha) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde, Hz. Âise :
«Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Vitr'in iki rek'âtinda selâm vermezdi.» demektedir.
Tahâvî 'nin Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'dan tahrîc ettigi bir hadîsde: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) üç rek'âtla vitr yapar; birincide (Sebbih) sûresini okurdu ilâh...» den ilmi sdir. Bu hadîs «Sünen-i Erbea» ile Ibni Hibbân'in -Sahîh»inde ve Hâkim'-in «MÜstedrek» inde rivayet olunan Hz. Âise hadîsine uymaktadir. Âise (Radiyallahû anha) hadisinde:
«Peygamber (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem) Vitr'in ilk rek'âtinda (FâtIha) ile (A'lâ) sûresini, ikincide (Kâfirûn) ve üçüncüde flhlâs) ile (Muazzizeteyn) i; okurdu.» buyurulmusdur. Bu hadîsin zahiri üç rek'âti birden kildigini gösterir. Çünkü Âise (Radiyallahû anha) mezkûr namazin ilk rek'âtim vitir'den saymisdir. Eger vitir namazi, bir selâmla, üç rek'ât birden kilin-masaydi, Hz. Âise, ona vitr demez; ayrica bir rek'ât da vitir namazi kildi; derdi. Gerçi rivayetlerin birinde Âise (Radiyallahû anha) :
«Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in gece namazi on rek'ât idi; bir rek'âria da vifr yavardi.» demis. Burada dahî gece namazini onbir rek'ât kilardigini, bunlarin bir tanesi ile vitr yapardigini; söylemis hattâ ikinci rivâyetde her iki rek'âtda bir selâm verirdigini; bir rek'âtla da vitr yapardigini tasrîh etmis ise de, bunlarin hiç birinde mezkûr bir rek'âtin ayri niyetle ayrica kilinan bir namaz olduguna delâlet yokdur. Binâenaleyh vitr'in ayrica bir rek'ât olarak kilinmis olmasi, mücerred bir ihtimâlden öteye geçemez. Hâl böyle olunca da Hanefîlerin istidlal ettikleri sarih hadîsler muârazadan salim kalirlar. Ashâb-i kirâm'in ekserisi vitr'in bir selâmla üç rek'ât olarak kilindigim bildirmislerdir, Tahâvî (238 .-321) nin rivayet ettigi bir hadîsde râvîlerden Ebû Hâlid: «Ebû'l-A 1iyeye vitr'i sordum :
Bize, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabi, vifr'in aksam namazi gibi oldugunu ögrettiler. Bu gecenin vitr'i; o da gündüzün vitr'idir; cevâbini verdi.» demisdir.

îmam A'zam'in «Müsned»inde rivayet ettigi Âise (Radiyallahû anha) hadîsinde (Muavvizeteyn) kaydi yokdur. Hadîsin lâfzi söyledir:

«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), üç rek'ât ile vitr yapar; ilk rek'âtda {A'lâ) sûresini, ikincide (Kâfirûn)'u, üçüncüde de flhlâs) sûresini okurdu.»

Vitr'in bir selâmla üç rek'ât kilindigi fukahâ-i seb'a denilen yedi fa-kîh'den yâni Saîdü'bnü'l - Müseyyeb, Urvet ü'bnü'z. Zübeyr, Kaasim b. Muhammed, Ebû Bekir b. Abdirrahmân, Hâricetü'bn-ü Zeyd, Ubey dulla h b. Abdi Ilâh ve Süleyman b. Yesâr hazerâ-tindan da rivayet edilmisdir.

Gece namazindan sonra sag tarafa uzanma mes'elesine gelince: Buhârî sârihi Aynî, bu bâbda birkaç nev'î söz oldugunu bildiriyor. Söyle ki:

1- Buhar î'nin rivayetinde, Resûlüllah (Sallallchü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazinin sünnetinden sonra, Müs1imin bir rivayetinde ise, gece namazindan sonra uzandigi bildiriliyor. Bu gösteriyor ki, Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen sabah namazinin sünnetinden evvel; bazen de sonra uzamyormus. Hattâ hadîsin bir rivayetinde Hz Aise 'nin : «Eger ben uyaniksam benimle konusur; uyanik degilsem uzanir yatardi.» demesine bakilirsa hiç uzanmadigi zamanlar da olurmus.

Bu rivayetlerin arasi söyle bulunur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazini kildikdan sonra sag tarafina yaslanmasi, sabah namazinin sünnetinden sonra yatmamasini istilzam etmedigi gibi sabah namazinin sünnetinden sonra yatmasi dahî daha önce yatmamis olmasini gerektirmez. Bazen gece namazindan sonra, bazen de sabah namazinin sünnetinden sonra uzanarak, bunlarin ikisinin de caiz oldugunu göstermek istemesi de muhtemeldir.

2- Gece namazindan yahut sabahin sünnetinden sonra sag tarafa uzanip yatmak vâcibmidir, degilmidir mes'elesi Sahabe, Tabiîn devirlerinde ve daha sonra gelen ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bu husûsda alti kavi vardir:

a) Sag tarafa yaslanmak sünnetdir. Imana Safiî ile sâir Sâfiiyye ulemâsinin mezhepleri budur. Nevevî (631-676) : «Sa-hîh yahut dogrusu sudur ki, sabah namazinin sünnetinden sonra uzanmak sünnetdir.» diyor.

Kaadi Iyâz (476-544) ise bilâkis bu hadîsde Sâfiî1erin aleyhine delîl oldugunu söylemekde ve: «Bu hadîsde Safiî ile ashabi aleyhine redd cevâbi vardir. Onlar sabah namazinin iki rek'ât sünnetinden sonra, uzanip yatmayi sünnet sayarlar. îmain Mâlik ile cum-hûr-u ulemâ'ya ve Sahabe 'den bir cemâta göre, namazdan sonra yatmak bid'atdir...» demektedir.

b) îdticâ': nâmi verilen yan üstü yatma müstehabdir. Bu kavil as-hâb-i kiram'dan Ebû Mûse'l-E s'arî, Râfi' b. Hadîc, Enes b. Mâlik ve Ebû Hüreyre (Radfyallahâ anhûm) hazerâtinin da dâhil olduklari bir cemaatla tabiînden Muhamme-dü'bnü Sîrfn, Urve, Saîdü'bnü'l-Müseyyeb, Kaasim b. Muhammed, Ebû Bekir b. Abdir-rahmân, Hâricetü'bnü Zeyd, Ubeydullah b. Abdillâh ve Süleyman b. Yesâr'in mezhepleridir. Bu zevat, sabah namazinin farzi ile sünneti arasinda sag taraflarina yaslanarak yatarlarmis.

c) Yaslanmak farz'dir. Muhammed Ibni Hazm'in kavli budur.

d) Yaslanmak bid'atdir. Ashâb-i kirâm'dan Abdullah b. Mes'ûd ile Abdullah b. Ömer'in kavileri budur. Tabiîn-den Esved b. Zeyd ile Ibrahim Nehâî, Saîdü ' -bnü'I-Müseyyeb ve Saîd b. Cübeyr, imamlardan Mâlik b. Enes ile Cumhûr-u ulemânin mezhepleri dahî budur.

e) Yaslanmak^ hilâf-i evlâ'dir. Hasan-i Basr î'nin bunun iyi görmedigi rivayet olunur.

f) Yaslanmak, bizzat maksûd degildir. Burada maksad sünnetle farzin arasini ayirmakdir. Bu da ya sag tarafa yaslanmakla yahut birisiyle konusmakla veya baska bir sey'le olur. Imam Safiî 'nin bir kavli budur.

3- Yaslanmayi müstehâb veya sünnet görenlerce onun sag tarafa yapilmasi gerekir. Çünkü hadîsde Besûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Setlem) 'in, sag tarafina yaslandigi bildirilmisdir. Acaba sol tarafa yaslanilsa sünnet yerini bulurmu? Zahire bakilirsa sag tarafa yaslanmaga kudreti olan bir kimsenin, sol tarafina yaslanmasi ile sünnet yerini bulmaz. Fakat sag tarafinda bir elemi olan kimsenin, sol tarafina yatmasi ile sünnet yerini bulmus olur.

4- Sag tarafa yaslanmanin hikmeti, kalbin sol tarafda bulunmasidir, însan sol tarafina yatinca uykuya dalar. Çünkü sol tarafa yatmak daha rahat olur. Sag tarafa yattiginda ise uykuya dalmaz.

5- Hadîs-i serif ayrica câmi'lere maasli müezzin ta'yîn etmenin müstehâb olduguna, müezzinin namaz vaktini

imama bildirmesinin cevazina ve keza sabah namazinin sünnetinin hafif kilinacagina delildir.

123- (737) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Abdullah b. Nümeyr rivayet etti, H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hisâm, babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
«Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Seiiem) , geceleyin onüç relc'ât namaz kilar; bunlarin besi Ile vitir yapar; sonlarindan baska hiç bir yerde oturmazdi.»

(...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abde-tü'bnü Süleyman rivayet etti. H.
Bize, bu hadîsi Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. Bu râvîlerin hepsi Hisâm'dan bu îsnâdla rivâyetde bulunmuslardir.

124- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Irak b. Mâlik'den, o da Urve'den naklen rivayet etti. Urveye de Âise haber vermis ki, ResûlüIIah (Saîiallahü Aleyhi ve Selle/n) sabah namazinin iki rek'ât sünneti ile birlikde (geceleyin) onüç rek'ât namaz kilarmis.
Bu hadîsi Buhâri «Gece namazinin keyfiyyeti.» babinda; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadisin buradaki rivayetinde Resûlüilah (Saîiallahü Aleyhi ve Seliem) 'in vitr namazini bir selâmla bes rek'ât olarak kildigi, diger rivayetinde gece namazinin her iki rek'âtmda selâm verdigi, baska bir rivayetinde gece namazini dörder dörder kildigi, sonunda bunlara üç rek'ât daha ilâve ettigi; bir baska rivâyetde sekiz rek'ât kilarak bir rek'âtla vitr yaptigi, bir rivâyetde de on rek'ât kilarak bir rek'âtla vitir yaptigi bildirilmektedir.
Nevevî diyor ki: «Bütün bunlar vitir namazinin bir rek'âta da, onüç rek'âta da münhasir olmadigina delildirler. Mezkûr iki aded ile onlarin arasinda zikredilen sayilarin hepsine göre ve keza bütün rek'âtlari bir selâmla gece namazi kilmak caizdir. Bunlar cevazi beyân için vârid olmuslardir. Yoksa efdal olan her iki rek'âtda bir selâm vermekdir. Re-sûlüllah (Saîiallahü Aleyhi ve Seliem) 'in meshur olan fiil ve emri, gece namazini ikiser rek'ât kilmakdir.

125- (738) Bize, Yahya t. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Saîd b. Ebî Saîd-i Makburî'den dinledigim, onun da Ebû Selemete'bnü Abdir-rahmân'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Ebû Seleme, Âise'ye:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ramazandaki namazi nasildi? diye sormus : Âise :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne ramazanda, ne de ramazandan baska gecelerde onbir rek'âtdan fazla namaz kilmis degildir. Dört rek'ât namaz kilardi. Artik onlarin güzelligini ve uzunlugunu sorma! Sonra dört rek'ât (daha) kilardi; onlarin da güzelligini ve uzunluguni« sorma! Sonra üç rek'ât namaz kilardi. Ben: Yâ Resûlâllah! Vitr*i kilmadan mi uyuyorsun; dedim, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ ÂIse! Gerçekten benim gözlerim uyur fakat kalbim uyumaz; buyurdu.» demis.

126- (...) Bize, Muhammedu'bnü'I-Müsennâ rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, Ibni Ebî Adiyy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hisâm, Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme, söyle demis: Ben, Âise'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazini sordum, Âise:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (geceleyin) onüç rek'ât namaz kilardi, (evvelâ) sekiz rek'ât olarak kilar; sonra vitir yapar; sonra oturdugu yerden iki rek'ât daha kilardi. Rükû'a varmak istedim! ayaga kalkar da, Öyle rükû' ederdi. Sonra sabah namazinda ezanla ikaamet arasinda iki rek'ât namaz kilardi... cevâbini verdi,

(...) Bana, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hüseyin b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize,

Seybân, Yahya'dan rivayet etti. Yahya: Ben, Ebû Seleme'den dinledim; demis. H.

- Bana, Yahya b. Bisr EI-Harîrî [47] de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muâviye yâni Ibni Sellâm, Yahya b. EMKesîr'den rivayet etti. Demis ki: Bana, Ebû Seleme haber verdi ki, Âise'ye, Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi veSellem) in namazini sormus ve hadîsi yukarki gibi rivayet etmis. Ancak her iki râvînin hadîsinde de;
«Ayakta dokuz rek'ât kilar; vItr'i de bunlardan yapardi.» ibaresi vardir.

127- (...) Bize, Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Ebî I>ebîd'den rivayet etti. O da Ebû Seleme'den. dinlemis. Ebû Seleme söyle demis: «Ben, Âise'ye gelerek: «Ey anne! Bana, Resûlüllah (Salîatlahü Aleyhi ve Selletn) 'in. namazini haber ver!» dedim. Âise :
— Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazi ramazanda olsun, baska zamanlarda olsun gebede onüç rek'ât idi. Sabah namazinin iki rek'ât sünneti de bunlardandi... cevâbini verdi.

128- (...) Bize, IbnI Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hanzale, Kaasim b. Muhammed'den rivayet etti. Demis ki: Ben, Âise'yi:
«Kesûlüllah (Sallaîlahü A leyhi ve Selletn) 'in gece namazi on rek*ât idi. Bir secde ile de vitr yapar ve sabahin iki rek'ât sünnetini kilardi. Bu sûretle (kildigi namazlar) onüç rek'ât olurdu.» derken isittim.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü't - Teheccüd» ile «Kitâbii's-Savm» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
. Bu bâbda Hz. Âise'den mâada Enes, Câbir b. Abdil-lâh, Haccâc b. Amr, Huzeyfe, Zeyd b. Hâlid, Safvân b. Muattal, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, Fadl b. Abbâs, Muâviyetü'bnü Hakem, Ebû Eyyûb, Habbâb ve Ümmü Seleme (Radiyaîlahû anhûni) hazerâti ile ismi söylenmeyen bir sahabeden hadîsler rivayet olunmusdur. Bunlari Buhârî sârihi Aynî söyle siralamisdir :
Enes hadîsini Taberânî «El-Evsat» nâm eserinde, Haris b. Nu'mân 'dan rivayet etmisdir. Nu'mân : «Ben, Enes b. Mâ1ik'i söyle derken isittim demis:
- Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) , geceyi rükû' ve sücûdlari ki metleri kadar uzun olan sekiz rek'ât namaz ile ihya ederdi. Her iki rek'âfin arasinda selâm verirdi.» Yalniz hadîsin râvîlerinden Cünâde'yi, Ebû Hatim itham etmisdir.
Câbir hadîsini imam Ahmed, Bezzâr ve Ebû Ya'-lâ, Surahbîlb. Sa'd 'dan rivayet etmislerdir. Surahbîl, Hz. Câbir 'den dinlemis Câbir (Radiyaîlahû anh) Hudeybiye seferine âid olan hadîsinde :
«Sonra Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn) yatsiyi müteakip onüç rek'ât namaz kildi, demis. Râvî, Surahbîl'i Ibni Hibbân mevsuk kabul etmisse de birçoklari onun zayif oldugunu söylemislerdir.
Haccâc b. Amr hadîsini Taberânî «El-Kebîr» ve «EI-Evsat» nâm eserlerinde Kesir b. Abbâs 'dan rivayet etmisdir. Mezkûr hadîsde Hz. Haccâc: «Sizden biriniz geceleyin kalkarak sabaha kadar namaz kilmakla teheccûd yaptim mi saniyor? Teheccüd ancak biraz uyudukdan sonra namaz kilmak, sonra yine bir az uyuduk sonra,namaz kilmak, sonra yine biraz uyuduktan sonra namaz kilmakla olur. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazi hu idi.» demisdir
Huzeyfe hadîsini Muhammed b. Nasr (Kiyâmü'l-Lpyl» adli eserinde Hz. Huzeyfe 'nin amcasi oglundan rivayet etmis-dir. Bu hadîsde Huzeyfe (Radiyaîlahû anh):
«Ben, Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem)'\n yanibasina durdum. Yedi rek'ât namazda yedi tane uzun sûre okudu ilâh...» demisdir.
Zeyd b. Hâli d hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve Ibni Mâc-'e, Abdullah b. Kays b. Mahrame 'den rivayet etmislerdir. Mezkûr hadîsde Hz. Zeyd vb. Hâlid: «Ben elbette Resûlülah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in nasil namaz kildigini gösterecegim.» diyerek hafif iki rek'ât namaz kilmis; sonra uzun amma çok uzun iki rek'ât namaz kilmis; sonra iki rek'ât daha kilmis. Bunlar, önceki iki rek'âtdan daha kisa imisler. Sonra iki rek'ât daha kilmis. Bunlar da kendilerinden Öncekilerden daha kisa imisler. Sonra iki rek'ât kilmis; bunlar da

kendilerinden öncekilerden daha kisa imisler. Sonra iki rek'ât daha kilmis; bunlar da kendilerinden öncekilerden daha kisa imisler. Sonra vitr'i yapmis. Böylelikle kildigi namazlar onüç rek'ât olmuslar.

Safvân b. Muattal hadîsini imam Ahmed b. Hanbe1 «Ziyâdât» inda, Taberânî «El-Kebîr» inde Ebû Bekr b. Abdirrahmân tarîki ile Hz. Safvân'dan rivayet etmislerdir. Bu hadîsin sonunda Hz. Safvân :

«Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) onbir rek'âî namaz kildi.» demisdir.

Abdullah b. Abbâs hadîsini eimme-i sitte yâni B u -hârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve Ibni Mâce rivayet etmislerdir.

Abdullah b. Ömer hadîsini Nesâî ile Ibni Mâce, Âmir-i Sa'bî 'den rivayet etmislerdir. Bu hadîsde Hz. A -mir: «Ibni Abbâs ile Abdullah b. Ömer (Radiyaîlahû anhûm)'e, Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazini sordum, onüç rek'ât oldugunu; sekizini gece kilardigini, üç rek'âtda vitir yapar-digini, iki rek'ât da fecr dogdukdan sonra kilardigini söylediler.» demektedir.

Alîyyü'bnü Ebî Tâlib hadîsini imam Ahmed «Ziyâdât» inda rivayet etmisdir. Bu hadîsde Hz. A1î (Radiyaîlahû anh} :

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin farz namazdan mânda ona Iti rek'ât namaz kilardi.» demisdir. Hadîsin isnadi güzeldir.

Fadl b. Abbâs hadîsini Ebû Dâvûd rivayet etmis-dir. Mezkûr hadîsde Hz. Fadl:

«Bir gece ben. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nasil namaz kildigini görmek için, onun yaninda kaldim. Derken kalkarak abdest aldi ve iki rek'ât namaz kildi, (Namazda) kiyami, rükû'u gibi, rükû'u da sücûdu gibi idi. Sonra uyudu...» diyerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazini anlatmis ve hadîsin sonunda:

«Bu minval üzere devam ede ede nihayet on rek'ât namaz kildi. Sonra kalkarak bir rekât daha kildi, onunla da vitir yapti.» demisdir.

Muâviyetü'bnü Hakem hadîsini Taberânî «El-Kebîr» inde rivayet etmisdir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in geceleyin onbir rek'ât namaz kildigi ve sag tarafina uzandigi bildirilmisdir.

Ebû Eyyûb hadîsini imam Ahmed ile Taberânî rivayet etmislerdir. Bu hadîsde, Hz, Ebû Eyyüb söyle demektedir:

«Süphesiz ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kilmaga kalktigi vakit dört rek'ât kilar müteaâkiben konusmaz ve hiç bir sey emretmezdi. Her iki rek'âtda selâm verirdi.»

Habbâb b. Erat hadîsini Nesâî, Habbâb'in oglu Abdullah 'dan rivayet etmisdir. Hz. Habbâb, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde Bedir gazasina istirak eden gazilerdendir. Kendisi bir gece sabaha kadar Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gözetlemis Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fecr dogarken namazdan selâm verince Habbâb (Radiyallahû anh) ; yanina sokularak :

«Yâ Resûlâllah! Annem babam sana feda olsun! Vallahi bu gece Öyle namaz kildin ki, seni böyle namaz kilarken görmüs degilim.» demis; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :

«Evet Çünkü bu namaz ragbet ve korku namazidir.» buyurmuslar.

Ümmü Seleme hadîsini Ebû Dâvûd ile Tirmizî ve Nesâî, Ya'lâ b. Mâlik 'den rivayet etmislerdir. Bu hadîsde Ya'1â'nin, Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) ya Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazda neler okudugunu sordugu, Hz. Ümmü Seleme 'nin: Onun namazindan size ne? Kalkar namaz kilar, namazi kadar da uyur; sonra yine uyudugu kadar namaz kilar; sonra namazi kadar uyur; sabaha kadar bu minval üzere devam ederdi.» cevâbini verdigi bildirilmektedir.

Ismi bildirilmiyen sahabenin hadîsini Nesâi rivayet etmisdir.

Ebû Seleme, Hz. Âise 'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ramazandaki namazini sormakla, ramazan gecelerinde kildigi namazini kasdetmisdir. Hz. Âise'nin, ona cevaben: «Artik onlarin uzunlugunu ve güzelligini sorma!..» demesi, o rek'âtlarin son derece güzel ve uzun olup târifden müstagni bulunduklarini anlatmak içindir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin geceleyin kildigi namazlari yalniz ramazana mahsus degil, daimî idiler.
2- Bu hadîs, sorulan bir sey hakkinda verilen cevâbin umûmîlestiril-mesine isaret etmektedir. Çünkü Hz. Ebû Seleme, Âise (Radiyallahû anha)'y& yalniz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin ramazan geceler indeki namazini sormus, Hz. Âise, ona umûmî bir cevap vermisdir. Cevâbin böyle umûmî verilmesi, soran kimse o hükmü yalniz o hâdiseye mahsus zannetmesin diyedir.
Yine Âise (Radiyallahû anha) 'nin.:
«Dört rek'ât namaz kilardi.» sözü, (gece namazlarinda efdal olan dört rek'âtda bir selâm vermekdir.) diyen imam A'zam'm delîl-lerindendir. Hadîs, ayni zamanda imam Mâlik gibi dört rek'âtda selâm vermeyi tecviz etmiyenlerin aleyhine delildir.
3- Hz. Âise 'nin :
«Sonra üç rek'ât namaz kilardi.» sözü, vitr namazinin bir selâmla üç rek'ât kilinacagina kaail olan Hanef ilerin delîllerindendir. Gerçi Resulü Zîsân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bir rek'âtla vitir yaptigi ve keza: «isteyen bir rek'âtla vItr yapsin!» buyurdugu sabit ohnusdur. Lâkin bu bir rek'ât, ondan önceki çift rek'âti tek hâle getiren rek'âtdir. Yoksa yalniz basina bir reVâthk bir namaz degildir.
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin uyumakla ab-desti bozulmaz. Çünkü onun kalbi dâima uyanikdir. Bu husûsda sair Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahî ayni hükümdedirler. Bizim Pey-gamberimiz gibi onlarin da gözleri uyur fakat kalpleri uyumaz. Bu hâl Peygamberlerin hasâismdandir.
5- Uyku, ümmetin abdestini bozar. Bu bâbdaki tafsilâti evvelce gÖrmüsdük .
6- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bütün sene kildigi namazlar biribirine müsavi idi.
7- Hadisin bir rivayetinde Âise (Radiyallahû anha) :
«Sonra oturdugu yerden iki rek'ât daha kilardi...» demektedir.
Kaadi Iyâz'm beyânina göre Evzâî ile Ahmed b. Hanbel bu hadîsin zahiri ile amel etmis; vitir namazindan sonra oturarak iki rek'ât nafile kilmayi mubah görmüslerdir. îmam Ahmed: «Bunu, ben yapmam ama yapani da menetmem.» demisdir. Imam Mâlik ise vitir'den sonra oturarak nafile kilmayi dogru bulmamisdir,
Nevevî diyor ki: «Dogrusu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) vitir namazindan sonra bu iki rek'ât nafileyi oturarak kilmis ve bununla vitir'den sonra namaz kilinabilecegini; nafile namazi oturarak kilmanin da caiz oldugunu göstermek istemisdir. Onun için onu devam üzere yapmamis; bir veya iki yahut bir kaç kere ile iktifa etmisdir, Âise (RadiyaÜahû anha) 'nm : «Kilardi...) demesi seni yaniltmamah. Çünkü ekseri ulemâ ile usûl-i fikih ulemâsinin muhakkiklarina göre «Idi», yardimci fiili, devam ve tekrar ifâde etmez. O yalniz mazide isin bir defa vuku buldugunu bildirir. Sayet tekrar ifâde eden baska delü varsa, onunla amel edilir. Yoksa bu kelime tekrar ifâde etmek için vaz' olunmamisdir. Âise (Radiyallahû anha) bir hadîsinde :
(Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihramdan çiktikdan sonra tavaf etmeden koku sürerdim.) demisdir. Hâlbuki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Âise ile evlendikden sonra yalniz bir hacc yaptigi, onunda veda hacci oldugu malûmdur. Su hâlde «idi.» kelimesi bir defa mânâsinda kullanilmistir.
Hz. Âise'nin (Oturarak kildi...) diye rivayet ettigi iki rek'âti bu sekilde te'vîl etmemiz, sahîheyn ile sâir kitaplarda Hz. Âise'den ve diger birçok sahâb-i kiramdan gelen meshur rivayetler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in geceleyin kildigi son namazi vitir oldugunu bildirdikleri içindir...»

129- (739) Bize, Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, 2ü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Ishâk rivayet etti. H.
Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû Ishâk'dan naklen haber verdi. Demis ki: Esved b. Yezîd [48] 'e, Âise'-nin, kendisine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 3in namazlarina âid ne-

ler söyledigini sordum, Âise söyle demis:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gecenin evvelinde uyur; sonunu ihya ederdi. Sonra ehline bir ihtiyâci olursa, ihtiyâcini görür bilâhara uyurdu. Birinci nida vakti oldumu (döseginden) siçrardi. (Râvî : Hayir, vallahi ÂIse, kalkti demedi; demisdir.) Müteakiben üzerine su dökünür {Râvî, buraçfa : Vallahi Âise yikandi, demedi ama ben, onun ne demek istedigini biliyorum; demistir.) Sayet cünup degilse bir insanin namaz için aldigi ab-dest gibi abdest alir; sonra iki rek'ât namaz kilardi.»
Hz. Aise'nin :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin evvelinde uyur, sonunu ihya ederdi.» sözü ibâdette en son dereceye degil orta dereceye varmaga çalismanin lüzumuna delildir. Çünkü her amelin hayirlisi ortasi ol-<îugu hadîs-i serifle sâbitdir. Netekim Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bir hadîs-i seriflerinde :
«Süphesiz ki, nefsinin senin üzerinde hakki vardir. Gözünün de senin üzerinde hakki vardir...» buyurmuslardir. Bir de amel az olursa devam eder; bu suretle zamanla o az amel çok olur. Az amel nefse hafif gelir. Çok amel ise bâzeii yapüamayip; terkedilir. Hâl böyle olunca geceleyin yapilacak ibâdetin sona birakilmasi efdal görülmüsdür. Zîra gecenin sonu hak-îjftfida vârid olan deliller, onun icabet zamani oldugunu isbât etmislerdir.
Gece namazindan sonra uyumayi ulemâ iyi görürler. Çünkü uyku yorgunlugu giderir; sabah namazi için insana nesât verir. Hz. Âise 'nin: «Bîrinci nida vakti oldumu döseginden siçrardi.» sözü ibâdet için dâima nesâtli bulunmanin lüzumuna delildir. Bu husûsda Kesûlüllah (Sallallahü dieyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Kuvvetli mü'min, Allah indinde zayif mü'minden daha hayirli ve daha makbuldür.» buyurmusdur. Buradaki birinci nidadan maksad uykudan uyandirmak için okunan ezandir.
Hadîsin sonunda bahsedilen iki rek'âtdan murâd, sabah namazinin sünnetidir.

130- (740) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya b. Adem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Am-mâr b. Ruzeyk, Ebû Ishâk'dan, o da Esved'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin son namazi vitir oluncaya kadar namaz kilardi.»
Bu hadîs vitir namazini, gece namazlarinin sonuna birakmanin sünnet olduguna delildir. Nevev'î (631-676) bütün ulemânin buna kaail olduklarini söylemisdir.
Gerçi babimiz hadîslerinden birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi xe Sellem) 'in vitir namazindan sonra oturarak iki rek'ât nafile kildigi da rivayet olunmussa da bunun: devam üzere degil, caiz oldugunu bildirmek için ancak bir iki defa yapmisdir; seklinde teVîl edildigini az yukarda gördük.

131- (741) Bana, Hennâd b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'l-Ahvas, Es'as'dan, o da babasindan, o da Mesrûk'dan naklen rivayet etti. Mesrûk söyle demis: Âise'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in amelini sordum :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devamli olan ameli severdi, cevâbini verdi.
— Ne zaman nama? kilardi? dedim.
— Horozun sesini isittigi zaman kalkar, namaz kilardi; dedi.
Bu hadîsi Buhar: «Kitâbu't-Teheccüd» ve «Kitâbü'r-Rikaak» da; Ebû Dâvûd ile. Nesâî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif r.âvîler-den tahrîc etmislerdir.
Devamli amel'den murâd, örf-ü âdete göre, devamli sayilandir. Yoksa bütün zamanlan ibâdetle doldurmak degildir. Çünkü kul için bunun imkâni yokdur.
Sarih : Na'raci ve yaygaraci mânâsma gelirse de, burada ondan mu-râd horozdur. Horoz, ekseriyetle gece yarisi ve sabaha karsi öter.
Demek oluyor ki, ResûI-ü Zîsân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin her gece âdeti, horoz öttükden sonra kalkip namaz kilmakmis. Bâzilari horoz ötümü zamaninin, devam bildirmedigini ileri sürerek, bunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devamina zid düstügünü iddia et-.mislerse de kendilerine buradaki devamdan

maksad bütün vakitleri ibâdetle doldurmak degil, her gece horoz Öttükçe kalkarak ibâdete devam etmesidir; seklinde cevâp verilmisdir.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Bu hadîs, bir ibâdeti devam üzere yapmaya tesvik etmektedir.
2- Daimî sûretde yapilan az ibâdet, bir müddet sonra terk edilen çok: ibâdetden daha hayirlidir.
3- Ibâdette iktisâd yâni orta derecede bulunmak efdaldir.

132- (742) Bize, Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Bisr [49], Mis'ar'dan, o da Sa'd'dan, o da Ebû Seleme'den, ö da Âisede'den naklen haber verdi, söyle demis:
«Seher vaktinin sonu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i benim evimde yahut yanimda ancak uykuda bulurdu.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Teheccûd» de; Ebû Dâvûd ile Ibni Mâce «Kitâbü'sSalât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hz. Âise, bu sözleri Ebû Seleme'nin suâline cevap olarak soylemisdir. Hz. Ebû Seleme, Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem)'in sabah namazinin sünnetinden sonra seher vaktinde uyuyup uyumadigini sormusdu.
Seher vakti, lügat ulemâsina göre, tanyeri agirmazdan önceki zamandir. Sehûr da, bundan alinmadir. Buna bakarak bâzilari:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in uyumasi, horoz öttükdön sonra baslamisdir.» demislerse de Aynî'ye göre bu uykudan murâd, sabah namazinin iki rek'ât sünnetinden sonra sag tarafina uzanmasidir.
«Sünen-i Ebî Dâvûd» serhinde Hz. Âise'nin: «Son seher vakti Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ benim evimde ancak uyurken bul-musdur.» sözü «Seher vakti geldikde Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak uykuda bulunurdu.» seklinde tefsir edilmisdir. Su hâlde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in uykusu geceleyin oldugu gibi, ibâdeti de sehere kadar devam etmis demekdif-
Bu hadîsde mevzû-i bahis olan uykunun Dâvûd (Aleyhisselâm)'m uykusu oldugu söylenir. Dâvûd (Aleyhisselâm) gecenin evvelinde uyu*, sonra Allah Teâlâ Hazretlerinin: -Benden bir dilegi olan var mi?» diye nida buyurdugu vakitte kalkar, ibâdet eder, sonra tekrar yatarak gece nâr mazinin yorgunlugunu giderirmis. î§te seher vaktindeki uykudan murâd budur.
Ibni Battal (-444) t Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seher vaktinde uyumasinin raHiazandan gayri uzun gecelere mahsûs oldugunu söyler.

133- (743) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Nasr b. Aliy ve Ibni Ebî Ömer rivayet ettiler. Ebû Bekir de<*i ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne, Ebû'n -Nadr'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise, söyle demis :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi^Sellem), sabah'in iki rek'âî sünnetini kildigi vakit, sayet ben uyanik bulunursam benimle konusurdu; aksi takdîr-de (istirahat için sag tarafina) uzan'™'-*

(...) Bize, Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ziyâd b. Sa'd [50]'dan, o da Ibni Ebî Attâb [51]'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Âise'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen yukanki hadisin mislini rivayet etti.
Bu hadîs, sabah namazinin sünnetinden sonra bir parça uzanip yatmanin sünnet olmadigina delâlet etmektedir. Çünkü uzanmak sünnet olsa Hz. Âise uyanikken dahi Resûlüllah (SaValtahü Aleyhi ve Selle m) onu terk

etmezdi.
Hadîs-i serif, sabah namazinin sünnetinden sonra konusmanin mubah olduguna da delildir. Nevevî: «Bizim mezhebimiz ve keza imam Mâlik ile cumhûr-u ulemânin mezhepleri de budur. Kaadi Iyâz, Küfe ulemâsinin Ibni Mes'ûd (Radiyallahûanh) ile diger bâzi selefdeii naklen bu vaktin istigfar zamani oldugunu bildirerek konusmayi kerih gördüklerini söyler. Fakat dogrusu konusmanin mubah olmasidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konusmusdur. Vaktin istigfar için müstehab olmasi, konusmaya mâni degildir.» diyor.

134- (744) Bize, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'mes'den, o da Temîm [52] b. Seleme'den, o da Urvetü'bnü Zübeyr'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Söyle demis :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin namaz kilardi. Vilr'i kildimt bana : Kalk vîfr'i kil Yâ Âise! derdi.»

135- (...) Bana, Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, IbnI Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl, Rabîatü'bnü Ebî Abdirrahmân'dan, o da Kaasim b. Muhammed'den, o da Âise'den naklen haber verdi ki;
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namazini Âise önünde aykiri yatarken kilar, yalniz vitir namazi kaldigi vakit onu uyandirir; o da vitr'ini kilarmis.
Bu hadîsi Bühâri «Kitâbu's-Salât» ve «Ebvâlü'1-vitr» de; Nesâî «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmislerdir.

Hadisden Su Hükümler Çikarilmisdir:

1- Ibni Battal: «Uyuyan bir kimsenin arkasnida namaz kilmak caizdir. Yalniz ulemâdan bir taife, uyuyan kimsenin, uyanip da namaz kilani mesgul edeceginden yahut güldürerek namazini bozduracagindan endise ederek, bunu mekruh görmüslerdir.» diyor.
Imam Mâlik: «Arada perde olmaksizin uyuyan kimseye karsi namaz kilmak, caiz degildir.» demisdir. Tâbîîn'den Tâvûs'la Mücâhid'in kavilleri de budur. Hattâ Müeâhid : «Namazi oturarak kilmam, benim için uyuyan bir kimsenin arkasinda kilmakdan daha iyidir.» demisdir. Vâkiâ uyuyan kimsenin arkasinda namaz kilmakdan nehiy eden birçok hadîsler vardir. Fakat bunlarin hepsi zayif oldugu için bu bâbdaki memnûiyet, kerahet derecesini geçememisdir.
2- Ibâdet için uyuyan kimseyi, uyandirmak müstehabdir.
3- Vitr namazini, gecenin sonuna dogru birakmak müstehabdir. Bu husûsda teheccüd namazinin kilinmis veya kilinmamis olmasi hüküm it-tibâri ile birdir. Yeter ki, namaz kilan gecenin sonuna dogru uyanacagindan emin olsun.

136- (745) Bize, Yaliya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b, Uyeyne, Ebû Ya'fûr'dan naklen haber verdi. (Bu zâtin ismi Vâkjd, lâkabi da Vakdân'dir.) H.
Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler, dediler ki: Bize, Ebû Muâviye, A'mes'den rivayet etti. Bunlarin ikisi de Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etmislerdir. Âise söyle demis:
«ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) , gecenin her cüz'ünde vitir namazi kifmisdir. Neticede vitr'i seherde nihayet bulmusdur.»

137- (...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Vekî', Süfyân'dan, o da Ebû Hasîn [53]'den, o da Yahya b. Vessâb [54]dan, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Söyle demis:

«ResûlüNah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seltem) gecenin her cüz'ünde (yâni) evvelinde, ortasinda ve sonunda vitir kilmisdrr. Neticede vitr'i seherde nihayet bulmusdur.»

138- (...) Bana, Alîyü'bnü Hucr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kirman kadisi Hassan [55], Saîd b. Mesrûk [56]dan, o da Ebû'd-Duhâ [57]'-an, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise, söyle demis:
«Resûlüllah (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem), gecenin her cüz'ünde vifr kil-misdir. Neticede vitr'i gecenin sonunda nihayet bulmusdur.»
Bu hadîsi Buh ârî «Kitâbü'l - Vitr» de; Ebû Dâvûd «Ki-tâbu's-Salât» da tahrîc etmislerdir.
«Neticede vitr'i seherde nihayet bulmusdur.» cümlesinden murâd; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son zamanlarinda vitr'i seher vaktinde yâni gecenin sonunda kildigini anlatmakdir. Netekim Ebû Dâvûd 'un rivayetinde :
«Lâkin vefati zamaninda vitr'i seherde nihayet bulmusdur.» denilmisdir.
Hz. Âise'nin de beyân ettigi vecîhle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) vitir namazini gecenin her cüz'ünde yâni kimi evvelinde kimi evvelinde kimi ortasinda kimi de sonunda kilmisdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz, bununla vitir namazinin gecenin her cüz'ünde kilinabilecegini anlatmak istemisdir. Vitr'i gecenin sonuna te'-hîr etmesi, uyanacagindan emin bulunan kimsenin vitr'i gecenin sonunda kilmasinin efdal olduguna tenbîh içindir.
Selefden bâzilari vitr'i gecenin evvelinde kilarlarmis. Ebû Bekr, Osman, Ebû Hüreyre ve Râfi' b. Hadîc (Radiyallahû 'anhûm) bunlar meyânindadir. Ömeru'bnü'1-Ha'ttâb, A1î -yü'bnü Ebî Tâlib, Ibni Mes'ûd, Ibni Abbâs, Ibni Ömer ve Ebû'd-Derdâ, hazerâti ile Tabiînden birçoklari da vitri gecenin sonunda kilarlarmis. Gerçi bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Hüreyre'ye vitr namazini uyumadan kilmasini emir buyurmusdur. Fakat bu efdali beyân degil, onun uyuyup kalacagindan endîse ettigi içindir.
îbni Huzeyme 'nin Hz. Ebû Katâde 'den rivayet ettigi bir hadîsde, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Bekr'e :
«Vitri ne zaman kilarsin?» diye.sordugu, onun da: «Uyumadan kilarim.» cevâbini verdigi; ayni suâli Dmer'e sordugu, onun : «Evvelâ uyurum, sonra kalkar vitr'i kilarim.» cevâbini verdigi görülmektedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Hz. Ebû Bekr'e : «Sen akilli davrandm. Yahut saglama Is yaptin!»; Hz. Ömer'e de : «Sen kuvvetli olan tarafi tutun!» demisdir.
Vitir namazi hakkindaki muhtelif rivayetlerin aralari nasil bulundugunu görmüsdük. Bu husûsda Kaadi Iyâz da sunlari söylemektedir: «Ulemâ derler ki: Bu hadîslerde Ibni Abbâs, Zeyd ve Âise'den her biri gördüklerini haber vermislerdir. Hz. Âise hadî-sindeki ihtilâflar, bâzilarina göre râvîlerden, bâzilarina göre de Âise (Radiyallahû anha) 'nin kendisindendir. Caiz ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazini onbir rek'ât kildigi rivayeti digerlerinden fazla ola. Hz. Âise'nin sair rivayetleri bâzi zamanlarda vâkî olan nâ-dirâtdandir. Bunlarin en çogu gece namazinin, sabahin sünneti ile birlik-de onbes, en azi da yedi rek'ât oldugunu gösterir ki, bu da vaktin genisligine veya darligina göre kiraati uzatarak kilmdigindandir. Netekim Huzeyfe ve îbni Mes'ûd hadîslerinde böyle oldugu bildirilmis-dir. Yahut uyku veya hastalik gibi bir özürden dolayi veya yasi ilerledigi vakit bâzi vakitlerde gece namazini böyle muhtelif kilmisdir. Netekim Hz. Âise: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaslandigi vakit gece namazini yedi rek'ât kilmaga basladi; demisdir. Hz. Âise'nin bazen gece namazinin evvelinde kildigi hafif iki rek'âtla sabah namazinin sünnetini saymis olmasi; bazen de saymamasi, yahut bir rivayette bunlardan yalniz birini söylemis olmasi da mümkündür... Eu bâbda ötesine geçile-miyen ve noksani caiz olmayan bir had bulunmadiginda hilaf yokdur. Gece namazi ne kadar ziyâde yapilirsa, ecri de o nisbette artan ibâdetlerdendir. Hilaf yalniz Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SeUem) 'in fi'li ve kendisi için seçtigi mikdâr husûsundadir.»

18- Gece Namazini ve Onu Kilmadan Uyuyan Yahut Hasta Olan Kimsenin. Hükmünü Cami Olan Bab

139- (746) Bize, MuhammediTbnü'l-Müsennâ El-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammedü'bnü EM Adîyy, Saîd'den; o da Katâde'den, o da Zürâra'dan naklen rivayet etti ki, Sa'dü'bnü Hisâm b. Âmir, .Allah yolunda gazaya niyet ederek Medine'ye gelmis ve Medine'de kendine âId bulunan bir akâr'i satarak, bedeli ile silâh ve at satin almak, böylece ölünceye kadar Bizanslilara karsi cihâdda bulunmak istemis. Medine'ye gelince, Medîne'lîlerden bâzi kimselere tesadüf etmis. Onlar kendisini bu isden nehy etmisler ve ona Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in hayâtinda alti kisilik bir cemâatin bunu yapmak istedigini fakat Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in, onlari bundan nehyettigini ve kendilerine:
«Benim sahsimda sizin için güzel bir örnek yokmudur?» buyurdugunu haber vermisler. Onlar, bunu söyleyince Sa'd evvelce bosadigi karisina ric'at [58] etmis ve ric'at ettigine sâhid de getirmis. Müteakiben tbni Abbâs'a gelerek, ona Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in vitir namazini sormus. Ibni 'Abbâs:
— Ben, sana Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'In vitr'ini yeryüzünde yasiyanlarin en iyi bilenini göstereyim mi? demis; Sa'd :
— Kimdir o? diye sormus. Ibni Abbâs :
— Âise'dir. Hemen ona git de sor. Sonra gel de sana verdigi cevâbi bana haber ver!, demis. (Sâd diyor ki) :
— Bunun üzerine ben, Âise'ye gitmek üzere yola çiktim ve Hakîm b. Eflâh'a vararak Âise'ye beraber gitmek üzere, onu yanima almak istedim. Hakîm :
— Ben, ona yaklasmam. Çünkü ben, onu su iki firka hakkinda bir sey soylemekden n eh yetti m de o, buna razi olmayarak bildigini isledi... dedi. Ben, Hakime yeminle israr ettim. Bunun üzerine (Benimle) geldi. Beraberce Âise'ye gittik. Ve yanina girmek için izin istedik. Âise, bize izin verdi; Yanina girdik. Hakîm'i (görünce onu} taniyarak :
— Sen, Hokîm misin? dedi. Hakîm :
— Evet. cevâbini verdi. Âise :
— Yanindaki kimdir? dedi; Hakîm :
— Sa'dü'bnü Hisâm'dir cevâbini verdi. Âise :
— Hangi Hisâm? dedi. Hakîm ;
— Âmir'in oglu!, dedi. Bunun üzerine Âise, ona rahmet okudu ve :
— Hayirdir insallah!, dedi. (Râvî Katâde : Hisâm, Uhud harbinde vu-rulmusdu; demisdir.) (Sa'd diyor ki :) Bunun arpacigindan ben :
— Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ahlâkini anlat!, dedim. Âise :
— Sen, Kur'ân okuyorsun degil mi? dedi.
— Evet okuyorum!, dedim.
— Iste Nebiyyullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'m ahlâki Kur'ân idi. dedi. Bunun üzerine ben kalkmaya davrandim. Ve (bundan sonra) ölünceye kadar kimseye bir sey sormamaya niyet ettim. Sonra aklima geldi de;
— Bana, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazini anlat! dedim; Âise :
— Sen Müzemmil sûresini okuyorsun degilmi? dedi.
— Evet okurum! cevâbim verdim; ÂIse :
— Iste Allah Azze ve Celle bu sûrenin basinda gece namazini farz kildi. Bunun üzerine Nebiyyullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabi bir sene gece namazina kalktilar. Allah, bu sûrenin sonunu oniki ay semâda tuttu. Nihayet bu sûrenin sonunda tahfifi indirdi de artik gece namazi farzâan sonra kilinan bir nafile oldu... dedi. Ben :
— Ey Mü'minlerin annesi! Bana, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setiem) 'in vit'rinden haber ver; dedim; Âise :
— Biz, onu misvâkini ve abdest suyunu hazirlardik. Allah da, onu geceleyin ne zaman uyandirmak dilerse, uyandirirdi. Bunu müteâkib misvak tutunur; abdest alir ve dokuz rek'ât namaz kilardi. Bu rekâtlarin yalniz

sekizincisinde oturur da, Allah'i zikreder; ona hamd eyler ve duada bulunurdu. Sonra selâm vermeden ayaga kalkar, dokuzuncu rek'âti da kiladrt. Sonra oturarak Allah'i zikreder, ona hamdeyler ve duada bulunurdu Sonra bize isittirecek derecede selâm verirdi. Selâm verdikten sonra oturdugu yerden iki rek'ât namaz kilardi. Iste yavrum bu namaz onbIr rek'âtdir. Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaslanip et tutunca vitri yedi rek'ât kilmaya basladi. Bu Iki rek'âti yine eskiden kildigi gibi kildi. Böylece bu da dokuz rek'ât oldu yavrucugum! Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bir namazi ki Id imi, artik ona devam etmeyi severdi.
Sayet kendisine uyku veya bîr sizi galebe çalar da, gece namazin! kilamazsa (onun yerine) gündüzün oniki rek'âtnamaz kilardi Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bütün Kur'âni bir gecede okudugunu, bütün bir gece sabaha kadar namaz kildigim ve Ramazandan baska tam bir ay oruç tuttugunu bilmiyorum... dedi. Bunun üzerine Ben, Ibni Abbâs'a giderek Âise'nin söylediklerini ona anlattim. Ibni Abbâs:
— Âise dogru söylemis! Ona yaklasir olsam yahut yanma girip çikar olsam mutlaka onun yanma gider, bunlari onun agzindan dinlerdim, dedi. Ben:
— Senin, onun yanma girmezdigini bilseydim, onun hadîsini sana söylemezdim., dedim.

(...) Bize Muhamniedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muâzü'bnü Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Katâde'den o da Zürâratü'bnüJSvfâ'dan, o da Sa'dü'bnü Hisâm'dan naklen rivayet etti ki, Sa'd karisini bosamis sonra akâr'ini satmak için Medine'ye gitmis... ve r&vf hadisi yukardaki gibi rivayette bulundu.

(...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mu-hammedü'bnü Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîdü'bnü Ebî Arûbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Zürâratü'bnü Evfâ'dan, o da Sa'd b. Hjsâm'dan naklen rivayet etti. Sa'd: «Ben, Abdullah b. Abbâs'a giderek, ona vitri sordum.» diyerek hadîsi kissasi ile rivayet etmisdir. Yalniz bu hadîsde Sa'd: «Âise, Hisâni kimdi? dedi; Ben: Âmir'in ogludur; dedim, Âise: Âmir ne iyi adamdi. Uhut gününde vuruldu; dedi.» ibaresini söyle-misdir.

(...) Bize, Ishâk b. Ibrahim ile Muhammed b. Râfi', ikisi birden Ab-dürrazâk'dan rivayet ettiler. (Demis ki) : Bize, Ma'mer, Katâde'den, o da, Zürâratü'bnü Evfâ'dan naklen haber verdi ki, Sa'dü'bnü Hisâm'in bir komsusu varmis, Zürâraya o haber vermis ki, Sad karisini bosamis. Râvî hadisi Sa'd'in hadîsi ma'nasinda rivayet etmis. Bu rivâyetde: «Âise: Hangi Hisâm? dedi; Hakîm: Âmir'in oglu; cevâbini verdi. Âise: O, ne iyi adamdi, Uhud harbinde Resûlüllah (SaliaîlahüAleyhi ve Seilem) ile birlikde vu-rulmusdu; dedi.» ibaresi ile: «Hakîmu'bnü Eflâh: Beri bak! Ben, senin Âise'nin yanina girmezdigIni bilseydim, onun hadîsini sana söylemezdim; dedi.» ifâdesi vardir.

140- (...) Bize, Saîdü'bnü Mansûr ile Kuteybetü'bnü Saîd, hep birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Saîd, dedi ki: Bize, Ebû Avâne, Katâde'den, o da Zürâratü'bnü Evfâ'dan, o da Sa'dü'bnü Hisâm'dan, o da Âîse'-den naklen rivayet etti ki;
P.esûlüilah (Sailallahü Aleyhi ve Seilem) agri veya baska sebepte geceleyin gece namazini ki la m azsa (onun yerine) gündüz oniki rek'ât namaz ki 1arm is. .

141- (...) Bize, Aliyyü'bnii Hasrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Isâ —ki Ibni Yûnus'dur— Su'be'den, o da Katâde'den, o da Zürâra'dan, o da Sa'dü'bnü Hisâm-i Eiisârî'den, o da Âise'den naklen haber verdi. Âise, söyle demis:
«Resûlüllah (Saüalîahü Aleyhi ve Sellem) bir Is yaparsa, onu devam ettirirdi. Geceleyin uyur yahut hastd olursa (kilamadigi gece namazinin yerine) gündüzleyîn oniki rek'ât najnaz kîlardi.»
Âise, sunu (da) söylemis: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in sabaha kadar namaz kildigini görmedim. Ramazandan gayri pesi pesine bir ay oruç da tutmus degildir.»
Bu hadîsin siyakindan anlasiliyor ki, Sa'dü'bnü Hisâm Allah rizâ isiçin ölünceye kadar gazada bulunmaya niyet

etmis. Bu maksad-la karisini da bosamis ve Medîne'de bulunan bir arsasini satarak, bedeli ile fîsebîlillâh çalisanlara tasadduk etmek istemis. Bu maksadla Medine'ye gelince Medîne Zi'lerden bâzi kimseler, Resûlüllah (Saltaliahü Aleyhi ve Sellem) devrinde alti kisilik bir cemâatin ayni sey'i yapmak istediklerini,, Feyegamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buna râ-zi olmiyarak kendilerini nehyettigini söylemisler. O da niyetinden vazgeçerek* bosadigi karisina dönmüs.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadinlarini bosayarak, kendilerini hak yolunda mücâhedeye vakfeden alti zâti nehy buyurmasi, dünyâda zühd-ü takvâ'mn, kadin bosamakla tehakkuk edemiyecegine delildir.

Sa'd bu mes'eleden sonra Hz. Ibni Abbâs'a müracaat ederek, ona Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vitir namazini sormus; o da bu isi yeryüzünde en iyi bilen Hz. Âise 'dir; diyerek kendisini Âise (Radiyallahû anha) 'ya gondermisdir. Sa'd, ona Hakîm b. Ef1âh ile birlikde gitmeyi daha muvafik bularak Hakîm'e müracaat etmis ise de Hakim: «Âise, Hz. Ali ve Ceme1 ashabi hakkinda bir sey söylememesi hususunda benim, kendisine yaptigim ten-bihi kabul etmedi. Neticede is harbe müncerr oldu.» diyerek, bu teklifi kabul etmek istememis; fakat Sa'd yemin ederek agir basinca daya-namiyarak teklifi kabul etmis ve beraberce gitmisler.

Hadîs-i serîfde zikri geçen iki sîa'dan murâd Hz.A1î tarafdarlari ile Ceme1 ashabidir.

Hz. Âise, Resûlüîlah (Sallullahü Aleyhi ve Selîem) 'in ahlâkinin Kur'ân oldugunu söylemisdir. Bu sözden murâd: Resûlüîlah (Salîalîahü Aleyhi ve Selle m)in Kur'ânla amel ettigim, onun âdabina temâmiyle uydugunu anlatmakdir.

Resûlüîlah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazi hakkindaki suâle Âise (Radiyallahû anha) bu namazin evvelâ farz kilindigini; bir sene sonra tahfif edilerek nafile hükmünde birakildigini bildirmekle cevap vermisdir.

Kaadi Iyâz diyor ki: «Gece namazinin hükmü hususunda ihtilâf edilmisdir. Gece namazi ekseri ulemâya göre herkes hakkinda farzdi. Ebherî, farz degil, mendûb oldugunu söylemisdir. Bâzilari: Peygamber (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda farz; ümmeti hakkinda nafile idi; derler. Farz'dir diyenler, ihtilâf etmislerdir. Ekserisine göre sonradan farzIyeti nesh edilmisdir. Hz. Âise'nin delili de budur... Ulemâdan bir taife farziyetin bakî olduguna kaaildirler. Onlara göre, bu hüküm nesh edilmemisdir. Kiyam ismi verilebilecek en az bir mikdâr hattâ bir koyun sagacak kadar müddetde gece namazi kilmakla farz ödenmis olur.»

Fakat Nevevî, Kaadî 'nin son sözünü yâni bir koyun sagacak kadar müddetde gece namazi kilmakla farzin ödenmesi dâvasinin hatâ ve merdût oldugunu söylemisdir. Çünkü bes vakit namazdan baska farz namaz olmadigina keza ümmet hakkinda gece namazinin nafile olduguna icmâ-i ümmet vardir.

Resûlüîlah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in dokuz rek'ât kildigi gece namazindan murâd ne oldugu yukarida îzâh edilmisdi.

Sa'd'in, Hz. Ibni Abbâs'a : «Eger senin Âise'nin yanma girmedigini bilseydim, onun hadîsini sana söylemezdim.» demesi, Kaadi Iyâz'in beyânina göre darginligindan dolayi onu muâhaze içindir. Âise (Radiyallahû anha) mü'minlerin annesi oldugu hâlde Ibni Abbâs Hazretlerinin, onun yanina girmekden çekinmesi evlâdin, anneden kaçmasi, ona bakmamasi mânâsina geleceginden, onu Hz. Âise'nin yanina girmeye mecbur etmek için kendisini onun hadîsinden mahrum etmek istemisdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1- Âlim bir zâta bir mes'ele sorulur da, o mes'eleyi kendinden daha iyi bilen oldugunu hatirlarsa, soran kimseyi ona göndermesi müstehabdir. Çünkü dîn nasîhatdir. Bu türlü hareket ulemânin faziletini i'tirâf, tevazu' ve insaf gibi hasletleri de tezammun eder. Hadîsin buna delîl olan yeri, Hz. Ibni Abbâs'm, Sa'd'i Âise (Ratüvailahû anha) 'ya gönder-mesidir.

2- Âise (Radiyallahû anha) 'nm :

«Biz, Peygamber (Salia'.îahü Aleyhi ve Sellem) 'in miskâki ile abdest suyunu hazirlardik:» sözü, ibâdetden önce ona hazirlik yapmanin ve keza uykudan kalkinca misvak tutunmanin müstehab olduguna delildir.

3- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece namazini uyku veya agri, sizi gibi bir manîden dolayi

kilamadigi vakit, onun yerine gündüzün oniki rek'ât namaz kilmasi, gece evradinin devam üzere yapilmasina ve bunun müstehab olduguna delildir.

142- (747) Bize, Hârûn b. Ma'rûf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Vehb rivayet etti. H.
Bana, Ebû't-Tâhir ile Harmele dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb, Yûnus b. Yezîd'den, o da Ibni Sihâb'dan, o da Sâib [59] b. Ye-zîd ile Ubeydullah b. Abdillâh'dan naklen haber verdi. Onlar da Abdur-rahmân b. Abdilkaarî [60]'den naklen haber vermisler. Abdurrahmân söyle demis: Ben, Ömeru'bnu'l-Hattâb'i söyle derken isittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«BIr kimse hizbini yahut onun bir cüz'ünü okumadan uyur da, onu sabah namazi ile ögle namazi arasinda okursa, kendisine onu gece okumus gibi (sevap) yazilir.» buyurdular.
Bu hadîs hakkinda Dârekutnî istidrâkde bulunmus ve onu Ibni Mübarek ile baskalarinin Hz. Ömer'e mevkuf olarak rivayet ettiklerini binâenaleyh hadîsin muallel oldugunu iddia etmisse de, bu iddia dogru degildir. Hadîs hem metnen hem de seneden sahindir. Gerçi Hz. Ömer'e mevkuf olarak rivayet edildigi dogrudur. Fakat ulemâ-dan bir cemâat, onu merfû olarak da rivayet etmislerdir. Kitabimizin basindan buraya kadar müteaddid yerlerde gördük ki böyle hem mevkuf hem, merfû olarak rivayet edilen hadîsler, merfû hükmündedirler. Çünkü mevsuk bir râvînin ziyâdesi makbuldür. Bu husûsda merfû_ olarak rivayet edenlerle, mevkuf olarak rivayet edenlerin sayi itibâri iîe biribirinden az veya çok olmalarinin da bir te'sîri yokdur.
Gece hizbini okuyamiyanlarin, onu gündüz okuduklari takdirde gece okumus gibi sevap yazilacagi hususunda Kaadi Iyâz sunlari söy-lamisdir: «Bu, Allah (Azze ve Ceîle) tarafindan ihsan buyurulan bir fazilettir. Ve gece nafilesinin efdal olduguna delâlet. eder. Çünkü bu fazilet yalniz uykunun galebe çalmasina karsi ihsan buyurulmusdur.» «El -Muvattâ.» da söyle bir hadîs vardir:
«Hiç bir kimse yokdur ki, geceleyin uykusu galebe çalarak terkettigi bir gece namazi bulunsun da, o kimseye o namazin ecri yazilmasin. O kimse için uykusu bir sadakachr» Bu hadîs tafdîl hususunda daha sarîh-dir. Çünkü kulun hem namazdan hapsedildigine hem de kendisine sevap yazildigina delâlet etmektedir. Zîra ecrinden bir sey noksan edilecek olsa, uykusu sadaka degil, bilakis mâni' sayilirdi.

19- Evvabin Namazinin, Sicakdan Deve Yavrularinin Ayaklari Yandigi Zaman Kilinmasi Babi

143- (748) Bize, Züheyr b. Harfa ile Ibni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler kî: Biate, Ismâîl —ki Ibni Uleyye'dir. — Eyyûb'dan, o da Kaasim-i Seybânî [61]*den naklen rivayet etti ki, Zeydü'bnü Er kam kusluk zamani namaz kilan birtakim insanlar görmüs de:
Bu adamlar pek âlâ bilirler ki, bu saatden baska zamanda namaz kilmak daha faziletlidir. Çünkü Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evvâbîn namazi, sicak d an deve yavrularinin ayaklan yandigi zaman kilinir.» buyurmusdur.» demis.

144- (...) Bize, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yahya b. Saîd, Hisâm b. Ebî Abdillâh'dan rivayet etti. Demis ki: Bize, Kaa-sim-i Seybânî, Zeydü'bnü Erkam'dan naklen rivayet etti. Zeyd söyle demis: Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Sellem) Kübalilarin yanina gitti, (Yardiginda) onlar namaz kiliyorlardi. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
«Evvâbîn namazi, sicakdan deve yavrularinin ayaklari yandigi zamandir.» buyurdular.
Evvâb: Itaat eden mânâsina mubâlega siygasidir. Salâtü'l-Evvâbîn: Allah'a çok itaat edenlerin namazi demek olur.
Bâzilari evvâb'in, râci' yânî dönen mânâsina geldigini söylemislerdir. Fakat birinci mânâ hadîse daha muvâfikdir.

Termedu:. Fi'li ramda' masdarindan alinmisdir ki, kum'un günesden pek ziyâde isinmasi mânâsina gelir.
Fisâl: Fasü'in cem'i olup, deve yavrulari demekdir. Hadîsin mânâsi: Evvâbîn namazi, günesin sicagindan, deve yavrularinin ayaklari kumda yandigi zaman kilinir; demekdir. Bu hadîs kusluk namazinin efdal olan vaktini bildirmektedir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâmiz, bu vaktin kusluk namazi için en elverisli ve faziletli oldugunu söylemislerdir. Velev ki kusluk namazi, günesin dogmasindan zeval vaktine kadar caiz olsun.»

20- Gece Nafilesinin Ikiser Ikiser, Vitr'in Ise Gecenin Sonunda Bir Rek'at Olarak Kilinmasi Babi

145- (749) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâfi' ile Abdullah b. Dinar'dan dinledigim, onlarin da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettikleri su hadîsi okudum: Bir adam Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Sellem) 'e, gece namazim sormus. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gece namazi ikiser ikiserdir. Biriniz sabah olacagindan korkarca, bir rek'ât kilsin! Bu onun kilmis oldugu namazi vitir yapar.» buyurmuslar.

146- (...) Bize, Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne, Züh-rî'den, o da Salim [62]'den, o da babasindan, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) buyururken isitmis olmak üzere rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abbâd da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize, Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr, Tâvûs'dan, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. H.
Bize,Bize, Zührî de Sâlim'den, o da babasindan naklen rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e gece namazini sormus; da:
«O, ikiser ikiser kilinir. Sabah olacagindan korkarsan bir rek'âfla vitr yapiver!» buyurmus.

147- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi, ona da Ibni Sihâb söylemis, ona da Salim b. Abdillâh b. Ömer île Humeyd b. Ab-dirrahmân b. Avf, Abdullah b. Ömer b. Hattâb'dan naklen rivayet etmisler. Abdullah söyle demis: Bir adam ayaga kalkarak: Yâ Kesûlallah! Gece namazi nasil kilinir? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gece namazi ikiser Ikiserdir. Sâyef sabah olacagindan korkarsan bir rek'âtla vitr, yapiver!» buyurdular.

148- (...) Bana, Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Eyyûb ile Büdeyl, Abdullah b. Sakîk'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Ben soranla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arasinda oldugum hâlde-suâl sordu ve :
— Yâ Resûlâllah! gece namazi nasil kilinir? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ikiser ikiser kilinir. Sabah olacagindan korkarsan bîr rek'ât (daha) kil. Ve namazinin sonunu vitir yap!» buyurdular.
Bir sene sonra ben yine o yerde iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e biri suâl sordu. Ama o adammiydi, baska birimiydi bilemiyo-•rum. Ona da ayni sey'i söyledi.

(...) Bana, Ebû Kâmil rivayet etti, dedi ki: Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Eyyûb ile Büdeyl ve Imrânü'bnü Hudeyr, Abdullah b. Sakîk'dan, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Muhammed b. Ubeyd EI-Guberî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb ile Zübeyrü'bnü Hirrît, Abdullah b. Sakîk'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettiler. Ibni Ömer: «Bir adam, Peygamrer (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e sordu. .» demis. Mezkûr râvîler yukarki hadîsin mislini rivayet

etmislerdir. Yalniz bunlarin ikisinin hadîsinde dahî «hâdiseden bir sene sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e bir adam suâl sordu...» cümlesi ile ondan sonrasi yokdur.
Bu hadîsi Buhârî «Ebvâbü'I-Vitr» de; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahric etmislerdir.
Taberânî'nin «Mu'cem» inde Resûlülah (Sallallahü Aleyhi re Seîlem) 'e suâl soran zâtin Abdullah b. Ömer (RadiyaUahû c.rh)' oldugu bildirilmisdir. Ancak Abdullah b. Sakîk rivayetinde; Hz. Abdullah b. Ömer'in hadîsin râvîlerinden biri oldugu hattâ soran zâtla Peygamber (Sa^c'lohü Aleyhi ve Seîlem) 'in arasinda bulundugu görülüyor ki, bu takdirde soranin baskasi olmasi lâzim gelir. Filhakika Muhammedü'bnü Nasr «Ahkâmü'1-Vitr» nâm eserinde Hz. Abdullah b. Ömer 'den rivayet ettigi bir hadîsde Uesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) 'e suâl soran zâtin bir bedevi oldugunu kaydetmisdir.
Aynî diyor ki: «Mes'ele soran zâtlarin müteaddid olduguna ham-ledilirse, itiraz yokdur. Ama soran ayni zât ise Hz. Ibni Ömer'in o zât hakkinda bir defa bir adam, baska bir defa bir bedevi; demis olmasi caizdir. Soran zâtla birlikde kendisinin sormus olmasi da mümkündür.»
Sorulan suâl gece namazinin kaç rek'ât olduguna dâirdir. ResûrÜllah (Sallallahü Aleyhi re Seîlem) 'in cevaben: «ikiser ikiserdir.» buyurmasi, bunu gösterir. Çünkü cevap suâle mutabik olmak icâb eder.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Ibni Ömer'e «ikiser ikiserdir.» sözünün ne demek oldugu sorulmus, Ibni-Ömer: «îki rek'âtda bir selâm verirsin.» cevâbini vermisdir.
Ulemâdan bâzilari: «Bu hadîsde (ikiserin mânâsi her iki rek'âtda te-sehhüd okumakdir.) diyen bâzi Hanefîlere red cevâbi vardir. Çünkü hadîsin râvîsi o hadîsden murâd ne oldugunu daha iyi bilir. Akla gelen mânâ râvîn.in tefsir ettigidir. Zira dört rek'âtli namazlara ikiser denilmez.» seklinde mütâlâada bulunmuslardir.
Aynî bunlara, su cevâbi veriyor: «Buna kaail olan Hanefî 'nin sözü selâmin nefyini (yâni verilmemesini) îcâb etmez; onun maksadi her iki rek'ât arasinda mutlaka tesehhüd yapilmasi lâzim geldigini anlatmak-dir. îki rek'âtda bir selâm verip vermemesi mes'elesi ise ayri bir bahis-dir. Hem dört rek'âtli namazlara selâmdan kat-i nazar —ikiser rek'ât ki-linmalar-ma bakarak, onlarda— ikiser ikiser kilinir denilebilir.»

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Imam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmed b. Hanbel ve Hanefî.1 erden imam Ebû Yûsuf ile Imam Muhammed gece namazlarinin ikiser rek'âtda bir selâm vermek suretiyle kilinacagina kaail olmuslardir. Delilleri bu hadîsdir. Gündüz nafilelerine gelince Hanefiyye imamlarindan Ebû Yûsuf'la Muhammed'e göre onlarda dört rek'âtda selâm verilir, îmam A'zam'a göre; gece ve gündüz nafilelerinin hepsinde dört rek'âtda bir selâm verilir. Imam Safiî gece ve gündüz nafilelerinde ikiser rek'âtda bir selâm verilecegine kaail olmus; bu hususa «Sünen» sahiplerinin Hz. Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) dan tah-rîc ettikleri bir hadîsle istidlal etmisdir. Mezkûr hadîsde :
«Gece ve gündüz nafileleri ikiser ikiser kilinir.» buyurulmusdur. Bu bâbda Ebû Hüreyre ile Âise (Radiyallahû anhûma) 'dan dahî rivayetler vardir.
Imam A'zam'm gece namazi hakkindaki delili: Ebû Dâvûd'un «Sünen» inde tahrîc ettigi Hz. Âise hadîsidir. Bu hadîsde Âise (Radiyallahû anha) 'ya, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gece yarisi kildigi namazi soruldugu, da su cevâbi verdigi bildiriliyor :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsi namazini cematla kilar sonra evine dönerek dört rek'ât namaz kilar; sonra dösegine uzanirdi...» Ebû Dâvûd: «râvîlerden Zûrâratü'bnü E vf â 'nm bu hadîsi Hz. Âise 'den isitip isitmedigi söz götürür.» demis; sonra,ayni hadîsi baska bir tarîkle yine Hz. Âise 'den rivayet etmis ve:
«Bence mahfuz olan rivayet budur.» demisdir.
îmam Ahraed'in «RJüsned» inde Abdullah b. Zübeyr (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettigi bir hadîsde Hz. Abdullah :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) yatsiyi kildimi, dört rek'ât namaz daha kilar, bir rek'âtla da vitr

yapardi. Sonra uyur; ondan sonra gece namazini kilardi.» demisdir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geceleyin kildigi namazlarin rek'ât sayilari hakkinda evvelce beyân ettigimiz vecîhle Hz. Âise'den muhtelif rivayetler vardir. Bunlarin aralari nasil bulundugunu az yukarida götmüsdük.

Imam A'zanKin gündüz nafileleri hakkindaki delili Müs1im'in rivayet ettigi Âise (Radiyallahû anha) hadîsidir. Mezkûr hadîsde Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kusluk namazini dört rek'ât kilardigi ve Allah'in diledigi mikdâr ziyâde ederdigi bildirilmektedir.

îmam Safiî 'nin istidlal. ettigi îbni Ömer hadîsine söyle cevap verilmisdir; Bu hadisi Tirmizî rivayet etmis; onun hakkinda kendisi bir sey dememisse de baskalarinin sözlerini naklederek sunlari söylemisdir: «Su'b.e 'nin arkadaslari bu hadîs hakkinda ihtilâf etmis; bâzilari onu merfû'; bâzilari da mevkuf olarak rivayette bulunmuslardir. Bu hadîsi Abdullah b. Ömer 'den, mu'temed râvîler rivayet etmislerdir. Ama Hz. Abdullah mezkûr hadîsde gündüz namazindan bahsetmemisdir.»

Ayni hadîs hakkinda Nesâî: «Bu hadîs bence hatâdir.» demisdir. Yine Nesâî «Es-Sünenü'1-Kübrâ» adli eserinde bu hadîs'in isnadini iyi bulmus; yalniz îbni Ömer Hazretlerinin râvîlerinden bir cemâatin Ezdî'ye muhalâfet ederek, hadîsde gündüz sözünü anmadiklarim; Salim, Nâfi' ve Tâvûs'un gündüzü anmiyanlar me-yâmnda olduklarini söylemisdir.

îbni-Ömer hadîsi «Sahüieyn» de mevcûddur. Fakat gerek Bu-hâri'deki gerekse Müslim'deki rivayetinde gündüz kaydi yokdur.

Dârekutnî: «îbni Ömer 'den merfû' olarak rivayet edilen (gece ve gündüz nafileleri ikiser ikiser kilinir...) hadîsi mahfuz degildir. Bu hadîsdeki gündüz kaydi Ya'1âb. Atâ' tarîki ile A1îyyi Bârikî 'den rivayet edilmisdir. Fakat bu husûsda ondan daha belleyisli olan Nâfi', ona muhalefet ederek gece nafilesinin ikiser, gündüzün ise dörder oldugunu söylemisdir.* diyor.

2- Babimiz hadîsi ile Imam Safiî vitir namazinin bir rek'ât olarak kilinabilecegine istidlal etmisdir. Hz. Safiî bu husûsdaki Âise (Radiyallahû anha) hadîsleri ile de istidlal etmisdir. Bunlardan-birinde Hz. Aise :

«Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin onrek'ât namaz kilar; bir rek'âtla vitr yapar; Fecrde de iki rek'ât hu m az kilardi. Bunlann mecmuu onüç rek'ât olurdu.:> demisdir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvûd ve baskalari tahrîc etmislerdir.

Nevevî: «Bizim mezhebimiz ile cumhurun mezhebi budur. Ebû Hanîfe: Bir rek'âtla vitir yapmak caiz degildir. Bir rek'ât namaz asla caiz olamaz; demisse de sahîh hadîsler onun kavlini reddetmektedir.» diyor.

Evvelce de isaret ettigimiz gibi hadîsdeki bir rek'âtla vitir yâpmak-dan murâd: ondan önceki iki" rek'âtla birlikde üç rek'âth bir namaz kil-makdir. Daha Önce sekiz rek'ât nafile kilmisdir. Bu üç rek'âtla namaz on-bir, sabah namazinin iki rek'ât sünneti katilinca onüç rek'âtli olur.

Imam A'zani'in istidlal ettigi sahîh hadîslerde Sâfiîlerin kavlini reddetmektedir. Bu hadîsleri Aynî söyle siralamisdir :

a) Nesâî'nin «Sünen» inde rivayet ettigi Hz. Âise hadîsinde: «Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) vitr'in iki rek'âtinda selâm vermezdi.» denilmisdir.

b) Hâkim'in «Müstedrek» inde yine Hz. Âise'den rivayet ettigi bir hadîsde : «Resûlüllah (Salla'lahü A leyhi ve Sellem) üç rek'âtla vitir yapar; bunlarin yalniz sonunda selâm verirdi.» denilmektedir Hâkim, bu hadîs hakkinda: « Buhârî ile Müs1im'in sartlan üzere sahîhdir. Ama onu tahrîc etmemislerdir.» diyor.

c) Dârakutnî 'nin Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde :

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin vitri de gündüzün vitri sayilan aksam namazi gibi üç rek'âfdtr; buyurdular.» deniliyor.

d) Tahâ vî 'nin, Hz. Enes'den rivayet ettigi bir hedîsde : «Vitir namazi üç rek'âtdir.» denilmisdir. Yine Tahâv î'nin Misver b.Mahrame (Radiyallahû anh) dan rivayet ettigi bir hadisde Hz. Misver: Ebû Bekr'i geceleyin defnettik; sonra Ömer (Radiyallahû anh) Ben, vitr'i kilmadim; diyerek kalkti. Biz de arkasinda saff olduk. Bize üç rek'ât namaz kildirdi. Bu rek'âtlarin ancak sonunda selâm verdi.» demisdir.

e) îbni Ebü Seybe «Musannef»inde Hasan-i Basrî'nin: «Bütün Müslümanlar vitir namazinin üç rek'ât olduguna, bunlarin yalniz sonunda selâm verilecegine icmâ' etmislerdir.» dedigini rivayet eder. Kerhî dahî buna benzer bir söz söylemisdir.
f) Abdullah b. Kays*dan rivayet olunduguna göre, kendisi Âise'ye : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) kaç rek'âtla vitir yapardi? diye sormus; Âise (Radiyalîahû anha);
«Döit ve üç, alti ve üç, sekiz ve üç, on ve üç rek'âtla vitir yapardi; ama yediden asagi, onüçden de yukari vitir yapmazdi.» cevâbini vermisdir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd rivayet etmisdir. Mezkûr hadîsde Hz. Âise üç rek'âtla vitir yapildigini söylemis fakat bir rek'âti anmamisdir. Bu da tek rek'âtin nazar-i ittibâra alinmiyacagmi gösterir.
Nevevî (631-676) : «Ulemâmiz, sâir ulemâdan hiç birinin bir rek'âtla vitr kilmak caiz degildir; demediklerini, bundan yalniz 'Ebû Hanîfe ile Sevrî'nin ve onlara tabî olanlarin müstesna olduklarini söylemislerdir.» diyor.
Buhar Sarihi Aynî, Nevevî 'nin bu sözüne de söyle cevap vermisdii: «Sasarim Nevevî'ye!.. Bu yanlis sözü nasil olup da nakledebiliyor! Onun hatâ oldugunu "bildigi hâlde reddetmiyor!.. Hâlbuki biz ashâb-i kirâm'dan bir cemaatla Tabiînden ve onlardan sonra gelen ulemâdan vitr'in üç rek'ât kilinacagini, bir rek'âtm kâfî gelmedigini rivayet ettik.»
Tahâvî'nin rivayetine göre, Halîfe Ömer b. Abdilâzîz, fukahânin kavli ile Medine'de vitir namazini üç rek'âtli bir namaz olarak tesbît etmisdir. Medine fukahâsmm, vitir namazi üç rek'ât kilinacagina, üç rek'âtin sonunda selâm verilecegine ittifak etmeleri de gösteriyor ki, bu kavlin Ebû Hanîfe, Sevrî ve onlarin ashabina mahsûs oldugunu nakledenler hatâya düsmüslerdir. - Vâkiâ bâzi rivayetlerde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m : Isteyen bîr rek'âtla, isteyen üç veya bes rek'âtla vitir yapar.»' buyurdugu görülürse de bu muhayyer, lik vitir namazi üç rek'ât olarak istikrar kesb etmezden Önceye hamledilmisdir. Çünkü istikrar kesb eden bir namazin rek'ât sayisinda muhayyerlik olamaz.
Vitr'in bir selâmla üç rek'ât kilinacagi sahâbe-i kiramdan Ömer, Ali, Ibni Mes'ûd, Huzeyfe, Übey b. Kâ'b, îbni Abbâs, Enes ve Ebû Ümâme (Radiyalîahû anhûm) hazerâti ile Ömer b. Abdilâzîz, Fukahâ-i Seb'a ve Küfe ulemâsinin da kavilleridir.
3- Vitr'in vakti, yatsinin vaktidir. Vakit çikmakla vitir sakit olmaz. Kazasi lâzim gelir Cumhûr-u ulemâya göre vitr'in vakti, tanyeri agirmakla çikar. Bâzilari sabah namazi kilmmcaya kadar çikmadigina kaail olmuslardir. Ibni Bezîze: «Imam MâlIk'in meshut olan mezhebine göre fecir dogdukdan sonra sabah namazini kilmadikça vitir kilinabilir. Sâzz olan mezhebine göre ise fecir dogdukdan sonra vitir kilinamaz» demistir.
Imam Safiî ile Imam Ahmed dahî Mâiik'in meshur olan kavlini tercih etmislerdir. Bu kavil selefden îbni Mes'ûd. îbni Abbâs, Ubâdetü'bnü's.S âmit, Huzey-fe, Ebû'd-Derdâ1 ve Âise (Radiyallahû arthûm) hazerâtm-dan nakledilmisdir."
Tâvûs'a göre vitir sabah namazindan sonra dahî kilinabilir.
Ebû Sevr, Evzâî, Hasan-i Basrî ve Leys vitir namazinin günes dogdukdan sonra dahî kilinabilecegine kaail olmuslardir. Hasan-i Basrî 'den, bunun aksi de rivayet edilmisdir.

149- (750) Bize Hârûn b. Ma'rûf ile Süreye b. Yûnus ve Ebû Kii-reyb, toptan îbni Ebî Zâîde'den rivayet ettiler. Hârûn dedi ki: Bize tbni Ebî Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Âsim-i Ahvel, Abdullah b. Sakîk'-den, o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Vitr'i sabah olmadan acele kilin!» buyurmuslar.

150- (751) Bize, Kuteyfcetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys rivayet etti. H.
Bize, tbn Rumh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Leys Nâfi'den naklen haber verdi ki, Ibni Ömer: «Her kim geceleyin namaz kilarsa namazinin sonunu vitir yapsin! Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) I unu emrederdi.» demis.

151- (...) Bize, Ebû Bekr b. EM Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Üsâme rivayet etti. H.

Bize, Ibni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb ile Ibnü'l-Müsennâ da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmislerdir ki, Efendimiz: (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Geceleyin kildiginiz namazinizin sonunu vitir yapin!» buyurmuslar.

152- (...) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Ibni Cüreyc sunlari söyledi: Bana, Nâfi' haber verdi ki, Ibni Ömer söyle diyormus:
«Her kim geceleyin namaz kilarsa sabah olmazdan önceki son namazini vitr yapsin! Resûlüllah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem), ashabina böyle emrederdi.»
Bu hadîsi Buhârî «Vitir» bahsinde; Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.

Hadis-i Serifden Iki Hüküm Çikarilmisdir.

Bunlardan biri, vitir namazini gecenin sonunda kilmanin müstehab olusudur. Bu husus yukarida görüldü.
Ikincisi, bu hadîs vitir namazinin vacip olduguna delildir. Ulemâ bu mes'elede ihtilâf etmislerdir.
Kaadi Ebû't-Tayyib: «Bütün ulemâ hattâ Hanefîler-den Ebû Yûsuf la Muhammet, vitr'in sünnet olduguna kaail-dirler. Yalniz Ebû Hanîfe vitir vâcipdir; farz degildir, demisdir.» diyor.
Ebû Hâmid Gazâlî (450-505) ile diger bâzi ulemâ dahî buna yakin sözler söylemislerdir.
Aynî bu zevata söyle cevap vermisdir:
«Bütün bunlar taasup eseridir. îki meshur imam olan Kaadi Ebû't-Tayyib ile Ebû Hâmid dogru olmak söyle dursun, onun semtinden bile geçmiyen bu sözü nasil soyliyebilmislerdir! Halbuki Ebû Hanîfe bu kavilde yalniz degildir. Kaadi Ebû Bekr Ibni'l-Arabî, Sun n un ile Esbag Ibni'l-Ferac'-in: vitir vâcipdir; dediklerini nakletmisdir. Ibni Hazm'in rivayetine göre imam Mâlik: «Bir kimse, vitir namazini terk ederse te'dîb olunur. Bu is, o kimsenin sehâdetine manî' bir yara olur.» demisdir. Ayni kavli Hanbeliyye ulemâsindan Ibni Kudâme «El-Mug-nî» nâm eserinde imam Ahmed'den de rivayet etmisdir.
Sahih bir senedle rivayet edildigine göre Tabiînden Mücâhid: «Vitir vâcipdir; farz degildir.» demisdir.
Ibni Battal, vitr'in vâcib oldugunu ehl-i Kur'â n 'dan, Ibni Mes'ûd ve Huzeyfe (Radîyaîîahû anhûma) ile Ibrahim Nehaî ve Imam Safiî 'nin üstadi Yûsuf b. Hâlid 'den rivayet etmisdir.
Ibni Ebî Seybe dahî Saîdü'bnü'l - Müseyyeb, Ebû Ubeydete'bnü Ab'di11âh ve Dahhâk 'den vitr'in vücûbunu rivayet etmisdir.
Hâl böyle olunca Ebû't-Tayyîb ile Ebû Hâmid 'in, bd bâtil dâvayi Iddia etmeleri nasil tecviz edilebilir! Bu gösteriyor ki, mezkûr iki imam izah ettigimiz husûsâta muttali' degilmisler. Amma bir kimsenin bir sey'i bilmemesi, onu baskasinin bilmesine mâni degildir.
Vitr namazinin vacip olmadigi iddiasi da bos bir sözdür. Çünkü deliller onun vacip oldugunu göstermektedir. Söyle ki:
1- Ebû Dâvûd 'un rivayet ettigi Büreyde hadîsinde Hz. Büreyde :
«Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i : Vitir hak'dir; vitir yap-miyan bizden degildir. Vitr hak'dir; Vitir yapmiyan bizden degildir. Vitir hak'dir; vitir yapmayan bizden degildir! buyururken isittim.» demisdir. Ha-dîs sahîhdir. Onu Hâkim «Müstedrek» inde tahrîc etmis ve sahîh oldugunu bildirmisdir. Gerçi râvîlerinden Ebû'l-Münîb Ubey-dullah. b. Abdillâh hakkinda Buhârî ve baskalari söz etmisse de Hâkim bu zâti Ibni Maîn'in mevsuk addettigini söyler. îbni Maîn (156-233) bu bahsin imamidir. Tevsik hususunda yalniz basina hüccet olmaya kâfidir.
2- Yine Ebû Dâvûd'un Hz. Alî (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadisde Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ey Ehl-i Kur'ân, Vitir namazini kilin! Çünkü Allah tek'dir; Tek olan sey'i sever.» buyurmusdur. Bu hadîsi

Tirmizi, Nesâî ve Ibni Mâce dahî tahric etmislerdir. Tirmizî, onun hakkinda: «Güzel bir hadîsdir.» demisdir.
Bu hadîsdeki «Vitr'I kilin!» sözü bir emirdir; vücûb ifâde eder.
3- Tahâvî'nin tahrîc ettigi Hâricetü'bnü Huzâfe hadîsinde Hz. Hârice: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Süphesiz Allah size öyle bir namaz ihsan eyledi ki, o namaz sizin için yagiz develerden daha hayirlidir. Yatsi namazi ile fecir arasinda kilinir. (Iki def'â) vitr'i, vItr'Ü...» buyururken isittim., demisdir.
Hadîsin senedi sahîhdir. Bu hadîsin râvîlerinden bâzilari hakkinda söz edenler olmussa da Aynî hepsine lâzim gelen cevâbi vermis ve senedin sahîh oldugunu isbât etmisdir.
4- Taberânî ile Tahâvî 'nin, Hz. Amru/bnü'l-Âs'dan biribirine yakin lâfizlarla tahrîc ettikleri bir hadîsde Hz. Amr: «Bana, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabindan bir zât haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Muhakkak ki Allah size bir namaz ziyâde etti. Siz, bu namazi yatsi ile ?abah namazi arasinda kilin! Vitr'i ziyâde etti, -demek istiyorum» buyururken isitmis., demisdir.
5- Imam Ahmed'in tahrîc ettigi Abdullah b. Amr hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Süphesiz ki Allah size bir namaz ziyâde etmisdir. Artik siz ona devam edin! Bu namaz vitir'dîr.» buyurmuslardir. Râvî Amr b Suayb : «Biz, terkedilen vitr'in bir ay sonra dahî olsa râde edilmesi lüzumuna kaailiz.» demisdir.
6- Hâkim'in «Müstedrek» inde tahrîc ettigi Ebû Saîd hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem):
«Her kim vitr'i kilmadan uyur veya onu unutursa sabahladigi v«yâ hatirladigi zaman onu trlsinl» buyurmusdur.
Hâkim: «Bu hadîs Seyheyn'in saîtlari üzere sahîhdir. Ama onu tahrîc etmemislerdir.» diyor.
Ayni hadîsi Tirmizî dahî tahrîc etmisdir.
Bu bâbda Büreyde, Ibni Abbâs, Âise.Ibni Mes'ûd, Muâz b. Cebel, Ebû Berze.Ebû E y -yûb, Süleyman b. Surad, Ukbetü'bnü Âmir ve Abdullah b. Ebî Evfâ (Radiyallahû anhûm) hazerâtm-dan dahî hadîsler rivayet edilmisdir. Bunlarin hepsi vitir namazinin vacip olduguna delâlet ederler.

153- (752) Bize, Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdul vâris, Ebû't-Teyyâh'dan rivayet etti. Demis ki: Bana, Ebû Miclez, lb-ni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vitir namazi gecenin sonunda bir rek'âtdir.» buyurdular.

154- (...) Bize, Muhammedü'bnÜ'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'I - Müsennâ dedi ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Katâde'den, o da Ebû Miclez'den naklen rivayet etti. Ebû Miclez söyle demis: Ben Ibni Ömer'i, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Settem) 'den naklen rivayet ederken dinledim. Efendimiz: - «Vitir namazi gecenin sonunda bir reic'âtdir.» buyurmuslar.

155- (753) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dii's-Samed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû Micles'den rivayet etti. Ebû Miclez söyle demis: îbni Abbâs'a vitr'i sordum. Su cevâbi verdi: Ben, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Vitr gecenin sonunda bir relc'âtdir.» buyururken isittim.
Ibni Ömer'e sordum. O da: Ben, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Vitr gecenin sonunda bir relc'âtdir.» buyururken isittim; dedi.

156- (749) Bize, Ebû Küreyb ile Hârûn b. Abdillâh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsâme, Velîd b, Kesîr'den rivayet etti. Demis ki: Bana, Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer rivayet etti. Onlara da îbni Ömer rivayet etmiski, bir adam Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) mescide!e iken ona nida ederek:
— Yâ Resûlâllah! Gece namazini nasil vitir yapacagim? demis. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Her kim namaz kilarsa ikiser ikiser kilsin. Sabahhyacagim hissederse, bir rek'âtkilar; bu rek'ât ona kildigi rek'âtlan vitr yapac.» buyurmuslar.
Ebû Küreyb: «Ubeydullah b. Abdillâh.» dedi; Ibai Ömer'i söylemedi.

157- (...) Bize, Halef b. Hisâm ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. Dediler ki, bize Hammad b. Zeyd, Enes b. Sîrîn'den rivayet etti. Demis ki: îbni Ömer'e sordum: söyle bana sabah namazindan önceki iki rek'âtda ki-râeti uzatayimmi? dedim; Ibni Ömer, su cevâbi verdi:
— ResöIüIIah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin ikiser rek'ât olarak namaz kilar; bir rek'âtla da viîr yapardi. Ben :
— Sana bunu sormamistim.» dedim, tbni Ömer:
— Sen hakîkaten kalin kafali bir adamsin. Hadîsi sana tekmillememe müsaade etsene!» dedi. Ve (söze yeniden baslayarak) :
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namazi ikiser rek'ât olarak kilar; bîr rek'âîla da vitir yapardi. Sabah namazindan önce sanki eli kulaginda ezan okuyormus gibi (süratle) Iki rek'ât namaz kilardi.» dedi.
Halef : «Sabandan önceki iki lek'âti haber ver.» dedi; namazi zikretmedi.

158- (...) Bize, îbnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet*ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b.Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Enes b. Sîrîn'den rivayet etti. Enes: «Ben, Ibni Ömer'e sordum...» diyerek yukarkî hadîsin mislini rivayet etmis ve:
«Gecenin sonunda bir rek'ctIa vitir yapard!.» cümlesini ziyâde eylemis.
Ayni hadîsde: «Sus be! Sen hakîkaten kahn kafaliynussm!» ifâdesi de vardir.

159- (...) Bize, Muharamedü'fcnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Ukbetü'bnü Hureys'i [63] dinledim; dedim ki: îbni Ömer'i sunu rivayet ederken dinledim:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gece namazi ikiser rek'âidir. Sabahlamakda oldugunu gördügün vakit bir rek'âfla vifr yapiver!» buyurdular.
Ibni Ömer'e : «Ikiser ikiser ne demekdir?» diye sordular; Ibni Ömer:
— Her iki rek'âtda bir selâm vermekdir... dedi.

160- (754) Bize, Ehû Bekr b. Ebî Seybe rivayet ettî. (Dedi ki) : Bize, AbdÜl'a'lâ [64] b. Abdil'alâ, Ma'mer'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da EbûNadra'dan, o da Eliû Said'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Solkillahü Aleyhi ve Selle/n) : (Sabahlamadan önce vitr'i kilin!» buyurmuslar.

161- (...) Bana, Ishâk b. iMansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Ubey-dullah, Seyhan'dan, o da Yahya'dan naklen haber verdi. Demis kî: Bana Ebû Nadrate'l - Avakî haber verdi. Onlara da Ebû Saîd haber vermis ki, ELû Saîd ve arkadaslari Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem Ve vitr'i sormuslar; o da :
«Vitr'i sabah'dan önce kilin!» buyurmuslar.
Bu hadislerle kimlerin, ne sekilde istidlal ettikleri ve keza gece namazi ikiser rek'ât kilinarak, bir rek'âtla vitir yapmakdan ne murâd edildigi, bunlardan önceki hadîslerin serhlerinde görüldü.
Dahm : Iri yan demekdir. Bu sözle Ibni Ömer (Radiyallahû anh) kendisine suâl sorup da neticeyi beklemeden lâf eden Enes b. Sîrîn'in gabâvet ve nezaketsizligine isaret etmisdir. Ayni hadîsde zikri geçen ezân'dan murâd, Kaadi Iyâz'a göre ikaametdir.
«Beh beh» Sus ve vazgeç mânâsina kullanilan bir ism-i fiil'dir. Ibni Sikkit bunun bir sey'i büyütmek için

kullanildigini söyler. Bu mânâda lisânimizda «Heîe hele», «bak bak» gibi sözler kullanilir.

21- Gecenin Sonunda Kalkamayacagindan Korkan, Vitri Evvelinde Kilsin!» Hadisi Babi

162- (755) Bize, Ebû Bekr b. Ehî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hafs ile Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle denis: Resûlüllah tSallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Her kim gecenin sonunda kalko/.iyacagindan korkarsa, vitir namazini gecenin evvelinde kiliversin! Gecenin sonunda kalkacagini ümîd eden de vîfr'i gecenin sonunda kilsin! Zîro gecenin sonunda kilinan namaz sâ-hidlîdir; bu daha faziletlidir.» buyurdular.
Ebî Muâviye (naes'hûde yerme) mahdura demis.

163- (...) Bana, Selemetü'biiü Sebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen h. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil yâni tbni UbeydUIâh, Ebû*z - Züfeeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Ben Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve SelIem)'i i
«Hanginiz gecenin sonunda kalkamayacagindan korkarsa, vitri kilsin sonra yarsin! Kim geceleyin kafkaci^sna güveniyorsa, o da vîtr'i gecenin sonumda kilsin! Çünkü gecenin sonundaki kirâaf sâhidlidir; bu daha fazî-lefSidîr.» buyururken isittim.
Bu hadîsin serhi dahî az yukarida geçmis ve ctimhûr-u ulemânin onun zahiri ile arnel ettikleri görülmüs.dü.
Mes'hûde ile mahdûra, ayni mânâya gelirler. Ikisi de sâhid olunmus; yaninda bulunularak görülmüs mânâlarina gelir.
Sabah Kur'ân 'indan muradin; sabah namazi oldugunu bu namazda, rahmet meleklerini hep birlikte hâzir bulunduklarini, gecenin sonunda namaz kilmanin bundan dolayi efdal oldugunu dahî yukarida gö'rmüsdük.

22- Namazin En Faziletlisi Kunutu Uzun Olandir Hadisi Babi

164- (756) Bize, Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Âsim haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Ifani Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den naklen haber verdi. Câbir söyle demis: Resülüllah
«Namazin en faziletlisi kunûf'u uzun olandir.» buyurdular.

165- (...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, A'mes, Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e hangi namaz daha faziletlidir diye sordular (da) :
«Kunût'u uzun olan!.» buyurdu.
Ebû Bekr: «Bize, Ebû Muâviye, A'mes'den rivayet etti.» dedi.
Buradaki kunût'dan murâd; kiyam yâni ayakta durmakdir.
Nevevî diyor ki: «Benim bildigime göre buradaki kunût'dan murâd, bütün ulemânin ittifaki ile kiyâm'dir. Bu hadîsde Sâfiîye ve onunla beraber olup da uzun uzadiya ayakta durmanin çok rükû* ve sücûd yapmakdan efdal oldugunu söyliyenlere delildir.»
Ulemânin bu bâbdaki ihtilâflarini dahî az yukarida görmüsdük.

23- Gecede Dualarin Kabul Edildigi Bir Saat Bulunduguna Dair Bab

166- (757) Bize, Osman b- Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'mes'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Gerçekden gecede öyle bir saat vardir ki, müslüman bir kimse o saafa rastlar da Allah'dan dünyâ ve âhiret islerine âid bir hayir" isterse, o istegini Allah kendisine verir. Bu her gece (böyle) dir.» buyururken i-sittim.

167- (...) Bana, Selemetü'bnü Sebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Resûlüflah (SallaltaUü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekden gecede öyle bir saat vardir ki, müslüman bir kul o saata rastlar da ANah'dan bir hayir isterse, o hayri Ailah kendisine verir.» buyurmuslar.
Bu hadîs her gece dualarin kabul edildigi bir icabet saati bulundugunu mutlak bir sûretde ifâde etmektedir. Binâenaleyh o saata tesadüf etmek ümidi ile mü'minlerin geceleri ibâdet ve tâatla ihya etmeleri gerektigine tesvik sayilir. Gecenin gündüzden daha faziletli oldugunu iddia edenler bu hadîsle istidlal ederler. Zîra her gecede bir icabet saati vardir. Gündüzün ise yalniz cuma gününde vardir. Asagidaki rivayetler ise mezkûr saatin gecenin son üçte birinde yahut gece yarisindan sonra olduguna isaret etmektedirler.

24- Gecenin Sonunda Zikir ve Duaya Tesvik ve O Zamandaki Icabet Babi

168- (758) Bize, Yafaya b. Yafaya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ib-ni Sihâb'dan duydugum, onun da Ebû Abdillâh El-Egarr ile Ebû Seleme-te'bni Abdirrahmân'dan, onlarin da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettikleri su hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Selle m) söyle buyurmuslar :
«Rabb'tmiz Tebâreke ve Teâlâ Hazretleri her gece, gecenin son üçte biri kaldiginda alt semâya nüzul eder de: Hani bana duâ eden, onun duasini kabul edeyim! Hani benden istek isteyen, istedigini vereyim! Hani benden magfiret dileyen, onu magfiret edeyim! buyurur.»

169- (...) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ya'kûb -ki Ibni Abdirrahmân-i Kaarî'dir- Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Seîîem) 'den naklen rivayet etti ki, söyle buyurmuslar:
«Allah her gece, gecenin ilk üçte biri geçtiginde alt semâya nüzul eder de; Melik ben'im! Melik ben'imü... Var mi bana duâ eden, onun duasini kabul eyleyeyim! Var mi benden isteyen; istedigini vereyim; Var mi benden magfiret dileyen, onu affedeyim! buyurur. Ve (bu hâl) tâ tanyeri agi-rtncaya kadar böylece devam eder.»

170- (...) Bize, îshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I-Mugîre haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ehû Selemete'bnü Abdrirahmân, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (SaIiaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Gecenin yansi yahut üçte ikisi geçtigi zaman Allah Tebâreke ve Teâlâ alt semâya nüzul eder de: Var mi isteyen? kendisine verilecek! Duâ eden var mi? duasi kabul edilecek! Istigfarda bulunan var mi? kendisine mag-firet olunacakdir! buyurur. (Bu) tâ sabah aydinlayincaya kadar (böyle devam eder.)» buyurdular.

171- (...) Bana, Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'l -Müverri' [65] Muhâdir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Sa'd b. Saîd [66] rivayet etti. Dedi kî: Bana, Ibnî Mercâne [67] haber verdi. Dedi ki : Ebû Hüreyre'yi sunu söylerken isittim: Resulü Hah (SallaîUthü Aleyhi ve Seilem) :
«Allah gece yarisi yahut gecenin son üçfe birinde alt semâya nüzul ederek : Bana kim duâ eder ki, ona icabet edeyim yahut benden kim bir sey diler ki, ona vereyim; buyurur. Sonra yoksul ve zâlim olmayan (Allah)'a kim ödünç verecek! der.» buyurdular.
Müslim der ki: Ibni Mercâne, Saîd b. Abdîllâh'dir. Mercâne, Saîd'in annesidîr.

(...) Bize, Hârûn b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana, Süleyman b. Bilâl, Sa'd b. Saîd'den bu isnâdla haber verdi; sunu da ziyâde etti: «Sonra Allah Tebâreke ve Teâlâ iki yedini yayarak yoksul ve zâlim olmayana kim ödünç verecek; der.»

172- (...) Bize, Ebû Seybe'nin iki oglu Osman ve Ebû Bekr ile Is-hâk b. Ibrahim El - Hanzalî rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Seybe ogullarinin-dir. Zshâk (bize haber verdi.) tâbirini kullandi, ötekiler: Bize, Cerîr, Man-sûr'dan, o da Ebû Ishâk'dan, o da Ebû Müslim-i Egarr'daii, o da Ebû Saîd ile Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti; dediler. Ebû Saîd ile Ebû Hü-reyre söyle demisler: Resûlüliah (Sallatlahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Süphesiz ki Allah mühlet verir. Tâ ki gecenin ilk üçte biri gittigi vakit alt semâya nüzul buyurarak : Var mi istigfar eden! Var mi tevbe eyleyen! Var mi isteyen! Var mi duada bulunan! der. (Bu) tâ fecir aydinlayin cay a kadar (böyle devam eder.)» buyurdular.

(...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü'I-Müsennâ ile tbni Bessâr dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Ebû Ishâk'dan bu isnâdla rivayet etti. Su kadar var ki, Mansûr'un hadîsi daha tamam ve daha uzundur.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tehecciid» ile «Kitâbu't-Tevhîd» de; Ebû Dâvûd «Namaz» ve «Sünnet» bahislerinde, Tirmizî «Namaz» bahsinde; Nesâî «Kitâbu'1-Nuût» da; Ibni Mâce de «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Tirmizî: «Ebû Hüreyre hadîsi sahîh bir hadîsdir.» de-misdir.
Müs1im'in buradaki rivayetlerinden do anlasilacagi vechle Teâlâ Hazretlerinin alt semâya nüzulü muhtelif sekillerde ifâde olunmusdur. Birinci rivâyetde bunun gecenin son üçte biri kaldigi zaman, ikincide ilk üçte biri geçtigi zaman, üçüncüde yansi veya üçte ikisi geçtigi zaman, dördüncüde yarisinda yahut son üçte birinde, besincide ilk üçte biri geçtigi zaman vuku' buldugu bildirilmektedir. Biribirine muariz görünen bu rivayetlerin arasi söyle bulunmusdur. Muhaddisinden Tirmizi gibi bazilari birinci rivayeti tercih etmis; ve bu rivayet için esah tâbirini kullanmisdir. Rivayetlerden biri esâh olunca, digerleri sahih olarak kalir. Binâenaleyh hepsi dogrudur.
Kaadi Iyâz tercih ettigi rivayet hakkinda: «Sahih» tâbirini kullanmisdir. Bu tâbir, geri kalan rivayetlerin zayif olmasini iktizâ eder. Ancak Nevevî (631-676) hadîsin muhtelif rivayetlerini Imam Müs1im'in sahih senedlerle tahrîc ettigini söyliyerek Kaadi'mn sözünü reddetmisdir. Nevevî'ye göre Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in bu rivâyetlerdeki vakitlerin birini bir def â, digerini de baska bir def'â söylemis olmasini; Ebû Hüreyre 'nin bunlarin hepsini isiterek nakletmis olmasini muhtemel görmektedir.
Tirmizî bu hadîsi tahrîc ettikden sonra bu bâbda A1îyü'-bnü Ebî Tâlib, Ebû Saîd-i Hudrî, Rifâatü'l-Cühenî, Cübeyrü'bnü Mut'im, Ibni Mes'ûd, Ebû'd-Derdâ' ve Osman b. Ebî'l-Âs bunlardan maada Câbir b. Abdi Ilâh, Ubâde.tü'bnü's- Sâmit, Ukbetü'bnü Âmir, Amru'bnü Anbese, Ebû'l-Hattâb, Ebû Bekr-i Siddîk, Enes b. Mâlik, Ebû Mûse'l-Es'arî, Muâz b. Cebel, Ebû Sa'Ie-be, Âige, ,Ibni Abbâs ve diger ashâb-i kirâm'dan da rivayetler bulundugunu söylemis, bunlarin hadîslerini söyle siralamisdir:
1- Hz. A1î (Radiyallah'i arh) hadîsini Dârakutnî «Kitâ-fcü's - Sünne» de tahrife etmisdir. Bu hadîsde A1i (Radiyallahû anh) :
«Resûlüllah (Saltollahü Aleyhi ve Sellem) 'i : Eger ümmetime mesakkat vermis olmasaydim her namazda onlara misvak tutunmalarini emreder; yatsiyi gecenin üçte birine geciktirirdim. Çünkü gecenin üste biri geçtigi vakit Allah alt semâya hübût eyler ve tâ fecir doguncaya kadar orada bulunarak bir sözcü : isteyen yok mu? istegi verilsin! Duâ eden yok mu? icabet buyurulsun! der; buyururken isittim,» demisdir.
Ayni hadîsi îmam Ahmed b. Hanbel dahî « Müsned » inde rivayet etmisdir. Dârakutnî 'nin baska bir rivayetinde. gece yerine: «Her cum'a gecesi...» denilmisdir.
2- Ebû Saîd hadîsini Müslim ile Nesâî tahrîc etmislerdir. Babimizin son hadîsi budur.
3- Rifâatü'l-Cühenî hadîsini Ibni Mâce rivayet etmisdir. Mezkûr hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süphesiz ki Allah mühlet verir; tâ !<I göçenin yarisi yahut üçte ikisi gittîmI kullarim benden baska hiç bir kimseden bir sey dilemezse ilâh...» buyurmusdur. Ayni hadîsi Nesâî dahî rivayet etmisdir.

4 - Cübeyrü'bnü Mut 'im hadîsini Nesâî .tahrîc etmisdir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Süphesiz ki Allah her gece alt semâya nüzul ederek : Acaba bir isteyen varmi ki, diledigini ona vereyim! istigfar eden varmi ki, onu affedeyim I der.» buyurmaktadir.
Ayni hadîsi imam Ahmed dahî «Müsned» inde tahrîc etmisdir. Onun hadîsinde «Tâ fecr doguncaya kadar...» ziyâdesi de vardir.
5- Ibni Mes'ûd hadîsini Imam Ahmed tahrîc etmisdir. Bu hadîsde Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Selletn):
«Gecenin son üçte biri oldumu Allah (Azze ve Ceile) alt semâya hü-bût buyurur. Sonra gök kapilan açilir; sonra yed-i kudretini yayarak : Acep bir sey isteyen varmi ki, diledigi verilsin! der. Fecir doguncaya kadar bu minval üzere devam eder.» buyurmaktadir.
6- Ebû'd-Derdâ' hadîsini Taberânî «Mu'cem-i Kebîr» inde rivayet etmistir. Mezkûr hadîsde Resûl-ü Zîsân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz;
«Allah Teâlâ gecenin geri kalan üçte bir saatlerinin sonunda nüzul eder ve ilk saatde kendinden baska kimsenin bakmadigi kitaba bakar ve diledigini siler, diledigini birakir; ikinci saatde cennet-i adn'e bakar. Bu cennet onun sakin oldugu cennetcjir. Orada Peygamberlerle sehidlerden ve s.ddîklardan mâada onunla beraber kimse yokdur. Yine orada kimsenin görmedigi ve insan kalbinden geçmeyen seyler vardir. Nihayet gecenin son saatinde hübût eyler de benden af dileyen istigfarci yok mu ki, onu affedeyim! Benden hacet dileyen kimse yokmu kir dilegini vereyim! Bana duâ eden yokmu ki, duasini kabul eyleyeyim! der. Bu fecre kadar (böyle) devam eder...» buyurrrmsdur. Fakat Taberânî : «Bu hadîs mÜnkerdir.» demisdir.
7- Osman b. Ebî'l-Âs hadîsini imam Ahmed ile Bezzâr rivayet etmislerdir. Mezkûr hadîs Ebû'd-Derdâ' hadîsinin sonuna benzemektedir.
8- Câbir hadîsini Dâraku'tnî «Kitâbu's-Sünne» de tan-rîc etmisdir. Bu hadîsde Resûlüllah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süphesiz ki Allah her gece; gecenin üçte birinde alt semâya nüzul ederek : Acaba kullarimdan bana duâ eden hiç bir kul yokmu ki, duasin! kabul edeyim! Acep nefsine zulmeden hiç bir kimse yokmu ki, bana duâ etsin de onu affedeyim! Acep geçim sikintisina mâruz kalan yokmu ki, ona rizk vereyim! Benden yardim isteyen mazlum yokmu ki, ona yardim edeyim! Basi darda olan yokmu ki, basini çözeyim!... der. Fecir ayd-nla-yincaya kadar orasi Allah'in rizâ yeri olur. Sonra RabbImiz Azze ve Celi üst semâya kürsîsine teâlî eyler.» buyurmusdur. Fakat bu hadîs dam münkerdir. Ebû Nüaym onun hakkinda: «Metrûkdur...» demisdir.
9- Ubâde t ü'bn u's-Sâmit hadîsini Tab.erânî Mu cem-i Kebîr» ile «Evsat» inda Hz. Câbir hadîsi tarzinda rivayet etmisdir. Bu hadîsin bâzi râvîleri hakkinda dahî söz edilmisdir.
10- Ukbetü'bnü Âmir (RadIyallahâ anh) hadîsini Dârakutnî rivayet etmisdir, Fakat yine Dârakutnî: «Bu hadîs söz götürür.» demisdir. -
11- Amr b. Anbese hadîsini yine Dârakutnî «Ki-tâbu's - Sümie» nâm eserinde rivayet etmisdir.
12- Ebû'l-Hattâb hadîsini Abdullah b Ahmed «Kitâbu's - Sünne» de rivayet etmisdir. Bu hadîse göre ashâbi Resûlillâh'dan Ebû'l-Hattâb [68] isminde bir zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimize vitr'i sormus, o da :
«Gece yansi vitir yapmam benim için maHûpdur. Çünkü Allah üst semâdan, alt semâya bübût eyler de : Günahkâr var mi? istigfar var irti? duâ eyleyen var mi?... der, nihayet fecir dog d umu teâlî eyler.» buyurmuslar.
Hâkim ile Ibni Abdilberr: «Ebû'l-Hattâb' sahâbî degildir, Ismini bilen de yokdur.» demislerdir.
Aynî geri kalan râvîlerin hadîslerinin nerede oldugnu zikretmemi sdir.
Hadîsin mânâsina gelince görülüyor ki, bu hadîsin muhtelif rivayetlerinde Allah Teâlâ hakkinda: Nüzul, hübût, yed, sakin olmak, yukari çikmak gibi ta'birler kullanilmisdir. NÜzüî ve hübüt: Asagi inmek, mânâsma-dirlar. Yed ; El demekdir. Bunlarin hiçbirinin hakikati Allah Teâlâ hakkinda caiz degildir. Su hâlde bu tâbirler mütesâbihâtdandir. Onun için tercümede vârid olduklari lâfzi muhafazaya çalistik. Bâzilari buradaki nüzül'd-eri murâd, manevî nüzuldür, demis; bir takimlari «Yenzilû» fiilini «Yünzîlû» seklinde rivayet etmislerdir.

«Yünzilû» : indirir, mânâsina geldiginden, ona bir de mef'ûl takdir edilmis ve: «Allah bir melek indirir,» denilmisdir.
Hadîsin bir rivayetinde mezkûr fiil «Yetenezzelû» seklinde zaptedil-misdir. Bu kelime manevî nüzul hakkinda zahirdir ve «Yeiî2Ilû» rivayeti ile ayni mânâya gelir. Türkçemizde «Tenezzül eder.» seklinde kullanilir, burada da o mânâya alinir. Yâni Allah'in azamet ve celâli fakîr ve hakîr kimselere ehemmiyet vermemeyi iktizâ ederse de Allah Teâlâ Hazretleri lütf-u kereminden onlarin hâllerine rahmet buyurmaya tenezzül eder de: «Yoksul ve zâlim olmayan Allah'a kim ödünç verecek?» yâni Allah'a ödünç verir gibi kim ibâdet ve tâatda bulunacak? der. Bu söz Allah'in, kullarina bir latifesi ve onlari ibâdete bir tesvikidir. Alt semâ da bize yakin olan hâlden kinaye olur.
Aynî 'nin beyânina göre bu hadis üzerinde muhtelif yönlerden söz edilmisdir. Söyle ki :
1- Bâzilari bu hadîsle istidlal ederek Allah Teâlâ'ya cihet isbâtina kalkismislardir. Hattâ hadîs ulemâsindan Ibni Kuteybe ile Ibni Abdilberr dahî buna kaail olmuslardir. Cumhûr'u ulemâ, Allah'a cihet isbâtmdan kaçinmislardir. Çünkü buna kaaiî olmak Allah'in - Hâsâ - yeri mekâni ve haddi hüdûdü oldugunu tecviz etmek demekdir. Hâlbuki Teâlâ Hazretleri böyle seylerden münezzehidir.
2- Haricîler ile Mu'tezilîler yahut Cehm b. Safvân, Ibrâhîm b. Salih ve Mansûr b. Tâ1ha gibi mu'tezilenin ileri gelenleri bu bâbda vârid olan hadîsleri inkâr etmislerdir. Fakat bu yaptiklari kuru bir inad'dan ibâretdir.
Kendileri Kur'ân-i Kerîm'in buna benzer mütesâbin âyetlerini te'vîl etmisler, ha-dîslerdeki mütesâbihleri ise yâ cehalet yahut inadlik saikasi ile büsbütün inkâr etmislerdir,
Mu'tezile 'den Ibrâhîm b. Salih ile hadîs ulemâsindan Ishâk b. Râhuye arasinda bu husûsda münâkasa geçtigi rivayet olunur. Bu münâkasayi Ishâk b. Râhuye söyle anlat-misdir:
«Emîr Abdullah b. Tâhir'in meclisi beni su bid'atçi yâni Ibrâim b. Salih ile bir araya getirdi. Emîr, Allah'in nüzulüne dâir malûmat istedi. Ben de buna dâir haberleri kendisine sayip döktüm. Bunun üzerine Ibrahim: Ben bir semâdan bir semâya inen Allah'a küfrediyorum! dedi. Ben cevaben: Ben de diledigini yapan Allah'a îmân ediyorum! dedim. Neticede emîr Abdullah benim sözümü kabul; Ibrahim inkini reddetti.»
Aynî, Ishâk'm bu sözünü aynen Fudayl b. Iyâd 'dan aldigini söylüyor. Fudayl b. Iyâd: «Cehmîler 'den biri: Ben, asagi inen ve yukari çikan Allah'a inanmiyorum; derse, ben de: Ben diledigini yapan Allah'a îmân ediyorum; cevâbini veririm.» dermis.
Bunu îbni Hibbân'm babasi «Kitâbu's-Sünne» adli eserinde nakletmis ve yine ayni eserde Ebû Zür'a 'nir. sunlari söyledigini bildirmisdir:
«Bu hadîsler, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den tevâtüren sabit olmusdur. (Allah, her gece alt semâya nüzul eder.) Bunu, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in ashabindan birçoklari rivayet etmislerdir. Böyle hadisler bizce sahih ve kavidirler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ'nin nüzul buyurdugunu söylemis; fakat bunun nasil oldugunu anlatmamisdir. Binâenaleyh biz de (Allah alt semâya iner; deriz; fakat nasil indiginden bahsetmeyiz.) >
Ebû Muhammed b. Ahmed El-Müzenî inin: «Allah'in indigini bildiren hadîs Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den sa-hîh yollarla sabit olmus, Kur'ân-i Kerîm'de de bunu tasdik eden su âyet nazil olmusdur:
Rabbim ve melekler de saff saff olarak geldikleri vakit ,..[69] » dedigini Beyhakî «Kitâbu'I-Esmâ» sinda rivayet etmisdir.
3- Bâzilari bu hadîsleri te'vîl hususunda ifrata gitmis, hattâ bir nev'î tahrife yaklasmadir. Birtakimlari te'vîl hususunda tafsilât cihetine gitmis; arap lisâninda kullanilan sekillere yakin bulunan mütesâbihleri te'vîl etmis; uzak olanlari te'vîlden kaçinmislardir.
4- Cumhûr-u ulemâ bu husûsda en asikâr ve salim olan yolu tutarak mütesâbih âyet ve hadîsleri oldugu gibi kabul etmis; onlara îmân ile Allah Teâlâ'yi mahlûkatma benzemekden, ona keyfiyyet ve kem-mîyet isbâtmdan tenzih eylemislerdir.
Zührî, Evzâî, Ibni'l-Mubârek, Mekhûl, Süf-yân-i Sevrî, Süfyân b, Uyeyne, Leys b. Sa'd, Hammâd b. Seleme ile

mezhep imamlarindan Ebû H a -nîfe, Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtinin kavilleri de budur.
Imam A'zam'a, Allah Teâlâ'nin alt semâya nasil indigi sorulmus, Hz. Imam: «Keyfiyyetsiz olarak inmisdir.» cevâbini vermisdir.
Hammâd b. Zeyd: «Allah'in nüzulü, ikbâl ve teveccühüdür.» demisdir.
Ayni: «Süphesiz ki nüzul: Cismin yukaridan asagiya intikaalidir. Allah Teâlâ ise bundan münezzehdir. Binâenaleyh bu mânâda varil olan hadîsler mütesâbihâtdandir [70]. Mütesâbihât hususunda ulemâ ikiye ayrilmislardir. Birinci kisma «Müfevvida» derler. Müfevvida : Havale edenler manasinadir. Bunlar mütesâbih âyet ve hadîslere îmân eder, mânâlarini Allah Teâlâ'ya havale kilarlar. Allah Teâlâ'nin noksan sifatlardan münezzeh olduguna da cezm'en i'tikaatda bulunurlar.
Ikinci kisma: «Müevvile» denilir. Müevvile; te'vîl edenler demekdir. Bu zevat mütesâbihleri yerlerine göre te'vîl ve tefsir ederler. Bu kabilden olmak üzere Allah'in alt semâya inmesini dahî «Allah'in emri yahut melekleri iner.» seklinde ve «Bu bir istiaredir; mânâsi: Allah, duâ edenlere lütuf buyurur da dualarini kabul eyler; demekdir.» Veya buna benzer tarzlarda te'vîl etmislerdir.
Hattâbî diyor ki: «Bu hadîs, sifat hadîslerindendir. Se1ef'in bu husûsdaki mezhebi Allah'in sifatlarina îmân etmek, o sifatlari zahirî mânâlari üzerine birakmak ve Allah Teâlâ'dan keyfiyeti nefyetmekdir...»
Kaadi Beyzâvî (-685) de sunlari söylemisdir: «Allah Te-âla'nm cism olmakdan, boslukda yer tutmakdan münezzeh bulundugu kat'î olan aklî deliller ile sübût bulunca, onun hakkinda yukaridan asagi intikâl mânâsina gelen nüzul imkânsizdir. Su hâlde onun hakkindaki nü-zül'den murâd, rahmetinin nurudur. Filhakika (Allah üst semâdan alt semâya iner.) diye hadîs vârid olmusdur. Bunun mânâsi, celâl sifatlarinin muktezâsi olan düsmani kahir ve âsîlerden intikam gibi sey'ierden ikram sifati olan rahmet, merhamet ve afve intikaldir.»
Nüzul, ityân ve mecî' gibi kelimeler hareket ve sükûnu kabul eden bir cisme izafe edilerek kullaniliriarsa mânâlari arasinda fark yokdur. Fakat bunlar'intikal ve hareketi "lâyik olmryan AllaTi Teâlâ'ya izafe edilirlerse, onun sifatina göre te'vîl olunurlar.
Nüzul : Lûgatda bes muhtelif mânâda kullanilir. Bunlar : Bir yerden bir yere intikal. Bir sey'i bildirmek, bir sey'e yönelmek, bir sey'i söylemek ve hükmetmekdir.
a) «Biz, gökyüzünden temiz su indirdik.» âyet-i kerimesindeki inzalden murâd, intikâldir.
b) «Onu, Cebrâîl indirdi.» âyet-i kerimesindeki inzal, i'lân yani bildirmek manasinadir.
c) Araplar «Filân iyi huylardan, ne tenezzül etti.» derler ki, iyilerden kötülere yöneldi; mânâsini kasde-derler.
d) «Allah'in inzal ettiginin mislini, ben de Inzal edecegim.» âyet-i kerî-mesindeki inzâl'den murâd, sözdür. Yâni «Ben de Allah'in söyledigi gibi soyliyecegim» demekdir.
e) Araplar «Bizf filân ogullari bize nüzul edinceye kadar hayir ve adalet içinde yasardik.» derler ki, buradaki nüzül'den maksad, hükmetmekdir. Yâni: «Bize, filân ogullari hükmetmeye baslayincaya kadar hâlimiz ve rahatimiz iyi idi.» demekdir.
Böylece kelime birkaç mânâ arasinda müsterek olunca Allah Teâlâ hakkindaki nüzulün, onun sânina yakisir bir sekilde te'vîli icâb eder. Mezkûr mânâlar arasindan onun sânina yakisani ise yeryüzünde yasiyanlara ikbâl ve teveccüh buyurmasidir.
Hadîsin bütün rivayetlerinde Teâlâ Hazretlerinin :
«Var mi duâ eden, kabul edeyim! Bir istegi olan var mi, vereyim! istigfar eden var mi, affedeyim.» buyurur, denilmisdir. Bu üç sey arasinda ulemâ söyle, fark görürler: Istenilen bir sey ya zararin defi yahut menfaat'in celbine âiddir. Menfa'at dînî ve dünyevî olmak üzere iki kisimdir, îste rivâyetlerdeki istigfar ile zararin define; istek ile dünyevî ha-yîrm celbine, Öuâ ile de dîni hayrin celbine isaret buyurulmusdur.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: Allah kat'iyyen vaadinden dönmez. Böyle olmakla beraber acaba niçin bir çok duâ edenlerin dualari ka-byl edilmiyor?
Bu suâle Aynî su cevâbi vermektedir: «Duanin kabul edilmemesi yâ duanin sartlarindan bâzisi bulunmadigi yahut duâ eden kimse acele ettigi veya duasi, günâha ve kat-i rahime âid oldugu içindir. Yahut Allah, duayi

kabul eder de istenilen sey'in olmasi Allah'in diledigi vakte gecikir...»
«Sonra Allah iki yedini yayarak...» cümlesinin asil mânâsi: «iki elini yayarak...» demek ise de mütesâbih olan yed kelimesi, tercümeye imkân görülemiyerek oldugu gibi zikredilmistir, Mütesâbihleri te'vîl yoluna gidenlerce bu cümleden murâd: «Sonra Allah Teâlâ rahmet, nimet ve ihsanim yayarak, yoksul ve zâlim olmayan Allah'a adetâ Ödünç verircesine sadaka, namaz, oruç ve zikir gibi ibâdetlerde bulunan yok mu! Bu ihsanlarimi, onlara dagitayim!..» ,deniekdir.
Hadîs-i serif rahmet saatinin tanyeri agarincaya kadar devam ettigine delildir. Bu rivayetler, geceleri tanyeri agarincaya kadar duâ ve istigfarda bulunmaya tesvik; duâ ve istigfar gibi tâatlar için gecenin sonu evvelinden daha hayirli olduguna tenbîh etmektedirler.

25- Teravih Demek Olen Keyam-i Ramazan'a Tesvik Babi

173- (759) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâîik'e, Ibni Sihâb'dan dinledigim, onun da Humeyd b. Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Her kim ramazdanda imân ve ihtisâbia gece namazi kilarsa, o kimsenin geçmis günahlari affolunur.» buyurmuslar.

174- (...) Bize, Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi, Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallalkihü Aleyhi ve Sellem) ashabina azimetle emret-meksIzin ramazanda gece namazina kendilerini tesvik eder ve:
«Her kim ramazanda îmân ve ihtisâbia gece namazi kilarsa, o kimsenin geçmis günahlari affolunur.» buyururdu. Iste Resûlüllah (Salhîlahü Aleyhi ve Sellem) hâl bu merkezde iken vefat etti. Ondan sonra Ebû Bekr'-in hilâfetinde ve Ömer'in hilâfetinin ilk zamanlarinda bu is ayni minval üzere devam etti.

175- (760) Bana, Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Yahya b. Ebi Kesir'dan rivayet etti. Demis ki: Bize, Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân rivayet etti. Onlara da Ebû Hüreyre rivayet etmis ki, ResûlüIIab (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) :
«Her kim ramazanda îmân ve ihrisâbla oruç tutarsa, o kimsenin geçmis günahlari affolunur. Ve her kim Kadir Gecesinde îmân ve ihfisâbla namaz kiIarsa, o kimsenin de geçmis günaylari affolunur.» buyurmuslar.

176- (...) Bana, Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaa', Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet etti. Efendimiz:
«Her kim Kadir Gecesinde namaz kilar âar (zannederim îmân ve Ihti-sâbla ona rastlarsa dedi) o kimseye magfiret olunur.» buyurmuslar.
Bu hadîsleri Buhari «îmân» ve «Oruç» bahislerinde, tahrîc ettigi gibi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce dahî rivayet etmislerdir.
Rivayetlerin bâzilarinda ramazanin kiyamindan, bâzilarinda da siyâ-mmdan bahsedilmekde ve her ikisi hakkinda da: «îmânla ihtisâbla...» tâbirleri kullanilmaktadir. Bu tâbirlerden murâd: «Her kim hak oldugunu tasdik ederek ve riya için degil de Allah'in rizâsini hesaba katarak namaz kilar ve oruç tutarsa, geçmis günâhlari affolunur.> demekdir.
Zîra bazen insan bir sey'in dogru ve hak olduguna inanarak, onu yapar. Lâkin ihlâs ve. samimiyetle degil riya ve gösteris için yahut korku v,s. den dolayi yapar, böylesinin sevabi yokdur.
Ihtisâb: hesaba katmak, Allah rizâsi için yapmak mânâlarina gelir.
Ramazanda kaaîm olmanin mânâsi, ramazan gecelerinde namaz kil-makdir. .

Birtakimlari bundan murâd teravih namazi oldugunu söylemis; bâzilari yalniz terâvih'e mahsûs degil, geceleri ne zaman namaz kilmsa bu fa-zîîet hâsil olur; demislerdir.
Teravih namazinin sünnet oldugunda ulemâ müttefikdir. Yalniz efdaî olan hakkinda ihtilâf etmislerdir. Imam A'zam , tmam Safiî ve ekseriyetle sâir Sâfiiyye ulemâsina, îmam Ahmed b. Hanbel ile Mâlikîlerden Ibni Abdilhakem'e göre terâvih'i mescidlerde cemaatla kilmak efdaldir. Netekim Hz. Ömer ile diger ashâb-i kiram onu, bu sekilde kilmislar; müslüman-lar da böyle kilmaya devam etmislerdir. Imam Mâlik, Imam Ebû Yûsuf, Tahâvî ve Sâfiîler ile sâir mezhepler ulemâsindan bâzilarina göre terâvîh'i evlerde yalniz kilmak daha faziletlidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallaîîahü Aleyhi ve Seîlem):
«Farz namaz müstesna olmak üzere namazin en faziletlisi, kisinin evinde kildigi namazdir.» buyurmuslardir.
Hadîsin oruç rivayetine göre acaba oruç ismi verilebilecek en az mik-dâr meselâ bir gün tutmakla va'dedilen sevaba nail olunur mu, olunmaz mi? Zahire bakilirsa olunmaz. Çünkü bütün ramazan günlerini oruçla ge-çirmeyen kimseye örf-ü âdetde oruç tuttu denilmez. Oruç tuttu denilebilmek için bütün ramazan günlerini oruçlu geçirmek icâb eder. Fakat hastalik veya benzen bir sebepden dolayi mâzûr olup da oruç tutmaya niyet ettigi hâlde, tutamiyan kimse hükümde dâhildir.. Yâni o kimse, va'd edilen sevaba nail olur. Netekini bir kimse hastalikdan dolayi namazini oturarak kilsa, kendisine ayakta kilanlar sevabi verilecegini ulemâ-i kiram beyân etmislerdir.
Kadir gecesi hakkindaki sevaba nail olmak için ulemâdan bâzilarina göre bütün geceyi ibâdet ve tâatla ihya etmek sart degildir. Yatsinin farzini kilmak bile o geceye va'd buyurulan sevaba nail olmaya kâfidir. Fakat zahire bakilirsa o gecenin sevabina nail olabilmek için bütün geceyi ibâdetle ihya etmek sarttir. Bir günün yalniz bir kisminda veya o günün ekserisinde oruç tutmakla bir kimse oruç tutmus sayilamiyacagi gibi, Kadir gecesinin bir kisminda ibâdet yapmakla dahî, o gece ihya edilmis sayilamaz.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Ramazan ayi için ay kelimesini söylemeksizin sâdece ramazan demek caizdir. Evvelce de isaret ettigimiz vecihle bâzilari ay zikretmek-sizin sâdece ramazan kelimesini kullanmayi ve meselâ: Ramazan geldi, Ramazan gitti; demeyi kerîh görmüslerdir.
2- Oruç tutmak, ramazan gecelerinde teravih kilmak ve Kadir ge cesini'ibâdetle ihya etmek, geçmis günahlarin afvine sebeb olur.
3- Bu hadislerin zahirine bakilirsa zikredilen ibâdetler sebebi ile geçmis günahlarin hem büyükleri hem küçükleri affolunacakdir. Allah Teâlâ'nm fadl-u kerem'i hudutsuzdur. Binâenaleyh her iki nev'î günahlari affetmesi mümkinse de, bu gibi hadîsler hususunda ulemâ-i kiramin meshur olan mezhebi, yalniz küçük günahlarin kasdedilmis olmasidir. Netekim abdest hadîsinde, abdestin büyük günahlardan kaçinilmak sarti ile küçük günahlara keffâret olacagi bildirilmigdir.
Buradaki rivayetlerde ramazan orucunun ve terâvîh ile Kadir gecesinin, küçük günahlara keffâret oldugu bildirildigi gibi daha baska rivayetlerde Arafe günü tutulan orucun iki senelik günahlara, âsûrâ orucunun, bir senelik günahlara, bâzi rivayetlerde iki yilin ramazan oruçlari, aralarindaki günahlara keffâret oldugu, keza iki ömre'nin ve cum'a'nin aralarindaki günahlara keffâret sayildigi bildirilinisdir. Bu nev'îden daha birçok hadîsler vardir. Acaba bunlarin aralari nasil bulunur?
Cevap: Evvelce de isaret ettigimiz gibi bu tarzdaki hadîslerden mu-râd, sayilan hasletlerin her biri küçük günahlara keffâret olabilecegini göstermekdir. Eger günahlar, hadîslerde gösterilen zamanlara tesadüf ederlerse bu hasletler, onlara keffâret olur. Tesadüf etmezlerse .faillerine bakilir. Failleri henüz mükellef olmamis küçükler olur yahut hiç küçük günah islememis veya islemis de tevbekâr olmus, yahut günahindan sonra hayir, hasenat yapmis, mükelleflerden olursa, böyleleri de günahlari hasenat ile giderileceginden mezkûr hasletlerle dereceleri yükseltilir; amel defterlerine hasenat yazilir. Bâzilari: «Büyük günahlarinin bir kismi hafifletilir.» demislerdir.

177- (76i) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi kî: Mâlik'e, Ibni Sihâb'dan dinledigim, onun da Urve'den, onun da Âise'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece mescidde namaz kilmis, cemâatda ona uymuslar. Sonra ertesi gece yine (u sekilde) namaz kilmis. Derken cemâat çogalmis. Üçüncü yahut dördüncü gece cemâat yine toplanmis. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarin yanma çikmamis. Sabahlayinca (cemaata) :
Yaptiginizi gördüm! Benim için de sizin yaniniza çikmaya bir mâni yokdu. Yalniz bu namazin, size farz kilinacagindan endîse ettim.» buyurmuslar.
Râvî: «Bu ramazanda idî.» demisdir.

178- (...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Atdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Yûnus b, Yezîd, Ibni Si-hâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana, Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi, ona da Âise haber vermis kI, Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin (evden) çikarak mescidde namaz kilmis. Bâzi kimseler de, onun namazina uyarak namaz kilmislar. Derken halk bu mes'ele üzerinde lâf etmeye baslamislar. Bu sebeple evvelkilerden daha çok cemâat toplanmis. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ikinci gece dahî mescide çikmis ve cemâat da ona uyarak namaz kilmislar. Cemâat (yine) bunun üzerinde lâf etmeye baslamislar. Derken üçüncü gece mescidin cemâati çogalmis ama Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yine çikarak cemaata namaz kildirmis. Dördüncü gece olunca artik rnoscid cemâati almaz olmus. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) de, cemaata çikmamis. Bunun üzerine cemâatden bâzi kimseler: namaza! diye seslenmeye baslamislar. Fakat Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yine onlarin yanina çikmamis. Nihayet sabah namazina çikmis. Sabah namazini eda edince, cemaata dogru dönmüs; sonra sehâdet getirerek, söyle buyurmuslar:
«Bundan sonra (malûmunuz olsun ki) aksam ki hâliniz bana gizli kalmis degildir. Lâkin ben gece namazin size farz kilinir da, onu kilamazsaniz diye endîse ettim.»
Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'l-Cum'a», «Kitâbu't-Teheccüd» ve «KitâbÜ's-Siyâm» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmisdir.
Imam Ahmed b. Hanbe1'in tahrîc ettigi rivâyetde: «Mes-cid, cemaatla doldu tasti...» denilmisdir. Bu hadîs'in Zeyd b. Satait rivayetinde: «Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) mescidde kendisine hasirdan bir hücre yapti da, orada birkaç gece namaz kildi. Nihayet cemâat onun yanma toplandilar. Sonra bir gece sesini isitmediler. Ve uyudugunu zannederek yanlarina çikmasi için öksürmeye basladilar. Bunun üzerine Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yapmakda oldugunuzu gördüm fi'Iinrz devam etmektedir. O derece ki, üzerinize farz olur diye korktum. Farz olursa, onu yapmazsiniz. Binâenaleyh ey cemâat! (onu siz) evlerinizde kilin! Çünkü farz namaz müstesna olmak üzere kisinin en faziletli namazi evinde kildigidir, buyurdular.»
denilmektedir. Hadîsi Ebû Dâvûd dahî tahrîc etmisdir. Rivayetleri çok ve muhtelifdir.
Resûlüllah (Sallaîlahü A leyhi ve Seîietn) 'in cemaata birkaç gece kildirdigi bu namaz terâvîhdir. Netekim bunu bir rivâyetde Hz.. Âise dahî tasrîh etmisdir.
Buradaki rivayetlerde Resûlüllah (Sallaîlahü,Aleyhi ve Sellem) 'in cemaata kaçar rek'ât namaz kildirdigi büdiriîmemisdir. îbni Hu.zeyme üe îbni Hibbân'm rivayet ettikleri Câbir (Radiyallahû anh) hadîsinde ramazanda sekiz, rek'ât namaz kildirdigi, sonra vitir yaptigi bildirilmisdir.
Teravih namazinin yirmi rek'ât ve cemaatla kilinmasi Hz. Ömer zamaninda-kararlastirilmadir. Bu husûsda Buhar î'nin «Terâvîh» bahsinde Ibni Sihâb tarîki ile Abdurrahman b. Abdü1kaarî'den söyle bir haber rivayet edilmektedir: «Abdurrahman demis ki: Ramazanda bir gece Ömerü'bnü'I-Hattâb ile birlikde mescide çiktim. Bir de baktik cemâat darmadagin olmus. Kimisi yalniz kiliyor; kimisi birkaç kisiye imam olmus namaz kildiriyor. Bunlari görünce Ömer: Aklima, söyle bir sey geliyor: Bu cemâati bir imamin arkasina toplasam hakîkaten pek güzel bir is olacak! dedi. Sonra irâde buyurarak cemâati Übeyyü'bnü Kâ'b'in basina topladi. Sonra baska bir gece yine Ömer'le beraber mescide çiktim. Cemâat imamlarina uymus namaz kiliyorlardi. Ömer, onlari görünce: Bu

ne güzel bid'at!. dedi. Ve gecenin sonunda terâvîh kilanlari kasdederek: Bunu kilmadan uyuyanlarin (sonrakalkip) kildiklari ise simdi kilanlannkînden daha da güzel! dedi. Cemâat terâvîh'i gecenin evvelinde kilarlardi.»

Aynî diyor ki: «Ömer (Radiyaîlahû anh) bu isi Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in :

(Cemaata Kitâbullah'i en güzel okuyanlari imam olur...) hadîsi ile âmel ederek yapmadir.»

Bir rivâyetde erkeklere Hz. Übeyy'in, kadinlara da Temîm–i Dârî (Radfyallahû arth) 'm imam olduklari bildiriliyor^ Bunun ayri ayri vakitlerde olmasi muhtemeldir.

Hz. Ömer'in baska bir gece mesciddekilerin hâlini teftîs için çikmasi gösteriyor ki, kendisi bu cemaata devam etmemisdir. Herhalde onun mezhebi terâvih'in evde ve bilhassa gecenin sonunda kilinmasi efdal oldugu merkezinde imis.

Ömer (Radiyallahû anh)'m buna bid'at demesi, Resûlüllali (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnet olarak kararîastirmamis oldugundandir. Teravih Hz. Ebû Bekir zamaninda da cemaatla kilinmamisdi. Yalniz Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bu namaza ragbet göstermisdi

Bid'at: Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda olmayan bir sey'i îcâd etmek demekdir. Ve biri bid'at-i hasene, digeri bid'at-i seyyie olmak üzere baslica iki nevidir. Sonra bunlarda nevi'lere ayrilmis ve bid'atlar: Vâcib, mendûb, mubah, mekruh ve haram olmak üzere bes kisim olmuslardir. Meselâ: Ilimleri bellemek için tedvin ve mülhidlere delille redd cevabi vermek vacib, mekteb yapmak mendûb çesitli yemekler ve kiymetli elbise mubahtir. Makruh ile haram .bid'a'ta misâl vermeye lüzum yoktur. Onlar malûmdur.

Ser'an makbul ve güzel seylerden sayilabilen bid'atlara bid'at-i hasene; ser'an çirkin sayilanlara da bid'at-i seyyie derler.

Ulemâ terâvih'in müstehab olan rek'ât sayisi hakkinda ihtilâf etmis; ortaya bir çok kaviller çikmisdir. Ezcümle: Bâzilarina göre vitirle beraber kirkbir rekât kilinir. Medîne1i'lerin mezhebi, budur.

îbni Abdilberr «El-Istizkâr» adli eserinde Esved b. Yezîd'in terâvih'i kirk; vitr'i de yedi rek'ât üzerinden kilardigmi rivayet etmis, vitir namazinin kirk rek'âtda dâhîl oldugunu söylememisdir.

Bir takimlari terâvih'in otuzsekiz rek'ât oldugunu söylerler. Bu kavil imam Mâlik 'den nakledilmisdir. Ona göre otuzsekiz rek'ât teravinden sonra imam cemaata bir rek'ât da vitir namazi kildirir. Mâmâfîh imam Mâ1ik'in rneshûr kavline göre -teravih namazi otuzalti rek'ât olup, üç rek'âthk vitir namazi da bunda dâhildir. Bâzilari - Medîne'lilere göre terâvih'in otuzalti rek'ât oldugunu söylerler. Ancak üç rek'âthk vitir namazi bunda dâhil degildir. Vitr'le beraber terâvih'in sayisi otuzdokuz olur.

«Teravih» in otuzdört, yirmisekiz, yirmidört ve yirmi rek'ât oldugunu söyliyenîer de vardir.

Hanefîlere göre terâvih'in rek'ât sayisi yirmidir.

Cumhûr-u ulemânin ve imam Safiî ile ekseri fukahânin mezhepleri de budur. Bâzilari terâvih'in onalti rek'ât oldugunu, bir takimlari onüç, daha baskalari onbir rek'ât oldugunu söylemislerdir.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler :

1- Nafile namazi cemaatla kilmak caizdir. Lâkin efdaI olan yalniz kilmakdir. Teravih hakkinda ihtilâf edilmisdir. Leys b. Sa'd, Abdullah b. Mübarek, imam Ahmed b. Hanbel ve Ishâk'a göre terâvîh'i cemaatla kilmak efdaldir.

Hanefîlerle, Sâfiîlerden bir cemâatin kavli de budur. «El-Hidâya» sahibinin beyânina göre terâvîh'i cemaatla kilmak sünnet-i kifâyedir.

Imam Safiî ile imam Mâ1ik'e göre terâvîh'i evde kilmak ef-daldir.

2- Terâvîh'in vakti yatsi ile vitr namazlarinin arasidir. Müstehab olan zamani, gecenin ilk üçte biri veya yarisidir. «El-Muhît» nâm eserde terâvîh'i yatasidan evvel kilmanin caiz olmadigi bildirilmisdir.

3- Ekseri ulemâya göre terâvîh'i hatimle kilmak simnetdir. Bâzilari cemaata bikkinlik vermemek için her rek'âtda aksam namazmdaki kadar okunacagina kaail olmuslarsa daSemsü'l-Eimme bu kavlin makbul olmadigini

söylemisdir.
Bir takimlari terâvîh'In her rek'âtmda yirmi veya otuz âyet okunacagini söylemislerdir.
4- Bir kimse imam kendisine imam olmayi niyet etmese bile, ona uyabilir. Cumhûr-u ulemânin mezhebi budur. Yalniz bir- rivâyetde imam Safiî bunu dogru bulmamisdir,
5- Bir maslahatla mefsedet yahut iki maslahat muâraza. ederlerse, mühim olani tercih edilir. Zîra Resûlüllah (SallaVahü Aleyhi ve Sellem) mescidde namaz kilmayi maslahat görmüs fakat farz olur korkusu bu maslahata muâraza ettiginden maslahati terk etmisdir. Çünkü mefsedetin ehemmiyeti daha büyükdür. Bunun, sebebi ile farz terk olunacakdir.
6- Imam yahut bir cemaatin büyügü beklenilmedik bir sey yapar ve bunda mâzûr olursa sû-i zanni önlemek ve cemâatin gönüllerini almak için özrünü beyân etmesi yerinde olur.
7- Hadîs-i serif Resûlüllah (Saiîallahü'Aleyhi ve Set'etn)'in dünyâya dalmadigina, dünyânin pek .az metâi ile iktifa ettigine ve ümmetine karsi son derece müsvik ve merhametli olduguna delildir.
8- Cemaatla kilman nâfüe namazlar için ezan ve.ikaamet yokdur.
9- Ramazanda terâvîh kilmak bâzilarinin dedigi gibi Hz. Ömer'in te'sîs ettigi bir sünnet degil, islâm cemâatinin kabulü ile sünnet ol-rnusdur.
10- Hutbelerde «emmâ ba'du» demek müstehabdir.

179- (762) Bize, Muhammed b. Mihrân Er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi fei) : Bize, Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Abde, Zirr'dân riyâyet etti. Demis ki: Ben, Übeyyü'bnü Kâ'b'i aiilatirkcji isittim: (Übeyy'e: Abdullah b. Mes'ûd: Bütün sene gece namazi kilan .kimsenin kadir .gecesine isabet ettigini söylüyor, demirlerdi.) Bunun, üzerinel Üb'eyy: «Kendisinden baska ilâh olmayan Allah'a ye-mîn ederim ki,, kadir gecesi ramazandadir.» dedi, insaallah diyerek istisna yapmaksizin yemîn etti. Ve: «Vallahi onun hangi gece oldugunu pek âlâ biliyorum. Kadir gecesi; Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize namaz kilmamizi emir buyurdugu gecedir. O da ramazanin yirmiyedinci gününün gecesidir. O gecenin alâmeti, sabahinda günesin ziyâsiz olarak bemheyaz dogmasidir.» dedi.

180- (...) Bize, Muhammedü'bnü'l - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be rivayet etti. Dedi ki: Abdetü'bnü [71] Ebî LübâbVyi Zirr b. Hubeys'den, o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet ederken dinledim. Zirr söyle demis: «Übeyy Kadir gecesi hakkinda: Vallahi onu ben pek âlâ biliyorum.
Benim bildigine göre o, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize namaz kilmamizi emrettigi gecedir; o (ramazanin) yirmiyedinci gecesi-dir; dedi.»
Ancak Su'be su cümlede sekketmisdir: «O, Resûlülîah (SallatlahU Aleyhi ve Sellem) 'in bize emrettigi gecedir.» Su'be :«Bu cümleyi bana. Übey'den bir arkadasim da rivayet etti.» demisdir.

(...) Bana, Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be bu îsnâdla, bu hadîsin benzerini rivayet etti. Yalniz râvî: «Ancak Su'be sekketmisdir...» cümlesi ile ondan sonrasini zikretmemisdir.
Bu hadîs Kadir gecesini, o gecenin zamanini ve alâmetini bildirmektedir.
Ulemâ mezkûr gece hakkinda ihtilâf etmislerdir. Babimiz hadîsine göre «Kadir» gecesi, ramazanin yirmiyedinci gecesidir. Buna kaail olanlar bulundugu gibi ramazan'm ilk gecesi, yirmibir, yirmiüç, yirmibes, yir-midokuzuncu gecesi oldugunu söyleyenler hattâ ramazanin son gecesidir diyenler de bulunmusdur.' Bâzilari sayilan bu tek adedlerin çiftlerinde, bir takimlari bütün senede; bâzilari da bütün ramazanda oldugunu söylemislerdir.
îmam A'zam'a göre «Kadir» gecesi ramazandadir. Yalniz bâzi sene daha evvel, bâzi sene sonra gelebilir. ImamEbû Yûsuf'la Muhammed'e göre «Kadir» gecesi yer degistirmez. Lâkin ne zaman oldugu belli degildir.

Bâzilari «îmam Ebû Yûsuf'la Muhammed'e göre «Kadir» gecesi ramazanin yarisindan sonra gelir.» demislerdir.
îmam Sâfiîye göre bu gece ramazanin son on günü içersindedir. Yer degistirmez ve kiyamete kadar devam edecekdir.
Ebû Bekr-i Râzî: Kadir gecesi aylardan birine mahsûs degildir.» demis; Hanef ilerin de buna kaail oldugunu söylemis-dir. Filhakika Kaadi Hân: «Ebû Hanîfe 'nin meshur kavline göre «Kadir» gecesi bütün senenin içinde döner. Ve bazen ramazana, bâzan da baska aylara rastlar.» demistir.
Ashâb-i kiramdan Ibni Mes'ûd ile Ibni Abbâs (Radiyaîîahû anhûma) 'nm; Tabiînden îkrime ve baskalarinin kavi-leri de budur.
Ashâb-i kiramdan Abdullah b. Zübeyr'e göre «Kadir gecesi ramazanin onyedinci gecesinde, Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyattahû anh) 'a göre yirmibirinci gecesindedir. Imam Safiî 'nin mezhebi de budur.
Kadir gecesinin Saban ayinin yarisinda oldugunu söyliyenler bulundugu gibi Sîî'ler onun kaldirildigini iddia etmislerdir. Bu kavli Ha-nef îler'e nisbet eden olmussa da dogru degildir.
Rivayete nazaran Abdullah b. Hanbes söyle demis: «Ebû Hüreyre'ye: Halk, «Kadir» gecesinin kaldirildigini söylüyorlar? dedim: Ebû Hüreyre: Onu söyliyen yalan yapmis; cevâbim verdi.»
Kadir gecesinin Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) zamaninda yalniz bir sene oldugunu söyliyenler de bulunmusdur.
Bâzilari, «Kadir» gecesinin yalniz bu ümmete mahsûs oldugunu, baska ümmetlerde böyle bir gece bulunmadigini söylemislerdir. Mâliki-lerden Ibni Habib ile baskalari bu kavli kat'î olarak kabul etmislerdir. Ayni kavli Cumhûr-u ulemâya nisbet edenler de vardir.
Hâsili «Kadir» gecesi hakkinda' kirkbes kadar kavil vardir. Bununla beraber mefhûm-u aded sahîh bir delîl olmadigi için ona itibar yokdur. Binâenaleyh hadîsler arasinda münâfaat bulunmamaktadir.
Bir rivayete göre Imam Sâfiî : «Bence Peygamber (SalIaUahü Aleyhi veSelîem) kendisine nasil sorulursa; Öyle cevap verirdi. «Kadir» gecesini filân gecede arayalim mi? diyenlere: Onu filân gecede arayin derdi.» demisdir. Ulemânin ekserisi onun yirmiyedinci ramazan gecesi oldugnu söylemislerdir. «Kadir» gecesinin sabahinda günesin ziyasiz olarak dogmasindan murâd - Tybî'nin beyanina göre- günes dogarken insanin gözüne gelen iplik gibi ince ziyalarin görülmemesidir. Bâzilari: «Buna sebeb, o gece yeryüzüne ineri sayisiz meleklerin kanatlari ile günesin ziyasini örtmeleridir.» demislerdir. Fakat: «O gecenin nuru günesin ziyasina galebe çalmisdir.» demeyi daha münasib görenler de vardir. Kadir gecesine âid hadîslerin mühim bir kismi oruç bahsinde gelecekdir.

26- Gece Namazinda ve Kiyaminda Dua Babi

181- (763) Bana Abdullah b. Hâsim fa. Hayyân EI-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize, Abdurrahmân yâni Ibni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Süfyân, Selemetü'bnü Küheyl'den, o da Küreyb'den, o da IbnI Afa-bâs'dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs söyle demis «Bir gece teyzem Meymûne'nin yaninda kaldim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel'e m) geceleyin kalkarak hacetine gitti. Sonra yüzünü ve ellerini yikadi. Sonra uyudu, sonra kalkarak su tulumuna gitti. Ve onun agiz ipini çözdü; sonra iki abdest arasi (yâni haddinden fazla, lüzumundan az dökmemek sarti ile) bir abdest aldi. Suyu çok dökmedi fakat her yere ulastirdi. Sonra kalkarak namaz kildi. Ben de kalktim ve onun için uyamrdigimi zannetmesin diye söyle bîr gerindim ve abdest aldim. Resûlüllah (SallaVahü A'eyhive Sellem) namaz kildi. Ben de sol tarafina durdum. O, elimden tutarak beni sag tarafina çevirdi. Bu sekilde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tam onüç rek'ât namazi tamam oldu. Sonra uzanip yatti ve uyudu, hattâ horladi. Zâten uyudugu vakit horlardi. Müteakiben Bilâl gelerek kendisine sabah namazini haber "verdi. Resûl-i Ekrem (Sallo^afrl Aleyhi ve Sellem) hemen kalkti ve namaz kildi; ama abdest almadi. Duasinda su cümleler vardi :
«Allah'im! Benim kalbime nur, gözüme nûr, kulagima nur, sagima nur, soluma nûr, üstüme nûr, altima nûr. Önüme nûr ve arkama nûr ver! benim nurumu büyült!»
Küreyb; «Tâfcûtda yedi kelime daha vardi, (onlari unuttum.) dedi. Sonra Abbas ogullarindan birine rastladim

da onlari bana söyledi ve: sinirimi, etimi, kanimi, saçimi ve tenimi diye anlatti. Iki haslet daha söyledi.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'd-Deavât» da; Ebû Dâvûd «Kitâbü'I-Edeb» de; Tirmizî «Kitâbû's - Semail» de; Nesâî «Namaz» bahsinde; Ibni Mâce de «Kitâbü't-Tahâre» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Tâbut'dan murâd : insanin bedenidir. Çünkü rûh'a nisbetle beden tâbut gibidir. Tâbutun hakikati: üzerinde cenaze tasman tahtadan yapma âletdir.
Dimyâtî'ye göre tâbûtdan murâd; gögüsdür. Çünkü gögüs kalbin tâbutu mesabesindedir. Ibni Battal dahî ayni sey'i söylemis ve sunlari ilâve etmisdir: «Netekim ilmi ezberlemiyen kimse için:-Onun ilmi tâbuta tevdî' edilmisdir; derlet.» Bâzilari: «Tâbût'dan mur'âd: kaburga kemikleri ile onlarin ihtiva ettigi kalp ve sâir âzadir. Bunlara tâbut denilmesi içersinde esya muhafaza edilen sandiga benzedigin dendir.» demislerdir.
Ibnü'1-Cevzî'ye göre tâbûtdan murâd, sandikdir. Küreyb'in yedi sey'i hatirlayamamasi, o anda hatirinda plmayip evdeki sandiginda yazili bulundugundandir. Sonra Abbâs ogullarindan birine tesadüf ettigini soyliyen zât Seleme tü'bnü Küheyl 'dir. Tesadüf ettigi zâtin ismi de Alîyyü'bnü Abdillâh b. Abbâs'-dir.
Bâzilari: «tâbûtdaki yedi seyden murâd, yedî nurdur. Bunlar Benî Isrâî1'in Tâbut 'unda yazili bulunan nurlardi.» demislerdir.
Son iki hasletden murâd: Kirmânî'ye göre vücûdun iç yaglari ile kemiklerdir. Bâzilari:. «Bundan murâd kemikler ile kabirdir.» demislerdir.
Ibni Battal: «Ben, bu hadîsi Alî b. Abdillâh b. Abbâs'in babasindan rivayet ettigini gördüm...» diyerek hadîsi uzun uzadiya rivayette bulunmusdur. O rivâyetde: «Yâ Rabbî! Benim kemiklerime nûr ve kalbime nûr ver!» ifâdesi vardir. Bir takimlari iki hasletden, dil ile nefsin kasdedildigini söylerler.
Bu hadîsdeki nurdan murâd, hakki beyân ve bütün hâllerde muvâf-fakiyyete mazhar olmakdir.
Tiybî diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), 'in teker teker her âzâ için Allah'dan nûr istemesi marifet ve tâat nurlari ile süslenmesi içindir. Çünkü seytanlar insani alti cihetden vesvese ile kusatirlar. Onlardan kurtulmak, bu alti ciheti nurlarla tikamak sayesinde müm-kin olur.»

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Cemâat bir kisiden ibaret olursa imamin sagina durur. Soluna durmus olsa bile sagma geçer; geçmedigi takdirde kendisini imam geçirir.
2- Amel-i kalü namazi bozmaz. (Bunun ne demek oldugu evvelce görülmüsdü)
.
3- Sabinin namazi sahindir.
4- Nafile namazlari cemaatla kilmak caizdir.
5- Uykuda horladigi hâlde abdestin bozulmamasi Peygamber (SaîlaVahü Aleyhi ve Selîem) Hazretlerine mahsûsdur Onun uzanarak uyumasi dahî abdestini bozmaz. Çünkü gözleri uyusa da kalbi uyanikdir.

182- (...) Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlike, Mah-rametü'bnü [72] Süleyman'dan dinledigim, onun da Ibni Abbâs'in âzâd~ hsi Küreyb'den naklettigi, Küreyb'e de îbni Abbâs'm haber verdigi su hadîsi okudum: Ibni Abbâs bir gece teyzesi Ümmü'I-Mü'minîii Meymû-ne'nin yaninda kalmis. IbnI Abbâs diyor ki:
Ben, yastiga aykiri uzandim. ResûlüIlah (Sallailahü Aleyhi ve SeUem) île zevcesi ise uzunluguna yattilar. Derken Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem)ityuâu. Gece yarisi yahut ondan az önce veya az sonra uyandi. Ve yüzünden eliyle uykuyu silmeye basladi. Sonra Âli Imrân sûresinin sonlarindaki on âyeti okudu. Ve asili duran bir tuluma davrandi. Ondan abdesî aldi. Abdestinî de güzel aldi. Sonra kalkarak namaz kildi.
Ibni Abbâs diyor ki: Ben de kalkarak Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'In yaptigi gibi yaptim. Sonra (onun yanma) giderek yamba-sina durdum. Derken Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve SeUem) :
Sag elini basimin üzerine koydu ve sag kulagimdan tutarak onu büktü. Müteakiben iki rek'ât namaz kildi. Sonra

iki rek'ât daha, sonra iki rek'âf daha, sonra iki rek'ât daha' sonra iki rek'ât daha, sonra Iki rek'ât daha kildi. Sonra vitr yapti, onra uzanip yatti. Nihayet müezzin gelince kalkarak hafif iki rek'ât dahî kildi. Sonra (mescide) çikarak sabah namazini kildi.

183- (...) Bana, Muhammed b. Selemete'l-Mûrâdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Vehb, lyâz b. Abdillâh El-Fihiî'den, o da Mah-rametü'hnü Süleyman'dan bu isnâdla rivayet etti. Sunu da ziyâde eyledi:
«Sonra Resûîüliah (Sallailahü Aleyhi ye Seliem) su kabina giderek misvak tutundu ve abdest aldi. Abdesti yerli yerince aldi. Suyu pek az döktü. Sonra beni dürttü, ben de kalktim...» Hadîsin geri kalan kismi Mâlik'in hadîsi gibidir.
Bu rivâyetdoki «Ard» kelimesini Dâvûdî «Urd» seklinde zab-tetmisdir. Ard: Genislik; Urd: kenar demekdir. Dogru olan rivayet Nevevî'nin de beyân ettigi gibi «Ayn» iri fethi ile «Ard» rivayetidir.
Visâde: Yastik demekdir. Kaadi Iyâz bâzi ulemâdan onun burada dösek mânâsina geldigini rivayet etmisdir. Çünkü Hz. Ibni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) : ile zevcesi uzunluguna yattilar.» demisdir. Fakat Nevevî bu kavlin zayif yahut bâtil oldugunu söylemektedir. iFlhakîka Ebû Zür'a 'nin «E!-Ilel» adli eserinde tahrîc ettigi bir rivayette Ibni Abbâs (Radiyalîahû anh) sunlari söylemistir:
«Teyzem Meymune'ye gelerek : ben bu gece sizde yatmak istiyorum, dedi. O : bizde nasil yatacaksin, yalniz bir dösegimiz var! dedi. Berftm sizin döseginize ihtiyacim yok! elbisemin yarisini altima döserim. Yastiga gelince : Ben de basim? sîzin basinizla birlikte arkadan yastiga koyarim, dedim. Az sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Meym One ona benim söylediklerimi anlatinca : «Bu, Kureysin seyhidir.» buyurdular.
Hadîs-i Serifden de anlasilacagi vecihle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'in zevcesi Me'ymûne (Radiyaîlahû ahha) Ibni Abbâs'm teyzesidir. Hadîs cima' olmadigi takdirde bir kimsenin zevcesi ile onun yakin akrabasindan bir sabinin —velev mümeyyiz olsun— yaninda yatabilecegine delildir.
Kaadr Iyâz diyor ki: «Bu hadîsin bir rivayetinde îbni Abbâs: Ben, teyzemin hayizli bulundugu bir gecede onun evinde kaldim; demisdir. Bu kelime her ne kadar rivayet itibâri ile sahîh degilse de mânâ itibâri ile pek güzeldir. Çünkü Peygamfcer (Sallatkihü Aleyhi ve Settem) 'in ailesine ihtiyâci oldugu bir gecede ne- îbniAbbâs teyzesinin yaninda kalmak ister, ne buna babasi müsâde eder...»
1- Yüzünden uykuyu silmek, mecazdir. Bundan murâd uykunun eserini silmekdir. Hadîs-i serîf uykudan uyanan bir kimsenin yüzünden uyku eserini silmesinin müstehab olduguna delâlet etmektedir.
2- Yine bu hadîs abdestsiz Kur'ân okumanin caiz olduguna delildir. Bu husûsda bütün müslümanlar müttefikdir. Kur'ân okumak yalniz cünüp ve hayizli kimselere haramdir.
3- Uykudan uyanan bir kimsenin Â1i Imrân sûresinin sonundaki on âyeti okumasi müstehabdir.
4- Sûre-i Âli Imrân, Sûre-i Bakara, Sûre-i Nisa gibi isimleri söylemek caizdir. Selef ulemâsindan bâzilari bunu kerih görmüs; bu tâbirlerin yerine meselâ: «Içinde Â1i Imrân zikredilen sûre.» denilmesini tensîb etmisdir. Hâlbuki sûreleri malûm olan isimleri ile zikretmek caizdir. Selef ve Ha1efin cumhuru buna kaaildir. Bir çok sahih hadîsler de caiz oldugunu bildirmektedir.
5- Kesûlüllah (SaUcUahü Aleyhi ve Sellem)'in Ibni Abbâs'in kulagini çekmesi, bâzilarina göre namaza ve namazda nereye duracagina dikkat etsin diyedir. Bâzilari uykusunu gidermek için kulagim büktügünü söylemislerdir. Bu vecih daha makbul görülmüsdür.
6- Hadîs-i serif gece namazlarinda ikiser rek'âtda selâm vermenin efdal olduguna delildir.
7- Müezzinin namaz kildirmak için imami mescide davet etmesi caizdir.
8- Sabah namazinin sünnetini hafif kilmak müstehabdir.

184- (...) Bana, Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Amr, Abdurabbih b. [73] Saîd'-den, o da Mahrametü'bnü Süleyman'dan, o da Ibni Abbâs'in âzâdhsi Kü-reyb'den, o da

Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, söyle demis:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Meymûne'nin yaninda geceledim. O gece Resûiüllah (Saîlallah'û Aleyhi ve Selîem) onun yaninda idi. Derken Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) abdest aldi. Sonra kalkarak namaz kildi. Ben de kalkarak sol tarafina durdum. Ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) , beni (utarak sagina durdurdu. Müteakiben o gece önüç rek'ât namaz kildi, onra Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) uyudu, hattâ harladi. Uyudugu zaman horlardi. Sonra (namaza davet etmek için) ona müezzin geldi, o da (mescide) çikarak namaz kildi. Faka tabdost almadi.»
Amr demis ki: «Ben, bu hadîsi Bükeyru'bnü'l-Esecc'e söyledim; o da: Bana, Küreyb onu rivayet etti; dedi.»

185- (...) Bize, Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Dahhâk, Mahrametü'bnü Süleyman'dan, o da Ibni Abbâs'in âzâdlisi Küreyb'den, o da Ibni Abbâs'-dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis: «Bir gece teyzem Mey-mûne binü'l-Hâris'in yaninda kaldim. Ona: Resûlüllah (SaIlallahü Aleyhi veSeîlem) kalktigi vakit beni uyandiriver; dedim. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkti. Ben de kalkarak sol tarafina durdum:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elimden tutarak beni sag tarafina durdurdu. Bundan sonra artik ben uyukladim mi kulagimin yumusagini tutardi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onbir rek'âî namaz kildi. Sonra elleriyle dizlerini dolaylayarak oturdu; hattâ oturdugu yerde uyurken ben nefesini isitiyordum. Sabah oldugunu anlayinca hafif iki rek'âî namaz kildi.»

186- (...) Bize, Ibni Ebî Ömer ile Muhammed b. Hatim, ibni Uyey-ne'den rivayet ettiler. Ibni Ebî Ömer dedi ki: Bize, Süfyân, Arar b. Dî-nâr'dan. o da Ibni Abbâs'in âzâdlisi Küreyb'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Ibni Abbâs teyzesi Meymûne'nin yaninda gecelemis.
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin kalkarak asili duran su tulumundan hafif bi rabdest almis. (Râvî demis ki. Ibni Abbâs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest alisini tavsif etti. Ve onu hafif tutuyor; (suyu az döküyordu.)
Ibni Abbâs demis ki: Bunun üzerine ben de kalkarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaptigi gibi yaptim. Sonra gelip sol tarafina durdum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Beni arkasindan geçirerek sag tarafina durdurdu. Ve namazini kildi. Sonra yana yaslandi ve uyudu. Hattâ horladi. Sonra ona Bilâl gelerek namaz vaktini haber verdi. Bunun üzerine mescide çikarak sabah namazini kildi. Fakat abdest almadi.»
Süfyân: «Bu hâl Peygamber (SaHaU.ahü Aleyhi ve Selleln)'-e mahsûsdur. Çünkü biz Peygamber (Sullallahü Akyhi ve Sellem)'\n gözleri uyur, kalbi uyumazdigim duyduk.» demis.

187- (...) Bize, Muhammed b. Bessâr rivayet, etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed (yâni tbni Ca'fer) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Seleme'den, o da Küreyb'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs söyle demis :
Teyzem Meymûne'nin evinde geceledim de Resûlüiiah (SallaUahü Aleyhi ve Sellern) 'in nasil namaz kildigini gözetledim. Derken kalkti bev! etti. Sonra yüzünü ve ellerini yikadi. Sonra uyudu. Bilâhare kalkarak su tulumuna gitti. Ve onun ipini çözdü. Sonra tasa yahut çanaga su döktü. Tulumun (agzint) da eliyle kabin üzerine egdi. Sonra israfla taktir arasi güzel bir abdest aldi. Sonra kalkarak namaz kildi. Ben de kalktim, yanina geldim. Ve soluna durdum. Resûlüiiah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) beni tutarak sag tarafina durdurdu. Böylece Resûlüiiah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazi onüç rek'âtda tamam oldu. Sonra uyudu; hattâ horla-di. Biz, onun uyudugunu horlamasindan ânlardik. Sonra namaza çikti; ve (sabah) namaz(ini) kildi Namazinda yahut sücûdunda :
«Yâ Rabbî! Benim kalbime nûr, kulagima nûr, gözüme nûr, sagima nur, soluma nûr, önüme nûr, arkama nûr, üstüme nûr, altima nûr ve bana nûr ver; yahut beni nûr eyle!» derdi.

(...) Bana, Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Nadr b. Sü-meyl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Sube haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Se-lemetü'bnü Küheyl, Bükeyr'den, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti.
Seleme demis ki: «Müteakiben Küreyb'e rastladim da, sunlari söyledi: tbni Abbâs: Ben, teyzem Meymûne'nin yanindaydim. Sonra Resûlül-lah (Saîîalîahü Aleyhi ve SeIIem) geldi... dedi. Sonra Gunderin hadîsi gibi rivâyetde bulundu. (Hadîsin sonunda, o) sekketmedi. Ve: (Benî nûr eyle) dedi.»

188- (...) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seyhe ile Hennâd b. Serîy rivayet ettiler. Dediler ki : Bize, Ebû'l - Ahvas, Saîd h. Mesrûk'dan, o da Sele-metü'bnü Küheyl'den, o da Ibni Abbâs'm âzâdlisi Ebû Risdîn'den, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. tbni Abbâs söyle demis:
«Teyzem Meymûne'nin yaninda geceledim...» Râvî hadisi anlatti yalniz yüzle ellerin yikandigini söylemedi. Ancak:
«Sonra tuluma gelerek, ipini çözdü ve israfla taktir arasinda orta bir abdest aldi. Sonra yatagina gelerek uyudu. Bilâhare bir daha kalkti ve yine tuluma gelerek ipini çözdü ve öyie bir abdest aldi ki, abdest ona derler!... dedi. Ve : «Bana pek büyük bir nûr Ihsan eyle!» ifadesini söyledi: «Beni nûr eyle!...» cümlesini söylemedi.

189- (...) Bana, Ebû't-Tâhîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Vehb, Abdurrahmân b. Selmân El - Hacri [74]'den, o da Ukayl b. Hâlid'den naklen rivayet etti. Ukayl'e de Seleme'tübnü Küheyl, Ona da Küreyb rivayet etmis ki, Ibni Abbâs bir gece ResûIüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin yaninda kalmis.
IbnI Abbâs demis ki :
«Sonra Resûlüilah (Salktîlahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak tuluma gitti. Ve ondan su döktü de abdesf aldi. Fakat abdestte suyu ne çok döktü, ne de az... Râvî hadîsi böylece rivayet etmisdir. Bu hadîsde :
«Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n), o gece ondokuz kelimelik bir duâcla bulundu.» ifâdesi de vardir.
Seleme demis ki: «Onlari, bana, Küreyb söyledi. Ben, onlarin onikisi-ni belledim; geri kalarimt.unuttum. Resûlüilah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
(Yâ Rabbî! Benim kalbime nûr, dilime nûr, kulagima nûr, gözüme nûr, üstüme nûr, altima nûr, sagima Nûr, soluma nur, önüme nûr, arkama nûr, nefsime nûr ver! Bana büyük bir nûr ihsan eyle) buyurdular.»

190- (...) Bana, Ebû Bekr b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, îbni Ebî Meryem haber verdi. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Ca'fer haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Serîkü'bnü Ebî Nemir, Küreyb'den, o da îbni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, Ibni Abbâs söyle demis:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliemj'in geceleyin nasil namaz kildigini göreyim diye nevbefînIn Meymûne'de oldugu bir gece onun evinde yattim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ailesi ile bîr müddet konus-fukdon sonra uyudu..... Ve Râvî hadîsi (bu minval üzere) hikâye etmistir. Bu hadîsde: «Sonra kalkarak abdest aldi ve misvaktandi.» ibaresi de vardir.

191- (...) Bize, Vâsil b. AbdilVlâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Muhammed b. Fudayl, Husayn b. Abdirrahmân'dan, o da Habîb b. Ebî SâbIt'-den, o da Muhammed b. Alîy b. Abdillâh [75] b. Abbâs'dan, o da babasindan, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Abdullah b. Abbâs, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) 'in yaninda uyumus. Müteakiben Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyanarak misvaklanmis ve abdest almis. (Abdest alirken) su âyetleri okuyormus :
. «Hiç süphe yok ki göklerle yerin yaradilisinda ve gece ile gündüzün biribirinI tâkîb edisinde akil sahipleri Için ibretler vardir.» [76] (Ibni Ab-bas demis ki) Iste bu âyetleri tâ sûrenin sonuna kadar okudu. Sonra kalkarak iki rek'ât namaz kildi. Ama bu ilri rek'âtda kiyami, rükû'u ve sücûdu uzatti. Sonra oradan ayrilarak uyudu. Hattâ

horladi. Bunu üç defa yapti, (yâni) alti rek'ât namaz kildi. Hepsinde misvaklamyor; abdest aliyor ve bu âyetleri okuyordu. Sonra üç rek'âtla vitr yapti. Derken müezzin ezan okudu; o da namaza çikti. Su duayi okuyordu:
«Allah'im! benim kalbime nûr, dilime nûr, kulagima nûr, gözüme nûr, arkama nûr, Önüme nûr, üstüme nûr, altima nûr kalk eyle! Yâ Rabbî! Banc nûr ver!...»

192- (...) Bana, Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Cüreyc haber verdi (Dedi ki) : Bana Atâ', Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi. Demis ki :
«Bir gece teyzem Meymûne'nîn yaninda kaldim, derken Peygambei (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin nafile namaz kilmaga kalkti. Ve si tulumuna giderek abdest aldi ve namaza durdu. Onun böyle yaptigini gö rünce, ben de kalktim ve tulumdan abdest aldim. Sonra onun sol tarafim durdum. Resûlüilah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) arkasindan, benim elimder tutarak benî öylece arkasindan sag tarafina döndürdü.»
(Râvî diyor ki) : Ben : «Bu nafile namazdami oldu?» dedim:
— Evet; cevâbini verdi.

193- (..) Bana, Hârûn b. AbdiIIâh ile Muhammed b. Bâfî' rivâye: ettiler. Dediler ki : Bize, Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, ba bani haber verdi. Dedi ki: Kays b. Sa'd'i, Atâ'dan, o da Ibni Abbâs'dai naklen rivayet ederken dinledim. îbni Abbâs söyle demis: «Abbâs, bem Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) 'e gönderdi.
«Sesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem), teyzem Meymûne'nin evirrJe Idi. O gece oranla beraber kaldim. Geceleyin Resufüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) namaza kalkti, ben de (kalkarak) sol tarafina durdum. O, beni arkasindan yakalayarak sag tarafina durdurdu.»

(...) Bize, Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, Abdülmelik, Atâ'dan, o d/. Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. îbni Abbâs, Ibni Cüreyc ve Ka',b. Sa'd rivayetlerinde oldugu gibi: «Ben, teyzem Meymûne'nin yan? da geceledim...» demis.
Görülüyor ki Ibni Abbâs (Re .yallahû anhûma) 'dan muhtelif yollarla rivayet edilen bu hadîs, Pey umber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in gece namazim ve bu namazi kaç re> it kildigini, namaz esnasinda okudugu dualari bildirmektedir.
Yalniz Müs1im'in Vâsi' b.. Abdi1'a'lâ tarîki ile rivayet ettigi (191 numarali) hadîs, d; it rivayetlere muhalif düsmüsdür. Çünkü bu rivayette hem rek'ât ad u alti olarak gösterilmis hem de Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) i ikiser rek'ât namaz kildikça uyudugu bildirilmisdir. Hâlbuki dige rivayetlerde namaz arasinda uykudan bahsedilmedigi gibi; gece nama? n rek'ât sayisi da onüç olarak tesbit edilmisdir.
Kaadi Iyâz diyor k «Husayn b. Abdirrahmân'in, Habib b. Ebî Sabit 'den rivayeti, Dârakutnî'nin Müslim'e kar. ve istidrâk yaptigi husûsâtdan biridir. Çünkü bu rivayet mrarib, râvü ;n de muhtelifdir. Dârakutnî hadîsin Habî!-den yedi seki ie rivayet edildigini, Habîb'in bu hadîsde Currnûr'a muhâlefe ettigini söylemisdir.» Fakat Nevevî bu itiraz n imam Müs1in'e karsi vârid olamayacagini çünkü Müs1im mezkûr rivâye'ti mü. :;akillen degil mutâbaat için zikrettigini, mutataatda ise asil hadîslerde c«!z görülmeyen bâzi husûsâtm kabul edildigini îöylemisdir.
Yine Kaadî Iyâz: «Ihtimâl ki Ibni Abbâs (Radiyallahâ anh) ResûlüIlaîT(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in gece namazina baslarken kildigi hafif iki rek'ât namazi saymamisdir. Onun için de uzun iki rek'ât namaz kildigindan bahsetmisdir. Bu gösteriyor ki evvelâ iki rek'ât hafif namazi kilmis, sonra iki rek'ât uzun. sonra da hadîsde zikri geçen alti rek'âti kilmis; en sonunda da üç rek'âtla vitir yapmisdir. Bu suretle kilinan namazlarin mecmû'u, sair rivayetlerde oldugu gibi yine onüç rek'ât eder.» demisdir. Aliyyi cöre Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) bilmedigi için Peygamber (o. Hallahü Aleyhi ve SelIem) 'in sol tarafina durmustur. Çünkü yasi küçüktü. Kendisi hicretten üç sene evvel dogmustu. Mâmâfîh sag tarafina darmanin hilâf-i edep oldugunu zannetmis olmasi da mümkündir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Mühim bir sey'e tenbîh veya sirf iltifat için küçüklerin kulagindan çekmek caizdir.
2- Bu rivayetler Hz. îbni Abbâs'in terbiyesine ve küçük yastan ilme ve hayirli islere karsi gösterdigi hirs ve ehemmiyete delildir ResûlüUah (Saîlaîîahü Aleyhi ve SeVem) 'in gece yansi mi yoksa az evvel veya az .vonra mi kalktiginda tereddüt eden Hz. Ibni Abbâs 'dir. Böyle tereddütler her zaman ve herkesden vâki olabilir. Bahusus Hz. Ibni Abbâs gibi o zaman henüz on yaslarinda bulunan bir çocuk için bu pek tabiîdir.
3- Namazda amel-i kalîl caizdir. (Yâni az olmak sarati ile namaza âid olmayan fiil namazi bozmaz.)
4- Bu rivayetler «imam olmaya niyet etmiyen bir kimseye uymak caizdir.» deyenlerin delilidir. Imam Mâlik ile imam Sâfiî'nin-mezhepleri budur. Imam Ahmed ile bir rivâyetde imam Safiî bunu caiz görmemislerdir. Ulemâ'dan bâzilari bunu namaza davet eden müezine caiz görmüs; cemâat hakkinda caiz olmadigini söylemislerdir.
Imam A'zam'a göre imam olmaya niyet etmeyen bir kimseye erkeklerin uymasi caiz; kadinlarin uymasi caiz degildir.
5- Gece namazindan evvel veya sonra ailesi ile konusmak, muhtaç oldugu husûsâtda baskalarina söz söylemek ilim tahsil etmek ve misafir agirlamak gibi seyler caizdir. Bu husûsda vârid olan nehy, lüzumsuz seyler hakkinda konusmaya hamle di lmisdir. Çünkü bunlarla eglenerek uyumayan kimsenin sabah namazina kalkamamasi muhtemeldir.

194- (764) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Gunder, Su'be'den rivayet etti. H.
Bize Ibni'l - Müsennâ ile Ibni Bessâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'fce, Ebû Cem-re'den rivayet etti. Demis ki: Ben, Ibni Abbâs'i:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin onüç rek'ât namaz kilardi.» ilerken isittim.

195- (765) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Abdullah b. Ebî Bekr'den, o da babasindan, o da Abdullah b. Kays b. Mahn rame'den naklen rivayet etti. Abdullah da Zeydü'bnü Hâlid-i Cühenî'den naklen haber vermis Id, Zeyd söyle demis:
«Bu gece Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazini mutlaka ta'kîp edecegim! dedim. Bunu müteakib Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) haf ifiki rek'ât namaz kildi. Sonra iki rek'ât uzun, uzun (ama çok) uzun iki rek'ât namaz kildi. Sonra iki rek'ât daha kildi. Bunlar önceki rek'âtlardan daha kisaydilar. Sonra iki rek'ât daha kildi; bunlar da öncekilerden kisaydilar. Sonra iki rek'ât daha kildi; bunlar da öncekilerden kisaydilar. Sonra iki rek'ât daha kildi; bunlar dahî kendilerinden öncekilerden kisa idiler. Sonra vitr yapti. Iste bu namazlar (in mecmuu) onüç rek'âtdir.»

196- (766) Bana, Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed fc. Ca'fer El-Medâinî Ebü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Verkaa', Mu hammed b. Münkedir'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Bir seferde Resulü Hah (SallaUahü Aleyhi veSellem) ile beraber idim, giderken bir su yoluna vardik, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayvanini sulamiyacakmisin Yâ CâbIr?» dedi. Ben: Hay hay! cevâbini verdim. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) indi. Ben de deveyi suya sürdüm. Sonra Peygamber (Sallalîahü A leyhi ve Sellem)
Kazâ-i hacete gitti. Ben, kendisine abdesf suyu koydum. Az sonra geldi ve abdest aldi. Sonra kalkti ve bir elbisenin iki tarafini omuzlarina atarak namaza durdu. Ben de arkasina durdum. Fakat o, benim kulagimdan tutarak beni sag tarafina geçirdi.

197- (767) Bize, Yahya b. Yahya ile Ebû B©kr b. Ebî Seyhe hep birden Hüseym'den rivayet ettiler. Ebû Bekr

dedi ki: Bize, Hüseym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hurre [77], Hasen'den, o da Sa'd b. Hisâm'dan, o da Âise'den naklen haber verdi ki, Âise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kilmak için kalktimi evvelâ namazina hafif iki rek'âtla baslardi.»

198- (768) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Üsânie, Hisâm'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, 6 da Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, söyle buyurmuslar :
«Biriniz geceleyin kalktigi zaman namazina hafif iki rekrâtla baslayiversin!»
Bu hadîsler dahî Resûlülah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'m gece namazlarim onüç rek'ât olarak kildigim, gece namazina hafif iki rek'âtla basladigini bildirmektedirler.
Zeydü'bnü Hâlid-I Cühenî 'nin: «Bu aksam mutlaka Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazini gözetleyip takip edecegim..» demesi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kalktigini anladiktan sonraya hamiedilmisdir. Çünkü uykudan kalkmazdan önce onun hâlini tecessüs etmesi memnudur. Fakat namaza kalkmasini beklemek ve ondan sonraki hâlini Izlemek memnu degil; makbuldür.
Mesra'a : Ve keza seriat: Suya götüren yoldur. Resûlüllah'in suâli: «Deveni sulamiyacakmism?» yahut: su içmiyecekmisin?» mânâlarina gelir. Hz. Âise'nin :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , geceleyin namaz kilmaga kalktirin, namazina hafif iki rek'âtla baslardi.» sözü ile ondan sonra gelen Ebû Hüreyre hadîsindeki hafif iki rek'ât namaz kilma emri, bu namazin müstehab olduguna delildirler. Çünkü vvelâ hafifçe kilman bu iki rek'ât, ondan sonraki uzun rek'âtlara nesât açar.

199- (769) BIze, Kutybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Ens'den, o da Ebû'z -Zühyer'den, o da Tâvûs'dan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece yarisi namaza kalktimi.
«Allah'im! Hamd sana mahsûsdur. Göklerle yerin nûr'u sensin, Hamd <ia sana mahsûsdur. Göklerle yerin ve onlardakilerin Rabbî sensin, hak sensin, senin va'din hak'dir. SÖzün hak'dir. Sana kavusmak hakdir. Cennet hakdir. Cehennem hakdir. Kiyamet hakdir. Yâ Rabbî! Ben ancak sana teslim oldum; ancak sana îmân ettim; ancak sana tevekkül eyledim ve yalniz sana rücû' ettim. Ben hasmima karsi ancak senin (burhanin) ile mu-hasama ettim ve düsmaninla aramizda ancak senin hakemligine müracaat ettim Binâenaleyh benim gerek evvelce gerekse sonradan isledigim günahianmla gizli ve asikâr yaptiklarimi hep bana bagisla! Benim ilâhim sensin, senden baska hiç bir ilâh yokdur!» diye duâ ederdi.

(...) Bize, Amru'n - Nâkid ile ihni Nümeyr ve tbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Süfyân rivayet etti. H.
Bize, Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. Dedi ki: Bize, Abdürraz-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Cüreyc haber verdi. Bunlarin ikisi de Süleymân-i Ahvel'den, o da Tâvûs'dan, o da tbni Abbâs'dan, o da Pey-gamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ettiler.
Ibni Cüreyc hadîsinin lâfzi Mâlik hadîsi ile birdir. Yalniz iki kelimede ihtilâf etmislerdir. Ifcni Cüreyc «Kayyâm» yerine «Kayyim» demis. Bir de «Esrartü» cümlesini «Mâ Esrartü» seklinde rivayet etmisdir.
Ibni Uyeyne hadîsine gelince: onda bâzi ziyâdeler vardir. Hem o bir kaç kelimede Mâlik ile Ibni Cüreyc hadîslerine muhâlifdir.

(...) Bize, Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mehdî (yâni Ibni Meymûn) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Imrânü'l-Kasîr [78], Kays b. Sa'd'dan, o da Tâvûs'dan, o da Ibni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîsi rivayet etti. Lâfzi yukarkilerin lâfizlarina yakmdir.

Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü't - Teheccüd», «Kitâbü'd-Deavât» ve «Kitâbü't-Tevhîd» de; Nesâi «Kitâbü's-Salât» ve «Kitâbü'n-Nüûd» da; Ibni Mâce dahî «Kitâbü's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Hadîsin zahirinden anlasildigina göre Fahr-i Âlem (Sal'laliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz, bu duayi namaza kalktigi vakit okurmus.

«Göklerle yerin nûr'u sensin!...» cümlesinin mânâsi: «Onlari nûrlan-diran yâni göklerle yerin nûr'unu halk eden sensin.» demekdir.

Ebû Ubeyd'e göre mânâ: Yer ve gök ehli senin nûr'unla hidâyet bulur; demekdir.

Hattâbî (319-388), Teâlâ Hazretlerinin nur ismini tefsir ederken: «Bu kelimenin mânâsi: Görmeyen, onun nûr'u ile görür; yolunu sapitan, onun hidâyeti ile yol bulur; demekdir. Allah, semâvâtm nûr'udur: Tâbiri de bundan alinmadir. Yâni göklerle yerin nûr'u da Allah'dandir; demekdir. Bu kelimenin nûr sahibi mânâsina gelmesi de muhtemeldir. Yalniz nûr Allah'in zâtina sifat olamaz. O, fiil sifatidir.» demisdir.

Bir takim ulemâya göre «Göklerle yerin nuru...» cümlesinden mu-râd: onlarin günesini, ay'mi ve yildizlarini tedbîr edendir.

Kayyim, kayyâm ve kayyûm kelimeleri, bir mânâya kullanilirlar. Bundan murâd mahlûkaatmi daimî sûretde tedbîr eyleyen, onlara kivamini bulduran sey'i veren yahut kendi kendine kaaim olup baskasini da ikaame eden, daha dogrusu varligi kendinden olup, baskasini vâr edendir.

Bâzilari: «Kayyâm, mubalegali ism-i faildir; mahlûkaatm muhtaç oldugu her sey'i hazirlayan mânâsina gelir.» demislerdir.

Bir takimlari da kayyim'in yaradan ve tutan, mânâsina geldigini söylemislerdir. Bunlara göre göklerle yerin kayyimi, onlarin yaradani demekdir.

Ulemânin beyânina göre Rabb'm lûgatda üç mânâsi vardir.

a) Itaat edilen ulu; **b)** Islah eden; **c)** Sahip ve Mâlik.

Bâzilari: «Eger Rabb kelimesi itaat edilen büyük mânâsina gelirse, merbûbun yâni o Rabb'a itaat edenin akillilardan olmasi sarttir.» derler. Hattâbî: «Seyyidü'l- Cibâl denilemez.» sözü ile buna isaret etmisdir. Fakat Kaadi Iyâz buna itiraz etmis ve: «Bu sart, fâsiddir. Bilâkis her sey Allah Teâlâ'ya mutî'dir...» demisdir.

Yine ulemânin beyânina göre Allah Teâlâ'nm isimlerinden biri olan Hakk'in mânâsi, mevcudiyeti muhakkak; demekdir. Vücûdu tehakkuk eden her sey Hak'dir.

«Hakka» kelimesi dahî Hak'dan almmisdir. Ve: hiç süphesiz olacak; mânâsina gelir. Bu fadîsdeki Hak'larin hepsi bu mânâyadir. Yâni: «Senin va'din, sözün, sana kavusmak, cennet, cehennem ve kiyamet mutlaka te-hakkuk edecekdir; bunlarin olacaginda asla süphe yokdur» demekdir.

Bâzilari bunu: «Senin haberin hak ve dogrudur.» mânâsina almis, bir takimlari: «Hak'dan murâd, hak sahibi demekdir.» mutâleasinda bulunmuslardir.

Hak'dan murâd, onu yerine getirendir.» diyenler de vardir. «Sana kavusmak hakdir.» cümlesinden murâd, öldükden sonra diril-mekdir.

«Yâ Rabb! Sana teslim oldum...» cümlesinden murâd, emir ve nehiy-Ierine râm oldum; ne buyurursan onu yapmaga hazirim; demekdir.

Yalniz sana rücû ettim» : Sana itaat ettim, senin ibâdetine yöneldim; demekdir. Bâzilari bundan murâd, Her tedbirimde sana rücû ettim yâni umurumu sana havale ettim; demekdir... derler.

«Seninle muhâsama ettim» bana verdigin kuvvet ve delillerle, sana küfür edenlere karsi muhâsama ettim ve onlari hüccetle, kilinçla maglûp ettim; demekdir.

«Düsmaninla aramizdaki muhâsamada senin hakemligine müracaat ettim» : Yâni hakki inkâr edenlere karsi yalniz senî hakem tanidim; Küf-fâr'in yaptiklari gibi putlari, kâhinleri, atesi, seytani v.s. yi degil, ben ancak senin hükmüne razi olurum; senden baska hiç bir kimsenin hükmüne i'timâd edemem; demekdir.

Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bütün mütesavver günahlari affedilmis oldugu hâlde bu hadîsin sonunda yine :

«Allah'im benim gelmis geçmis bütün günahlarimi affet...» demesi, iki vecihden dolayidir. Bunlardan biri tevazu

göstermek ve Allah Teâlâ'ya ta'zîmde bulunmak içindir. Digeri duâ hususunda kendisine tabî olmalari için ümmetine tâ'lîmdir.
Müfessirlerin beyânina göre Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda gufran, geçmis ve gelecek bütün fiillerine sâmildir.
«Gizli ve asikâr bütün yaptiklarimi affet.» cümlesinden murâd, gönülden geçen ve dilin söyledigi seyler olabilir.
Kirmani: «Bu hadîs cevâmiû'l-Kelim'dendir.» demisdir. (Cevâ-miû'l - Kelim: Az sözle çok mânâ ifâde eden hadîslerdir. Bir hadîsde beyân edildigi vecihle bu sekilde ifâde yalniz Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem} Efendimize verilen hasâistandir.)

Hadis-i Serifden Su Hükümler Çikarilmisdir:

1-Bu hadîsde Peygamberlige sevap veya azap vermek sureti ile cezâya isaret vardir,
2- îmân, islâm, tevekkül, tazarru' ve istigfar gibi seyler farzdir.
3- Allah'dan istenilen her istegin basinda evvelâ ona senada, bulunmak ve bu suretle Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin fi'line uymak müstehabdir.
4- Hadîs-i serif, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin azamet-i ilâhiyyeyi ve Allah'in kudretinin büyüklügünü herkesden ziyâde bilerek zikir ye .duaya devam ettigini ve Allah'in hukukunu îtirâf; va'di ile tehdidinin dogrulugunu ikrar ettigini bildirmektedir.

200- (770) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsenna ile Muhammed b. Hatim, Abd b. Humeyd ve Ebî Ma'ni'r-Rakaasî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ömer b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, îkrimetü'bnü Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Selemete'bnü Abrîirrahmân Ibni Avf rivayet etti. Dedi ki: Ümmü'1-Mü'minîn Âise'ye sordum:
— Nebiyyullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin kalktigi vakit namazina ne ile baslardi? dedim. Aise :
— Geceleyin kalktigi vakit namazina : «Allah'im! Ey Cebrail, Mîkâîl ve Israfil'in Rabbi! Gökler'le yerin yaradam; hâziri ve gâîbi bilen Allah'im! Kullarinin ihtilâf ettikleri seylerde, onlarin aralarinda ancak sen hükmede-r sin. Ihtilâf edilen hakka izninle beni hidâyet eyle! Çünkü diledigini dogru yola ancak sen hidâyet eylersin!» duasi ile baslardi... dedi.
Gerek Kur'ân-i Kerîm'de gerekse Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetinde tekarrur etmisdir ki, Allah Teâlâ Hazretleri mah-lûkaatmin sân ve mertebesine izafe edilerek anilir. Küçük ve hakir olanlara izafe edilmez. Meselâ göklerle yerin Rabbi, Ars-i Âlâ'nin Rabbi, Me-lâike ile rûh'un Rabbi, masrikle magrib'in Rabbi, insanlarin Rabbi, insanlarin Mâ1ik'i, insanlarin ilâhi, âlemlerin Rabbi, Peygamberlerin Rabbi, göklerle yerin hâliki, göklerle yerin fâtiri ilâh... denilir. Bütün bunlar Allah Zülcelâl'i azamet, kudret ve mülk delilleri ile tevsîf demek* dir. Onun için küçük ve hakîr olan seylerde kullanilmamisdir. Meselâ: Ha-serâtin Rabbi, maymun "ve hinzir'larin hâlik'i denilmez. Bunlar sâir mahlûkatin umûmunda dâhil olmak üzere ifâde edilirler. Meselâ bütün mah-lûkatm Rabbi, Her sey'in hâîik'i denilir.
Iste Resûlüllah (Salkûkihü Aleyhi ve Sellemj'in duasinda: (Cebrail, Mîkâîl ve Israfil'in Rabbi! Göklerle yerin yaradani olan Allah'im.) diyerek bütün mahlûkaat arasindan yalniz bunlari zikretmesinin vechi budur.

201- (771) Bize, Muhammed b. Ebî Bekr El-Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Yûsufu'l-Mâcisûn [79] rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Abdurrahmân El-A'rac'dan o da Ubeydullah b. Ebî Râfi'den, o da Alîyü'bnü Ebî Tâlib'den, o da Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, namaza kalktigi vakit:
«Yüzümü hak dîne meylederek, göklerle yeri yaradan a çevirdim. Ben müsriklerden degilim. Süphesiz ki benim

namazim, ibâdetlerim, hayâtim ve m em âti m âlemlerin rabbi olan Aflaha âiddir. Onun hiç bir seriki yoktur. Ben, bununla emrolundum; ve ben müslümanlardanim. Allah'im melik ancak sensin! senden baska hiç bir ilâh yokdur. Sen, benim Rabbimsin. Ben de senin kulun!... Nefsime zulmettim. Günâhimi da îtIrâf eyledim. Binâena-leyh bütün günahlarimi bana bagisla! Çünkü günahlari senden baska affedecek yokdur. Beni ahlâkin en güzeline hidâyet buyur! Onun en güzeline senden baska hidâyet eyleyecek yokdur. Kötü ahlâki benden def eyle! Onu senden baska benden def edecek yokdur. Senin emrine tekrar tekrar icabet eder; dînine tekrar tekrar tâbi' olurum! Bütün hayirlar senin yed-i kudretindedir. Serr sana âid degildir. Varligim senInledir; sonu da sana müntehidir. Mübareksin, yücesin senden magfiret diler; sana tevbe eylerim!» duasini okur, rüku'a vardiginda:
«Allah'im ancak sana rükû1 ettim; sana îmân eyledim; ve ancak sana teslim oldum. Kulagim, gözüm, iligim, kemigim ve sinirim hep sana itaat etmektedir.» der, basini rükû'dan kaldirdikda :
«Allahtm! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu, göklerle yer arasi dolusun, onlardan maâdâ diledigin her sey dolusu hamd ancak sana mah-sûsdur.» duasini okur. Secde ettigi zaman:
«Allahim ancak sana secde ettim ve yalniz sana îmân eyledim; sana teslim oldum. Yüzüm, kendisini yaratip sekillendiren, gözünü ve kulagini yaradan Allahina secde etti. Haliklarin en güzeli olan Allah pek yücedir.» dermis. Sonra tesehhüdle selâm arasinda en son sözü su olurmus:
«Allahim! Evvel ve âhir, gîzli ve asikâr isledigim bütün günahlari ve yaptigim bütün israflarimi ve senin benden daha iyIbildigin kusurlarimi bana bagisla! Ilerleten ancak sen! gerileten de ancak sensin! Senden baska hiç bir ilâh yokdur!»

202- (...) Bize, bu hadîsi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. H. Bize, Ishâk b. Ibrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû'n-Nadr haber verdi. Bu râvîlerin ikisi de demisler ki: Bize, Abdülâzîz b. Abdillâh b. Ebî Seleme, amcasi Mâcisûn [80] b. Ebî Seîeme'den, o da A'rac'dan bu isrâdla rivayet etti. Ve söyle dedi: Resûlüllah (SalUüîahü Aleyhi ve kellem) namaza baslarken tekbir alir; sonra:
«Yüzümü çevirdim.» ve: «Ben, müslümanlarin birincisiyim.» derdi. Basini rükû'dan kaldirdimi:
«Allah, hamd edenin hamd'ini kabûf eder. Ey RabbimIz! Hamd de sana mahsûsdur!» derdi. (Secde hâlinde) :
«Yüz'e sekil vererek onu güzel bir sûretde yaradan.» der; selâm verirken de:
«AÜahiml Dnceden yaptigim günahlari bana bagisla!...» derdi, diyerek hadisi sonuna kadar rivayet etti. Yalniz: «Tesehhüdle selâm arasinda.» tâbirini söylemedi.
«Yüzümü hak dîne meylederek göklerle yeri yaradana çevirdim...» cümlesinden murâd:
«Yaptigim ibâdet ile göklerle yeri yokdan var eden Allahi kasdettim...» demekdir.
Hanîf: Ekseri ulemâya göre hak dîne yâni islâm'a meyleden, demekdir. Zâten hanf veya hanef meyletmek, bükülmek mânâsina gelir. Ve karineye göre hayirda da, serde de kullanilir.
Bâzilari: «Buradaki hanîf den murâd, dogru; demekdir.> mutâleasin-da bulunmuslardir. Ezherî ile diger bir takim ulemânin kavilleri budur. Ebû Ubeyd'e göre ise araplarca hanîf in mânâsi, îbrâhîm (Aleyhisselâm) dîninde olan kimse; demekdir.
«Ben, müsriklerden degilim.» cümlesi, hanîfin mânâsini beyândir. Putperest, mecûsî, mürted, zindik, yahudî ve hiristiyan bütün kâfirlere müsrik denilir.
Nüsük: Ibâdet demekdir.
Mârûdî'nin rivayetine göre «Âlemlerin Rabbi.. » terkibindeki «Rabb» kelimesinin dört mânâsi vardir. Bunlarin üçünü az yukarida görmüsdük; dördüncüsü, mürebbîdir. Çünkü Teâlâ Hazretleri mahîûkatmi terbiye eder. Bu sifat Allah'in fiil sifatlarindandir. Ba§ina harf-i tarif gelir de «Er-Rabb» denilirse, kelime yalniz Allah Teâlâ hâlîfemda kullanilir. Harf-i tarif kaldirilirsa Allah'dan baskasi hakkinda da kullanilabilir. Meselâ:
»Rabbü'1-Mâl, Rabbu'd-Dâr» derler ki, mal sahibi, ev sahibi mânâlarina gelir.
Âlemin: Âlemler, demekdir. Âlemin mânâsi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Kelâm ulemâsi ile müfessirlerden bâzilarina göre âlem, bütün mahlûkaat, demekdir.

Bâzilari: «Âlem'den murâd, melekler, cinler ve insanlardir,.» demislerdir. Ebû U beyde ile Ferrâ' bunlara seytanlari da katmislardir. Hüseyin b. Fadl ile Ebû Muâz-i Nah-v î 'ye göre, âlemden murâd, yalniz insanlardir.
Bir takimlari, âlemin dünyâ ve dünyâda bulunan seyler, mânâsina geldigini ileri sürmüslerdir. Bu takdire göre «Rabbü'l-Âlemîn» terkibinin mânâsi, dünyâlarin râbbi, demek olur ki, dünyâmiz gibi canlilar besleyen daha bir çok dünyâlarin mevcudiyetine isaret sayilir.
Âlem kelimesinin istikaaki hususunda da ihtilâf vardir. Bâzilarina göre bu kelime âlâmetden almmisdir. Çünkü her mahlûk, Allah'in varligina bir alâmetdir.
Bir takimlari ilimden müstak oldugunu söylerler. Bu takdire göre âlem, yalniz akil sahiplerine mahsûs olur.
Melik: Her sey'e kaadir olan, hakîkî mâlik; demekdir. Cenâb-i Hak bütün mahlûkaatinin hakîkî mâlikidir.
«Nebime zulm ettim...» cümlesinden murâd; kusurunu îtirâfdir. Re-sûlüllah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Selle m) nezâketen evvelâ kusurunu itiraf etmis; sonra Allah'dan. magfiret dilemisdir. Netekim vaktiyle Hz. Âdem ile Havvâ (Aleyhisselâm) da böyle yapmis:
«Ey Rabbimiz! Biz, nefislerimize zulm ettik, eger bizi affetmez ve bize acimazsan biz mutlaka zIyânkârlardan oluruz!» demislerdi.
Lebbeyk: Ben tekrar tekrar senin tââtin üzreyim; «Sa'deyk» dahî senin emrine tekrar tekrar yardim eder; dînine tekrar tekrar tâbi olurum! demekdir.
«Bütün hayirlar senin yedi kudretfndedir...» cümlesi hakkinda Hattâ bî ve baskalari sunlari söylemisdir: «Burada Allah Teâîâ'yi, medh-u senada bulunurken edep ve nezâkete irsâd vardir. Allah Teâlâ'ya iyilikler izafe edilmeli, nezâketen kötülükler ona nisbet olunmamalidir.
«Serr sana âid degildir.» cümlesi te'vîli icâb eden bir sözdür. Çünkü Ehl-i Hakkin mezhebine göre, hayir olsun serr olsun bütün hâdisâti Allah Teâlâ halk etmisdir. Hâl böyle olunca «Serr sana âid degildir.» cümlesini te'vîl vacip olur.
Nevevî'nin beyânina göre, bu husûsda bes kavil vardir:
1- Bu cümlenin mânâsi: «Serr ile sana kulluk edilmez.» demekdir. Imam Halîl b. Ahmed ile Nadr b. Sümeyl, Ishâk b. Râhûye, Yahya b. Maîn, Ebû Bekr b. Huzeyme, Ezherî ve diger bir takim ulemânin kavilleri budur.
2- Bu cümlenin mânâsi: «Serr yalniz basina Allah'a izafe edilemez» demekdir; meselâ Ey maymunlarla hinzirlarin haliki! ve Ey Serrin Rabbi denilemez.
3- Ma'nâ: «Kötü seyler sana arz olunamaz; sana ancak iyi sözler ve güzel ameller arz olunur Yâ Rabbî!» demekdir.
4- Bu sözden murâd: «Yâ Rabbî! Serr sana nisbetle serr degildir. Çünkü sen, onu büyük bir hikmetle halk ettin. Serr ancak mahlûklara nisbetle kötüdür.» demekdir.
5- Hattâbî 'nin rivayetine göre bu söz «senden ma'dûd degildir.» manasinadir.
«Varligim seninledir; sonu da sana müntehî'dir.» yâni sana iltica ederim; muvaffakiyetim ancak seninledir.
«Mübareksin...» cümlesinin mânâsi, senaya lâyiksin; demekdir.
Bâzilari bunun: «Hayir, senin yaninda sabit oldu.» mânâsina geldigini söylemislerdir. Ibnü'I-Enbârî'ye göre: «Kullar seni tevKîd etmekle bereket kazandi.» demekdir.
«Göklerle yer dolusu hamd» in ne demek oldugunu evvelce görmüs-dük.
«Yüzüm kendisini yaratip sekillendiren, gözünü ve kulagini yaradan Allah'ina secde etti.» cümlesi, kulaklari yüzden sayan Zührî'nin delilidir. Ulemâdan bir cemaata göre kulaklar bas'dan sayilir. Bir takimlari kulaklarin üst kismini basdan, alt kismin yüzden saymis, bâzilari da kulaklarin ön kismini yüzden, arka kismini bas'dan addetmislerdir. Cumhûr'a göre kulaklar ne basdan ne de yüzdendir. Onlar iki müstakil uzuv olup, müstakkillen su ile temizlenirler. Kulaklari mesh etmek sünnetdir.
«Haliklarin en güzeli." terkibinden murâd; takdir edenlerin ve sekîl verenlerin en güzeli demekdir.
«Ilerleten sensin, geriletn sensin!» diledigini tâatma muvaffak kilarak ilerletir, diledigini de hikmetin iktizâsi bundan geri birakirsin. Sen diledigini aziz; diledigini de zelîl eylersin; mânâsina gelir.
Hadîs-i serif iftitah duasinin müstehab olduguna, rükû' ve sücûdde ve onlardan dogrulurken, keza selâm

vermezden önce dua okumanin müste-hak olduguna delildir.
«Ben. müslümanlarm birincisiyim.» sözünden murâd, bu ümmetin müslümanlaridir.

27- Gece Namazinda Kiraati Uzatmanin Müstehab Olusu Babi

203- (772) Bize, EbÛ Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize, Züheyr b. Harb ile Ishâk b. Ibrahim hep birden Cerîr'den ve bu râvîlerin hepsi birden A'mes'den naklen rivayet ettiler. H,
BIze, îbni Nümeyr dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes, Sa'd b. Ubeyde'den, o da Müs-tevrid b. Ahnef [81]'den, o da Saletü'bnü [82] Züfer'den, o da Huzeyfe'-den naklen rivayet etti. Huzeyfe söyle demis:
«BIr gece Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SelJem) ile bîrlikde namaz kildim. Bakara sûresine basladi, ben (içimden) yüz âyeti tamamlayinca rükû' eder; dedim. Sonra devam etti. Ben (içimden) bütün sûreyi bir rek'ât-dâ okuyacak; dedim. O yine devam etti. Ben bu sûre Ile rükû'a varir; dedim. Sonra nisa' sûresine basladi. Onu da okudu. Sonra Âl-i Imrân sûresine balsadi; onu da okudu. Agir agir okuyor, içinde tesbîh bulunan bir âyete gelince tesbîh ediyor; istek âyetine g^îince Istiyor; teavvüz âyetine gelince (Allah'a) siginiyordu. Sonra rökû'a gitti ve «Büyük Allah'imi tonztti ederim.» demeye basladi. Resûlüllah (Sallalldhü Aleyhi veSellem)'m rökû'u dahî kiyami kadardi. Sonra :
«Allah kendisine hamd edenin hamdini isidir.» dedi. Sonra rttkû'tma yakin uzun bir müddet ayakta durdu. Sonra secde etti. Ve:
«Ulu Allahimi tesbîh eylerim.» dedi. Sücûdu dahi kiyamina yakindi.
Râvî der ki: «Cerîr'in hadîsinde: (Allah kendisine hamd edenin hamdini kabul eder. Ey Rabbimiz! Hamd sana mahsûsdur.. dedi) ziyâdesi vardir.»

204- (773) Bize, Osman b. Ebî Sey be ile Ishâk b. tbrâhîm ikisi birden Cerîr'den rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize, Cerîr, A'mes'den, e da Ebû Vâil'den naklen rivayet etti. Ebû Vâil söyle demis: Abdullah dedi ki: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kildim. Ki-râati o kadar uzatti ki, ben bir edepsizlik yapmayi düsündüm.
— Ona ne yapmak istedin? dediler.
— Oturup onu (yalniz) birakmayi düsündüm, dedi.

(...) Bize, Ismaîl b. Halil [83] ile Süveyd b. Saîd, Alîyü'bnü Müshir'-den, o da A'mes'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
«Ben, içimden bütün sûreyi bir rek'âtda okuyacak dedim...» cümlesindeki rek'âtdan murâd, namazdir. Hz. Huzeyfe'nin içinden geçen de bu sûre ile iki rek'âthk bir namazi kilmasidir. Yâni o uzun sûreyi iki rek'âta bölecegini sanmisdir.
Nevevî bu te'vîli zarurî görüyor. Cümlenin bundan sonraki kisminin ancak bu suretle düzelecegini söylüyor.
«Sonra devam etti.» cümlesinden murâd sûrenin ekserisini okumasi-dir. Hattâ kendisinde Sûre-i Bakara'yi ilk rek'âtda okuyacak zanni hâsil olmusdur. Fakat Resûl-i Zîsân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Bakara sûresini bitirince rükû' etmemis; arkasindan Sûre-i Nisa 'yi, onun arkasindan sûre-i Âl-i Imrân'i oku-musdur.
Kaadi îyâz (476-544) : «Bu hadîsde (Sûrelerin tertibi, müslü-manlarin içtihadi ile olmusdur. Peygamber (SaiiaUahü Aleyhi re Seîietn} 'den degildir. O, bu isi vefatindan sonra ümmetine birakmisdir.) diyenlere delîl vardir. Imam Mâ1ik1e cumhûr-u ulemânin kavli de budur. Kaadî Ebû Bekr-i Bâkillânî dahî bu kavli ihtiyar et-misdir...» diyor.

Kaadî îyâz bu babda sözü hayli uzatmis; ve sûrelerin tertibi ümmetin içtihadi ile yapildigini fakat her sûredeki âyetlerin tertibi Allah tarafindan bu gün görüldügü sekilde tevkîfî oldugunu söylemis, bu husûs-da'ulemâ arasinda hîlâf bulunmadigini; ümmetin bu mes'eleyi Peygamberi (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'den. böylece naklettigini hildirmisdir.
Yine Kaadî 'nin beyânina göre: «sûrelerin tertibi, tevkifidir. Onlarin yerlerini Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bildirmisdir. Nete-kim Hz. Osman'in yazdirdigi mushafla^da da bu tertibe riâyet edil-misdir...» diyenler Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in buradaki namazinda evvelâ Nisa' sonra Âl-i Imrân sûresini okumasini tertip bildirilmezden önce olmusdur; diye te'vü ederler. Zâten Hz. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)iybeyy'in mushafinda bu iki sûre, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in okudugu sekilde tertîb edilmisdir.
Ebû Vâi1 hadîsini Buhârî «Kîtâbu't-Teheccüd» de; Tirmizî «Kitâbü's-Semâil» de; îbni Mâce dahî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Namazda oturarak Peygamber (SallaV.ahü Aleyhi ve Sellemj'i yalniz basina ayakta birakmak isteyen Abdullah, Hz. îbni Mes'ûd'-dur.
Nafile namazi ayakta durmaya kudreti varken oturarak kilmak caiz oldugu hâlde Hz. Abdullah b. Mes'ûd'un buna edepsizlik demesi, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) muhalefet etmis olaca-gindandir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :

1- Bâzilari Hz. Huzeyfe hadisinde liesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tesbîh âyetini okudugunda tesbih, istek âyetini okudugunda dilekde bulunmasina bakarak bu gibi seylerin gerek namazda gerekse namaz disinda herkese müstehab oldugunu söylemislerdir. Sâfiî1er'in mezhebi budur. Onlara göre tesbih-, istek ve teavvüz âyetleri okundukda imama, cemaata ve yalniz kilana tesbih ve teavvüzde bulunmak müstehabdir.
2- Huzeyfe (RadiyalIahû anh) hadîsi rükû' ve secdelerde tesbihlerin müteaddid yapilmasinin müstehad olduguna delildir: îmam A'zam ile Küfe ulemâsinin, Imam Safiî, imam Ahmed b. Hanbel ve cumhur-u. ulemân 'in mezhepleri budur. Imam Mâ1ik'e göre, müteaddid defa tesbîhde bulunmanin müstehab olusu teayyün etmis degildir.
3- Ayni hadîs, rükû'dan dogruldukda uzun zaman durmanin caiz olduguna delîl gösterilmektedir. Nevevî: «Ulemâmiz bunun caiz olmadigini, namazi bozacagini söylüyorlar.» demisdir
4- Ebû Vâil hadîsi, büyüklerin huzurunda edep ve terbiyeye riâyetin lüzumuna delildir. Büyüklerin yaptiklari veya söyledikleri haram olmamak sarti ile onlara muhalefet etmemek gerekir. Imama uyan bir kimse, bir özürden dolayi ayakta duramazsa kildigi namaz farz bile olsa onu oturarak edâ edebilir. Hz. Ibni Mes'ûd'un nafile kildigi hâlde oturmamasi, Peygamher (SaliaV.ahü Aleyhi ve Seliem)'in huzurunda edep ve terbiyeye riâyetindendir.
5- Farz olmayan namazlarda dahî imama uymak caizdir.
6- Gece namazini uzatmak müstehabdir. Fakat ulemâ bu meselede ihtilâf etmislerdir. Bâzilarina göre, rükû' ve secdelerin adedini çogaltmak, kirâeti uzun tutmakdan efdaldir. Delilleri M'üs1im'in rivayet ettigi Sevbân hadîsidir. Mezkûr hadîsde :
«Amellerin en faziletlisi çok rükû, ve secde yapmakdir.» buyurulmus-dur. Bundan mâda Ibni Mâce'nin rivayet ettigi Ubâdetü'-bnü's - Sâmit ve Kesîr b. Murra hadîsleri ve Tahâvî'nin rivayet ettigi Ebû Zerr hadîsi ile istidlal etmislerdir. Bu hadîsi Imam Ahmed ile Beyhakî dahî rivayet etmislerse de Nesâî ile Zehebî onu zayif bulmuslardir.
Yine Tahâvî 'nin rivayet ettigi bir hadîse göre Abdullah b. Ömer (RadiyalIahû. anh) namaz kilan bir genç görmüs. Genç namazi uzatmis, namazdan çiktikdan sonra Hz. Abdullah:
— Bunu kim taniyor? diye sormus, orada bulunan bir zât :
— Ben tanirim, deyince Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh)

— Bu zâti tanimis ofeam, ona rükû' ve sücûdu uzatmasini emrederdim. Çünkü Ben, Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Bir kul namaza kalkti mi, günahlari getirilerek basinin ve omuzlarinin üzerine konur da; her rükû' ve secde ettikçe üzerinden dökülürler.» buyururken isittim... demis. Bu hadîsi Beyhakî dahî tahrîc etmisdir. Evzâî, bir rivayette imam Safiî, bir rivâyetde Imam Ahmed b. Hanbel ile Hanefîler 'den imam Muhammed b. Hasen'in mezhepleri budur. Mezkûr kavil Hz. Abdullah b. Ömer'in de mezhebi oldugu rivayet edilir.
Ulemâdan bir cemaatla, Tâbiîn'in cumhuruna göre, nafile namazda kirâeti uzatmak, çok rükû' ve secde etmekden efdaldir.
Mesrûk, Ibrahim Nehaî, Hasan-i Basri, imam A'zam, imam Ebû Yûsuf, bir kavline göre imam Safiî ve bir rivâyetde imam Ahmed buna kaaildirler. Delilleri babimizin hadîsi ile Müslim'in rivayet ettigi Câbir hadîsidir. Mezkûr hadîsde: «Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem)'k hangi namazin efdal oldugu soruldukda: «Kunut'u uzun olandir.» buyurdulai ve bununla kiyamin uzunlugunu kasdettiler. denilmektedir.

28- Bütün Gece ta Sabahlayincaya Kadar Uyuyan Kimse Hakkinda Rivayet Edilen Hadisler Babi

205- (774) Bize, Osman b. Ebî Seybe ile Ishâk rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'-dan naklen rivayet etti. Abdulah söyle demis: Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem) 'in yaninda, bir gece tâ sabaha kadar uyuyan bir adamin Iâft edildi. Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Bu, öyle bir adamdir ki, seytan onun kulaklarina.» yahut: «Kulagina bevl etmistir,» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu't-Teheccüd», «Kitâbü Bed-i'1-Halk»
ve «Sifatü Iblis» de; Mesâi ile Ibni Mâce dahî «Namaz» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Buhar î'nin rivayetinde: «Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem) 'in yaninda bir adamin lâfi edildi de: O sabaha kadar uyur; namaza kalkmadan sabahlar: dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Seîlem):
(Onun kulagina seytan bevl etmis.) buyurdular.» denilmektedir.
Hadîsin zahirine bakilirsa, o kimsenin kalkmadigi namazdan murâd, farz namazdir. Babimizin rivayetinde Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'m, kulaklarina mi yoksa kulagina mi dediginde râvî sekketmisdir
Seytanin kulaga bevletmesinden ne kasdedildigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilarina göre, bu sözden hakikat mânâsi kasdedilmisdir.
Kurtubî: «Bu sözün hakîkatma bir manî' yokdur. Çünkü hakikatini kasdetmek müstahîl degildir. Seytanin yiyip içtigi ve evlendigi sabit olniusdur. Binâenaleyh bevl etmesine de bir mâni yokdur.» demisdir.
Hattâbî'ye göre, bu cümle bir temsildir. Uyuyan kimsenin agir ve derîn bir uykuya dalmasi ve namazdan gafil kalmasi, kulagina bevl edilip de isitmez olan ve hissi fesada ugrayan kimsenin hâline benzetil-misdir. Maamâfih Hattâbî bu sözün hakikat olabilecegine de ihtimâl vermis: «Eger murâd hakîkaten seytanin bevli ise bu da inkâr edilemez...» demisdir.
Tahâvî: «Bu söz seytanin o kimseye tehakkümünden ve o kimsenin seytana râm olmasindan istiaredir.» diyor.
Bâzilari: «Bu söz seytanin, o kimse ile alay ve istihza etmesinden kinayedir. Çünkü bir seyle alay eden kimsenin, o sey'in üzerine bevl etmesi âdetdir. Onu son derece hakîr gördügü için adetâ bevl yeri olan hela yerinde kullanir.» derler.
Ibni Kuteybe (213-276) ye göre bevlden murâd, ifsâd etmek-dir. Araplar bevl kelimesini ifsâd etmekden kinaye olarak kullanirlar. Ve: filân sey'i hatirdi...» mânâsina «filan sey'in üzerine bevl etti.» derler.
Imam Ahmed'in rivayet ettigi Ebû Hüreyre tarîkmda râvîlerden Hasan-i Basrî: «Vallahi seytanin bevli pek agirdir.» demisdir.
Uyku mes'elesinde gözün zikredilmesi daha münâsip oldugu hâlde, bu hadîsde kulagin zikredilmesi Tiybi 'nin beyânina göre, uykunun agirligina isaret içindir. Çünkü intibah yeri kulaklardir. Burada necasetlerden de bevlin zikredilmesi deliklere ve damarlara kolayca akip girdigi içindir. Bu suretle bütün âzâya bir tembellik verir.

— (775) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize,
Leys, Ukayl'den, o da Zührî'den, o da Alî b. Hüseyin'den, naklen rivayet etti. Ona da Alîyu'bnu Ebî TâlIb'den naklen Hüseyin b. Alîy rivayet etmis ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em) bir gece kzi Fâtime ile AH'-yî ziyarete gelmis ve :
«Siz namaz kilmiyormusunuz? diye sormus (Alî demis ki): Ben : — Yâ Resûlallah! Bizim nefislerimiz ancak Allah'in yed-i kudretin-dedir. O, bizi uyandirmak isterse uyandirir, dedim. Ben, bunu söyleyince ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) çekildi gitti. Sonra dönüp giderken onun dizlerine vurarak:
«Zâfen insan pek münâkasaci bir seydir.» buyurdugunu isittim. Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu't-Teheccüd», «Kitabü'I-t'tisâm», «Ki-tâbu't - Tevhîd» ve «Kitâfcu't-Tefsîr» de; Nesâî dahî «Kitâbu's-Salât»
da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
«Taraka» : Geceleyin geldi, demekdir. Hadîsin Buhârî'deki rivayetinde tesniye sîgasi ile «Siz ilciniz namaz kilmazmisiniz?» denilmis; buradaki rivayetinde ise cemi' sîgasi ile «Siz namaz kilmazmisiniz?» buyurul-musdur. Iki kisiye cemi' edati ile hitâb etmek caizdir. Yalniz bu itlaJun hakikat veya mecaz olusu ihtilaflidir. Ekseri ulemâya göre itlak mecazîdir. Bâzilari hakikat oldugunu iddia etmislerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'in namaza tesvikine mukabil Hz. Alî 'nin «Bizim nefislerimiz ancak Allah'in yed-i kudretindedir.»cevâbini vermesi
«Nefisler Öldügü vakit onlari Allah fufar [84] âyet-i kerimesinden iktibâsdir; diyenler olmusdur. Fakat bu iddia söz götürür. Çünkü iktibas âyeti Kelâmullah oldugunu bildirmeden, kendi sözü Imis gibi söylemek-dir. Bunda kaaide: alman âyet veya hadîsi yâ oldugu gibi yahut biraz tasarruf yaparak zikretmekdir. Hâlbuki Hz. A1î'nin cevâbinda âyet-i kerîmenin degistirilmis veya degistirilmemis sekli yokdur. Olsa olsa AIî (Radiyallahû anh) bu sözü ile mezkûr âyete isaret etmisdir; denilebilir.
Uyluklarina vurmak teessüf ve aci duyma alâmetidir. Burada Kesû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Al î'nin derhâl verdigi cevâba sastigi için böyle yapmisdir. Bâzilari ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: ^
«Zâfen insan pek münâkasaci bir seydir.» sözünü Hz. A1î'nin özürünü kabul etmedigine hamletmis uyluklarina bunun için vurdugunu söylemislerdir.
Bir takimlari : «bil'akis bu sözle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlari mâzûr görmüsdür.» demislerdir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Bazen sükût cevap sayilir.
2- Bir sey'e teessüf ederken dizlere veya uyluklara vurmak caizdir.
3- Hadîs-i serîfdeki insandan murâd yalniz kâfirler degil; bütün insanlardir.
4- Hadîs-i serîf Hz. Alî'nin menkibesine delildir. Müslümanlarin hükümdari nafile ibâdetler için onlara siddet ve baski kullanamaz.
5- Uyuyan kimsenin nefsini Allah-ü Zülcelâl yedi kudreti ile tut-musdur.
6- Hadîs-i serîf gece namazina tesvik etmektedir.'

207- (776) Bize, Amru'n-Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne, Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulastirmis olmak üzere rivayet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
«Sîzden biriniz uyudugu vakit seytan, onun ensesi köküne üç dügüm vurur. Her bir dügümle birlikde senin üzerine: Haydi gecen uzun ola!... diye vurur. O kimse uyanip de Allah'i zikrettigi vakit bir dügüm çözülür; abdest alirsa iki dügüm; namaz kilarsa bütün dügümler çözülür. Artik o kimse nesârli ve gönlü rahat olarak sabahlar. Aksi takdirde nefsi pis ve tenbel bir hâlde sabahi bulur.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tehecüd» de; Ebû Dâvûd dahi «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.

Seytan'in dügüm vurmasindan murâd ne oldugu ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Bâzilarina göre, insani büyülemek mânâsinda hakîkatdir. Sihir yapan bir kimse, sinirledigi kimseyi nasil yerinden kalkamaz bir hâle getirirse, seytan da sihirledigi insanin yerinden kalkmasina manî1 olur. Sihiri ekseriyetle kadinlar yapar. Shirbaz kadin bir iplik alarak ona dügümler vurur; üzerine bir seyler okur. Sinirlenen kimse de bundan müteessir olur. Ne-tekim Teâlâ Hazretleri Kur'ân-i Kerîm 'inde bunu haber vermis ve:
«Dügümler üzerine üfüren üfürükçü kadinlarin serrinden de Allah'a siginirim; de! [85]» buyurmusdur.
Allah'in inayetinden mahrum olan kimseye sihir te'sîr eder, Nusret ve inayetine nail olana ise hiç bir te'sîr icra edemez.
Diger bâzi Hilemâya göre seytanin dügüm vurmasi mecazdir. Bunlar seytanin uyuyan kimseye yaptigini büyücünün büyüledigi kimseye yaptigi fiîle benzetirler.
Bir takimlari: «Dügümden murâd, kalbin karar verip niyet etmesidir. Böyle olan bir kimse sanki seytan kendisine vesvese ilkaa ederek üzerinde uzun bir gece oldugunu bildirmis gibi gece namazi kilmakdan çekinir.» derler.
«En-Nihâye» sahibine göre bu cümleden murâd, seytanin insana uykuyu agir bastirmasi ve uykusunu uzatmasidir. Bu suretle, sanki önüne bir sed çekmis; üzerine dügüm vurmus gibi olur.
Ibni Battal diyor ki: «Resûlüllah (SallallabSi Aleyhi ve Setlem) dügümün mânâsini; Uzun bir geceyi iltizâm et! demekle tefsir etmisdir. Her hâlde bu sözü seytan, bir kimse uyanmak istedigi zaman söyler. Ben, bu hadîsi tefsir eden zevâtdan birinin: «Üç dügümden murâd: Yeyip içmek ve uyumakdir.) dedigini gördüm, Görülmüyormu ki çok yeyip içen çok uyur!» Bâzilari bu kavli ihtimâlden uzak görmüslerdir. Çünkü hadîs-de dügüm vurma isinin uyudukdan sonra yapildigi bildirilmektedir.
Bir takimlarina göre bu söz istiaredir. Insanlarin akitlerinden âlin-misdir. Bundan murâd akdin kendisi degildir. Ancak insanlar yaptiklari akidlerle, baskasinin tasarrufunu menettikleri gibi, seytânin misâli de böyledir. O da uyuyan kimseyi sevdigi zikrullah'dan meneder.
Seytandan murâd cins de olabilir; iblis de. Yalniz Islîsle tefsire Aynî îtirâz etmis ve ; «Geceleyin uyuyanlar çokdur. îblîs onlarin her birine yetisemez. Meger ki bendegânina emrettigi için o is ona nisbet olunsun!.. Bir de seytanlarin azginlari ramazanda bukagilanirlar. Bunlarin en büyügü îblîsdir.» demisdir.
Haydi gecen uzun ola!., diye vurur.» cümlesindeki vurusdan maksad, elle vurmakdir. Bu cümle onun yaptigi isi te'kîd için zikredilmisdir. Bâzilari : «Buradaki vurusdan murâd, uykusunu getirmekdir.» demislerdir.
cümlesi nahiv ulemâsinin istilahinca igrâdir. Bâzi nüshalarda bu cümle seklinde rivayet olunmus-
dur. Bu takdirde cümle mübtedâ ile haberden mütesekkil bir haber cümlesi olur. Ve «senin üzerindeki gece uzundur.» mânâsina gelir. Bu söz mah-zûf bir fi'ilinin faili de olabilir. Ve cümle:
«Senin üzerinde uzun bir gece kaldi.» seklinde takdir olunur. Kurtubî mânâ cihetinden cümlenin mübtedâ ve haber sayilmasini daha kuvetli bulmusdur.
Müs1im'in burada :
«Allah'i zikrederse bir dügüm çözülür; abdest alirsa Iki dügüm çözülür; namaz kilarsa bütün dügümler çözülür.» seklindeki rivayeti bu bâb-daki muhtelif rivayetlerin sahih olduguna delildir. Filhakika hadîsin bâzi rivayetlerinde :
«Namaz kilarsa bütün dügümler çözülür.» ibaresinin yerine «Namaz kilarsa bir dügüm çözülür.» denilmisdir. O rivayetlerde sâir dügümler hakkinda dahî «Bir dügüm çözülür.» tâbiri kullandimsdir.
Bunlarin hepsi sahih ise de üçüncü dügüm hakkinda cemi' sîgasi ile vârid olan «Bütün dügümler çözülür.» rivayeti digerlerinden evlâdir.
Namaz kilan kimsenin sevinerek sabahlamasi Allah Teâlâ, kendisini ibâdete muvaffak kildigindandir. Gönül rahatligi ise Allah Teâlâ, kendisine bereket ihsan eyledigi ve kendisinden seytanin dügümleri irak oldugu içindir. Namaz kilmayanin nefsi pis olarak sabahlamasi ya âdet edindigi namazi biraktigindan yahut niyet ettigi hayri yapamadigin dan-dir.

Kirmani (--786) söyle diyor: «Malûmun olsun ki hadîsin sonundaki (aksi takdirde nefsi pis ve tenbel olarak sabahlar.) cümlesinin muktezâsi: Bu üç sey'i yâni zikri, abdesti ve namazi bir araya getirmeyen kimse nefsi pis ve tenbel olarak sabahiayanlar zümresinde dâhildir, de-mekdir. Velev ki bâzisini yapmis olsun!» Bu te'vîle göre cümle söyle takdir olunur: «Eger Allah'i zikretmez; abdest almaz; namaz da kilmazsa, nefsi pis ve tenbel olarak sabahlar.»
Gerçi Ebû Bekr ile Ebû Hüreyre (Radiyallahû anhûma) 'nm vitr namazini gecenin evvelinde kilarak, bir daha namaza kalkmazdiklari rivayet olunmusdur. Fakat onlar bu hadisdeki tenbeller zümresinden sayilamazlar; zira hadisdeki tenbelden murâd, hiç gece namazi kilmadan uyuyan ve kalkmaya da niyeti olmayan kimselerdir. Gecenin evelinde vitir namazini kildikdan sonra âhirinde kalkmak niyeti ile yatanlar, bunlarda dâhil degildir. Buna delil «Et-Tevdih- sahibinin gösterdigi su hadîsdir :
«Gece namazi kilmayi âdet edinen hiç bir kimse yokdur ki, uyku galebe çalarak, o namazi kilamadigi vakit kendisine namazi kilmis gibi ecir yazilmasin. Onun uykusu da namaz sayilir.» Bu hadîsi Ibni Tin rivayet etmistir. tbni.Hîbbân'in «Sahîh» inde dahî bir benzeri vardir.
Hadîs-i serîfde, seytan dügümlerinin üç adedi ile takyîd buyurulmasi yâ te'kîd içindir; yâ&ut dügümler ancak bu üç sey'le yânî zikir abdest ve namazla çözüldügündendir.
Bu hadîs:
«Hiç biriniz benim nefsim habîsdir; demesin!» hadîsine muhalif sayilmaz. Çünkü o hadisde insanin bu sözü kendisi için söylemesi yasak edilmisdir. Bu hadîsde ise baskasinin sifati haber verilmektedir.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Bu hadîs, uykudan uyandikdan sonra Alah'i zikre tesvik etmektedir. Bu husûsda bir çok meshur zikir ve dualar vardir. Nevevî bunlari «Kitâbü'l-Ezkâr» inda toplamisdir.
Bir kimsenin fazilete nail olmak için muayyen bir zikirde bulunmasi sart degildir. Lâkin me'sûr olan dualari okumak efdaldir.
2- Yine bu hadîs geceleyin uyandikdan sonra abdest almaya ve az da olsa namaz kilmaya tesvik etmektedir. KesûlüIIah (Salîaiîahü Aleyhi ve Seliem) 'in :
«Abdest aldirimi iki dügüm çözülür» sözünün mânâsi, ikinci dügüm çözülür; demekdir.
3- Zikir, abdest ve namaz; seytâni kovan seylerdir. Kur'ân-i Kerîm .okumak, zikirde dâhildir. Fakat cünüp olan bir kimsenin abdest almasi, seytan dügümünü çözmeye kâfî degildir. Seytan'm dügümü ancak yikanmakla çözülür. Hadîsde abdestin zikredilmesi, ekseriyetle abdest lâzim geldigindendir.

29- Nafile Namazi Evde Kilmanin Müstehab Olusu, Mescidde Kilmanin Dahi Cevazi Babi

208- (777) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Yahya, Ubeydulah'dan rivayet etti. Demis ki: Bana, Nâfi', Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen haber verdi ki : «Namazlarinizin bir kismini evlerinizde kilin! Evlerinizi kabirlere çevirmeyin!» buyurmuslar.

209- (...) Bize, Ibnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ab-dülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Eyyûb, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi ki:
«Evlerinizde namaz kilin; onlari kabirlere çevirmeyin!» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhar î, Ebû Dâvûd ve Ibni Mâce dahî «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serîfde zikredilen namazdan murâd, nafilelerdir.
Bâzilari «Namazinizin bir kismini...» ifâdesini zahiri üzere birakmislardir. Ancak bundan «farz namazlarin bir kismini da evde kilin.» mânâsini çikarmamalidir.
Kaadî Iyâz: «Bu hadîs, farz namaz hakkindadir. Mânâsi: Farz namazlarin bâzisini evlerinizde kilin ki, mescide

çikamayan kadinlar, köleler, hastalar ve emsali size uysunlar demekdir.» mutealâasini ileri sürenler bulundugunu söylemis; cumhura göre ise hadîsin nafile namaz hakkinda vârid oldugunu bildirmisdir. Zira bir hadîsde :
«Farz namazlar müstesna olmak üzere kisinin en faziletli namazi, evinde kildigi namazdir.» buyurulmusdur.
Demek oluyor ki, bu hadîse iki türlü mânâ verilmisdir. Birinci takdire göre, hadîsdeki «Min» edati ziyâdedir; Mânâ: Namazinizi evde kilin! demek olur. Namazdan murâd da, nafilelerdir.
Ikinci takdire göre. hadîsdeki «min» edati mutlak sûretde teb'îz mânâsmadir. Namazdan murad da, mutlak olan namazdir; Mânâ: Namazlarinizdan bazilarini evlerinizde kilin! demek olur. Buradaki mutlak namazdan murâd, yine nafiledir. Vâkiâ namaz mutlak zikredildigi zaman hem farza hem nafileye sâmil olursa da, baska delillerden farz namazlarjn mescidde kilinacagi anlasildigindan buradaki namaz'i, nafileye hamletmek gerekir. Evde kilinmasina tesvik buyuruîan namaz, nafile namazlardir. Çünkü öyle bir namazi evde kilmak, riyadan uzak ve sevabini kayiran sebeplerden masundur. Bir de nafile namazin evde kilinmasi, o eve bereket, rahmet ve meleklerin inmesine sebep olur; seytanlar oradan kaçar. Binâenaleyh bu hadîsden murâd: Nâfüe namazlarinizdan bâzilarini evlerinizde kilin! evlerinizi, kabirler gibi namazdan hâli ve mehcûr birakmayin! demek olur.
Ha tt âbî, hadîsin zahirî mânâsini tercih ederek: «Ihtimâl bu hadîsin mânâsi: Evlerinizi uyku yeri yapmayin; demekdir. Zîrâ uyku, ölümün kardesidir. Ilâh...» seklinde mutâleada bulunmusdur. Hâlbuki bu tevcihe lüzum yokdur. Çünkü hadîsde «Tesbîh-i helîg» vardir Yâni içinde namaz kilinmayan ev, kabire benzetilmis ve mubâlega için tesbih edati atilmisdir.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Hattâbî, bu hadîsle istidlal ederek: «Kabristanda namaz kilmak caiz degildir.» demisdir. Bu bâbda baska hadîsler de vardir,
2- Babimiz hadîsi hakkinda ulemâ i!d kism,:- ayrilmislardir. Birincilere göre, bu hadîs nâifle namazlar hakkina-, ârld olmusdur. Çünkü Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seüemj farz namazlari cemaatla kilmis; seriatta bu mes'ele böylece tekarrur etmisdir.
Ikincilere göre hadîs, farz namaz hakkinda vârid olmusdur. Onu evde kümakdan murâd, câmi'e gidemiyenlerin cemâat sevabina ermesidir. Bu ciheti az yukarida gördük.
Namazi evinde cemaatla kilan kimse de, cemâat faziletine nail olur.
Ibrahim Nehaî: «Bir adam birine uyarak namaz kilsa, ikisi' cemâat teskil etmis olurlar. Onlara da yirmibes derece sevap vardir.» demisdir. Rivayete nazaran ulemâdan Ishâk, Ahrned b. Han-bel ve Alîyü'bn ü-'l-Medîn î, imam Ahmed'in evinde toplanmislar, o sirada ezan okunmus; içlerinden biri: «Mescide gidelim.» demis. Imam Ahmed. ona :
«Mescide gitmemiz, cemâat teskil etmek içindir. Biz burada da cemâatiz!» cevâbini vermis; bunun üzerine ikaamet getirerek namazi evde kilmislar.
Ashâb-Kirâm 'dan bir cemâat, mescidde nafile namaz kilmaz-larmis. Huzey f etü'bnü Yemân, Sâib b. Yezîd, Rabî'b. Hasyem ve Süveyd b. Gafe1e (RadIyallahû anhûm) bunlardandir. Ulamamiz mezkûr zevatin yaptiklarina bakarak, farzlardan gayri namazlarin evde kilinmasi efdal oldugunu söylemislerdir. Nafilelerin evde kilinmasinin efdal olduguna delâlet eden bir çok hadîsler vardir. Bunlari Ebû Dâvûd, Ibni Mâce, Tahâvî ve Taberânî gibi hadîs imamlari tahrîc etmislerdir. Yalniz ramazanda terâvîh'in cemaatla mi yoksa yalniz mi kilinacagi mes'elesi ihtilaflidir. Bâzilarina göre terâvîh'i mescidde imamla kilmak, evde yalniz kilmak-dan evlâdir.
Hanefîler 'den bir cemaatla Safiî 'lerden bir çoklarinin mezhebi budur. Mezkûr kavil Hz. Ömer (RadIyallahû anh) ile Tabiî n'-den Muhammed b. Sîrîn'in ve Tâvûs'un mezhepleridir.
Tahâvî 'nin beyânina göre, baskalari bu husûsda muhalefet ederek nafile namazlari ve bu meyânda terâvîh'i evde kilmanin efdal oldugunu söylemis ve: «Kisinin evinde kildigi nafile namaz, imamla beraber kildigi nafileden daha faziletlidir.» demislerdir. Bu kavil imam Mâ1ik'le Safiî 'den, Rabîa, Ibrâhîm, Hasan-i Basrî, Esved ve

Alkame 'den rivayet olunur.

210- (778) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet etti-ler. Dediler ki: Bize, Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) :
«Biriniz mescidinde namazini bitirdimi, namazindan evine de bir na-sîp biraksin! Çünkü Allah, onun namazindan evinde bir hayir halk eder.» buyurdular.
«Çünkü Allah, onun namazindan evinde bir hayir halk eder.» cümlesinin mânâsi: o namaz sebebi ile evine melekler gelir; seytan oradan kaçar, evdekiler rahat ederler; demekdir. Zîrâ babimiz hadîsi ile emsali hadislerdeki hayir kelimesi hep bu mânâya tefsir edilmisdir. Bittabi evde kilinacak namazdan murâd, nafilelerdir. Hattâ bu hadis, bu husûs-da nassdir.

211- (779) Bize, Abdullah b. Berrâd EI-Es'arî ile Muhammedü'bnü'l-Alâ' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Scllallahü A leyhi ve Seüem)J den naklen rivayet etti. Efendimiz :
«içersinde Allah zikir edilen ev ile içinde Allah' zikredilmeyen evin misâli ölü ile diri gibidir, buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhârj «Kitâbu'd-Deavât» da ayni râvîlerden tahrîc etmisdir.
Yalniz onun rivayetinde Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeîIem) 'in :
«Rabbini zikredenle etmeyenin misâli, ölü ile diri gibidir.» buyurdugu bildirilmisdir.
Ayni hadîsi Ismâî1î (277-371); Ibni Hibbân (-354) ve Ebû Avâne (-316) dahî Müslim 'deki gibi rivayet et-mislerdir.
Ev ; hayât ve ölümle vasf edilemez. Bu vasif onun sakinlerine âid-dir. Binâenaleyh ifâdede mahalli zikir ile hâili irâde kabilinden «mecâz-i mürsel» vardir.
Allah'i zikreden kimse ile ölü arasindaki benzerlik münâsebeti, insan sayilmasi ,fayda vermesi, yardim etmesi v.s. gibi seylerdir. Zikri terk edenle, ölü arasindaki benzerlik ise zahirde her ikisinin de hareketderi muattal kalmasi bâtin en dahî butlaan üzere bulunanlaridir.

Bu Hadisden, Su Hükümler Çikarilmisdir:

1- Hadîs-i serîf evde Allah Teâiâ'yi zikre tesvik ve evi hiç bir zaman zikirden 'hâlî bulundurmamaya tenbîh etmektedir.
2- Bir sey'i temsil suretiyle anlatmak caizdir.
3- Allah'a ibâdet ve tâatda bulunarak, uzun zaman yasamak fazîletdir. Gerçi ölen bir mü'min de hayira intikaal etmis sayilirsa da, yasayan mü'min dahî günün birinde ona iltihâk edecegi cihetle dünyâda fazla yasayarak kazandigi fazla sevaplarla onu geçer.

212- (780) Bize, Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ya'kûb (yâni Ibni Abdirrahmân El - Kaarî) Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Selîem):
«Evlerinizi, kabirlere çevirmeyin! Süphesiz ki seytan içinde Bakara sûresi okunan evden kaçar.» buyurmuslar.
kelimesini Müs1im'in bâzi râvîleri seklinde zaptetmislerdir. Mânâca bunlarin ikisi de bir ve sahîhdir.
Bu hadîs sûre-i Bakara demekde bir kerahet bulunmadigina delildir. Evvelce de beyân ettigimiz vecihle Selef 'den bâzilari «Sûre-i Bakara, sûre-i Nisâ gibi sûre isimlerini kerîh görmüs; bunlarin yerine «Içinde Bakara zikredilen sûre, içinde Nisa zikredilen sûre ilâh...» denilmesi gerektigini söylemislerdir. Ancak bu zevatin begenmedikleri isimleri bizzat Resûlüllah (SallaHa.hu Aleyhi ve Sellem) Hazretleri söylemis bulundugu için

kavillerine itibar eden olmamisdir.

213- (781) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ömer b. Ubeydillâh'in âzâdlisi Salim Ebû'n-Nadr, Büsr b. Saîd'den, o da Zeydü'bnü Sâbit'den naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUeni) kendisine hurma yapragindan yahut hasirdan bir hücrecik yapti da çikip orada namaz kildi. Derken bir takim adamlar kendisini ta'kîp ettiler ve (oraya) gelerek onun namazina uydular. Sonra bir gece gelip orada hazir oldular. Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) agir davranarak yanlarina çikmadi. Bunun üzerine onlar seslerini yükselttiler; ve kapiyi tasladilar. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öfkeli bir hâlde onlarin yanma çikti ve kendilerine sunu söyledi:
«Yaptiginiz sey'e o kadar devam ettiniz ki, bunun size farz olacagindan korktum. Binâenaleyh siz, bu namazi evlerinizde kilmalisiniz. Çünkü yalniz farz namaz müstesna; kisinin en hayirli namazi evinde kildigi namazdir.»

214- (...) Bana, Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Mûsâ b. Ukbe rivayet etti. Dedi ki: Ebû'n-Nadr'i, Büsr b. Saîd'den, o da Zeydü'bnü Sâbit'den naklen rivayet ederken dinledim ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde hasirdan bir odacik yapmsi da, orada birkaç gece namaz kilmis. Nihayet halk basina toplanmis...
Râvî yukarki hadîsin benzeri sekilde rivayet etmis. Yalniz burada :
«Size farz kilinmis olsa, onu yapamazdiniz.» demistir.
Bu hadîsi Buhari «Kitâbü'I-Ezân» ile «Kitâbü'l I'tisâm» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Kitâbu's-Selât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Tirmizî son kismini rivayet ettikden sonra: «Bu bâbda Ömeru'bnü'l-HatUb ile Câbir, Ebû Saîd, Ebû Hüreyre, Ibni Ömer. Âise, Abdullah b. Sa'd ve Zeydü'bnü Hâlid'-den dahî rivayetler vardir.» demisdir.

Ayni, Bu Rivayetleri Söyle Siralamisdir:

1-Ömeru'bnü'l-Hattâb hadîsini Ibni Mâce su lâfizlarla rivayet etmisidr : «Ömer dedi ki: Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem)'e (namaz) sordum; Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seiiem) : «Kisinin evindeki namazi bir nurdur. Öyle ise siz evlerinizi nûrlandi-nnl buyurdular.» Yalniz bu hadîsde inkita' vardir.
2- Câbir hadîsini Müslim rivayet etmisdir. Mezkûr hadîs babimizda (210) numara ile rivayet edihnisdir.
3- Ebû Saîd hadîsini Ibni Mâce rivayet etmisdir. Bu hadîsin lâfzi hemen hemen Câbir hadîsi gibidir.
4- Ebû Hüreyre hadîsini Müslim ile Nesâî tahrîc etmislerdir. Müslim; bu hadîsi babimizda (212) sira numarasi ile rivayet etmisdir.
5- Ibni Ömer hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ibni Mâce rivayet etmislerdir.
6- Âise hadîsini Imam Ahmed b. Hanbel tahrîc etmisdir. Bu hadîsde: «Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem): Evlerinizde namaz kilin, onlari üzerlerinize kabir yapmayin!buyururdu.» denilmektedir..
7- Abdullah b. Sa'd hadîsini Tirmizî ile Ibni Mâce tahrîc etmislerdir. Mezkûr hadîsde Hz. Abdullah söyle demisdir: «Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'e : Namazi evimde kilmak mi yoksa mescidde kilmak mi daha faziletlidir? diye sordum; su cevâbi verdiler:
«Benim evimi görmüyormusun? mescide ne kadar yakindir, öyle iken evimde kilmam, mescidde kilmakdan benim için daha iyidir. Yalniz farz namaz olursa, o baska!»
8- Zeydü'bnü Hâlid hadîsini imam Ahmed, Bezzâr ve Taberânî rivayet etmislerdir. Bu hadîsde dahî:
«Evlerinizde namaz kilin! Onlari kabir'e çevirmeyin!»buyurulmusdur.
Tirmizî'nin söylediklerinden maada bu bâbda Hasanü'bnü Alîy ile Suheyb b. Nu'mân hazerâtmdan dahî hadîsler rivayet edilmisdir.

9- Hasan hadîsini Ebû Yala tahrîc etmisdir. Bu hadîs aynen Zeydü'bnü Hâlid rivayeti gibidir.
10- Suhayb b. Nu'mân hadîsini Taberânî «Mu'cem-i Kebîr» inde tahrîc etmisdir. Bu hadîsde :
«Kisinin evinde kildigi namazinin, âlemin gördügü yerde kildigi namaz üzerine fazileti, farz namazin nafile üzerine olan fazileti gibidir.» buyurulmaktadir.
Zeydü'bnü Sabit hadîsinin Buhârî 'deki rivayetinde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine hasirdan hücre yaparak kildigi, namazin ramazan gecelerinde kilindigi kaydedilmektedir.
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) ashabina buradaki TIvâyetde : «Yaptiginiz sey'e o kadar devam ettiniz ki, bunun size farz olacagindan korktum.», Buhar î'nin rivayetinde: «Yaptiklarinizi gördüm;
biliyorum.» buyurmusdur. Bu söz yalniz ashabin namaz için toplanmalarina degil; fazla gürültü kaldirmalarina, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seliem) uyumusdur zanni ile tesbîh etmelerine hattâ bâzilarinin onu uyandirmak maksadi ile kapisini taslamalarina karsi söylenmisdir.
«Zîra kisinin en hayirli namazi, evinde kildigidir...» ifâdesi zahiri î-tibâri ile bütün nafilelere sâmildir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Nafile namazi, evde kilmak, mescidde kilmakdan efdaldir. Isterse mescid baskalarina nisbetle sevabi kat kat fazla olan mescidlerden olsun. Ebû Dâvûd 'un bir rivayetinde bu cihet tasrîh edilmisdir. Su hâlde bir kimse Mesci i-i Nebevi'de kildigi bir nafile namaz mukaabilinde bin sevap kazanacaksa, ayni namazi evinde kildigi takdirde binden daha fazla sevap kazanacakdir. Kabe ile Kudüs 'deki Beyt-i Makdis'in hükümleri dahî budur. Yalniz Mekke 'nin her yeri bu katlama hükmünde müsavidir. Nevevî'nin sahih olarak kabul ettigi kavle göre sevabin katlanmasi, haremin her yerinde birdir. Yalniz Nevevî babimiz hadîsinin umûmundan bir takim nafile namazlari istisna etmisdir ki, bunlari evde kilmamak daha faziletlidir. Bayram namazlari ile istiskaa ve küsûf namazlari bu cümledendir. Sâfiîler mezkûr namazlara:Tahiyyetü'l -Mescid ile iki rek'ât tavaf namazini, iki rek'ât ihram namazini, cum'a gününde zevalden önce ve sonra kilman nafile namazlari ilâve etmislerdir.
2- Hadîs-i serîf, gece olsun gündüz olsun bütün nafile namazlarin mescidde kilinmasini müstahab sayanlar aleyhine delîl oldugu gibi yalniz gündüz namazlarini mescidde müstahab görenler aleyhine 'ie delildir.
Kaadî Iyâz, Selefden bir cemâatin bütün nafile namazlarin mescidde kilinmasi efdal oldugunu söylediklerini, Süfyân-i Sevri ile Imam ve Mâ1ik'in de gündüz nafilelerinin mescidde kilinmasina ta-rafdâr olduklarini rivayet etmisdir.
Hadîs~i serîf, Buhârî 'nin rivâyetindeki ramazan kaydi ile terâ-vîh'in esâs itibâri ile sübûtuna delildir. Zîra bir kaç geckildikdan sonra farz olur endîsesi ile terk ettigi namaz lamaazn gecelerindeki terâvîh'dir.
Ulemâ terâvih'in sünnet olup olmadiginda ihtilâf etmislerdir. Bâzilari: «Teravih sünnet, fakat onu cemaatla edâ etmek müstehabdir.» demislerdir. Imam Hasen b. Ziyâd 'in, Ebû Hanîfe 'den rivayetine göre, terâvîh sünnetdir; terki caiz degildir. «Cevâmiu'l-Fikih» nâm eserde: «Terâvîh sünnet-i müekkededir; onu cemaatla kilmak vâcip-dir.» denilmektedir.
Bâzi rivayetlerde, terâvîh'i cemaatla kilmanin fazilet; diger bir takim rivayetlerde de cemâatin sünnet-i kifâye oldugu bildirilmisdir.
Rek'ât sayisina gelince: Hanef îler'le Sâfiîler'e ve Hanbelîler'e göre terâvîh yirmi rek'âtdir. Kaadî Iyâz, bunu cumhurun kavli olmak üzere nakletmisdir.
Ulemâdan Esved b. Yezîd terâvîh'i kirk rek'ât olarak kilar; yedi rek'âtla da vitir yaparmis.
Imam Mâlik'e göre terâvîh dörder rek'âtda bir selâm vermek üzere otuzalti rek'ât olarak kilinir. Vitr namazi bunda dâhil degildir. De-lîli Medine 'Hlerin amelidir.
«Terâvîh yirmi rek'âtdir» diyenlerin delili Beyhakî'nin sahîh bir is-nâdla Sâib b. Yezîd (Radiyalîahû anh) 'dan rivayet ettigi hadîs-dir. Mezkûr hadîsde ashâb-i kiramin, Ömer, Osman ve Aliy (Radiyalîahû anhûm) hazerâti zamaninda terâvîh'i hep yirmiser rek'ât üzerinden kildiklari bildiriliyor. Gerçi Imam Mâ1ik'in «El-Muvatta» nâm eserinde Yezîdü'bnü Rûmân 'dan rivayet ettigi bir hadîsde, Hz. Ömer devrinde ramazanda terâvîh'in yirmiüç

rek'ât olarak kilmirdigi rivayet olunmussa da Beyhakî bunun üç rek'âtmin vitir namazi oldugunu söylemisdir. Bir de râvî Yezîd, Hz. Ömer'e yetismemisdir. Binâenaleyh hadîs munkati'dir.
3- Cemaata manî olmamak sarti ile mescidde hasirdan hücre yapmak caizdir. Çünkü bu sekil hareket, önünden geçilmesini ve baskalari tarafindan namazin husû'una manî olunmasini önler. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu isi daimî sûretde yapmamisdir. Bundan sonraki rivayette görülecegi vecihle, geceleyin hasirdan kendisine hücre yapar, gündüzün hasiri mescide yayarmis. Bir zaman sonra bu isden ta-mâmiyle vazgeçmis. Ve nafileleri evinde kilmaga baslamistir.
4- Hadîs-i serîf nafile namazin mescidde kilinabliecegine delildir.
5- Nafile namazlarda cemâat olmak ve Imam olmaga niyet etmeyen kimseye uymak caizdir.

30- Gece Namazi Olsun, Baskasi Olsun Devamli Amelin Fazileti Babi

215- (782) Bize, Muhammedü'bnü'i-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ahdülvehhâb (yâni Sekafî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ubey-dullah, Saîd b. Ebî Saîd'den, o da Ebû Seleme'den, o da Âise'den naklen rivayet etti ki, Âise söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir hasiri vardi. Onu geceleyin kendine hücre yapar da, içinde namaz kilardi. Gündüzün ise (yere) yayardi. Derken cemâatda onun namazina uymaya basladilar. Ve bir gece toplandilar. Bunun üzerine Kesûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey cemâat! Siz gücünüzün yetecegi Islere bakin! Çünkü siz usanma-dikça Allah usan (mi muamelesi yap) maz. Allah' indinde amellerin en makbulü az da olsa devam üzre yapilanidir.» buyurdular.
Râvî diyor ki: «Âl-i Muhammed (SallaUahü Aleyhi ve Sel'eni) bir sey yaptilarmi, artik ona devam ederlerdi.»

216- (...) Bize» Muhammedü'bnü'î-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be, Sa'd b. îbrâhîm'den rivayet etti. O da batasi Ebû Seleme'yi Âise'den naklen rivayet ederken dinlemis ki, Resûlüllah (SallaVahii Aleyhi ve Sellem)'e :
«Allah indinde amellerin en makbul olani hangisidir?» diye soruS-
«Az bile olsa devamli olanidir.» buyurmuslar.

217- (783) Bize, Züheyr b. Harb ile Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. ler. Züheyr dedi ki: Bize, Cerîr, Mansûr'dan, o da Ibrahim'den, o da Âlka-me'den naklen rivayet etti. Âlkanie söyle demis: «Ümmü'l-Mü'minîn Âise'-ye sordum; dedim ki: Yâ tImme'l-Mü'niinin Resûlüllah (SaltaUahü Alevli! ve Sellem) 'In ibâdet isi nasildi? Günlerden birine tahsis ettigi bir sey olur-muydu?» Âise, su cevâbi verdi:
«Hayir! Onun ameli devamliydi. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in kaadir oldugu sey'e sizin hanginiz taakat getirebilir ki!»

218- (...) Bize, Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki).: Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Sa'd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, Kaa-sim b. Muhammed, Âise'de naklen haber verdi. Âise söyle demis: Resûlülla (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah Teâlâ'ya amellerin en makbulü, az da olsa en devâmlisidir.» buyurdular.
Râvî: «Âise bir ameli isledigi vakit ona devam ederdi.» demisdir.
Bu babin rivayetleri hep Âise (RadiyallahO anha) daridir. Birinci rivâ-yetde, Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem') 'in :
«Siz usanmadikça Allah da usanmaz.» buyurdugu göze çarpmaktadir.
Usanmak : Bikmak, manasinadir. Bu mânâ Allah Teâlâ hakkinda muhaldir. Su halde hadîsi te'vîl icâb eder. Filhakika ulemânin muhakkiklan bu cümleyi te'vîl etmis ve: «Allah size usanip bikan kimse muamelesi yapmaz. Binâenaleyh sizden sevap ve mükâfatini kesmez. Meger ki siz yapmakda oldugunuz hayirli amellerden vazgeçmis olasiniz!» demislerdir.

Bâzilarina göre bu cümlenin mânâsi; «Siz bikarsaniz Allah bikmaz.» demekdir. Ibni Kuteybe ile diger bir takim ulemâ bu mânâya kaail olmuslardir.
Al-i Muhammed'den murâd : Ehl-i Beyt'i, zevceleri, yakinlari ve onunla hususiyeti olan zevâtdir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif, muhtelif rivayetleri ile ibâdetde iktisâd gerektigine delildir. Ve yalniz namaz mahsûs degil, bütün hayirli amellere sâmildir. Ibâdetde iktisâd, devam edebilecegini yapmakdir. Netekim Resûlüllah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ey cemâat! Siz taakat getirebileceginiz islere balcin!» buyurmasi da bunu gösterir. Taakatdan murâd, zarar gelmemek sartiyla devamdir.
2- Hadîs-i serif, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine karsi besledigi kemâl-i sefkat ve merhamete delildir. Çünkü ümmetini onlarin en ziyâde isine yarayan amellere yâni elemsiz kedersiz devam edebilecekleri ibâdetlere irsâd buyurmusdur. Böyle ibâdetleri ise kalp daha büyük bir nesât ve insirahla yapar, ibâdet de tam olur. Mesakkatli ibâdetleri yapmak böyle degildir. Onlar dâima birakilmaga yahut güç hâlle; isteksiz yapilmaga mâruzdurlar. Bu sekilde yapilan ibâdetin ise bir çok hayir ve sevabi zayi' olur. Bundan dolayidir ki Hz. Abdullah b. Amr (Radiyallahû anh) vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine ibâdeti hafif tutmasi hususunda vermis oldugu ruhsati kullanmadigi için âhir ömründe pismanlik duymusdur.
3- Hadîs-i serîf ibâdete devami tesvik etmektedir. Ve anlasiliyor ki dâimi sûretde yapilan az ibâdet, bir müddet sonra kesilen çok ibâdetden daha hayirlidir. Çünkü daimî sûretde yapilan ibâdet, az bile olsa Allah'a tâat, zikir, murakabe, niyet ve ihlâsi devam ettiriyor demekdir. Bu devam sayesinde az amel devam etmeyen çok ameli kat kat geçer.

31- Namazinda Uyuklayana Yahut Kur'an Okumakdan veya Dua Etmekden Âciz Kalana, Bu Hal Kendisinden Gidinceye Kadar Uyumasini Yahut Oturmasini Emir Babi

219- (784) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Uleyye rivayet etti. H.
Bana, Züheyr b. Harb dahî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, Ismail, Abdü-lazîz b. Suhayb'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) mescide girdi, (mescidde) iki direk arasina bir ip gerilmisdi.
«Bu ne?» diye sordu; Ashâb :
— Zeyneb'indir! (burada) namaz kilar; yoruldugu yahut gevseklik hissettigi zaman buna tutunur., dediler. Resûlüllah (Sallallahü A \eyhi ve Seiîemj:
«Çözün onu!. Sizden biriniz zinde oldugu müddetçe namazini kilsin! Yoruldugu veya gevsedigi zaman oturur...» buyurdu. Züheyr'iii rivayetinde «Otursun!» kaydi vardir.

(...) Bize, bu hadîsi Seytân b. Ferrûh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdülvâris, Abdülâziz'den, o da Enes'den, o da Peygamber (SallaVahü Aleyhi ve Selle m) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Teheccûd» de; Nesâî ile Ibni Mâce dahî «KitâWs-SaIât» da tahrîc etmislerdir.
Buhârîdeki rivayetinde: «Peygamber (SalloVahü Aleyhi ve Sellem) mescide girdi. Bir de bakti ki, iki diregin arasina bir ip gerilmis: Bu ip ne oluyor? dedi; Ashâb: Zeyneb'in ip'idir. Gevseklik geldigi zaman buna tutunur dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Hayir! Siz onu çözün! Biriniz nesâtli oldugu müddetçe namaz kilsin! gevsedi mi otursun! Buyurdu.» denilmektedir.
Iki direk arasina ip geierek, namazda yoruldugu zaman ondan tutunarak kalkan kadin Ümmü'l-Mü'minîn Zeyneb

bin ti Cahs (Radiyallahû anh) dir. Hatîb «Mübhemât» inda onu böyle tefsir etmis; Kirmânî (-786) dahî bu husûsda ona tabî olmusdur.
Ibni Ebî Seybe gerek «Müsned» inde gerekse «Kusanne» inde Zeyneb'i mücered olarak rivayet etmis; kim oldugunu bildirmemisdir.
Ebû Dâvûd, bu hadîsi iki tarîkden rivayet etmisdir. Bunlarin birinde yalniz Zeyneb ismi geçmis; digerinde «Zey neb yerine Hamne binti Cans » denilmisdir. Hamne binti Cahs, Ümmü'l-Mü'minîn Zeyneb binti Cahs'in kiz kardesidir. Imam Ahmed b. Hanbel'in, Hammâd tarîki ile Hz. Enes'den tahrîc ettigi rivâyetde dahî Zeyneb yerine Hamnebinti Cahs zikredilmisdir, Ayni hadîsin sâzz bir rivayetinde Zeyneb yerine Meymûne binti Haris; denildigi görülmektedir. Bu ihtilâflara bakarak Hz. Imam vak'anin müteaddid defalar cereyan etmis olabilecegine isaretle: «Hâdisenin müteaddid defalar vuku bulmus olmasina bir mâni yokdur.» demisdir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serîf ibâdette iktisâda yâni orta hâlde bulunmaya tesvîk etmekdedir.
2- Namaz kilarken yorulan bir kimse yorgunlugu gidinceye kadar dinlenmelidir.
3- Imkân bulundugu takdirde bir kötülügü elle defetmek gerekir.
4- Kadinlar mescidde nafile kilabilirler. Çünkü Hz. Zeyneb mescidde nâfiîe kiliyordu. Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bu bâbda bir sey dememistir.
5- Namaz kilarken ipe tutunmak mekrûhdur.
6- Bütün gece namaz kilmak cumhûr-ü ulemâya göre mekrûhdur. Selef 'den bir cemaata göre ise bunda beis yokdur. Sabah namazina kalkabilmek sarti ile bütün gece nafile namaz kilmayi imam Mâ1ik'in dahî tecviz ettigi rivayet olunur.

230- (785) Bana, Harmeletü'bnü Yahya ile Muhammedü'bnü Sele-mete'I - Muradi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ibni Vehb, Yûnus'dan, «da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet etti. Ibni Sihâb: Bana, Urvetü'bnü'z -Zübeyr haber verdi, ona da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in zevcesi Âise haber vermis ki, Havla' bintü Tüveyt b. Habîb b. Esed b. Ab-di'1-Uzzâ', Âise'ye ugramis. Âise'nhi yaninda Resûlüllah (Sallallahü Alevhi ve Sellem) bulunuyormus. Âise demis ki: «Ben: Bu kadin Havla' binti Tûveyt'dir. Geceleyin uyumadigini söylerler; dedim.» Bunun üzerine Resûlüîlah
«Geceleyin uyumuyor ha! Siz taakat getirebileceginiz isleri yapin! Val-iahi siz bikmadikça Allah da bikma (muamelesi yapmaz)» buyurdular.

221- (...) Bize, EbÛ Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsânie, Hisâni b. TJrve'den rivayet etti. H.
Bana, Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. {Dedi ki) : Bize, Yahya b. Saîd, Hisâm'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Bana, babam, Âise'den naklen haber verdi. Âise söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyh' ve Sellem} yanima girdi. Benim yanimda bir kadin vardi. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Bu kadin kimdir?» diye sordu, Ben:
— Uyumayan (daimî sûretde) namaz kilan bir kadin! dedim.
«SIz îaakaî getirebileceginiz isleri yapin! Vallahi siz usanmadikça Aî-lah usanma (muamelesi yapmaz}.» buyurdular.
Âise demis ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in en sevdigi ibâdet sahibinin devam üzere yaptigi ibâdet idi.»
Ebû Üsâme hadîsinde, o kadinin Benî Esed kabilesinden oldugu zik-redilmisdIr.
Bu hadîsi Buhari «Kitabü'1-Iman» ile «Kitabü's-Salât» da; Imam Mâlik «El-Muvatta» da; Nesâî dahi «Kitâbü'1-Iman» ile «Kitabü's-Salât» da tahrîc etmislerdir.

Rivayetlerin bâzisinda Hz. Âise 'nin yaninda bir kadin bulundugu. digerlerinde ise Havla1 isminde bir kadin oldugu zikredilmisdir. Binâenaleyh vak'anm br olmasi da, müteaddid olmasi da ihtimâl dâhilIndedir. Zahire bakilirsa kissa yalniz Havla' vak'asindan ibâretdir. Rivayete nazaran Hz. Havla1 muhacirlerden olup pek dindar ve sâ-liha bir kadinmis.
Hadîsdeki dîn'den murâd: tâatdir.
Bu hadîsde muhâtab kadinlar oldugu hâlde, kendilerine erkeklere mahsûs olan cemi' sigasi ile :
«Siz tâakat getirebileceginiz islere bakin!» buyurulmusdur. Bunun sebebi hükmün bütün ümmete tesmil edilmesi istenmesidir. Onu/, için de taglîb tarîki ile müzekker sîgasi kullanümisdir.
Usanmak ve bikmak gibi kelimelerin hakîkatlâri Allah Teâlâ'ya nis-betle muhaldir. Binâenaleyh bu gibi kelimelerin te'vîl edildiklerini az yukarida görmüsdük. Böyle kelimelerin bu gibi yerlerde zikredilmeleri mu-sâkele ve îzdivâc tarîki iledir. Yâni lâfizlar biribirine uysa da, mânâlari basKa baskadir.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Konusurken mecazî kelimeler kullanmak caizdir. Netekim Allah Tfeâlâ hakkinda bile mecaz kullanümisdir.
2- Bir sey'i büyütmek, bir tâata tesvik veya bir mâsiyetden sakindirmak gibi fâidelerden dolayi istenmeden yemîn etmek caizdir.
3- Devam üzere yapilan ibâdet ve tâat az bile olsa devami olmiyan çok ibâdetden daha makbuldür.
4- Hadîs-i serîf, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in ümmetine karsi besledigi sonsuz sefkat ve merhametin sahididir.
5- Bütün gece namaz kilmak mekrûhdur. Yalniz selefden bir cemaata göre caizdir. Imam Mâlik bunu bir defa kerîh görmüs; baska defa sabah namazina zarari olmamak sarti ile cevaz vermisdir.

222- (786) Bize, Ebû b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize, Ibni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. H.
Bize, Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Ûsâme rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Hisâm b. Urve'den rivayet etmislerdir. H.
Bize, Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. Kuteybe, Mâlik b. Enes'den, o da Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, o da Âise'-den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz namazda uyukIarsa, uykusu dagilincaya kadar yativersin! Zira uyukluyarak namaz kilarsa belki istigfar edeyim derken, kendine söver.» buyurmuslar.

223- Bize, Muhammedü'bnü Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ab-durrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer, Hemmâm fo. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmâm: «Ebû Hüreyre'nin, Allah'in Resulü Muham-
med (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'den rivayet ettikleri sunlardir...» diyerek bir takim hadîsler zikretmis. Ezcümle: ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz geceleyin namaza kalkar da Kur'ân diline dolasir ve ne dedigini bilemezse, hemen yatsin!» buyurdular; demis.
Bu iki hadîs, namazda uyuklayanlar hakkindadir.
Âise (Radiyallahû anha) hadîsini Buhârî «Kitâbü'I-Vudû» da; Ebû Dâvûd dahî «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmislerdir.
Bu hadîsdeki istigfardan murâd, Kaadi Iyâz'a göre duadir.
Bâzilari istigfari kendi mânâsinda alip, istigfar etmeyi diler; seklinde te'vîlde bulunmuslardir.
Kendine sövmekden murâd da, kendi aleyhine duâ etmesidir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler

1- Bir kimseye namazda iken uygu galebe çalarsa, namazi bozmasi îcab eder. Çünkü o hâlde abdesti bozulur.
2- Uyuklama galebe çalma derecesine varmazsa ser'an affedilmis-dir; abdesti de bozmaz. Ulemâ az uykunun abdesti bozmadiginda müttefikdirler. Bu bâbda yalniz Müzeni muhalefet etmis ve: «Uykunun azi da; çogu da abdesti bozar» demisdir.
3- Âise hadîsi ihtiyatla amel etmeye delildir.
4- Namazda dualar muayyen degildir.
5- Bu hadîsler namazda husu' ve her ibâdetle huzûr-u kalp ile bulunmaya tesvik etmektedirler.
6- Uyuklayan kimseye, uyumasi yahut baska bir sey'le uykuyu gidermesi emrolunmusdur. Bu emir farz ve nafile, gece ve gündüz kilman bütün namazlara sâmildir. Cumhûr-u ulemâ ile Sâfi'î1er'in mezhebi de budur.
Kaadi Iyâz'm beyânina göre Imam Mâlik ile ulemâdan bir cemâat, hadîsde zikri geçen namazi, gece kilman nafile; mânâsina almislardir.

32- Kur'an'in Faziletleri ve Kur'an'a Teallük Eden Seyler Babi

33- Kur'an'i Ezberde Tutmaya Ihtimam Emri, Filan Âyeti Unuttum Demenin Keraheti, O Âyet Bana Unutturuldu Demenin Cevazi Babi

224- (788) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Ûsâme, Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise'-den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin Kur'ân okuyan bir zât isitmis de :
«Allah, ona rahmet buyursun! Gerçekten bana filân ve filân âyetleri hatirlatti. Ben, onlari filân ve filân sûrelerden iskaat etmisdim.» buyurmus.

225- (...) Bize, Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abde ile Muâviye, Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet ettiler. Âise söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde bir zâtin Kur'ân okuyusunu dinler de :
«Allah, ona rahmet buyursun! Gerçekten bana unutturuldugum bir âyeti hatirlatti.» derdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fedâili'l-Kur'ân» in bir kaç yerinde tahrîc etmisdir.
Anlasiliyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lihîkmetin bâzi âyetleri unutmus; bunlari mescidde Kur'ân okuyan bir zâtdan isidince hatirlamis. Ancak unutulan âyetlerin neler oldugu ve sayilan bildirilme-misdir. Buhârî 'nin bir rivayetinden Kur'ân okuyan zâtin Abbâd b. Bisr oldugu, baska bir rivayetinden üç Abdullah b. Yezîd El-Ensârî oldugu anlasiliyor. Bu rivayetlere bakarak bazilari kissanin iki defa geçtigine ihtimâl vermislerdir.
Bâzilari bu hadîsden fikhî bir mes'ele istinbât ederek, unutulan âyetlerin yirmibir aded oldugunu söylemislerdir. Bunu nasil istinbât ettiklerini ögrenmek için fikih kitaplarina müracaat etmelidir.
Burada: «Acaba Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e unutmak nasil caiz olmusdur?» seklinde bir suâl hatira gelebilir. Bunun cevâbi sudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o âyetleri unutmus degil, onlar kendisine unutturulmusdur. Bittabi kendiliginden unutmak baska, Allah tarafindan unutturulmak yine baskadir. Allah tarafindan unutturulmak-da, onun ihtiyari ve dahl-ü te'sîri yokdur. Cumhûr-u ulemaya göre teblig ve talîm tarîki ile ögrenmedigi seyleri unutup unutamiya-cagi ise ihtilaflidir. Câîz görenler: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) unuttugu sey üzerine ikrar olunmaz. Bil'akis onu ya kendisi hatirlar yahut hatirlatilir.» demislerdir. Bu hatirlatmanin dahî derhâl mi yoksa vefatindan önceye kadar mi devam edecegi hususunda yine ihtilâf vardir.
Bu hadîsde o zâtdan .duydugu âyetleri unutmasi caizdir. Ismâi1î'nin beyanina göre Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) 'in Kur'ân'i unutmasi iki kisma ayrilir. Bunlarin birincisi unutup az sonra hatirlama-sidir ki, bu insanin tabiatinda vardir. Ikincisi: neshi murad edilerek Allah tarafindan kalbinden silinendir. Birinci kisim arizî olup çabuk gelip geçer. Ikinci kisim ise nesih âyetine dahildir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1- Geceleyin mescidde veya evde sesle Kur'ân okumak câizdir. Riya ve uçup gibi mezmûm hâllere düsmemek ve kimseye eziyet vermemek sarti ile bunda hiç bir kerahet yokdur.
2- Bir kimseden; velev kasdi olmaksizin bir hayir gelirse, hayra nail olan kimsenin bil-mukabele ona duada bulunmasi gerekir.
3- Kur'ân'i. Kerîm dinlemek sünnetdir.
4- Filân ve filân âyetleri unuttum, demek kerâhet-i tenzîhiyye ile mekruhdur. Fakat: o âyetler bana unutturuldu; demekde hiç bir beis yokdur.
Çünkü «unuttum» demekde âyetlere karsi bir lâubalîlik ve gaflet mânâsi vardir. Unutturulmakda ise böyle bir gaflet mânâsi yokdur.

226- (789 Bize, Yahya b. Yahya rivayet etti. dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi'den dinledigim, onun da Abdullah b. Ömer'den rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selle m):
«Hafiz-i Kur'ân'in misâli bagli deve gibidir. Eger sahibi devesini muhafaza ederse, onu (eli altinda) tutar; saliverirse deve (kaçar) gider.» buyurmuslar.

227- (...) Bize, Züheyr b. Harb ile Muhammedü'bnü'I-Müsennâ ve UbeyduIIah b. Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Yahya (yâni El-Kat-tân) rivayet etti. H.
Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ebû Hâlid-i Ahmar rivayet etti. H.
Bize, Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, baham rivayet etti. Bunlarin hepsi Ubeydullah'dan rivayet etmislerdir. H.
Bize, Ibni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ma'mer, Eyyûb'dan naklen haber verdi. H,
Bize, Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ya'kûb (yânî Ibni Abdirrahmân) rivayet eyledi. H.
Bize, Muhanimed b. Ishâk El - Müseyyebî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Enes (yâni Ibni Iyâz) rivayet etti. Bunlarin hepsi Mûsâ b. Ukbe'den ve yine bunlarin hepsi Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Mâlik'in hadîsi mânâsinda rivayette bulunmuslardir. Mûsâ b. Ukbe hadîsinde:
«Hâfiz-i Kur'ân kalkar da, gece ve gündüz okursa Kur'ân'i ezberinde tutar. Üzerine olmazsa, onu unutur.» ziyâdesi vardir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fedâili'l-Kur'ân» da; Nesâî dahî «Kitâbü'l-Fedâil» ile «Kitâbu's-Salât» da tahrîc etmislerdir.
Muallâka : Ikaal ile bagli demekdir. Ikaal, devenin dizini bagladiklari ipdir.
Hadîs-i serîfde Kur'ân'i okumak ve tilâvetine devam etmek, kaçacagindan korkulan deveyi baglamaya benzetilmisdir. Deve nezâret altinda bulunduruldukça, nasil ipini çözüp kaçamazsa; Kur'ân da devamli okunursa öylece hatirlardan kaçamaz; ezberde kalir. Ishak b Rahaveyh: «Kur'ân okumadan bir kimsenin üzerinden kirk gün geçmesi mekruhtur.» demistir.
Tesbih için hayvanlar arasindan devenin tahsis buyurulmasi, ev hayvanlari içinde en ziyâde kaçmaya tesebbüs eden ve kaçtikdan sonra da on derece güçlükle tutulan hayvan, o oldugu içindir.
Hadîs-i serif Kur'ân'i ezberlemeye ve okumaya tesviki; unut-makdan tahzîri tezammun etmektedir.
Sâhib-i Kur'ân'dan murâd: hafizlar ve onu çok okuyanlardir.

228- (790) Bize, Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Seybe ve Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler. îshâk: (Bize haber verdi.) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize, cerîr, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Ahdullab'dan naklen rivayet etti; dediler. Abdullah söyle demis: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem):
«Kur'ân hafizlarindan birinin : filân ve filân âyetleri unuttum; demesi, ne çirkin seydir. Hayir! ona (o âyetler) unutturulmusdur. Siz, Kur'ân'i müzâkere edin! Çünkü onun, insanlarin kaleplerinden kaçmasi, develerin baglarindan bosanip kaçmasindan daha siddetlidir.» buyurdular.

229- (...) Bize, Ibni Nümeyr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize, babam ile Ebû Muâviye rivayet ettiler. H.
Bize, Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize, Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Sakîk'dan naklen haber verdi. Sakîk söyle demis: «Abdullah: Bu Mushaflari muhafaza edin! (Galiba da Kur'ân'i muhafaza edin! dedi.) Yemin olsun ki, Kur'ân'in hafizlarin kalplerinden kaçmasi, develerin baglarindan kaçmasindan daha siddetlidir. Hem Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selle'm):
«Sizden biriniz: ben filân ve filân âyetleri unuttum; demesin! Belki (onlar) kendisine unutturulmusdur.» buyurdular., dedi.

230- (...) Bana, Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, M ub amme d b. Bekr rivayet etti. (Dedi kii) : Bize, Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Abdetü'bnü Ebî Lübâbe, Sakîk b. Seleme'den naklen rivayet etti. Sakîk söyle demis: Ben, Ibni Mes'ûd'u sunlari söylerken isittim. (Dedi ki) : Resûlüllah' (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Filân ve filân sûreyi unuttum; yahut filân ve filân âyetleri unuttum... demek bir adam için ne kadar çirkin bir seydir! Belki ona, bunlar unutturul m usdur.» buyururken isittim.

231- (791) Bize, Abdullah b. Berrâd El-Es'arî ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Saîktllahü Aleyhi ve Sellem)'Aen naklen rivayet etti:
«Su Kur'ân'i muhafazaya dikkat edin! Muhammedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, Kur'dn'in (hafizalardan) kaçmasi, bagli develerin bosanip kaçmasindan çok daha siddetlidir.» buyurmuslar.
Hadîsin lâfizi Ibni Berrâd 'indir.
Bu hadîsleri Buhari «Kitâbü Fedâili'l-Kur'ân» da; Tirmizî «Kirâât» da; Nesâî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Bi'se : Ne çirkin oldu mânâsina zemm fiilidir.
Kurtubî diyor ki: «Bi'se, ni'me'nin kardesidir. Bunlarin birincisi zemm, ikincisi medih ifade eder. Her ikisi de gayr-i mutesarrif fiillerdendir. Ya ism-i zahir yahut zamîr olmak üzere fail ref ederler. Ancak fail, ism-i zahir olursa, umûm bildiren fiillerde mutlakaa cins bildiren elif lamla yahut elif lâm'm bulundugu kelimeye muzâf olarak kullanilmasi sartdir. Tâ ki bu suretle mevsûf a sâmil olsun. Mevsûf un alettâym zikredilmesi lâzimdir. «Zeyd ne iyi adamdir!» mânâsina gelen cümlesinde oldugu gibi bazen tefsir «mâ» kelimesi ile olur. Nitekim buradaki hadis de öyledir...» Keyte ve keyfe: Söyle söyle manâsina kullanilir. Bu iki kelime hakkinda kurtubî sunlari söylemektedir: Keyte ve keyte kelimeleri ile çok cümleler ve uzun söz ifâde edilir. Zeyte ve zeyte'den bunlar gibidir.
SVleb, keyte'nin fiillerde; zeyte'nin de isimlerde kullanildigini söylemisdir. Bâzilari bunlari (keza) mânâsina kullanildigini iddia ederler
«Belki ona unutturulmusdur...» cümlesinden murâd; unutan kimsenin bunu söylemesi yani «Bana unutturuldu.» demesidir. Bu söz üzerinde bir hayli münâkasa edilmisdir. Bâzilari «nesiye» yâni «unuttuv seklinde; bâzilari da .nüssiye» yâni «unutturuldu., diye rivayet etmislerdir.
Kurtubî: «Nüssiye'nin mânâsi: Âyeti ezberinde tutma hususunda kusur ettigi için unutturulmak suretiyle cezalandirildi.. demeKdir. Ne-siye ise terk etti; ona bakmadi demekdir.» diyor.

Hâsili bu husûsdaki zemin, söze râci'dir. Yâni unuttum; demek yasak ediîmisdir. Çünkü bu söz ehemmiyet vermemeyi ve gafil bulunmayi te-zammun eder. Buradaki nehy kerâhet-i tenzîhiyye içindir,
Kaadî îyâz dahî sunlari söylemisdir: «Zemm, söze âid degil; hâl'e râci'dir; demek daha iyidir. Yâni Kur'ân'i ezberleyip de sonra ondan gaflet eden ve unutan kimsenin hâli ne fenadir...»
Bu sözden, baska bir mânânin kasdedilmis olmasi ihtimâli de vardir. Söyle ki: Bu sözüm nesih zamaninda söylenmis olmasi mümkindir.
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) devrinde, bir kimse: «Ben filân âyetleri unuttum.» derse, ashâb-i kiram muhkem olan birçok âyetlerin unutulacagini tevehhüm edecekleri için: «unuttum» demek, kendilerine yasak edilmis; bu isin ancak Allah'in izniyle olacagi bildiril-misdîr.
«Teâhedû» ve «Teahhedû» fiilleri, unutmamak için okumaya devam etmek suretiyle, yoklama yapin; demekdir.
Bu rivayetler dahî yukarkiler gibi Kur'ân-i Kerîm'i ezberlemeye tesvik; unutmakdan tahzîr sayilirlar.

34- Sesi Kur'an'la Süslemenin Müstehab Olusu Babi

232- (792) Bana, Amru'n-Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSeltem)'e vardira-rak rivayet etti. Resûîüîlah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah, Kur'ân'i tegannî eden bir Peygambere verdigi kadar, hiç bîr sey'e ihsanda bulunmamisdir.» buyurmuslar.

(...) Bana, Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana, Yûnus b. Afadil'a'lâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana, Amr haber verdi. Bunlarin ikisi de Ibni Si-hâb'dan bu isnâdla rivayet etmislerdir.
(Burada) Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'Gn'i tegannî eden bir Peygambere ihsanda bulundugu gibi.» buyurmusdur.

233- (...) Bana Bisru'bnü'l-Hakem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülâzîz b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd, —ki Ibnü'l -Hâd'dir,— Muhammed b. Ibrahim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki, Ebû Hüreyre, Resûlüllah (Sallallahü AL yhi ve Sellem) 'i :
«Allah güze! sesli bir Peygambere Kur'ân'i cehren tegannî ettigine mukaabil verdigi mükâfati baska hiç bir seye vermemIsdir.» buyururken isitmis-

(...) Bana îbni Vehb'in kardesi oglu rivayet etti. (Dedi ki) : Bize amcam Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer [86] b. Mâlik ile Hayvetü'bnü Süreyh, Ibnü'I-Hâdîdan bu isnâdla, bu hadîsin tamâmiyle mislini haber verdiler.
Ifanü'1-Hâd: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -demis; «Isitmis.» kelimesini söylememis.

234- (...) Bize Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl, Evzâî'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Allah yüksek sesle Kur'ân tegannî eden bir Peygamber'e verdigi sevap kadar, hiç bir sey'e sevap ihsan etmemisdir.» buyurdular.

(...) Bize Yahya'bnü Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ibnü Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize, Ismâîl (yânî

Ibni Ca'fer) Muhammed b. Amr'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Yahya b. Ebî Kesîr'in hadîsi gibi rivâyetde bulundu; yalniz Ibni Ebî Eyyûb kendi rivayetinde (ke ezenihî yerine) «ke iznihî» dedi.

Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü Fedâili'l-Kur'ân» ile «Kitâbu't-Tevhîd» de tahrîc etmisdir.

Nevevî diyor ki: «Ulemâ ezenin lûgatda dinlemek mânâsina geldigini söylemisler; ancak burada dinlemek mânâsina hamletmenin caiz olmadigini bildirmislerdir. Çünkü kulak vermek mânâsina gelen dinlemek Allah Teâlâ hakkinda muhaldir; kelime burada mecazen kullanilmisdir. Mânâsi: okuyani ma'nen kendine yaklastirmak ve ona bol bol sevap ver-mekdir. Zîra Allah Teâlâ'nm isitmesi muhtelif degildir. Binâenaleyh bu sözün te'vîli vâcibdir.»

Bu bâbda Aynî dahî sunlari söylemisdir: «Hâsili (ezine) fiili itlaak ile dinlemek arasinda müsterekdir. Mutlak mânâsini kasdedersen masdari (izn) dinlemek mânâsini murâd edersen masdari (ezen) seklinde gelir.»

Kurtubî de: «Ezen : Imlâ yazan bir kimsenin kulagini, dinledigi kimseye dogru egiltmesidir. Bu mânâ zahiri itibâri ile Allah Teâlâ hakkinda kullanilamaz. Kelime Allah hakkinda mecazen: Okuyana ikram ve bol sevap ihsan etmek mânâsina gelir. Zira dinlemenin neticesi bunlardir.

îzn'in itlaakmdan murâd: Onun mutlak mânâda kullanilmasidir. Mutlak mânâda îzn, mubah kilmak demekdir.

Ulemâ tegannînin mânâsi hususunda da ihtilâf etmislerdir. Imam Safiî ile diger Safiiyye ulemâsina göre sesi Kur'ân'la güzellestirip zînetlemek manasinadir. Ebû D.âvûd 'un «Sünen» inde rivayet ettigi bir hadîsde, Ibni Ebî Müleyke 'nin : «Okuyanin sesi güzel degime, Kur'an onu mümkin oldugu kadar güzellestirir.» demis olmasi bu mânâyi te'yîd eder.

Bâzilari: «Tegannînin mânâsi: Onunla müstagni olur; baska sey'e muhtâc kalmaz; demekdir.» mutâleasmda bulunmuslardir. Imam Ahmed'in rivayeti bu tarzdadir.

Diger bâzilarina göre tegannî: Kur'ân okumakla geçmis milletlere dâir haberlerden ve eski kitaplardan müstagni kalir; manasinadir.

Bir takimlari, tegannî'nin: Mesgul olmak; mânâsina geldigini; digerleri fakirligin ziddi yâni zenginlik; demek oldugunu söylemislerdir.

Bu mânâlarin içinde en ziyâde akla yatani tegannîden, fayda mânâsi kasdedilmekdir. Yâni bir kimseye Kur'ân fayda vermez, kur'ân'daki va'd ve tehdîdleri tasdik etmezse, o kimse bizden degildir» demektir.

Tegannîyi bu sekilde te'vîl edenler Kur'ân-i Kerîm'i lâhn ve tercî' ile okumayi mekruh sayarlar. Lâhn ve tercî'den murâd: sesi bogazda oynatarak nagme ile okumak, Kur'ân-i Kerîm'i mûsikî kaaidele-rine uydurmakdir. Hz. Ener (Radiyallahû anh) ile Saîdü'bnü'1 -Müseyyeb, Hasan-i Basri, Ibni Sîrîn, Saîdü'bnü Cübeyr, Ibrahim Nehaî, Abdurrahmân b. Kaasim ve Abdurrahmân b. Esved dahî lâhn ve terci' ile Kur'ân okumayi kerîh görürlermis. Imam Mâ1ik'in kavli de budur.

Lâhn ve tegannî ile okumayi caiz görenler, Hz. Dâvûd (Aleyhisselâm) 'm okuyusu ile istidlal ederler. îbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunduguna göre, Dâvûd (Aleyhisselâm) Zebur'u yetmis makaamla okur ve okuyusu ile hastalari cûsu hurûs'a getirirmis. Bunlar Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)'in Kur'ân oku-masini tavsîf eden Abdullah b. Mugaffel hadîsi ile de istidlal ederler.

Hz. Ömer (Radiyallahû anh) 'in dahî lâhn'la Kur'ân okumayi caiz-gördügü rivayet olunur. Bazen Hz. Ebû Mûse'l-Es'arî'ye: cBize, Rabbimizi hatirlat!» der; o da lahn-u tegannî ile Kur'ân okurmus.

Hattâ bir defa: «Kim Kur'ân'iEbû Mûsâ gibi tegannî ile okuya-bilirse, bunu hemen yapsin!» demisdir. Ukbetü'bnü Âmir (Radiyallahâanh) Kur'ân'i pek güzel bir sesle okurrnus. Hz. Ömer kendisine: «Filân sûreyi bana oku!» demis; o okumus; Ömer (Radiyallahû anh) da aglamis.

Abdurrahmân b. Esved, ramazanda mescidleri dolasarak güzel sesle Kur'ân okuyanlari arastmrrms.

Tahâvî 'nin rivayetine göre, imam A'zam ile arkadaslari lâhn ile okunan Kur 'ân'i dinlerlermis.

Muhammed b. Abdiîhakem: «Babamla Sâfiîyi ve Yûsuf b. Amr'i îâhn ile okunan Kur'ân'i dinlerlerken gördüm.» demisdir.

Kirmani: «Kur'ân'i cehren okumakdan murâd, güzel sesle; yanik okumakdir. Lâhn, Kur'ân'i kirâet olmakdan

çikarmamak sartiyla müstehabdir, fakat ifrata kaçarak bir harf ziyâde veya noksan etmek haramdir.» demisdir.
Hadîsin îbniEyyûb rivâyetindeki (izn) kirâetini Kaadî Iyâz Kur'ân okumaya tesvik ve emir; diye tefsir etmisdri.

235- (793) Bize, Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize, Ibni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik (yâni tbni Migvel) Abdullah b. Büreyde'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Babasi söyle demis:, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekden Abdullah b. Kays'e yahut Es'arî'ye Âl-i Davud'un mizm arlarindan bir mi imâr veriimisdir.» buyurdular.

236- (...) Bize Dâvûdu'bnü Büseyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Tâlha, Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Musa'ya :
«Dön gece senin okuyusunu dinlerken beni bir görmeliydin!... Gerçek-den sana Âl-i Davud'un mizmârlanndan bir mîzmâr verilmis!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu Fedâüi'I-Kur'ân» da, tahrîc ettigi gibi Tirmizî dahî rivayet etmisdir.
Mizmâr: Esâs itibari ile kaval nev'inden bir düdükdür. Burada ondan murâd, güzel sesdir. Aralarindaki benzerlik dolayisiyie mizmâr lâfzi, güzel sese istiare edilmisdir.
Filhakika Hz. Ebû Mûse'l-Es'arî 'nin son derece güzel ve yanik bir sesi varmis.
Âl: Zürriyet, çoluk çocuk ve bir kimsenin tâbi'leri mânâsina gelir. Burada bu kelime mukham yâni fazladir. Maksad dogrudan dogruya Peygamber Dâvûd (Aîeyhisselâm) dir. Güzel sesle okumak, onda nihayet bulmusdur; ve onun mûcizelerindendir; derler. Zebûr 'u okumaya bas-ladimi, daglardaki kurtlar, kuslar bile aglaramis. Hz. Dâvûd 'un zür-riyyetinden onun kadar güzel sesli bir kimsenin yetistigi rivayet olun-mamiçdir.
Bâzilari: «Buradaki âl'den murâd, sahisdir.» demislerdir.
Kadî Iyâz diyor ki: «Sesi Kur'ân fertîli ile süslemenin müs-tehab oldugunda bütün ulemâ müttefikdir. Ebû Ubeyd bu bâbda vârid olan hadîslerin hüzün ve sevk'e getirmek mânâsina hamledildigini söylüyor. Lâhn ile okuma hususunda ulemâ ihtilâf etmisler; imam Mâlik ile cumhûr-u ulemâ bunu mekruh görmüslerdir. Çünkü lâhn'la okumak, Kur'ân'i gayesi olan husu' ve tefehhümden hâriç birakir. Ebû Hanîfe ile selefden bir cemâat ask-u sevk'e getirecek sekilde Kur'ân okumayi mubah görmüslerdir. Delilleri bu husûsda vârid olan hadîslerdir.
Bir de böyle okumak rikkate gelmeye, hasyete ve nefisleri, Kur'ân dinlemeye tesvike sebepdir.»
Nevevi, imam Safiî 'nin bir yerde: «Lâhn'la Kur"ân okumayi kerih görürüm.>, baska bir yerde «kerih görmem.» dedigini söyledikden sonra sözüne söyle devam ediyor: «Ulemâmiz derler ki: Imam Safii-nin bu mes'elede hiç bir hilafi yokdur. Mesele iki hâlin ihtilâfindan ibâ-retdir. Kerih gördügü yerde kelimeyi uzatarak ziyâde veya noksan sureti Üe sözü çigirindan çikarmayi yahut uzatilmiyacak yerde uzatmayi, idgam lâzim olmayacak yerde idgam yapmak gibi seyleri; mubah gördügü yerde ise hiç bir degisiklik yapilmadan okunan Kur'ân'i kasdetmisdir.»

35- Mekke'nin Fethi Günü Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Fetih Süresini Okumasi Babi

237- (794) Bize Ebû Bekir b. EH Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Idrîs ile Vekî', Su'be'den, o da Muâyiyetü'bnü [87] Kurre'den naklen rivayet etti. Muâviye söyle demis: Ben Abdullah b. Mugaffel-i Mü-zenî'yi sunu söylerken isittim :
«Peygamber (SaUaVahü Aleyhi ve Sellem) H\\h yilinda bir yolculugu esnasinda hayvani üzerinde Fetih sûresini okudu. Kirâetinde tercî' yapti.»
Muâviye : «Halkin basima toplanacagindan korkmasam, size onun ki-râetini gösterirdim.» demis.

238- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Muhammedü'bnü Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize, Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Su'be, Muâviyetü'bnü Kurra'dan rivayet etti. Demis ki: Abdullah b. Mugaffel'i dinledim söyle dedt :
«Mekke'nin fethedIligi gün Resûlülloh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i devresinin üzerinde fetih sûresini okurken gördüm.»
Râvî Muâviye diyor ki: Müteakiben Ibni Mugaffel (kendisi) de okudu ve tercî' yapti.
Muâviye : «Eger (etrafimizda) insanlar olmasaydi Ibni Mugaffel'in,
Peygamber (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen okudugu sekilde ben de size okuyuverirdim.» demis.

239-(...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Habîb EI-Hârisî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hâlidü'bnü Haris rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Her iki râvî demisler ki: Bize, Su'be bu isnâdla, bu hadîsin ben-serini rivayet etti. Hâiidü'bnü Haris hadîsinde: «Yürüyen bir deve üzerinde kendisi de fetih sûresini okuyordu; dedi.» ibaresi vardir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsîr», «Kitâbû Fedâili'I-Kur'ân», «Kitâbü'I-Megâzî» ve «Kitâbu't-Tevhîd» de; Ebû Dâvûd «Kitâbu's-Salât» da; Tirmizî «Semâîl» de; Nesâî dahî «Kitâbu Fedâîli'l-Kur'ân» da muhtelif râvîler'den tahrîc etmislerdir.
Tercî: Az yukarida beyân ettigimiz vecihle sesi bogazda oynatarak nagme yapmakdir. Hz. Abdullah b. Mugaffel, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in tercî'ini, okurken sesini «Aaa» seklinde uzatarak göstermisdir.
îbni Esîr: «Allah-u âlem Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yalniz Mekke fethedildigi gün yapmisdir. Çünkü kendisi hayvan üzerindeydi. Bu sebeple sesinde oynaklik hâsil olmusdur.» diyor.

36- Kur'an Okunmasi Sebebiyile Sekinetin Inmesi Babi

240- (795) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû Ishâk'dan, o da Berâ'dan naklen haber verdi. Berâ' söyle demis: Bir adam Kehf sûresini okuyordu, yaninda da iki uzun iple bagli bir at bulunuyordu. Derken o zâti bir bulut kapladi. Bulut dönmeye ve yaklasmaya basladi. O zâtin ati da bundan ürkmeye basladi. Sabaha çi^ kinca ojeât Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seltem)"e geldi ve;bu hâdiseyi ona anlatti. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ye Sellem) :
«Bu sekînefdir, Kur'ân için inmisdir.» buyurdular.

241- (...) Bize Ibnü'I-Müsennâ iie Ibni Bessâr rivayet ettiler, lâfiz Ibni'l-Müsennâ'nindir. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bise Su'be, Ebû Ishâk'dan naklen rivayet etti. Ebû Ishâfc' söyle demis: Ben Berâ'yi sunu söylerken isittim:. Bir adam Kehf sûresini o-kudu. Evinde bir at vara di. Derken at ürkmeye basladi. Bunun üzerine adam bakindi: bir de ne görsün! Kendisini bir sis yahut bîr pulut kaplamis! Bunu Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)e anlatti. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oku ey fülân! Çünkü o bulut sekînetdir. Kur'an okunurken inmisdir. Yahut Kur'ân için inmisdir.»

(...) Bize Ibnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdurrahmân b. Mehdi ile Ebû Dâvûd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Su'be, Ebû îs-f hâk'dan rivayet etti. Ebû Ishâk: «Ben, Berâ'yi söyle derken isittim...» demis.
Her iki râvî yukarki hadîs gibi rivayette bulunmuslar. Yalniz onlar «at sahlanmaya basladi.» demislerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Menâkib» de: Tirmizi dahî «Fedâilü'I-Kur'ân» da tahrîc etmislerdir.
Kehf sûresini okuyan zât Useyd b. Hudayr 'dir. Netekim bundan sonraki hadisde ismi tasrîh olunacakdir. Atini iki uzun iple baglamasi, at pek kuvvetli ve hirçin oldugundandir. Anlasiliyor ki at gördügü bulutdan sahlanarak

ipi koparacak dereceye gelmis: Hz. Üseyd de bundan dolayi meraka düserek ertesi gün mes'eleyi Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve Selîem)'e anlatmis: ResûlüIIah (SaHallahü Aleyhi ve SeIiem) bu görülen bulutun, sekînet oldugunu, okunan Kur'ân için indigini beyân buyurmus.
Ikinci rivayetle sis mi yoksa bulut mu denildigi hususunda ve keza Resûlüliah (SaüaUahü Aleyhi ve Selîem)'in Kur'ân okunurken mi yoksa Kur'ân için mi iner dediginde râvî sekketmisdir. Bu rivayette Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) 'in :
«Ey füion!» buyurmasi, Kur'ân okumaya devam etmeli ve sana inen bu rahmeti ganimet bilerek daha çok okumaliydin: manasinadir.
Sekînetin mânâsi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Bâzilarina göre sekînet, esen bir rüzgârdir. Amma insan yüzü gibi yüzü vardir.
Bir takimlari : «Bundan murâd: Üzerlerinde sekînet bulunan meleklerdir.» demislerdir.
Bâzilari, bunun göçegen kusu gibi bir hayvan oldugunu, kanatlari bulundugunu: daha baskalari kediye benzer bir hayvan oldugunu, gözleri gayet keskin olup: bir bakisda bir orduyu bozguna ugrattigini söylemislerdir. Hattâ sekînetin cennet altmirrâân mâmûl bir yol oldugunu sÖyli-yenler bile vardir.
Vehb : «O, Allah tarafindan bir rûhdur: konusur ve bir seyde ihtilâf edilirse onu beyân eder.» demisdir.
Muhtar olan mânâya göre sekînet, Allah'in mahlûklarindan biri olup: kendisinde sünûnet ve rahmet vardir. Beraberinde Kur'ân'i dinleyen melekler bulunur. Netekim asagidaki rivayet de bu mânâyi te'yîd eder.

242- (796) Bana Hasan b. Aliy EI-Hûlvânî ile Maccâcu'bnü's-Sâir rivayet ettiler. Lâfizlari birbirine yakindir. Dediler ki: Bize Ya'kûb b, Ib-râhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîdü'bnü'I-Hâd rivayet etti. Ona da Abdullah b. Habbâb rivayet etmis: ona da Ebû Saîd-i Hudrî rivayet etmis ki, bir gece Üseydü'bnü Hudayr [88] hurma harmaninda (Kur'ân) okurken birdenbire ati sahlanmis. Fakat o yine okumaya devam etmis. Sonra at tekrâd sahlanmis ise de Üseyd yine okumasina devam etmis. Sonra at tekrar sahlanmis.
Üseyd demis ki: Atin (oglum) Yahya'yi çigneyeceginden korktum da kalkip yanma gittim. Bir de ne göreyim! Basimin üzerinde gölgelik gibi birsey!.. içinde kandillere benzer nesneler var. Bu gölgelik göge çikti: hattâ onu göremez oldum. Ertesi sabah Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek:
— Yâ Resûlâllah! Dün aksam ben gece yarisi hurma harmaninda (Kur'ân) okurken birden atim sahlandi.» dedim: ResûIülIab (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) hemen :
«Oku Ibni Hudayr!» buyurdu. (Dedim ki) :
— Ben okumaya devam ettim. Sonra at yine sahlandi. Rnsûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yine *.
«Oku ibni Hudayr!» buyurdular. (Dedim ki) :
— Ben yine okudum: fakat hayvan sonra tekrar sahlandi. Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yine :
«Oku Ibni Hudayr!» buyurdular. (Dedim ki):
— Ben artik okumakdan vazgeçtim. (Oglum) Yahya ata yakindi : Onu çigner diye korktum. O sirada gölgelik gibi bir sey gördüm: içinde kandillere benzeyen nesneler vardi. Bu gölgelik göge çikti. Nihayet onu göremez oldum... Bunun üzerine Resûîüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Bunlar meleklerdir. Sent dinliyorlarmis. Eger okumaga devam seydin : sabaha kadar seni dinlerler: halk da onlari görür: halkdan gizlenmezlerdir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî ile Nesâî «Kitâbu Fedâiîü'l-Kur'ân» d tahrîc etmislerdir.
Buhâri 'deki rivayetini Üseyd b. Hudayr söyle anlatimi Kendisi, geceleyin Bakara sûresini okuyormus. Ati da yaninda ba| Iiymis. Birdenbire at sahlanmis. Bunun üzerine Üseyd susmus: at d sükûnet bulmus. Tekrar okumaya baslayinca at yine sahlanmis: Üseyi susmus: at da sükûnet bulmus. Sonra yine okmus: at yine sahlanmis. Bu nun üzerine Üseyd okumakdan vazgeçmis. Oglu Yahya ata -ya km bulunuyormus: ona çarpar diye korkmus. Çocugu oradan çekince ba sini semâya kaldirmis, ve ne gördü ise görmüs. Sabah olunca hâdisey.

Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellemj'e anlatmis. Efendimiz ona:
«Oku Ey Ibni Hudayr! Oku ey Ibni Hudayr!...» demis. Üseyd b Hudayr:
— Hayvan, oglum Yahya'yi çigneyecek diye korktum Yâ ResûlallabJ Zîra ona yakindi. Basimi kaldirdim ve çocugun yanma gittim. Sonra basimi semâya kaldirdim: Bir de ne göreyim! Bulut gibi bir sey!.. Içinde kan diler gibi seyler var!.. Bu nesne çikti gitti. Nihayet onu görmez oldum... demis. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem):
«Bunun ne oldugunu biliyormusun?» buyurmus, Üseyd:
— Hayir! cevâbini vermis. Efendimiz :
«Bunlar meleklerdir. Senin sesine yaklasmislar: eger okumaya devani edeydin sabaha kadar dinlerler: halk onlari görür: halkdan gizlenmez-lerdi.» buyurmus.
ZuIIe: Sofa gibi günesden koruyan gölgelikdir. Burada : Gölge yapan bulut: diye te'vîl olunmusdu.
Az yukarida buna benzer bir hadîsin Kehf sûresinin fazileti hakkinda rivayet olundugunu gördük. O hadîs-de bir zâtin Kehf sûresini okudugu: ati da yanibasinda bulundugu zikredilmisti. Hattâ onun Üseyd b. Hudayr oldugu söylennüsdir. Kirmânî bu mes'eleyi söyle hâlletmisdir: Gerek burada beyân, edilen Bakara suresini gerekse o hadîsde bahsedilen Kehf sûresini okuyan Hz. Useyd'dir. Maamâfîh o hadîsde bahsi geçen zât bir baskasi da olabilir.
Rivayetlerin zahirleri, hadisenin ayri ayri iki-defa vuku' buldugunu gösteriyor. Netekim böyle bir hâdise Hz. Sâbir b. Kays'in de basindan geçmistir. Ebû Davud'un mürsel olarak rivayet ettigi bir hadîsde söyle deniliyor: «Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Görmedin mi dün gece Sabit b. Kays'in evi kandillerle parlayip duruyordu? dediler, de: Ola ki Bakare sûresini okumustur... buyurdu. Bu mesele Sâbit'e soruldukta: Bakare sûresini okudum., dedi.»
Hz. Üseyd b. Hudayr'm sesi son derece güzel ve yanikmis. Hattâ Ismâî1î'nin rivayetinde Resûlüllah (Saîiüllahü Aleyhi ve Seilem) 'in, kendisine :
«Oku ey Useyd! Sana, Hz. Davud'un mezamirinden (hisse) verilmis!» buyurdugu bildiriliyor.

Hadisi Serifden Su Hükümler Çikarilmisdir:

1- Insanlarin melekleri görmesi caizdir. Melekleri görmek mü'min-ler için bir rahmet: küffâr için azâb alâmetidir. Ancak mü'minlerin görmesi için salâh ve takva' sahibi ve güzel sesli olmalari sarttir. Babimiz hadîsinde bahsi geçen hâdise husûsî bir sifatla: husûsî bir sûretde okunan husûsi bir okuyus dolayisiyle geçmisdir. Sayet aielitlaak Kur'ân okuyana melekler görünmüs olsa, her Kur'ân okuyanin onlari görmesi iktizâ ederdi.
2- Bu hadîs Hz. Üseyd'in ve keza gece namazinda Bakara sûresini okumanin faziletine delîldir.
3- Hadîs-i serîf Kur'ân'm ve Kur'ân dinlemenin faziletine de delildir.

37- Kur'an Hafizinin Fazileti Babi

243- (797) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Kâmil-i Cahderî, ikisi birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Kuîeybe dedi ki: Bize Ebû Avâne,
Katâde'den, o da Enes'den, o da Ebû Mûse'I-Es'arî'den naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'ân okuyan mü'minin misâli portakal gibidir, ki kokusu güzel, tadi hostur. Kur'ân okumayan mü'minin misâli de hurma gibidir. Kokusu yoktur fakat tadi lezzetlidir. Kur'ân okuyan münâfikm misâli, kokusu güzel fakat tadi aci oian feslegen gibidir. Kur'ân okumayan münafigin misâli Ise kokusu bulunmayan: tadi da aci olan Ebû Cehil karpuzu gibidir.» buyurdular.

(...) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd Su'be'den naklen rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de Katâde'den, bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir. Su kadar var ki Heni-i mâm'in rivayetinde «münafik» yerine «câcir» kaydi vardir.
Bu hadisi ,Buhârî «Kitâbu Fedâilü'l-Kur'ân» m bir kaç yerinde, «Kitâbü'l-Et'ime» ve «Kitâbu't-Tevhîd» de: Ebû Dâvûd ile «Fedâilü'l-Kur'ân» da tahrîc ettikleri gibi Ibni Mâce dahi rivayet et-misdir.
Bu hadîs hakkinda Ayni sunlari söylemektedir: «Malûmun olsun ki, bu tesbih ve temsil hakîkatta sirf mâkûl bir mânâya sâmil olan bir va-sifdir. Bu mânâyi, ancak görülen ve hissedilen bir seyle tasvir meydana çikarabilir. Sonra hiç süphe yok ki, Kelâmullah'm, kulun bâtinina ve zahirine te'sîri vardir. Bu husûsda kullar biribirlerinden farklidirlar. Bâzilarinin bu tanzîrden bol bol nasipleri vardir. Bunlar Kur'ân okuyan mü'minlerdir. Bâzilarinin ise hiç nasipleri yokdur. Bunlar hakîki münafiklardir. Bir takimlarinin yalniz zahirleri te'sîr altinda kalir: bâtinlarina Kur'ân te'sîr etmez. Bunlar murâîlerdir. Bir kismi da bunun aksinedir, (üâni Kur'ân bâtinina te'sîr eder: zahirine te'sîr etmez.) Bunlar da Kur'ân'i okumayan mü'minlerdir.
Bu mânâlarin hissi seylerle tasvir edilerek gösterilmesi hadîs~i serîf-de zikredildigi gibi olur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeVem) 'in bu mânâlari ifâde için hadîs-i serîfde zikrettiginden daha muvafik, münâsip, akla yakin, daha güzel ve daha cem'iyyetli tâbîr bulunamaz! Zira müseb-behlerle, müsebbehünbihler (yâni benzeyen insanlarla, benzedikleri seyler.) buradaki taksime tamamen uymaktadirlar. Çünkü insanlar ya mü'min yahut gayr-i mü'min olurlar. Gayr-i mü'min de yâ hâlis münâfikdir: Yahut hükmen ona ilhak edilir. Mü'minler ya Kur'an okumaya devam ederler yahut etmezler. Buna göre sen müsebbehünbihin neticelerini kiyâs eyler!
Hadîsdeki temsillerde vech-i sebeh, mahsûs olan iki seyden yâni tad-la kokudan mürekkebdir. Peygamber (SallaliahüA îeyhi ve Sellem) misâlini yerden biten ve agaçdan meydana gelen seylerle vermisdir. Çünkü bun-larla insanlarin amelleri arasinda benzerlik vardir. Ameller nefislerin meyveleridir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) agaçdan meydana gelen portakalla hurmayi mü'mine tahsis buyurmus: yerden biten Ebû Cehil karpuzu ile feslegeni de münafiga birakmisdir. Bu suretle mü'minin saninin ulviyyetine ilminin yüksekligine ve devamina: münafigin da sâninin alçakligina, amelinin hiçligine ve faydasizhgia tenbîh buyurmustur.
Kur'ân-i Kerîm'i okuyanlarla okumayanlar hakkinda fi'l-i muzâri' sîgasi kullanmasi, devam ve istimrar mânâsini kasdettigi Içindir. Yâni portakala benzetilen mü'minler, Kur'ân-i Kerîm'i devam üzere okuyanlar: hurmaya benzetilenler de devam üzere okumayanlardir. (Bittabi bundan, hiç okumayanlar: mânâsi çikmaz.)...
Kur'ân okuyan mü'niini portakala benzetmesi, onun bütün memleketlerde yetisen en faydali ve en iyi bir yemis olmasindandir...»
«Hadîs-i serîf, Kur'ân-i Kerîm'i ezberleyip hafiz olmanin faziletine ve bir maksadi anlatmak için misâl getirmenin müstehab olduguna delildir.

38- Kur'an Okumada Mahir Olanla, Onu Kekeleyerek Okuyanin Faziletleri Babi

244-(798) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Muhammed b. Ubeyd el-Guberî hep birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Ibnü Ubeyd dedi ki:
Bize, Ebû Avâne^ Katâde'den, o da Zürâratü'bnü Evfâ'dan, o da Sa'd b. Hisâm'dan, o da Aiseden naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kur'ân'da mahir olan sefere denilen kerîm ve muti' Peygamberlerle beraber olacakdir. Kur'ân-i kekeleyerek güç hâl ile okuyana ise iki ecir vardir.» buyurdular.

(...) Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize thni Ebî Adiyy, Saîd'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Hisâm-i Destevâî'den naklen rivayet etti. Her iki râvî Katâde'den bu is-nâdla, rivayette bulunmuslardir. Vekî'in rivayetinde:
«Kur'ân okumak zor geldigi hâlde, onu okuyana iki ecir vardir.» buyurmusdur.

Bu hadîsi Buhar i ile Ebû Dâvûd VKitâbu't -Tefsîr» de: Tirmiz î ile. Nesâî «Fedâilü'l-Kur'ân» da: Ibni Mâce «Sevâbü'l-Kur'ân» da muhtelif râvüerden tahrîc etraislerdir.
Kur'ân'da mahir olmakdan murâd: Islek hafiz olmakdir. Mükemmel hafiz olanlar Kur'an-i Kerîm'i okurken hiç bir güçlük çekmezler. BÖyleleri kiyamette sefere-i kiram ile beraber olacaklardir. Sefere: Sâfir'in cem'idir. Safir : Râsûl demekdir. Sefere'den murâd da, Pey-gamber'lerdir. Allah'in emirlerini teblig sadedinde sefer ettikleri için kendilerine bu isim verilmisdir.
Bâzilari: «Sefere'den murâd : amelleri yazan meleklerdir.» derler.
Berara : Mutî'ler manasinadir. Bu kelime «birr» den almrnisdir. Birr : tâat demekdir.
Ta'tea : Tereddüt ve mesakkatle okumakdir. Böylesine iki ecir verilmesi, biri Kur'ân okudugu: biri de mesakkat çektigi içindir.
Kurtubî diyor ki: «Kur'ân-i hafiz oldugu hâlde okuyan kimsenin Peygamber'lerîe beraber bulunmasinin mânâsi nedir? dersen: ben de derim ki: Bunun iki. mânâsi vardir.
Biri : O kimsenin kendine mahsûs yerleri olur: orada meleklerle arkadaslik eder. Çünkü Allah'in kitabini yüklenmek hususunda o da meleklerin sifatlariyla mevsûfdur.
Digeri : Hâfiz-u Kur'ân olan kimse, melekler gibi amel etmis: onlarin yolunu tutmusdur. Onun için onlarla beraber olacakdir.»
Kur'ân-i Kerîm'i güçlükle okuyanlara iki ecir verilmesinden, onlarin kâmil hafizlardan daha çok sevap kazanacaklari mânâsi çikarilamaz. Çünkü Peygamberlerle veya meleklerle beraber olmanin ecr-u mükâfati süphesiz ki daha çokdur. Bu zevata bundan maada birçok sevaplar vardir. Sefere-i kirâm'la beraber olmak hafizlardan baska kimse için müyesser degildir. Binâenaleyh Kur'ân- Kerîm'i onlar derecesinde hifz-u itkanla okuyamiyanlar hiç bir zaman onlar kadar sevaba nail olamazlar.

39- Okuyan, Dinleyenden Efdal Bile Olsa Fazilet ve Maharet Sahiplerinden Kur'an Okumanin Müstehab Olusu Babi

245- (799) Bize Heddâb b, Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Übeyy b. Kâ'b'a :
«Gerçekden bana Allah sana Kur'ân okumami emretti.» demis. Übeyy:
— Benim adimi sana AllaIi mi andi? dîye sormus. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Evet! Senin ismini bana Allah andi.» buyurmus. Kâvî demis ki:
«Bunun üzerine Übeyy aglamaya basladi.»

246- (...) Bize Muhammedü'bnii'I-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi, Enes'den naklen rivayet ederkei dinledim. Enes söyle demis: Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Übey yu'bnü Kâ'b'a :
«Gerçekden bana Allah, sana (Lem yekûn) sûresini okumami emi buyurdu.» dedi. Übeyy:
— Benim ismimi sana andi mi? diye sordu. Resûlüllah (Sallallah A leyhi ve Sellem):
«Evet!» cevâbini verince Übeyy agladi.

(...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-lid (yânî Ibni'I-Hâris) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katpde'den rivayet etti. Demis ki: Ben, Enes'i söyle derken isittim: «Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Übeyy'e buyurdular ki...» (diye baslayarak) yu-karki hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü Menâkibi'l-Ensâr» ile «Kîtâbü't-Tef-sîr»de: Nesâî dahî «Fedâilü'l-Kur'ân» ile «Kitâbü't-Tefsîr» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Imam Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde: «Lem yekûn sûresi nazil olunca Cebrail (Aleyhisselâmj Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) e : Rabbin bu sûreyi Übeyy'e okumani emretti: demis. Bunun üzerine Peygamber

(SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Übeyy'e : Gerçekden Allah bu sûreyi sana okumami emir buyurdu: demis: Übeyy de aglamisdir.» denilmektedir.
Mezkûr sûrenin Hz. Übeyy'e okunmasmdaki hikmet ondan bir sey ögrenmek için degil, bu sûreyi ona da Ögretmek ve kendilerini sirf Kur'ân-i Kerîm okumaya tahsis eden hafizlara Kur'ân-i Kerîmi arzetmenin sünnet oldugunu bildirmek içindir. Bununla Hz. Übeyy'in faziletine tenbîh ve müslümanlari ondan Kur'ân ögrenmeye tesvik murâd edilmis olmak da caizdir. Netekim öyle de olmus. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatindan sonra Hz. Übeyy Kur'ân-i Kerîm'de meshur bir imam olrnusdur.
Hz. Übeyy'e okunmak için (Lem yekûn) sûresinin tahsîs bu-yurulmasi: Bu sûrenin kisa olmasina ragmen pek büyük usûl ve kavâidi, umuru cem ettigi içindir.
Kurtubî diyor ki: «Bu sûrenin hassaten zikredilmesi kisa olmakla beraber: ihtiva ettigi tevhîd, risâlet, ihlâs, suhuf, Peygamberlere indirilen kitaplar, namaz, zekât, kiyamet, ehl-i cennet ve ehl-i cehennemden dolayidir.»
Hz. Übeyy (Radiyallahû anh) isminin Allah Teâlâ Hazretleri tarafindan anilmasina pek ziyâde sasarak bu husûsda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden îzâhât istemis: ismini hakîkaten andigini isidince sevincinden kendini tutamayarak aglamis$nC Zîra Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okudugunu dinlemek için Allah Teâlâ tarafindan Hz. Übeyy'in adi ile sani ile tâyin buyurulmasi onun için pek büyük bir serefdir. Hz. Übeyy evvel emirde kendisinin bu serefe lâyik olmadigini zannettigi için: «Ismimi hakîkaten Allah Teâlâ andi mi?» diye sormusdur.
Bâzilari Hz. Übeyy'in aglamasini, bu büyük nimete karsi sükürde kusur edeceginden korktuguna hamletmislerdir.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Kur'ân-i Kerîm'i kâmil hafizlara, ulemâ ve fudalâya okuyarak dinletmek müstehabdir. Velev ki okuyan dinleyenden daha üstün olsun!
2- Bu hadîs Hz. Übeyy (Radiyallahû anh) 'm essiz menkabesine delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in ondan baska bir kimseye Kur'ân dinlettigi isidilmemisdir. Allah Teâlâ'nm onun ismini zikir buyurmasi da menkabe üzerine menkabe ve seref üstüne serefdir.
3- Sevinç ve ferahdan dolayi aglamak caizdir.
4- Allah Teâlâ'nin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !e Kurân-iKerîm'i ümmetinden bir zâta okumasini emir buyurmasi fakat isim vermemesi caizdir. Bundan dolayi Hz. Übeyy kendi isminin yüzde yüz zikredilip edilmedigini anlamak istem'isdir. Bu da ihtimâlli islerde yüzde yüz sabit olanla amel gerektigi hususunda de-lîldir.
Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'int Hz. Übeyy'e oku-masindaki hikmet hususunda ihtilâf etmislerdir. Muhtar olan kavle göre bu okumanin sebebi, ümmete Kur'ân-i Kerîm'i fazilet ehlinden okumalarini, bu suretle Kurân okumanin âdabini ögrenmelerini: bundan hiç bir kimsenin hâlî kalmamasini talîm ve bunu sünnet telâkki etmelerini te'mîndir.
Bâzilari: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Übeyye okumasi onun kadrinin büyüklügüne tenbîh içindir. Tâ ki bu suretle Kur'ân-i Kerîm hususundaki ehliyeti sabit olsun da, herkes ondan Kur'ân-i Kerîm ögrensin!» demislerdir. Filhakika Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatindan sonra Hz. Übeyy, kirâat-da imam olmusdur. Kur'ân-i Kerîm'i nesreden zevâtm en büyüklerinden biri odur.

40- Kur'an Dinlemenin, Onu Dinlemek Için Bir Hafizdan Okumasini Istemenin ve Kur'an Okunurken Aglayip Tadebbür Etmenin Fazileti Babi

247- (800) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb hep birden Hafs'dan rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki : Bize Hafsu'bnü Giyâs, A'mes'den, o da Ibrâhîmden, o da Ubeyde'den, o da AbduIIah'dan naklen rivayet etti.

Abdullah söyle demis: Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana Kur'ân oku!» dedi. Ben:
— Yâ Resûlalîah Kur'ân-i Kerim sana indirildigi hâlde, onu sana ben mi okuyayim? dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben, onu baskasindan dinlemek istiyorum.» buyurdu. Bunun üzerine ben de Nisa' sûresini okumaya basladim. (Acep her ümmetden birer sâhid getirerek onlarin üzerine de seni sâhid kildigimiz zaman hâl nice olur! [89] âyet-i kerimesine vardigim zaman basimi kaldirdim yahut birisi yanibasimi dürttü de, basimi kaldirdim. Gördüm ki ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gözyaslari akiyor.

(...) Bize Hennâd b. Seriyy ile Mincâb b. Haris Et-Temîmî hep birden Alîyyü'bnü MüsMr'den, o da A'mes'den bu isnâdla rivayet ettiler. (Yalniz) Hennâd kendi rivayetinde: «Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisi minber üzerinde iken (bana oku) buyurdu.» ifâdesini ziyâde eyledi.

248- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mis'ar rivayet etti.
Ebû Küreyb: Bana Mis'ar'dan, o da Arar b. Mürra'dan, o da Ibrahim'den naklen rivayet olundu: dedi. Ibrahim söyle demis: Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah îbni Mes'ûd'a :
«Bana Kur'ân oku!» buyurdular. Ibni Mes'ûd :
— Kur'ân sana indirildigi hâlde (onu) sana, ben mi okuyayim?» dedi. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) «Gerçekden onu ben, baskasindan dinlemek Istiyorum», buyurdular. Bunun üzerine Ibni Mes'ûd, kendilerine Nisa' sûresinin evvelinden baslayarak (Acep her ümmetden birer sâhid getirerek onlarin üzerine de seni sâhid kildigimiz zaman hâl nice olur!) âyet-i kerimesine kadar okudu. Ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) agladi.
Mis'ar demis ki: Bana, Ma'n Ca'fer [90] b. Amr b. Hureys'den, o da babasindan, o da Ibnî Mes'ûd'dan naklen rivayet etti. Ibni Mes'ûd söyle demis: Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Aralarinda bulundugum müddetçe onlar üzerine bir sâhid olarak» yahut: «Onlarin içinde oldugum müddetçe...» buyurdu. (Burada) râvît Mis'ar sekketmisdir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsîr» ile «Kitâbu Fedâilü'1-Kur'-ân» da: Ebû Dâvûd «Kitâbu'1-ÎHm» de : Tirmizî ile Nesâî «Tefsir» de tahrîc etmislerdir,
Buhârî'nin rivayetinde Hz. Ibni Mes'ûd: «(Acep her ümmetden birer sâhid...) âyetine vardigim zaman Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) bana :
«Dur!» yahut «Kes!» buyurdular, (o zaman) gözlerinin yasardigini gördüm.» demisdir.
Bu hadîsi îbni Ebî Hâtîm, Taberânî ve daha baskalari da rivayet etmislerdir. Onlarin rivayetlerinde : «Ibni Mes'ûd (Acep her ümmetden birer sâhid...) âyet-i kerîmesine gelince Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) agladi. Hattâ sakalina ve yanaklarina vurarak: Yâ Rabb! Aralarinda bulunduklarima sâhid olacagim için sözüm yok. Fakat görmediklerime nasil sâhid olurum? buyurdu.» denilmektedir.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in görmedigi kimselere sehâdet etmesi mes'elesi hakikaten müskil ise de, Ibni'I-Mubârek'in Saîdü'bnü'1-Müseyyeb'den rivayet ettigi mürsel bir hadîs bu iskâli gidermektedir. Çünkü o hadîsde Saîdü'bnül-Müseyyeb: «Hiç bir gün yokdur ki, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e, ümmeti sabah ve aksam arz olunup da, onlari simalarindan ve amellerinden tanimasin. Bu sebepledir ki bunlarin aleyhine sehâdette buluna-cakdir.» demisdir.
Buhar î'nin rivayetine göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ibni Mes'ûd'a «yeter» demesi, bu âyetdeki ibret ve nasî-hatlara tembih içindir. Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve Sellem) 'in gözyasi ile aglamasi da bundandir. Çünkü Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) mezkûr âyeti okuyunca Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kiyametin siddet ve dehsetini tesavvur etmis; o gün ümmetinin kendisine îmân ettigini tasdik için

sehâdete davet edilecegini, ümmeti için sefâatda bulunarak kendilerini o günün siddet ve dehsetinden kurtarmaga çalisacagini düsünmüsdür. Bunlar insana kanli gözyaslari döktürecek kadar hazîn ve tesavvuru bile tüyler ürperten hakikatlerdir.
'Zemahserî (467-538) diyor ki: « (Acep her ümmetden birer sâhid getirerek, onlarin üzerine de seni sahit kildigimiz zaman hâl nice olur!) âyet-i kerimesinden murâd; acaba Yahudilerle sâîr küffâr her ümmete aleyhlerine sehâdet edecek bir sâhid yâni Peygamberini getirdigimiz zaman ne yapacaklar; demekdir.»
Ulemâ «seni de bu yalancilar üzerine sâhid getirdigimiz zaman...» âyet-i kerîmesindeki yalancilardan muradin kimler oldugunda ihtilâf etmislerdir. Zemahserîye göre bunlar, her Peygamberi yalanlayanlardir. Mukaatîl: «Bunlar Ümmet-i Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in kâfirleridir.» demisdir, Ibni Nakîb'in tefsirinde ise bunlardan murâd: «Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) 'in müsiüman olan ümmetidir» deniliyor. Bu takdirde âyet-i kerîmedeki sehâdet iki türlü tefsir edilebilir:
a) Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) ümmetinin aleyhine sehâdet eder.
b) Ümmetinin lehine sehâdet eder.
Bâzilari «buradaki isaret, yahudilerle hiristiyanlaradir» demis. Bir takimlari da bununla yalniz Kureys kâfirlerine isaret edildigini söylemislerdir.
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)'in neye sehâdet edecegi hususunda ulemâdan dört kavil rivayet olunmusdur:
1- Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) ile Ibni Cüreyc, Süddî ve Mukaatil'e göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ümmetine Allah'in emir ve nehiylerini teblig ettigine sehâdette buluna-cakdir.
2- Ebû'l -Âliyye'ye göre, ümmetinin îmân ettigine sehâdette bulunacakdir.
3- Mücâhid ile Katâde'ye göre, ümmetinin amellerine sehâdet edecekdir.
4- Zeccâc'a göre, ümmetinin hem lehinde; hem de aleyhinde sehâdetde bulunacakdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Kur'an-i Kerîm okunurken c'an kulagi ile dinlemek ve âyetlerin mânâlarini düsünerek aglamak müstehabdir.
2- Kur'an-i Kerîm'i güzelce dinlemek için baskasina okutmak müstehabdir. Bu suretle hâsil olan tefekkür ve tedebbür kendi kendine okumadan daha fazla olur.
3- Ilim ve fazilet sahibi olanlarin tâbi'lerine karsi bile tevazu' göstermeleri müstehabdir.

249- (801) Bize Osman fa. EM Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: «Hims'daydim; halkdan biri bana (hitaben) : Bize Kur'ân oku! dedi; ben de onlara Sûre-i Yûsuf'u okudum. Halkdan biri (bana i'tîrâz ederek) : Vallahi bu sûre böyle indirilmemisdir; dedi. Ben:
— Yazik sana! Vallahi ten, bunu Resûlüllah (SaUaliahü Aleyhi ve Seliem) 'e okudum da :
«Güzel okudun.» diye tahsîn buyuidular; dedim.
Böylece ben, o sahisla konusurken birden,, bire ondan sarap kokusu geldigini duydum ve:
— Sen hem sarap içiyor; hem de Allah'in kitabini tekzip mi ediyorsun? Sana hadd vurmadikça, buradan ayrilamazsin.» dedim ve kendisine hadd vurdum.»

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Alîyyü'bnü Hasrem rivayet ettiler. Dediler ki: Bize tsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû MuâvIye rivayet etti. Bunlar topdan A'mes'den bu isnâdla ri-vâyet etmislerdir. (Yalniz) Ebû Muâviye'nin hadîsinde: «Bana (güzel okudun) dedi.» ifâdesi yokdur.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbu Fedâilü'l-Kur'ân- da tahrîc etmisdir.
Hims: Sam civarinda meshur bir beldedir.

Hadîsin zahirine bakilirsa, üzerinde sarap kokusu bulunan adama hadd-i ser'îyi bizzat Ibni Mes'ûd (RadiyaUahû anh) vurmusdur.
Nevevî (631-676) söyle demektedir: «Ibni Mes'ûd'un hadd vurmasi, bu husûsda hükümdarin umûmî veya husûsî naibi olduguna; bir de, o adamin Özürsüz sarap içtigini i'tirâf ettigine hamlolunur. Aksi takdirde sirf sarap kokusunu duymakla hadd vurulmaz. O adamin tekzibi dahî bilmeyerek Kur'an'dan olan bir sey'i inkâr ettigine'hamlolunur. Aksi takdirde sirf sarap koksunu duymakla hadd vurulmaz. O adamin tekzibi dahî bilmeyerek Kur'an'dan olan bir sey'i inkâr ettigine hamlolunur. Çünkü hakîkaten inkâr ederse kâfir olur. Ulemâ Kur'an'dan oldugu müttefekun aleyh bulunan bir harfi inkâr eden kimsenin küfrüne icmâ' etmislerdir. Ona mürted hükmü verilir.» Fakat Nevevî'nin : «Aksi takdirde mü-cerred sarap kokusu duyulmakla hadd vurulmaz.» Iddiaâsi, söz götürür. Çünkü Ibni Mes'ûd (RadiyaUahû anh) 'dan rivayet olunduguna göre onun mezhebi mücerred kokuyu duymakla hadd vurmanin vâcib olmasi imis.
Bâzilari: «Ihtimâl ki Ibni Mes'ûd'un (ona hadd vurdum.) sözünden muradi, devlet reisine haber vermesidir. Bu suretle ona hadd vurulmasina sebep oldugu için mecazen had vurmayi kendisine isnâd et-misdir.» derler.
Kurtubî dahî: «Ibni Mes'ûd 'un, o adama hadd vurmasi, kendisini bu husûsda salahiyetli saydigi içindir. Yahut hükümdar nâmina bir vacibi ikaame ettigine kaani olmusdur. Bunu Kûfe'de vâlî bulundugu siralarda yapmis olmasi da mümkindir. Çünkü kendisi Hz. Ömer zamani ile Hz. Osmân'm hilâfeti baslarinda Kûfe'de vâlî bulunmus-dur.» diyor. Ancak Kûfe'de vâlî bulundugu siralarda yapmisdir; iddiasini Aynî reddetmekde; vak'amn Him s'da geçtigini hatirlatarak Kurtubî 'nin zühulüne isarete etmektedir.
Yine Kurtubî: «Bu hadîsde, sarap kokusu ile hadd vurmanin vücûbuna kaail olmayanlara delîl vardir. Netekim Hanefî 'lerin mezhebi budur; Imam Mâlik ile sâir Mâ1ikîy'ye ulemâsi ve Hicaz'. hlardan bir cemâat dahî buna kaaildirler.» demisse de, hadîs-i serîfde Hanefîlerle, Mâliki 'ler aleyhine delîl yokdur. Çünkü Ibni Mes'ûd {RadiyaUahû anh) o adama ancak i'tirâfi sebebi ile hadd vurmusdur. Bir de sirf koku, sarap içtigine kat'î delîl olamaz. Sarap kokusuna benzer baska bir sey yemis veya içmis olabilir. Meselâ ayva yiyen insanin agzi, sarap kokusuna çaldirir bir sekilde kokar. Süpheyle ise hadd vurulamaz. Hadd vurmak için ya sâhid yahut içenin i'tirâfi sarttir.

41- Namazda Kur'an Okumanin ve Kur'ani Ögrenmenin Fazileti Babi

250- (802) Bize Ehû Bekir b. Efaî Seybe ile Ebû Saîd El-Esecc rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', A'mes'den, o da Ebû Sâlih'den,, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz evine döndügü zaman orada üç tane iri, semiz, gebe deve bulmasini ister mi?» diye sordu. BIz :
— Evet! cevâbini verdik. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
«O hâlde birinizin namazinda okuyacagi üç âyet kendisi Için irt semiz ve gebeligi belli olmus üç deveden daha hayirlidir.» buyurdular.

251- (803) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize FadI b. Dükeyn, Mûsâ fc. Aliyy'den rivayet etti. Demis ki: Babami, Ukbe-tü'bnü Âmir'den naklen rivayet ederken dinledim. Ukbe söyle demis: Biz sofada iken Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (disari) çikarak:
»Hanginiz her gün hiç bir günâha girmeden ve akrabalik baglarini kesmeden Burhân'a yahut Akîk'a gidip, oradan iki tane iri hörgüçlü disi deve getirmek ister?» diye sordu. Biz :
— Yâ Resûlâllahl Bunu (hepimiz) dileriz... dedik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«O hâlde her birinizin mescide giderek Allah Azze ve Celle'nin kitabindan iki âyef ögrenmesi veya okumasi onun için iki disi deveden daha hayirlidir. Uç âyef onun için üç deveden, dört âyet dört deveden ve okunacak âyetler kendi sayilarinca develerden daha hayirlidirlar.» buyurdular.

Halifât: Gebelik müddeti yariya varmayan develer: demekdir. Müfredi, hilfe'dir. Gebelik müddeti yariya varanlara, isâr derler; müfredi userâ'dir.
Suffe: Mescid-i Nebevî'nin geri tarafinda, ona bitisik Olarak yapilmis bir gölgelikdir. Buna lisânimizda da sofa yahut sundurma denir. Burasi fakir muhacirlerin "barindiklari bir yerdi. Bu zevat islâmin misafirleri olup kendilerine ashâb-1 suffe denilirdi. Burada yatarlar, ibâdetle ve Kur'ân okumalak mesgul olurlardi. eGçimlerini tedârik için ormandan odun toplayip satarlardi. Ekseriyetle vakitlerini V'eygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda geçirirlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin tâyin buyurdugu muallimler, bu zevata Kur'an-i Ke-rîm ögretir; dînî bilgiler verirdi. Bu suretle yetistirilen ashâb-i suffe, yeni müslüman olan kabilelere Kur'ân muallimi olarak gönderilirlerdi. Bu sebeple kendilerine kurrâ denilirdi. Mescid-i Nebevî'nin sofasmada yüzlerce kurrâ bulunurdu. Hafiz Ebû Nuaym «Hilyetü'I-Evîiyâ» adli eserinde ashâb-i sofadan yüzden fazlasinin ismini saymadir. Bunlardan biri de Hz. Ebû Hüreyre 'dir. Ebû Hüre y re (Radiyallahû anh) Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hiç ayrilmaz, onun söylediklerini can kulagi ile dinler ve bellerdi. Hele Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in duasina nail oldukdan sonra her isittigini tasa yazar gibi beller ol-musdu. Ashâb-i kiram içersinde en ziyâde hadîs rivayet etmesi bundandir. Kendisine ta'riz yollu çok hadîs rivayet ettigi insöyliyenlere su cevâbi vermisdi: «Muhacir kardeslerimiz çarsidaki, pazardaki ticâretleri ile, ensâr kardeslerimiz de bahçelerindeki, tarlalarindaki ziraatlari ile ensâr kardeslerimiz de bahçelerindeki, tarlalarindaki ziraatlari ile mesgul olurlarken Ebû Hüreyre bogaz tokluguna Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yanindan ayrilmaz; bu suretle onlarin bulunmadiklari meclislerde hazir bulunur ve onlarin belleyemediklerini bellerdi.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ashâb-i Suffe 'nin maisetleri ile tâlim ve terbiyeleri ile pek yakindan alâkadar olur; onlari kendi ailesi efradindan ileri tutardi. Ashâb-i Kiram'm zenginleri de gerek yiyecek gerekse giyecek hususunda ashâb-i suffeyi görüp gözetirlerdi.
Buthân : Medine'ye yakin bir yerin ismidir. A k î k de M e -d î n e 'de bir vâdîdir. Hadisde hassaten bunlarin zikredilmesi Medî-n e 'ye en yakini eve pazari oralarda bulunduUundandir.
Kevmâ': Büyük hörgüçlü deve, demekdir.
Bu hadîsler, Kur'ân-i Kerîm'i ögrenip, Ögretmeye tesvik etmektedirler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabini fânî dünyaya degil, bakî olan âhiret kazancina tesvik etmek istemis: bunu onlara temsil yolu ile anlatmistir. Yoksa bütün dünya Allah Teâlâ'nin bir âyetine veya bir âyetinin sevabina bedel olamaz.

42- Kur'an'i ve Süre-i Bakara'yi Okumanin Fazileti Babi

252- (804) Bana Hasenü'bnü Aliyy EI-Hûlvânî rivayet etti. (Dedi ki) : BizeJSbû Tevbe —ki Rabî' b. Nâfi'dir.— rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye (yâni Ibni Sellâm) Zeyd'den naklen rivayet etti. Zeyd, Ebû Sel-Iâm'i söyle derken isitmis: Bana Ebû Ümâmete'l-Bâhilî [91] rivayet etti. Dedi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i «Kur'ân-i okuyun! Çünkü Kur'ân, onu okuyanlara kiyamet günü sefaatçi olarak gelecekdir. Zehrâveyn'i (yâni) Bakara,ile Âl-i Imrân sûrelerini okuyun! Çünkü onlar kiyamet gününde iki bulut yahut iki gölge veya safbeste iki firka kus gibi gelecek; okuyucularini müdâfaa edeceklerdir. Sûre-i Bakara'y okuyun! Zîra onu okumak bereketdIr; terk etmek Ise pismanlikdir. Onu tahsil etmeye batta Iler muktedir olamazlar.» buyururken isittim.
Muâviye: «Duydum ki BattaIIer: sihirbazlar mânâsina gelirmis.»
demis.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya (yâni îbni Hassan) haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mûaviye bu isnâdla bu hadîsin misindi rivayet etti. Su kadar var ki, o tesbihlerin ikisinde de (sanki onlar) demis; Muâviye'nin (Duydum ki.) dedigini soy-lememisdir.
Bakara ile Âl-i Imrân sûrelerine «Zehrâveyn» derler. Onlara bu ismin verilmesi nûr ve hidâyetlerinin çoklugu ile

ecr-u mükâfatlarinin bollugundandir. Zehrâ'i çok nurlu, parlak manasina gelir.
Gamâme ve gayâbe: Insanin üzerinde gölge yapan bulut, sis v.s. gibi seylerdir. Ulemânin beyânina göre buradaki bulut ve gölgelikden murâd; mezkûr iki sûrenin sevaplaridir. Yâni okunan bu sûrelerin sevaplari kiyamet gününde bulutlar ve gölge veren sâir seyler gibi geleceklerdir.
Firkaan : Firk'in cem'idir. Hadîsin bir rivayetinde bunun yerine (hiz-kaan) denilmisdir. Onun müfredi de hizk'dir. Ve her ikisi de sürü mânâsina gelirler.
«Okuyucularini müdâfa'a edeceklerdir.» cümlesindeki müdâfa'a, cehennem ile cehennem melekleri olan zebanilere karsi yapilacakdir. Buradaki mydâfa'a, sefâatda mubâlega gostermekden kinayedir.
Kaadi Iyâz diyor ki: «Bâzilarina göre bu hadîsin mânâsi: Allah Teâlâ, bu sûrelerin okunmasindan, bulut seklinde yahut kus sürüsü kiyafetinde' bir mahlûk yaratir da, bu mahlûk kiyamet gününde, okuyucusunu müdâfa'a eder. Netekim bir hadîsde : Eger bir kimse dösegine yatarken
(Allah'dan baska ilâh olmadigina, Allah sâhiddir... [92] âyet-i kerîmesini okursafar tâ kiyamete kadar onun için istigfar da bulunurlar;
buyurulmusdur. Bu, bir ihtimâldir...»
Safii 'yye ulemâsindan bâzilarina göre bu hadîsde zikri geçen «Ev» kelimeleri hakîkî mânâlari olan sekk bildirmek için kullanilmamislardir. Burada onlardan murâd tenvî' yâni çesit bildirmekdir. Söyle ki: Bakara ile Â1-i Imrân sûrelerini okuyup da, mânâsini anlamayanlara bulut gibi sevap gelecek; mânâsini anlayarak okuyanlara gölgelikler gibi sevap verilecek, mânâsini anlayarak okuyan ve onlari baskalarina da ögretenlere safbeste kus sürüleri gibi sevaplar verilecekdir. Çünkü müsebbehler birbirinden farkli olunca müsebbehünbihlerin de farkli olmasi îcâb eder. Binâenaleyh gamâme ile gölgelendirmek, gayâbe ile gölgelendirmekden daha hafîf; gayâbe ile gölgelendirmek de kus sürüleri ile gölgelendirmekden daha asagi mertebededir. Tâbîr-i digerle: gamâme ile herkes gölgelenir. Gayâbe yalniz kirallara mahsûsdur. Kus sürüleri ise bunlarin ikisinden de yüksek bir mertebe olup, (Yâ Rabbî! : Bana öyle bir mülk ihsan et ki, böylesi benden sonra bir daha kimseye müyesser olmaya!) diye dûa eden Peygamber-i Zîsân'a mahsûsdur.
Tiybî : «Bu hadîsde tahsis üzerine tahsis vardir. Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) evvelâ: Kur'ân'i okuyun; buyurarak hükmü ta'mîm eylemis ve sefaatini buna tâlîk etmisdir. Sonra Bakara ile Âl-i Imrân sûrelerini betahsîs zikretmis; kiyamet gününün siddet ve dehsetinden kurtulmayi ve sefaati bunlarin okunmasina ta'lîk eylemis; üçüncüde yalniz Bakara sûresini zikrederek, onu okumaya üç mânâ ta'lîk buyurmusdur. Bu üç mânâ onlardan her birinin seriat sahibinden baska kimsenin bîlemiyecegi bir hâssasi oldugunu bildirmek içindir.» diyor.
Batal: Aslinda kahraman ve seci' mânâsina gelir. Burada onu sihirbazlar mânâsina tefsir etmislerdir. Çünkü kelime batâletden alin-misdir. Bu kelimenin butlanla da ilgisi vardir. Butlan ise fesâd ve zayi' olmak, demekdir: Su hâlde sihirbazlarin yaptiklari bâtil fiillere bakarak, kendilerine bu isim verilmisdir. Sihirbazlar hak ve hakîkatdan ayrilarak bâtila saptiklari için Kur'ân-i Kerîm'i okuyup anlamaya muktedir olamazlar. Bâzilari batale kelimesini, batâletden alarak tembeller mânâsina geldigini söylemislerdir. Böyleleri Kur'ân-i Kerîm'i tembelliklerinden dolayi okuyamaz ve mânâsini düsünemezler.
Bir takimlari da
«Süphesiz ki beyânin hakîkaten sihir olani vardir.» hadîsine bakarak, buradaki sihirbazlardan murâd: beyân sihirbazlaridir.
Kur'ân-i Kerîm bunlardan, Kur'ân sûrelerine denk olacak bir sûrecik olsun getirmelerini istemek suretiyle kendilerine meydan okudugu için onlar Kur'ân-i Kerîm'i okuyup anlamaya muktedir olamazlar.» demislerdir.

253- (805) Bize Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd h. AhdirabMh haber verdi. (Dedi ki) : Bize Velîd b, Müslim, Muhammet! b. Muhâcir'den, o da Velîd b. Abdirrahmân El-Cürasî [93]'den, o da Cü-beyr b. [94]

Nüfeyr'den naklen rivayet etti. Demis ki: Nevvâs b. Sem'ân El - Kilâbî'yi söyle derken isittim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kiyamet gününde Kur'ân ve onunla amel edenler getirilecekler; Kur'ân'in önünde Bakara ile Âl-i Imrân sûreleri bulunacak.» buyururken isitdim.
Bu iki sûre için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uç misâl getirdi ki, ben onlari hâlâ unutmadim:
«8u iki sûre sanki iki bulut yahut aralarinda bir nûr bulunan iki siyah gölgelik yahut da sahiplerini müdâfa'a eden safbeste kanat germis iki kus sürüsü gibi olacakdir.» buyurdular.
«Sark» ve «Sarak» : Ziya ve nûr mânâsina gelir.
Kaadi Iyâz ile diger bâzi ulemâ kelimenin böyle hem (râ)'nm sükûnu hem de fethi ile okunabilecegini rivayet etmislerdir. Fakat (Râ)'-nin sükûnu ile okunmasi hem rivayet hem de lügat îtîbân ile daha meshurdur.
Ulemâdan bâzilarinin beyânina göre kiyamet gününde amellere bir sekil ve suret verilerek mizanda tartilacaklari gibi Kur'ân-i Ke-rîm'e de bir suret halk edilerek, o söretle gelecek ve insanlara görüne-cekdir.
Kaadir-i Mutlak Hazretlerinin kudreti her mümkîni îcâda sâlihdir; buna böylece îmân etmek gerekir. Bakara ve Âl-i Imrân sûrelerinin, Kur'ân'in önünde gelmeleri bu sûrelerin sevaplarinin bütün Kur'ân sevabina muâdil olduguna delildir. Çünkü Kur'-ân-i Kerîm'in en uzun ve ahkâmi en çok olan sûreleri bunlardir. Bu iki sûrenin sevaplari hakkinda «iki siyah gölgelik...» buyurulmasi, sevaplarinin adetâ bir biri üzerine yigilircasina çok oldugunu beyân içindir. Bittabi gölge ne kadar koyu olursa, faydasi da o nisbetde çok olur. Mezkûr iki siyah gölgenin aralarinda nûr bulunmasi bâzi Sâfiîyye ulemâsinin beyânina göre iki gölgeyi biribirinden ayirmak içindir. Fakat baskalari bunlara i'tîrâz etms ve: ^Gölgenin iki tane olmasi biribirinden ayri olmalarini anlatmaya kâfidir. Burada mânâ bu iki gölge son derece kesif ve birbiri üzerine yigilmis olduklari hâlde yine de ziyâya manî olrmyacak demekdir.» mutâleasmda bulunmuslardir.

43- Fatiha Ile Süre-i Bakara'nin Son Âyetlerinin Faziletleri ve Bakara'nin Sonundaki Iki Âyetin Okunmasina Tesvik Babi

254- (806) BIze Hasanü'bnü Rabî' Ile Ahmed'b. Cevvâs El-Hanefi rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Ebû'l-Ahvas, Aramâr b. Ruzeyk'den, o da Abdullah b. îsâ [95] dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o ela IbnJ Abbâs'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Cibril, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in yaninda otururken, Efendimiz üzerinden kapi sesine benzer tir ses isitti. Ve basini kaldirdi. Cibril bu simdiye dek asla açilmayip; yalniz bugün açilan bir gök kapisidir; dedi. Müteakiben o kapidan bir melek indi. Cibril: bu, yeryüzüne (ancak simdi) inen bir melekdir. Bu güne kadar yere hiç inmemisdir; dedi. Melek selâm verdi ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Müjde!. Sana, senden önce hiç bir Peygambere verilmeyen iki nûr verildi. Fâtiha-i Kifâp ve sûre-i Bakara'nin son âyetleri!... Bunlardan okuyacagin her harfe mukaabil mutlaka sana, o harfin tezammun ettigi sevap verilecekdir; dedi.
Hadîsin zahirine bakilirsa Hz. Ibni Abbâs onu Resûlüllah {SaHaHahü Aleyhi ve Sellem) 'den isitmisdir. Bununla beraber o anda Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellen:} 'in yaninda bulunarak hâdiseye bizzat sâhid olmasi, melegi görüp Cebrail /'Aleyhisselâm) 'm sözlerini isitmesi de ihtimâlden uzak degildir.
Bu hadîsdeki «isitti, kaldirdi,» fiillerindeki zamirler, Peygamber iS^Valiahü Aleyhi ve Sellem) 'e; «dedi» fiilinin zamiri ise Cebrail (Aleyhisselâm, a râci'dir. Çünkü semâdan isitilen sese hayret eden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setten?) onun ne oldugunu izah eden de Cebrail (Aleyhisselâm) dir.
Bâzilari buradaki bütün zamirlerin Cebrail (Aleyhisselâm)'a.; bir takimlari da bil'akis Resûlüllah (SuUaHohü Aleyhi ve Sellem) ie aid oldugunu söylemislerdir. Dogrusu arz ettigimizdir. Zira zamirler Cebrail'e irca' edilirse, gökyüzünden gelen sese hayret eden de; sonra onun ne oldugunu anlatan da Cebrail (Aleyhisselâm) olmak iktizâ eder. Zamirler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle/:) 'e iicâ' edildigi takdirde dahî, sesi isitenin, basini

kaldiranin ve hayret ederek îzahda bulunanin hep kendileri olmasi iktizâ eder ki, bu iki sikkin ikisi de hilâf-i zahirdir. Zahir olan mânâya göre, sesi isitip; hayrete düsen ResûlüIIah (Sr;lMlahü Aleyhi ve Sellem) bu sesin ne oldugunu îzâh eden de Cibril (Aleyhisselâm) dir.
«Bunlardan okuyacagin her harfe mukaabil .» cümlesindeki «harf» den murâd, hurûf-i hicâ denilen elif-bâ harfleri ise mânâ: «her harfe karsi muhakkak on sevap verilecek» demekdir. Fakat bu takdirde mezkûr iki sûrenin bir hususiyeti kalmaz; çünkü diger sûrelerin harfleri de böyledir. Bâzilari; «harfden murâd; tarafdir. Bununla cümleden kinaye yapil-misdir. Yâni: Eger bu iki sûreden birer cümle okursan, o cümlelerin tezammun ettigi sey mutlaka sana verilir; demekdir.» seklinde mütâlâa da bulunmuslardir.

Hadisden Çikarilan Hükümler :

1- Bu hadîs felsefe erbabinin: «Felekler yarilmayi kabul etmez, seklindeki iddialarini reddetmektedir.
2- Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) vahyi Cibril (Aleyhisselâm) 'dan baska meleklerden de telâkki etmisdir.
3- Gök kapisinin açilmasi, oradan bir melek inerek tebsirde 'bulunmasi, Fatiha sûresi ile Sûre-i Bakara 'nin son âyetlerinin pek büyük sevabi hâîz olduklarina delildir.
«Bunlar senden önce hiç bir Peygambere verilmemisdir.» cümlesinden murâd: bu sûrelerin sevaplaridir. Yoksa yalniz mezkûr iki sûre degil; Kur'ân-i Kerîm'in hiç bir sûresi Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) den önce hiç bir Peygamber'e verilmemisdir. Bakara sûresinin sonundan murad Aliyyü'l - Kaarî'ye göre âmene'r-Resûlü'-dür. Ondan bir âyet evvelidir diyenler de vardir.
Fatiha sûresinin faziletleri hakkinda bir çok hadisler vârid olmusdur. Bu husûsda Buhâri'de söyle bir rivayet vardir: « Ebû Saîdb. Mua11â dedi ki: Bir defa ben mescidde namaz kilarken Resûlüllah (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) beni yanma çagirdi. Ben (namazda oldugum için) gidemedim. Sonra: Yâ Resûlâllah! Namazda idim (kusura bakma); diye özür beyân ettim. Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Allah : (Ey mü'minler! sizi kendinize hayât verecek seylere çagirdigi zaman, Allah'a ve Resulüne icâbed edin!) buyurmadi mi?» dedi. Sonra bana :
Ey Ebâ Saîd ! Bu meselden çikmadan sana öyle bir sûre ögretecegim ki o, Kur'ân'dakî sürülerin en büyügüdür.» dedi. Ve elimi tuttu. Mescidden çikacagi sirada ben :
— Yâ Resûlallah! Hani : Sana Öyle bir sûre ögretecegim ki o, Kur'-ân'daki sûrelerin en büyügüdür; buyurmustunuz?» dedim. Resûlüllah (Saîlaliahü A leyhi ve Sellem) :
«O sûre, Fâtiha'dir ki, namazlarda tekrar tekrar okunan yedi âyet ve bana verilen büyük Kur'ândir.» buyurdu.

255- (807) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, Ibrahim'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân söyle demis: Beyt'in yaniinda Ebû Mes'ûd'a rastladim ve: Sûre-i Bakara'daki iki âyet hakkinda kulagima senden bir hadîs ulasti; dedim. Ebû Mes'ûd su mukaabelede bulundu:
— Evetî Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem): «Bakara sûresinin sonunda iki âyet vardir ki, kim onlari bîr gecede okursa, o kimseye kâfî gelirler.» buyurdu.

(...) Bize, bu hadîsi Ishâk b. Ibrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr haber verdi. H. Bize Muhammedü'fcnü'I - Müsennâ ile Ibni Bessâr dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. Her iki tarîkin râvîleri Mansûr'dan bu isnâdla rivâyetde bulunmuslardir.

256- (808) Bize Mîncâb b. Haris Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ifcni Müshir, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Abdurrahmân b. Ye-zîddem o da Âlkametü'bnü Kays'dan, o da Ebû Mesûd El - Ensârî'den

naklen haber verdi. Ebû Mes'ûd söyle demis: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir gecede Sûre-i Bakara'ntn sonundaki su iki âyeti okursa, bu iki âyet ona kâfî gelirler.» fcuyurdu.
Abdurrahmân demis ki: Müteakiben Ebû Mes'ûd'a rastladim, Beyt'i tavaf ediyordu. Bu hadîsi ona sordum da, bana, o'iiu Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Settem) 'den naklen rivayet etti.

(...) Bana Alîyyü'bnü Hasrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ (Yânî Ibni Yûnus) haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. Bu râvîler hep birden A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Âlkame ile Abdurrahmân. b. Yezîd'den, onlar da Ebû Mes'-ûd'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

(...) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Seybe rîvâyet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den, o da Ebû Mes'ûd'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seller,:) den naklen bu hadîsin mislini rîvâyet etti.
Bu hadîsi bütün kütüb-i sitte sahipleri tahrîc etmislerdir. Hâkim ile Beyhakî'nin H z. Ebû Zerr 'den tahrîc ettikleri diger bir hadîsde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seller,) söyle buyurmuslardir:
«Allah Teâlâ Bakara suresini öyle iki âyetle bitirdi ki, bu âyetleri bana Ars'm altindaki bir hazîneden verdi! Bunlari ögrenin! Kadinlariniza, ogullariniza da ögretin. Çünkü bunlar hem namaz, hem Kur'ân, hem de duadir.»
Hz. Ömer 'le, Hz. A1î'nin : «Akilli bir adam görmedim ki, Bakara sûresinin sonundaki âyetleri okumadan uyusun.» dedikleri rivayet olunur.
«Bu iki âyet ona kâfî gelirler...» cümlesinden murâd; bunlar gece namazinin yahut mutlak sûretde Kur'ân okumanin yerini tutarlar; de-mekdir. Bâzilari seytanin serrinden; diger bâzilari, ins-ü cirmin serrinden onu korur; demislerdir.
Kitabimizin «îmân» bahsinde (199-200 numarali hadîslerde) görüldügü vecihle sûre-i Bakara 'nin sonundaki Iki âyetden birincisi îmânin temellerini; ikincisi ise yedi tane duâ kelmesini ihtiva etmektedir. Bu âyetler nazil oldukdan sonra Fahr-i Âlem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz onlari okumus ve her duâ kelimesini okudukça Allah Teâlâ, kendisine: «Duani kabul ettim.» buyurmusdur.

44- Süre-i Kehf Ile Âyetü'l-Kürsi'nin Faziletleri Babi

257- (809) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki)
Bana babam, Katâde'den, o da Salim b. Ebî'1-Ca'd El-Gatafânî'den, o da Ma'dân b. Ebî Tâlhate'1-Ya'merî'den, o da Ebû'd-Derdâ [96]'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SaUaîlahü A îeyhi ve Seliem) :
«Her kim sûre-i Kehf'in basindan on âyet ezberlerse, Deccal'dan masun olur.» buyurmuslar.

(...) Bize Muhammedü'hnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hemmâm rivayet etti. Bu râvîler hep birden Katâde'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir. (Yalniz) Su'be: «Kehf sûresinin sonundan.» Hemmâm ise Hism'm dedigi gibi: «Kehf'in basindan...» demislerdir.
Sûre-i Kehf'in fazileti hakkinda Buhârî Hz. Berâ'b. Âzib'den su hadisi rivayet etmisdir: Berâ' (Radîyallahû anh) demis ki: Bir zât sûre-i Kehf'i okuyormus, yani basinda da iki iple bagli bir at bulunuyormus. Derken o zâti bir bulut kaplamis. Ve yavas yavas üzerine dogru yaklasmaya baslamis. At da bundan ürküyormus. Sabah olunca o zât Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Selletn) 'e giderek hâdiseyi, ona anlatmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu (gördügün) sekînetdir; Kur'ân için inmisdir.» buyurmuslar.

Sekînetden muradin ne oldugu ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bunu az yukarida görmüsdük.
Bâzilari: «Sekînet, Hz. Musa (Aleyhisselâtn) 'in içersine levhalarla Tevrâti ve asasini koydugu altin kapdir.» demislerdir.
Kur'ân-i Kerîm'de ve hadîslerde sekînet lâfzi tekerrür etmis-dir. Kelimenin bir çok mânâlara ihtimâli oldugu için bu kelimeye yerine göre zikredilen mânâlardan lâyik olani verilir.
Sûre-i Kehf'in evvelinden, baska bir rivâyetde sonundan on âyet okumanin: Deccâ1'm serrinden korumasi, mezkûr sûrenin ilk âyetleri bir çok acâip ve garaibi ihtiva ettigindendir. Bu âyetlerin mânâlarini düsünenler, Deccâ1'in fitnesine kapilmazlar. Ayni sûrenin son âyetleri dahî son derece ibret âmizdirler,
îbni Seyyid'e göre buradaki Decca1'dan murâd: hak ile bâtili biribirine karistirandir.
Bâzilari : «Bundan murâd: kiyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere âhir zamanda çikacak olan Deccâldir.» demislerdir.

258- (810) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül a'lâ, b. Abdil a'lâ, Ciireyrî'den, o da Ebu's - Selil'den o da Abdullah Rabah El - Ensârî'den o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet etti. Übeyy söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebe'l-Münzir! Allah'in kitabindan ezberinde bulunan hangi âyet
daha biiyükdür? bilirmisin?» dedi. Ben :
— Allah ve ResûJü bilir...» cevâbim verdim. Efendimiz (tekrar) : «Yâ Ebe'l-Münzir! Allah'in kitabindan ezberinde bulunan hangi âyet
daha biiyükdür? bilirmisin?» diye sordu. (Bu sefer ben) :
— Âyetü'l-Kürsî'dir. dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sailallahü A leyhi ve Sellem) gögsüme vurdu ve :
«Vallahi itim sana afiyet olsun Ey Ebe'l-Münzir!» buyurdular.
Bu husûsda Buhârî «Kitâbü'l-Vekâle» de Hz. Ebû Hüreyre'den su hadîsi .tahrîc etmisdir: Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) demis ki :
«Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) beni Ramazan zekâtini muhafazaya vekil etmisdi. Derken bana bir adam gelerek zahireden avuç avuç almaga tasladi; ben derhâl kendisini yakaladim. Ve:
— VaIIahi seni Resûlüllah {Sailallahü A leyhi ve Sellem) 'in huzuruna götürecegim; dedim. Adam:
— Ben muhtacim; çolugum çocugum ve pek ziyâde ihtiyacim var; dedi. Bunun üzerine bende, onu serbest biraktim. Sabaha çikinca Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece esîri ne yaptin?» dedi. Ben:
— Yâ Resûlâllah pek ziyâde muhtâc ve çoluk çocuk sahibi oldugundan sikâyet etti de, kendisini serbest biraktim; dedim. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ama o, sana muhakkak yalan söyledi. O yine gelecek» buyurdu. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «O yine gelecek» demesinden anladim ki, herif tekrar gelecek. Binâenaleyh onu gözetledim. Az sonra geldi. Ve zahireden avuç avuç almaya basladi. Derhâl kendisini yakaladim ve:
— Seni mutlaka Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selle/n) 'in huzuruna çikaracagim! dedim. Herif:
— Berii birak! Çünkü muhtacim. Çoluk çocugum var. Bir daha yapmam; dedi. Ben de kendisine aciyarak onu serbest biraktim. Sabaha çikinca Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bana :
«Yâ Ebâ Hüreyre esîrI ne yaptin?» diye sordu.
— Yâ Resûlâllah! Pek ziyâde muhtaç ve çoluk çocuk sahibi oldugundan sikâyet etti de, kendisine aciyarak serbest biraktim; dedim. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Amma o, sana muhakkak yalan söyledi; o tekrar gelecek!» buyurdu. Bunun üzerine ben, onu gözetledim. Derken gelerek zahireyi avuçîamaya tasladi. Ben, derhâl kendisini yakaliyarak:
— Seni mutlaka Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellemyin huzuruna çikaracagim. Bununla üç oldu ki, bir daha yapmam diyorsun; sonra tekrar yapiyorsun; dedim. Hirsiz:
— Beni birak! sana bir kaç kelime ögretecegim, onlarla Allah sana menfaat te'mîn edecek; dedi.

— Ne onlar? dedim.
— Dösegine uzandigin vakît Âyetü'l-Kürsî'yi (yâni) (Hayy ve Kayûm o!an Allah'dan baska hiç bir ilâh yokdur.) âyet-i kerimesini sonuna kadar oku! Böyle yaparsan üzerinde faehemahâl Allah tarafindan bir muhafiz bulunur ve tâ sabaha kadar seytan, senin semetine yaklasamaz; dedi. Ben de kendisini serbest biraktim. Sabaha çikinca ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana (tekrar) :
«Dün gece esîri ne yaptin?» diye sordu.
— Yâ Resûlâllah! Bana bir kaç kelime ögretecegindi, bunlarla Allah'in bana fâide ihsan buyuracagini söyledi; ten de kendisini serbest biraktim; dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Neymis onlar?» dedi. Ben :
— Efendim, dösegine uzandigin vakit Âyetü'l-Kürsî'yi basindan sonuna kadar oku! (Bunu okursan) üzerinden Allah tarafindan bir muhafiz eksik olmaz. Ve tâ sabaha kadar kat'îyyen seytan sana yaklasamaz; dedi.. cevâbini verdim.
(Râvî diyor ki: Zâten ashâb hayir islemege pek harîs idiler.) Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Bak hele!) o yalanci oldugu hâlde (bu defa) sana dogruyu söylemis. Uç gecedir kiminle konustugunu biliyor musun? Yâ Ebâ Hüreyre?» dedi. Ben :
— Hayir! cevâbini verdim.
«O bir seytandi.» buyurdular. Buna benzer baska hadîsler de vardir.
Ulemâ, Âyetü'l-Kürsi'nin büyüklükle temayüz etmesini söyle izaha çalisirlar: Bu âyetde Allah Teâlâ'nm bütün isim ve sifatlarinin esâslari yâni vahdâniyyet, hayât, ilim, mülk, kudret ve irâde zikredilmis-dir. En büyük yahut en faziletli âyet olmasinin hikmeti budur.
Kaadi Iyâz: «Bu hadîsde : Kur'ân âyetlerinin bâzilarini, digerlerine tercih ve tafdîl caizdir; Kur'ân-i Kerim dahî sâir semavî kitaplara tafdîl edilebilir., deyenlere hüccet vardir. Yalniz mes'ele ulemâ arasinda ihtilaflidir. Ebû'l-Hasen Es'arîileEbû Bekr-i Bâki11ânî ve ulemâdan fukahâdan bir cemâat, âyetleri biribirine tafdîlden menetmislerdir. Çünkü bir âyetin baskasindan daha fazîeltli oldugunu söylemek, öteki âyetin ondan noksan bulunmasini iktizâ eder. Ke-lâmillah da ise noksanlik yokdur. Bu zevat bâzi âyetler hakkinda vârid olan «En büyük», «En faziletli... »gibi tâbirleri «Büyük» ve «Faziletli» mânâlarina te'vîl etmislerdir.
Ishâk b. Râ huy e ile diger ulemâ âyetler arasinda tafdili, caiz görmüs ve: Bu üstünlük, okuyanin sevabinin büyüklügüne râci' olur, demislerdir.
Muhtar olan kavle göre sevabi çok mânâsina olmak üzere âyetler ve sûreler hakkinda (Daha büyük) ve' (Daha faziletli) tâbirlerinin caiz olmasidir.» diyor.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ilim sana afiyet olsun Yâ Ebe'l-Münzîr!» buyurmasi, onun çok âlim olduguna ve menkabesinin büyüklügüne delildir.
2- Bir âlimi, büyük ve fâdil dostlari tebcîl-ü ta'zîmde bulunabilirler. Onu künyesi ile çagirmalari da caizdir.
3- Kibir ve gururuna sebeb olmamak ve bir de maslahat bulunmak Sarti ile bir insam yüzüne karsi medhetmek caizdir.
4- Ulemâdan bâzilarina göre, bu hadîs (biz bu kitabta hiç bir seyi noksan birakmadik.) âyetine katilirsa ismi a'zarmn Âyetü'l - Kür-s î de oldugu anlasilir.

45- Ihlas Süresini Okumanin Fazileti Babi

259- (811) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammedü'bnü Bessâr rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yahya b. Saîd, Su'be'den, o da Katâde'-den, o da Salim b. Ebî'l-Ca'd'dai, o da M'daân b. Ebî Talha'dan, o da Ebû'd-Derdâ'dan, o

da Peygamber (Scâlaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar :
«Sizden biriniz bir gecede Kur'ân'in üçte birini okumakdcin âciz mi kaliyor?» Ashâb :
— Kur'ân'in üçte birini nasil okuyabilir? demisler. Resûlüllah
(Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Ihlâs sûresi Kur'ân'in üçte birine denkdir.» buyurmuslar,

260- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Bekr haber verdi, (Dedi ki) : Bize Saîd b. Ebî Arûbe rivayet etti. H.

Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân [97] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebânel-Attâr rivayet etti. Bunlar hep birden Katâde'den bu isnâdla rivayette bulunmuslar. Her ikisinin hadîslerinde de «Peygamber (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süphesiz ki Allah Kur'an'i üç cüz'e taksim etmis ve Ihlâs sûresini Kur'ân'in bu üç cüz'ünden biri yapmisdir; buyurdu.» ibaresi vardir.

261- (812) Bana Muhammed b. Hatim ile Ya'kûb b. Ibrahim hep birden Yahya'dan rivayet ettiler, tbni Hatim dedi ki: Bize Yahya b. Sâîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Keysân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâzim, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Toplanin! Çünkü size Kur'ân'in üçte birini okuyacagim.» buyurdular. Bunun üzerine toplanan toplandi. Sonra NebiyynMah (Satlallahü Aleyhi veSellemi çikarak Ihlâs sûresini okudu. Sonra içeri girdi. Biz birbirleri-mize:
— Ben zannederim bu, ona semâdan gelme lir hu!:er olacak: Içeri girmesine sebep de, ru'dur; dedik. Sonra Rcsûlüllah (SalltiIMhü Aleyhi ve Selle m) (yanimiza) çikarak:
«Gerçelcden ben size Kur'ân'm üçte birini okuyacagim; demisdim. Dikkat edin! Bu sûre Kur'ân'm üçtebirine muâdildir.» buyurdular.

262- (...) Bize Vâsil b. Abdil.a'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni FudayI, Besîr b. Ebi Ismail [98] den, o da Etû Hâzim'den, o da Ebû Hii reyre'den naklen rivayet etti. Ehû Hüreyre söyle demis: Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) ILizim yanimiza çikti da:
«Size Kur'ân'm üçte birini okuyayim mi?» dedi. Ve Ihlâs sûresini, bitirinceye kadar okudu.

263- (813) Bize Ahmed b. Abdirrahmân b. Vehb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize amcam Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amru'-bnü'l-Hâris, Saîd b. Ebî Hilâl'den naklen rivayet etti. Ona da Ebû'r-Ricâl [99] Muhammed b. Abdirrahmân, annesi Amra binti ALdirrahmân'dan naklen rivayet etmis. Amra, Peygamter (Sallailahü Aleyhi vç Sellem)'in zevcesi Âise'nin himayesinde bulunuyoimus. O da Âise'rien rivayet etmis ki, Resulüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir zâti bir seriyyeye kumandan olarak gazaya göndermis. Bu zât maiyyetindekilere namaz kildirirken ki-râetini dâima thlâs sûresi ile titirirmis. Gazadan döndükleri vakit ashâb bunu Resûlüllah (SaHalIahü Aleyhi ve Sellem)'e söylemisler. Efen di mil
(Sallailahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ona sorun; bunu niçin yapiyormus?» buyurmuslar. Ashâb, o zâta sormuslar; su cevâbi vermis:
— Çünkü Ihlâs sûresi Rahmân'in sifatidir; ben de kirâetimi, o sifatla yapmak isterim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ona haber verin ki, Allah da onu seviyor.» buyurmuslar.
Bu hadîsin Ebû Saîd-i Hudri rivayetlerini Buhârî «Kitâfeu Fedâüû'l-Kur'ân» da tahrîc etmisdir.
Ulemâ Ihlâs sûresinin, Kur'ân-i Kerîm'in üçte birine muâdil olmasindan ne murâd edildigi hususunda ihtilâf

etmislerdir.
Mâzirî (453-536)'ye göre Kur'ân-i Kerîm, üç kisma ayrilir: Kissalar, ahkâm ve Allah'in sifatlari... Ihlâs sûresi sirf Allah'in sifatlarina mahsûdur. Onun için de Kur'ân -i Kerîm 'in üçcüz'-Ünden biri demekdir.
Bâzilari : «Ihlâs sûresinin sevabi katlanarak, Kur'ân-i Kerîm'in üçte birinin katlanmiyan sevabi kadar olur.» demislerdir.
Bir takimlari: «Kur'ân-i Kerîm üç kisimdan fazla degildir. Bunlar :
a) Allah Teâlâ'mn zâtini bilmeye irsâd;
b) Isim ve sifatlarini bilmeye;
c) Fiil ve âdetlerini bilmeye irsâddan ibâretdir. Bu sûre Allah'i tak-dîs ve tenzihe sâmil olunca Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) onu Kur'ân'm üçte birine denk tutmusdur.» derler.
Ulemâdan bir cemaata göre, Ihlâs sûresinin tez'ammun ettigi tevhidi ikrar Allah Teâlâ'ya iz'ân ile îmân, Kur'ân-i Kerîm'in Üçte birini okumak gibiidr. Hattâ: «Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) bu sözü muayyen bir sahsa- sÖylemisdir. Binâenaleyh hüküm ona mah-sûsdur.» diyenler bile vardir.
EbûÖmer Ibni Abdilberr (368 - 463) : «Biz Peygamber {Sallailahü Aleyhi ve Seliem)'den sahîh ve sabit olarak nakledilen rivayetle amel eder; ondan öteye geçmeyiz. Mânâsini bilmediklerimizi (Aleyhissalâtü Vesselân.) efendimize havale eyleriz. (Burada da) ihlâs suresinin neden Kur'ân-i Kerîm'in üçte birine muâdil oldugunu bilmiyoruz.» demisdir.
Ishâk b. Râhuye: «Bu hadîsin mânâsi: Üç ihlâs okuyan kimse, bütün Kurân'i okuyan kadar sevap kazanir, demek degildir. Velev ki Ihlâsi ikiyüz defadan fazla okusun.» diyor.
Bu bâbda Ebû'l-Hasen E1-Kaabisî dahî sunlari söylemektedir «Ihtimâl ki Ih1âs sûresini bir kaç kere okuyarak yatan azât, ezberinde baska bir sûre olmadigi için bunu az bulmus; Resûlüllah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) de az biJe olsa hayir isiemege onu tergîb ve tes-vîk için 1h1âs sûresinin Kur'ân-i Kerîm'in üçte birine muâdil oldugunu söylemisdir. Allah Teâlâ, kulunun az ameline mukaabil çok amel sevabi verebilir.»
Bâzilari «Bu hadîsden murâd: 1h1âs sûresinin sevabi, içinde bu sûre okunmamak sarti iJe Kur'ân-i Kerim'in üçte biri sevabina muâdildir» demislerdir.
IhIâs sûresinin, Kur'ân-i Kerîm'in üçte birine muâdil oldugunu bildiren hadîsleri sahâbe-i kiramdan bir cemâat rivayet etmislerdir ki, Übeyyü'bnü.Kâ'b, Ömeru'bnü'I-Hattâb; Ebû Eyyûh El-Ensârî, Ebû Mes'ûd El-Ensârî, Simak ve Enes (Radiyalîahû anhûm) bunlar meyâmndadir.
Allah Teâlâ'nin kulunu sevmesine gelince: Mâzirî'ye göre: Bundan murâd, kullarina sevap ve nîmet vermeyi dilemesidir.
Bâzilari : «Allah'in kullarina mahabbeti, onlara sevap ve nîmet vermeyi vaad etmesi degil; fi'ien bu sevap ve nimeti vermesidir.» demislerdir.
Kullarin Allah Teâlâ'yi sevmesi ise; bâzilarina göre, Allah Teâlâ'ya meyletmelerinden ibâretdir.
Bir takimlari: «Kullarin, Allah'i sevmesi, ona ibâdet ve tâata devam etmeleridir.» demislerdir.

46- Muavvizeteyn'i Okumanin Fazileti Babi

264- (814) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. ((Vpedi ki) : Bize Cerîr, Beyân [100]'dan, o da Kays b. Ebî Hâzîm'rîen, o ^a Ufcbetü'bnü Âmir'den naklen rivayet etti. Ukbe söyle demis: Resûlüllah (Salîaliahü A leyhi ve Sellem):
«Görmedin mi! Bü aksam hiç misli görülmedik bir takim âyetler, Felâl ve Nâs sûreleri indirildi!» buyurdular.

265- (...) Bana Muhammedü'bnü Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail, Kays'den, o da Ükbetü'bnü Âmir'den naklen rivayet etti. Ukfce söyle demis: Bana Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sunu söyledi:

«Bana öyle bir takim âyetler indirildi kî, benzerleri asla görülmüs degildir! (Bunlar): Muavvizeteyn (dir.)»

(...) Bize bu hadîsi Efeû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bana Muhammedü'bnü Kâfi* dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. Bu râvîlerin ikisi de Ismail'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir. Ebû Üsâme'nin, Ükbetü'bnü Âmir El-Cühenî'-den naklettigi rivâyetde: «O, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in ashabinin büyüklerindendi.» ifâdesi vardir.
Falâk ve Nâs sûrelerine Muavvizeteyn derler. Muavviz: Si-gmdirici demekdir. Bu sûrelerin basinda ins-ü cinnin ve bütün mahlûkaa-fcm serlerinden Allah'a siginmak emrolundugu için onlara, bu isim verilmisdir.
Bunlara Ih1âs sûresini de katarak; üçüne birden «Muavvizât» derler.
Buhârî «Kitâbü'l-Fedâil» de Hz. Âise'den su hadîsi tahrîc etroisdir :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalandigi vakif kendine Muavvizâf'i okur ve üfürürdü. Agrisi siddetlenince ona, bunlari ben okur ve bereketini umarak elini mesh ederdim. Yine Hz. Aise'den rivayet olunan baska bir hadîsde söyle buyurulmaktadir :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her gece dösegine ulandigi vakif avuçlarini bir yere getirir; sonra onlarin içine üfürerek Ihlâs, Falâk ve Nâs sûrelerini okur; sonra elleri ile vücûdunun örebildigi yerlerini meshederdi. (Bu Is'e) basindan, yüzünden ve vücûdunun ön taraflarindan baslar; üç defa tekrarlardi.»
Yine Buhârî 'nin «Tefsir» bahsinde Hz. Übeyyü'bnü Kâ'b 'dan naklen su hadîsler rivayet olunmusdur:
1- Zirr b Hubeys söyle demis: Übeyyü'bnü Kâ'b (Radiyallahû anh) 'a Muavvizete.yn'i sordum; bana su cevâbi verdi: (Bunu) ben de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e sordum da, bana su cevâbi verdi.
Bana söyle [101] denildi; ben de söyledim.» Iste biz de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söyledigi gibi söylüyoruz.
2- Zirr b. Hubeys demis ki: Übeyyü'bnü Kâ'b'a sordum :
— Yâ Ebâ'l-Münzir! Dîn kardesin îbni Mes'ûd söyle diyor (ne buyurursun?) dedim. Übeyy, bana su cevâbi verdi:
— Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ bunu sordum da; bana söyle dedi: Bana: Söyle; denildi. Ben de söyledim.» Biz: de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dedigi gibi diyoruz.
Bu iki rivâyetde Zirr b. Hubeys 'in, Hz. Übeyy'e suâl sormasinin sebebi, Hz. Îbni Mes'ûd Muavvizeteyn'i Kur' ân 'dan saymadigi içindir. Übeyy (Radiyallahû anh) cevaben bunlarin Kur'ân'dan olup olmadigini vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordugunu; o da: Bu sûreleri bana Cetrâîl (Aleyhisselâm) okuttu yâni bunlar Kur'ân'dandir; diye cevap verdigini bildirmisdir.
«Iste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasil dediyse biz de öyle deriz...» ifâdesi: Hz. Übeyy'in sözüdür.
Ebû'1-Mü.nzir, Übeyyü'bnü Kâ'b (Radiyallahû anh) 'in künyesidir. Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Muavvize-teyn'iKur'ân 'dan saymadigi için ashâb-i kiram bu mes'e-lede ihtilâf etmis; sonra bu ihtilâf kalkarak mezkûr sûrelerin Kur'ân'dan olduklarina icma' akdedilmisdir. Binâenaleyh bugün Muavvize-teyn'in Kur'ân'dan olduklarini inkâr edenin küfrüne hükmolunur.
Ulemâdan bâzilarina göre Muavvizeteyn hakkindaki mes'ele onlarin Kur'ân 'dan olup olmamasi hususunda d? gil; mezkûr sûrelere hâs bir sifat ve hâssa hakkindadir.
-Ruhu'I-Beyân» da söyle denilmistir: «Îbni Mes'ûd muavvi-zeteyn'i Kur'ân 'dan saymaz; onlari mushafinu yazmazdi. O, (bu iki sûre gökten indirilmislerdir. Gökten inen sey Rabhüî'âleminin kelâmmdandir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlari hastaligmda okur ve onlarla Allah'a siginirdi.) demistir. Su halde onlarin Kur'an'dan olup olmadiklarinda süphe etmis demekdir. Ama îbni Mes'ûd'un bu sözünden dönmüs olmasi muhtemeldir.»
Gerçi Imam Ahmed ile Ibni Hibbân'in rivayet ettikleri bir habere göre Hz. Abdullah b. Mes'ûd 'un Muavvize-teyn'i Mushaf'ina yazmazdigi hattâ yazildigini gördügü mushaflardan, onlari kaziyarak.;

— Bunlar Kur'ân'dan degildir; derdigi bildirilmisdir. Fakat Bezzâr (-292)'m beyânina göre sahabeden hiç biri Ibni Mes'ud 'un bu sözünü kabul etmemisdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'in bu iki sûreyi namazda okudugu sahih rivayetlerle sabit olmusdur.
Nevevî: «Ibni Mes'ûd 'dan nakledilen rivayet bâtildir; asli yoktur.» demistir. (Tabakaat-i Safiyye) sahibi de söyle demektedir: « KaadîEbû Bekir (El-Intisâr lil-Kur'ân» adli kitabinda —ki bu eser bir âlimin okumadan geçmemesi gereken büyük bir kitaptir.— Büyük bir bâb tahsis ederek orada bu sözü Abdullah b. Mes'ud 'dan nakleden râvinîn hatasini açiklamistir. Bunun Hz. Abdullah üzerinden yalan söyledigine kat'î delil vardir.».

47- Kur'an'i Ögrenip, Ögretenin Fikih veya Baska Ilimler Yönünden Hikmetlerini Ögrenen ve Onlarla Amel Ederek Baskalarina da Ögreten Kimsenin Fazileti Babi

266- (815) Bize Ehû Bekir b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid ve Zü-heyr b. Harb hep birden Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî, Sâlim'den, o da babasindan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'den naklen rivayet etti. Efendimiz:
«Hasedlik ancak iki seyde caizdir :
(Birincisi) : Allah kendiline Kur'ân ihsan eden ve, gece gündüz onunla kaaim olan adamdir.
(Ikincisi) Allah kendisine mal ihsan edip de, onu gece gündüz infâk eyleyen kimsedir.» buyurmuslar.

267- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Sâlîm b. AbdiIIâh b. Ömer, babasindan naklen haber verdi. Babasi söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) :
«Hasedh'k ancak iki kisiye karsi caizdir» :
(Birincisi): Alah'in, kendine su kitabi verdigi kimse olup; gece gündüz onunla hasir nesir olur.
(ikincisi): Allah'in, kendisine mal verdigi kimsedir ki, gece gündüz o maldan tesadduk eder.» buyurdular.

268- (816) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Ismail'den, o da Kays'den naklen; rivayet etti. £>emis kî: Abdullah b. Mes'ûd söyledi. H.
Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize feabam'Ia, Muhammed b. Bisr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail, Kays'dan rivayet etti. Demis ki: Ben Abdullah b. Mes'ûd'u söyle derken .sittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hasedlik ancak iki sey'de caizdir.
(Birincisi); Allah, kendisine mal verip de, o mali hak ugurunda sarf etmeye muvaffak kildigi kimse;
(ikincisi) : Allah, kendisine hikmet verip de, o hikmet mucibince hükmeden ve onu baskasina da ögreten kimsedir.» buyurdular.

269- (817) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kûb b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Ban& babam, îbni Sihâb'dan, o da Âmir b. Vâsile'den naklen rivayet etti ki, Nâfi' b. Abdilhâris [102] Usfân'-da Ömer'e rastlamis. Ömer, kendisini Mekke'ye vâlî tâyîn rtmis imis. Ömer ona:
— Bu vâdî halkina kimi me'mûr ta'yîn ettin? diye sormus, o da :
— Ibni Ebzâ'yiî cevâbini vermis. Ömer:
— Ibni Ebzâ kimdir? deyince; Vali:
— Bizim âzâdhlarimizdan biridir; cevâbini vermis. Bunun üzerine Ömer:
— Sen, onlarin üzerine bir âzadliyi me'mûr ettin ha? demis. Vali :
— Ama o, Allah Azze ve Celle'nirj Kitabini okur: bütün farzlari da bilir; demis. Ömer :
«Allah bu kitapla bâzi kavimleri yükseltir; bir takimlarini da alçalhr.»

— Dikkat et ki Peygamberimiz (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) : buyurdu; demis.

(...) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî ile Ebû Bekir b. îs-hâk rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû'l-Yemân haber verdi. (Dedi ki) : Bize Suayb, Zührî'den naklen haber verdi. Demis ki: Bana Âmiru'bnü Vâsilete'l-Leysî rivayet etti ki, Nâfi' b. Abdiîhâris El-Huzâî Usfân'da Öme-ru'bnU'I-Hattâb'a rastlamis. Ve Amir hadîsi Ibrahim b. Sa'd'in, Zührî'den naklettigi hadîs tarzinda rivayet eylemistir.
Hased hadîsini Buhârî «Kitâbti'1-tlîm», «Kitâbü't-Tebennî», «KItâbu't-Tevhîd», «Kitâbu'z-Zekât», «Kitâbü'l-Ahkâm» ve «Kitâbti'l -I'tisâm- da; Nesâî «Kitâbü'1-Ilim» de; tbni Mâce de «Kitâ-hü'i-Zühd» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsi serifin muhtelif rivayetlerinde zikri geçen «hased» den murâd: gipta'dir. Çünkü hasedin hakikati, bir kimsenin dîn kardesinde gördügü bir nimetin ondan alinarak; kendisine verilmesini istemesidir. Bu sebeple hasedlik, kötü bir hasletdir. Gipta ise: Baskasinda gördügü bir nimeti, ondan alinmasini istemeden kendine temenni etmesidir. Gipta makbul bir hasletdir.
Bâzilari hasedi: «Nimetin verilen kimseden gitmesini temenni et-mekdir.» diye târîf ederler.
«Hased: Bir nimeti kendine temenni etmekdir.» diyenler de vardir.
Aynî: «Dogrusu kelimenin bütün bu mânâlara sâmil olmasidir.» diyor. Hadîsden murâd: bu iki sey'den maada makbul gipta yokdur- de-mekdir.
Hikmet'den murâd: Kur'ân-iKerîm 'dir. Netekim hadîsin Ebû Hüreyre rivayetinde :
«Hased ancak iki seyde caizdir. (Biri) : Allah'in kendisine Kur'ân ögrettigi kimsedir ki, onu gece gündüz okur. (Digeri) :
Allah'in kendisine mal verdigi kimsedir. O da, onu infâk eder.» buyurulmusdur.
Hâsili bu rivayetlerde sebebi zikir, müsebbebi kasd kablîinden mecazen giptaya hased denilmisdir.
Hikmet: Esyayi, seriatin beyân ettigi sekilde bilmekdir. Bu lâfiz ilmî kemâî'e isâretdir. îlmî kemâl dahî, amelî kemâl'e götürür. Ve bu iki kemâl ile fazilet hasîl olur. Fazilet de ya dâhili ya haricîdir. Dahilî fazletle-rin esâsi ilim, haricî faziletlerin temeli ise maldir. Sonra faziletler biri tam, digeri ondan da üstün yâni etem olmak üzere iki nev'îdir.
Hattâbî diyor ki : «Bu hadîsin mânâsi : îlme ve ögrenmeye, keza mal tesaddukuna tesvîkdir.»
Son hadîsdeki : «Allah, bu kitapla bâzi kavimleri yükseltir : bâzilarini da alaçltir.» ifâdesi ile Hz. Ömer, o me'mûrun Kur'ân-i Kerîm sayesinde yükselenlerden olduguna isaret etmisdir.

48- Kur'an'in Yedi Harf Üzerine Olmasini ve Bunun Manasini Beyan Babi

270- (818) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ibni SibaVdan duydugum, onun da Urvetü'bnü Zübeyr'den, onun da Abdur-rahmân b. Abdilkaarî'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Abdur-rahman demis ki: Ömerü'bnü'l-Hattâb'i söyle derken isittim: Ben, Hisâm b. Hakim b. Hizam [103]'i sûre-i Fürkaan'i benim okumadigim bir sekilde okurken isittim. Bu sûreyi bana Resûlüllah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) okutmusdu. Az kaldi acele edecekdim. Sonra (kirâeti bitirinceye kadar) mühlet verdim. Bilâhare cübbesinin yakasindan tutarak, onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e getirdim. Ve:
— Yâ Resûlâllah! Ben; bunu sÛre-i Fürkaan'i senin bana okuttugundan baska sekilde okurken isittim; dedim. Resûlülllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birak onu! dedi. Ve Hisâm'a da «oku!» emrini verdi. Hisâm benim kendisinden duydugum sekilde okudu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem).:
«Bu sûre böyle nazil oldu.» dedi. Sonra bana:
«Oku!» dedi. Ben de okudum. (Bana da) :
«Bu sûre böyle indirildi. Bu sûre yedi harf üzerine inmistir. Bunlardan hangisi kolayiniza gelirse, onu okuyun!»

buyurdular.

271- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnjus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana TJrvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi. Ona da Misver b.. Mahrama [104] ile Abdurrahmân b, Abdilkaarî [105] haber vermisler. Onlar da Ömeru'bnü'l-Hattâb'i söyle derken isitmisler: Ben Hisâsn b. Hakîm'i, Resûlüllah (SallallahIi Aleyhi ve Sellem)"m hayâtinda sûre-i Fürkaan'i okurken isittim... Ve râvî hadîsi yukarkî hadîs gibi rivayet etmis. (Yalniz) :
«Az kaldi namazda üzerine atilacaktim. Neyse) selâm verinceye kadar güç hâlle sabrettim...» ibaresini ziyâde etmisdir.

(...) Bize Ishâk b. Ibrâhîm ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdurrazzâk hafcer verdi. (Dedi ki)
: Bize Ma'mer, Zührî'den Yûnus'un isnadi ile; onun rivayeti gibi haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Husûmât», «Fedâilü'l-Kur'ân», -Ki-tâbu't-Tevhîd- ve -Istitâbetü'l-Mürteddîn» de; Ebû Dâvûd «Ki-tâbü's-Salât» da; Tirraizî «Kiraat» da; Nesâî «Kitâbu's-Salât» ile Fedâilü'l-Kur'ân» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
«Az kaldi acele edecekdIm...» cümlesinden murâd: Hisâm'a inkâr hussûunda acele ederek ona hücumda bulunacakdim; demekdir.
Hz. Ömer ile Hisâm (Radiyallahâ anh) 'in okuyuslari biribiri-ne ne sekilde muhalif oldugunu ulemâdan hiç biri beyân etmemisdir.
Hadîs-i serîfde dahî yalniz Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in her ikisinin kiraatini tasdik ile: «Bu sûre böyle indirildi...» buyurdugu ve neticede Kur'ân'in yedi harf üzerine indirildi...» buyurdugu ve neticede Kur'ân'in yedi harf üzerine indirildigini beyân ile :
«Bunlardan hangisi kolayiniza gelirse, onu okuyun!» emrini verdigi bildiriliyor.
Ulemâ, yedi harfden ne murâd edildigini beyân hususunda ihtilâf etmisler; neticede ortaya on kavil çikmisdir. Söyle ki:
1- Imam Halil'e göre «yedi harf» den murâd; yedi kirâatdir. Burada söyle bir suâl vârid olabilir: Indirilen bir âyet için nasîl olur da aded itlaak edilerek yedi harf üzerine nazil oldu; denilebilir? Bir âyet ancak bir defa nazil olur. Meger ki tekrar kaldirilip da, baska harfle indirilmis ola?
Cevap: Cibril (Aleyhisselârn) her ramazanda Kur'ân-i Kerîm'i Resûlüllah (SalîaliahU Aleyhi ve Sellem) 'e arz eder; bastan sona okurdu. Iste her ramazanda Kur'ân-i Kerîm'i ayri bir harf üzere okumus; yedi kiraat bundan hâsil olmusdur.
Bu hakikati anlatirken Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Cibril (Aleyhisselâm) her defasinda Kur'ân'i bana bîr harf özerine okuttu. Ben kendisine müracaat ettim ve daha fazla harf üzerine okumasini isteye isteye nihayet yedi harfde karar kildi.» buyurmusdur.
Bu gün Kur'ân-i Kerîm'in yedi harf üzerine okunup okuna-miyacagi hususunda usûl-i fikih ulemâsi ihtilâf etmislerdir.
Taberî (224-310) ile diger bir takim ulemâya göre, bu gün Kur'ân-i Kerîm yalniz Hz. Zeyd'in okudugu harf üzere kiraat olunur.
Kaadi Ebû Bekr-i Bâkillânî dahî bu kavli begen-misdir.
.Imam Ebû'l-Hasen El-Es'arî (260-324) ise: «Müslüman'lar, Allah Teâlâ'nm indirdigi ve okunmasina müsaade buyurdugu kira-etleri menetmenin caiz olmadigina ittifak eylemislerdir. Allah Teâlâ'nm itlaak ettigine manî olmak, ümmetin elinde degildir. Bu yedi harf, bizim kirâatlarimizda mevcûddur. Yalniz Kur'ân-i Kerîm'in içinde daginik bir hâlde olup; nerede olduklari aynen malûm degildir. Buna göre ehl-i tevâtür'ün naklettigi yerlerde bir harfi, digerinden ayirmaksizin Kur'ân-i vücûh üzere okumak caizdir. Meselâ Nâfi'in harfi, Kisâî ile Hamza'nin

harfleri ile birlikde ezberlenebilir. Bunda bir güçlük de yokdur. Çünkü Allah Teâlâ kullarina kolaylik olmak üzere Kur'ân'i yedi harf üzere indirmisdir.» demistir.

Hattâbî diyor ki: «Bu husûsda en akla yakin söz sudur : Kur'-ân-i Kerîm, okuyanin kolayina geldigi sekilde yedi harf üzere okumasi için ruhsat verilerek indirilmisdir. Ancak bu, mânânin birbirini tuttugu yahut biribirine yakin oldugu yerlerde caizdir. Bu mes'ele ashâb-i kirâm'm icmâ'indan önce böyle idi simdi ashabin icmâ'i hilâfina okumak caiz degildir.»

Hattâbî bu son sözü ile, ashâb-i kiramin bir kirâet üzerine icmâ' ettiklerini anlatmak istemisdir.

2- Ebû Hatim Es-Sicistânî'ye göre Kur'an ; Kureys, Hüzeyl, Teymer-Rebâb, Ezd. Rabîa, Hevazin ve Sa'd b. Bekr'ler ile inmistir. Fakat Ibni Kuteybe bunu kabul etmemistir. Ona göre yedi harften murâd: Ku-reysin batinlaridir.

3- Yedi harfden murâd, yalniz Mudar lehçesidir. Bu lehçeye âid olan yedi harf, Kur'.ân-i Kerîm'in muhtelif yerlerinde daginik bir sekilde bulunmaktadir.

4- Bir kelimede dahî yedi harf üzre kiraat caizdir.

5- Yedi harf, idgam ve saire gibi tilâvet sekillerine âiddir.

6- Yedi harfden murâd: yedi husûsdur. Bunlar: Emir, nehiy, helâl, haram, muhkem, müte<=âbîh ve emsâl'dir.

7- Yedi harfden murâd, i'râbdir. Çünkü i'râb, kelimenin sonunda olur. Zâten «harf» : Son ve kenar, demekdir. îmam Mâlik 'den bir rivayete göre yedi harfden murâd, âyetlerin sonlarini degistirerek okumakdir; yerine okumak gibi. Yalniz (Azâh) âyetini (Rahmet) âyetine yahut (Rahmet) âyetini (Azâb) âyetine tebdil caiz degildir.

8- Yedi harfden murâd, kelimeyi teskil eden harflerden mütesekkil isim, fiil ve edatlardir. Meselâ «Merta'» ve «Nel'afc» gibi kelimeler yedi vecihle okunabilirler.

9- Yedi harfden murâd, biribirinin ayni veya biribirine yakin mânâlardir. «Akhil», «Teâle» ve «Helümme» gibi. Ki «beri gel» mânâsmadir-lar. Bu kelimeler, ayni mânâya geldikleri için Imam Mâlik, Hz. Ömer 'den naklen onlarin biribirlerinin yerine okunmalarini tecviz et-misdir. «Hangisi kolayiniza gelirse onu okuyun» emri de bu mânâyi takviye etmektedir.

Bâzilari Hz. Ömer'in, bunun 'yahiiz minberde caiz gördügünü söylerler.

10- Yedi harfden murâd: Imâle, medd, terkîk, tefhim, hemz, tes-hîl, idgam ve izhâr'dir. Müteehhirîn ulemâdan biri söyle diyor: «Kirâat-lardaki ihtilâf vecihlerini arasatirdim; bunlarin yedi oldugunu buldum. Söyle ki:

a) Bâzi kirâatlarda mânâ degisiyor; i'râb elden gidiyor; fakat suret degismiyor. gibi.

b) Bâzilarinda: hareke degisiyor; mânâ ve suret oldugu gibi kaliyor gibi.

c) Diger bâzilarinda: Harflerle mânâ degisiyor; i'râbla degismiyor. Suret ise oldugu gibi kaliyor. misâlinde oldugu gibi.

d) Bir takiminin: Sureti degisiyor; mânâsi degismiyor âyetini Said b. Cübeyrin seklinde okumasi gibi.

e) Bir takim âyetlerin hem sureti; hem mânâsi degisir. âyet-i kerimesini Hz. A1inin. seklinde okumasi gibi.

f) Bir kisminda takdim ve te'hîr yapilmisdir. Meselâ âyet-i kerimesini Hz. Ebû Bekir ile Ta1ha seklinde okumuslardir.

g) Bâzilarinda da ziyâde ve noksan yapilmisdir. Meselâ Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) kirâatinda âyet seklinde okunmusdur.

Kurtubî, Ibni Hibbân 'dan naklen yedi harfin mânâsi hususundaki ihtilâfin otuz bes kavle bâlig oldugunu söylemis fakat bunlardan yalniz besini zikretmistir. Münzirî bunlardan çogunun makbul olmadigini söylemistir.

Kaadi Iyâz'in beyânina göre «yedi harf» ifâdesindeki yedi sayisi hasr için degil; kolaylik olmak üzre zikredilmisdir. Fakat ekseri ulemâ buradaki «yedi» adedinden, o sayiya hasr ve kasr kastedildigini söy-lemislerdir. Meselâ Tilâvet suretinde yedi harf: îdgam, izhar, tefhim, ter-kîk, medd, hemz ve imâle gibi nutka âid seylerdir. Tâ ki her kabile kendi lehçesine ve diline kolay geleni okusun. Yânî Kureys kabilesinden olan bir kimseye hemz teklîf edilmedigi gibi; Yemen 'liye de hemz terk ettirilmez. Benî Esed kabilesine muzâraat harfini üstün okumasi teklif olunmaz.

Kaadi Ebû Bekr-i Bâkillânî söyle demistir: «Sahih olan kavil sudur ki: Bu yedi harf Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda meydana çikmis ve söhret bulmusdur. Ümmet bunlari Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'den telâkki ederek bellemis; Hz. Osman ile mushaflari yazan cemâat da onlari mushaflara geçirmis ve sa-hîh olduklarini haber vermisler; Yalniz tevâtüren sabit olmiyanlarim mushaflara almamislardir. Bu harflerin bazen mânâlari; bazen de lâfizlari degisirse de, hadd-i zâtinda birbirlerine zid ve muariz degildirler.»
Tahâvi'nin beyânina göre, yedi harf üzerine kirâet, zarûretden dolayi hassaten islâmiyetin ilk devirlerinde caizdi. Çünkü araplarin lehçeleri muhtelif idi. Bütün kabilelerin lehçelerini ögrenmek ise güçdü. Müslümanlarin ve yazi yazanlarin adedi çogalip; zaruret ortadan kalkinca kirâetler birlestirildi.
Bu husûsda Dâvûdî dahî sunlari söylemisdir: «Bu gün halkin okuduklari yedi kirâetin her biri, Resûlüllah zamanindaki yedi kirâetin biri degildir. Bü'akis birinin içinde, digerleri de daginik hâlde bulunur.»
Ebû Übeydillâh b. Ebî Sufra: «Bu günkü yedi kirâet, hadîsde zikri geçen yedi kirâetin birinden türemIsdir; o da Hz. Osman'in mushafini toplarken tercih ettigi harfdir.» demisdir.
Mâzîrî'ye göre «yedi harf'den murâd : Yedi muhtelif mânâdir, ilâh...» iddiasi hatâdir. Çünkü Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) yedi harfin her biri ile kiraati tecviz ecmisdir. Bu cümleden olmak üzere bir harfi, baska bir harfle degistirmek caizdir. Lâkin ahkâm hususunda ib-dâl caiz degildir. Meselâ emsale âid bir âyeti ahkâm âyeti ile degistirmenin haram olduguna icmâ-i ümmet tekarrur etmisdir. Ona göre âyetlerin sonunu degistirmek dahî ayni sebepden dolayi fâsiddir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hisâm (Radiyallahû anh) Hz. Ömer'in hayirdan baska bir sey kasdetmedigini bildigi için, ona inkiyâd etmis; yakasindan tuttugu için, kendisine muhalefet etmemisdir.
2- Ömer (Radiyallahû anh) ashâb-i kiram içinde en ziyâde salâbet-i dîniyye sahibi olan bir zât idi. Bu bâbda ondan sonra Hisâm (Radiyallahû anh) gelir. Hattâ bizzat Ömer (Radiyallahû anh) onun bir sey'e razi olmadigini görünce: «Ben ve Hisâmu'bnü Halt îm sag kaldigimiz müddetçe bu is olamaz.» dermis.
3- Kur'ân-i Kerîm'i tekellüfsüz olarak; kolayina geldigi yerden okumak caizdir.
4- Hadîs-i serif ashâb-i kiram'm Kur'ân-i Kerîm 'i isittikleri gibi muhafazaya no derece itinâ gösterdiklerine delildir.
5- Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in, Hz. Ömer 'e :
«Birak onu!» buyurarak; Hisâm (Radiyallahû anh)\ muâhaze etmemesi, hiç bir suçu olmadigi içindir. Çünkü Hz. Hisâm'in okudugu vechin caiz oldugunu Ömer (Radiyallahû anh) bilmese de; Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) biliyordu.

272- (819) Bana Harmeletitbnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana yunus Ibni Sihab'dan naklen haber verdi. (Demis l:i) ; Bana Ubeydullah b. AbdîIIâh b, Utbe rivayet etti. Ona da Ibni Abbâs rivayet etmis ki, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) :
«Cibril Aleyhisselâm, bana Kur'ân'i bir harf üzere okuttu. Sonra ben kendisine müracaat ettim. Ben ziyâde etmesini istemekde; o da bana ziyâde etmekde devam ede ede nihayet yedi harf d e karar kildi.» buyurmuslar.
Ibni Sihâb : «Duydum ki bu yedi harf yalniz bir olan sey'e mahsûs olup; helâl ve haram hususunda degismezmis.» demis.

(...) Bize bu hadîsi Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnâdla haber verdi.
Bu hadîsi Buhari «KItâbü Bed'i'I-Halk» ve «Fedâilü'I -Kur'ânda tahrîc etmisdir.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'in, Hz. Cibril 'den Kur'ân-i Kerîm'i daha fazla vecihlerle okumasini

istemesi, ümmetine tahfif ve kolaylik içindir. Filvaki yedi defaya kadar onun istegini Cibrî1 (Aleyhisselâm) Allah Teâlâ'ya arz etmis. Ve istegi kabul olunmusdur.
Bundan önceki hadisde de görüldügü vecihle yedi harfden muradin ne oldugu ulemâ arasinda ihtilaflidir Ulemânin bu bâbdaki izahatindan anlasiliyor ki, yedi harfin mânâsi, her harf veya kelime yedi çesit okunacak demek degildir. Gerçi Kur'ân-i Kerîm'de yedi hattâ on vecihle okunan kelimeler vardir. Fakat bunlar pek azdir.
Bu hadîslerden maksad: Zikri geçen yedi vechin Kur'ân-i Kerîm 'in içersinde daginik bir sekilde bulunmasidir. Meselâ yedi harf'den murâd, yedi lehçedir; diyenlere göre Kur'ân-i Kerîm'in bâzi yerleri Kureys lehçesi ile; bâzilari Hüzeyl, Hevâzin ve Yemen lehçeleri ile nazil olmus, demekdir.
Ibni' Sihâb'm : «Helâl ve haram hususunda degismezmis.» sözü «Yedi harf'den murâd, mânâlardir.» diyenlerin kavlini reddeder. Bu söz, yedi harfin lâfiz ve harflere âid olduguna isâretdir.

273- (820) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nüraeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ebî Hâlid, Abdullah b. îsâ b. Abdirrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da dedesinden, o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet etti. Übey söyle demis: Mescidde Idim. Birisi içeri girip namaza durdu. Ve tanimadigim bir kiraat okudu. Sonra baska biri girdi. O da arkadasinin okudugundan baska bir kiraat okudu. Namazi bitirdigimiz vakit hep birden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanina girdik. Ben :
— Bu zât (namazda) benim tanimadigim bir kiraat okudu. Sonra Öteki girdi; o da arkadasinin okudugundan baska bir kiraat okudu; dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onlara okumalarim emir buyurdu. Onlar da okudular. Peygamber (Saliüllahü Aleyhi ve Seilem) onlarin ikisinin de okuyuslarim begendi. Bunun üzerin* içime Peygamber
(Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'i Öyle bir tekzîb etmek geldi ki, böylesi câhili-yet devrinde bile aklima esmemisdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) beni kaplayan bu hâli görünce gögsüme vurdu. Bunun üzerine benden bir ter bosandi. Sanki korkudan A\\&h(Au,e ve Celle) yi görüyor gibi idim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hana :
«Yâ Ubeyy! Bana bîr harf üzere oku diye (Cibrîl) gönderildi. Ben, ona: Ümmetime (vazifesini) hafiflet diye mürâcaatda bulundum; o da bana ikincide : Onu iki harf üzere oku! diye cevap verdi. Ben tekrar ümmetime (vazifesini) hafiflet diye müracaat ettim. Üçüncüde bana : Onu yedi harf üzere oku! Hem sana verdigim her cevapla birlikde benden isteyecegin bir istegin de verilecekdir» dedi. Bunun üzerine ben :
— Yâ Rabb! Ümmetimi afvü magfiret et! Yâ Rabb, Ümmetini magfiret et! dedim, üçüncü istegimi de bütün mahlûkaatin hattâ ibrahim Sâl-lallahu aleyhi ve Sellem'tn beni dileyecekleri güne biraktim.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammedii'bnü Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ismail b. Etî Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. îsâ, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Übeyyü'bnü Kâ'b haber verdi ki, kendisi mescidde oturuyormus. Birden içeriye bir adam girmis de n»maz kilmis ve namazda kirâeti uzun tutmus... Râvî hadîsi, Ibni Nümeyr hadîsi tarzinda rivayet etmisdir.

274- (821) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Su'be'den rivayet etti. H.
Bize, bu hadîsi Ibnü'I-Müsennâ ile tbni Bessâr da rivayet ettiler. Ib-nü'1-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem'den, o da Mücâhid'den, o da tbni Ebî Leylâ'dan, o da Übeyyü'bnü Kâ'b'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Benî Gifârin gölcügünün yaninda bulunuyordu. Derken Cibril (Aleyhisselâtn) ona gelerek :
«Gerçekden Allah ümmetinin Kur'ân'i bir harf üzere okumasini sana emrediyor!» dedi. ResûlüIIah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben, Ailah'dan bunun af ve magfiret buyurulmasini dilerim. Çünkü benim ümmetim buna taakat getiremez.» dedi. Sonra Cebrâîl, ona ikinci defa gelerek:

«Allah, ümmetinin Kur'ân'i iki harf üzerine okumasini sana emrediyor!» buyurdu ResûlüIIah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) tekrar:
«Alah'dan bunun afv-u magfiretini dilerim! Çünkü ümmetim buna taakat getiremez.» dedi. Sonra ona üçüncü defa gelerek yine:
«Allah Teâlâ, ümmetinin Kur'ân'i üç harf üzere okumasini sana emrediyor!» dedi. ResûlüIIah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ailah'dan bunun afv-u magfiretini dilerim! Çünkü benim ümmetim buna taakat getiremez.» dedi. Sonra ona dördüncü defa gelerek:
«Gerçekden Allah, ümmetinin yedi harf üzere Kur'ân okumasini sana emrediyor. Onu hangi harf üzere okurlarsa, isabet etmis olacaklardir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Tiybî'nin beyânina göre Übeyy (RadiyaIlahû anh) ashâb-1 kiramin en ziyâde vera' ve takva sahiplerinden biri idi. Böyle olmakla beraber o anda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in —hâsâ— yalanci oldugu hatirindan geçirecek kadar vesveseye düsmesi, seytanin tel-vîs'indendir.
Hz. Übeyy'in kendi ifâdesinden anlasiliyor ki, câhiliyyet devrinde Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak Peygamber oldugunu kabul hususunda gaflet ve süphe içinde bulunuyormus. Fakat bu defa seytan süpheyi de geride birakarak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kat'î sûretde yalanlamayi ona vesvese sureti ile emretmis.
Kaadi Iyâz: «Hatirdan geçen bu gibi seyler, üzerinde durul-madikça muâhazeyi mucip degildirler.» diyor. Filhakika Mâzirî'nin beyânina göre Hz, Übeyy'e seytan tarafindan o dakika ilkaa edilen vesvese, Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)'in tenbîhi yâni gögüsüne çarpmasi ile derhâl zail olmusdur. Zâten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dokunmasi, onun kalbi ne kötü kötü seyler geldigini anladigi içindir.
Übeyy (RadiyallahÛ anh) bu tenbîh darbesi ile kendine gelmis ve yaptigindan dolayi son derece utanç ve pismanlik duyarak ter dökmüsdür.
Hadîsin bu rivayetinde Hz. Cibril 'in, Kur'ân-i Kerîm'i evvelâ bir vecih üzere indirdigi; sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ricasi'üzerine iki veçhe çikardigi; sonra tekrar ricasi üzerine yedi harf üzerine okuttugu bildiriliyor. Hâlbuki bundan sonraki rivâyetde üçüncü defada üç; dördüncüde yedi vecihle okuttugu beyân edilmektedir. Bu suretle iki hadîs arasinda zahiren bir münâfât göze çarpiyor. Ulemâ bu iki rivayetin arasini bulmuslar ve: «Birinci rivâyetdeki (üçüncü defa) tâbirinden; murâd, sonuncu defadir. Netekim sonraki rivâyetde onun yerine (dördüncü) tâbirini kullanmisdir. Dördüncü defadan murâd, Hz. Cibtî1'in son gelisidir.» demislerdir.
Birinci rivâyetden Cebrail (Aleyhisselâm) 'in gelislerinin biri hazfedilmis de olabilir.
Hz. Cibrîl'in bu mes'elede —her gelisinde— Teâlâ Hazretlerinin bir istek vermeyi va'd buyurdugunu söylemesi, istegin kat'î sûretde verilecegini beyân içindir. Sâir istekler ise kat'î sûretde müstecâb degildirler. Içlerinden kabul edilenleri bulundugu gibi; kabul edilmeyenler.! de vardir.
Babimizin son hadisinde: «Ümmetin, Kur'ân'i hangi harfle okurlarsa; matlûba isabet etmis olurlar.» bu vurulmakta dir. Bu cümleden murâd: «Ümmetin bu yedi vecihden biri ile okumakda serbestdir. Fakat yedi vecihden öteye geçemezler. Bunu böylece bilip; kendilerinden sonra gelenlere böylece nakletmeleri gerekir.» demekdir.
Görülüyor ki yedi harf den muradin ne oldugu ulemâ arasinda pek ihtilafli bir mes'eledir. Imam Süyûtî (849-911) «El-Itkaan» nâm eserinde bu bâbdaki kavilleri kirkbire, Kesraîri ise kirkbese çikar-misdir. Ancak mezkûr kavillerin bir çogu zayifdir.

49- Kur'an'i Tertille Okumak Hezz Yani Ifrat Derecede Sür'atli Okumakdan Kaçinmak ve Bir Rek'atda

Iki Yahut Daha Fazla Süre Okumanin Mubah Olusu Babi

275- (722) Bize Ebû Bekîr b. Ebl Seybe ile Ibni Nümeyr topdan Ve-kî'dein rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Vekî', A'mes'den, o da Ebû Vâil'-den naklen rivayet etti. Ebû Vâil söyle demis: Nehîkü'bnü Sinan denilen bir adam, Abdullah'a gelerek:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Su harfi nasil okursun? Elif mi y mi? Yâni mi yoksa mi? dedi. Abdullah:
— Sen, bundan maâdâ bütiiin Kur'ân'i arastirdin mi? (Baska yok mu?) diy e cevap verdi. Nehîk:
— Ben hakikaten bir rek'atta mufassal sûreyi okunan., cevâbini verdi. Bunun üzerine Abdullah:
— Siir geveler gibi gevelemek mi dedin? Bir takim insanlar Kur*ân'i okurlar ama Kur'ân köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Lâkin Kur'âr kalbe varir da; oraya yer ederse faydali olur. Namazin en faziletlisi rükû ve sücûddur. Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir arada okudugu nazâîrî pek iyi bilirim. Her rek'âtda iki sûre (okurdu); dedi. Sonrs Abdullah kalkarak disari çikti; onun arkacigindan Alkame içeri girdi Sonra o da çikti ve:
— Abdullah bunu bana da haber verdi; dedi.
Ibnü Nümeyr kendi rivayetinde: «Abdullah'a Benî Becîle kabilesin den bir adam geldi.» demis «Nehîkü'bmi Sinan» dememistir.

276- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâ viye, A'mes'den, o da Ebû Vâil'den naklen rivayet etti. Ebû Vâi!: Abdal lah'a Nehîkü'bnü Sinan denilen bir adam geldi... diyerek Vekfin hadîs gibi rivâyetde bulunmus; Yalniz: «Derken Alkame onun Yanina girene için geldi. Biz, Alkâme'ye :
— Suna sor bakalim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in bir rek' âtda okudugu biribirine denk sûreler nelermis? dedik. Bunun üzerine Al karne, onun yanina girerek sordu.. Sonra bizim yanimiza çikti: ve Abdul lah'm te'lîfine göre mufassal sûrelerden yirmi tanesi (imis), dedi.

277- (...) Bize, bu hadîsi tshâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'mes bu isnâdda, yukar kilerin hadîsleri gibi rivâyetde bulundu; ve dedi ki:
«Ben, Resûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iki rânesIni bir rek*âtd< okudugu denk sûreleri pek âlâ bilirim. On rek'âfda yirmi sûre (okurdu.)

278- (...) Bi.ze Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Meh-dî b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vâsil El-Ahdeb, Ebû Vâil'den naklen rivayet etki. Demis ki : Bir gün sabah namazini kildikdan sonra erkenden Âbdulla.'h b. Mes'ûd'a gittik. Kapiya vardigimizda selâm verdik. Bizi, içeriye buyur etti. Biz bir an kapid adurduk. Derken kiz disariya çikarak:
— Neye girmiyorsunuz? dedi. Müteakiben içeriye girdik. Bir de baktik Abdullah oturdugu yerden nafile namaz kiliyor!
— Size izin verildigi hâlde içeri girmenize mâni' neydi? dedi. Biz :
— Bir sey yok! Yalniz evdekilerin bâzisi uyuyor zannettik, dedik. Abdullah :
— Ya, siz Ibni Ümmi [106] Abd ogullarini gafletde mi sandiniz? dedi. Sonra yine namazina yöneldi. Tâ günesin dogdugunu zannedinceye kadar nafile kilmaga devam etti. Sonra:
— Kiz! Bak günes dogmus mu? dedi. Kiz, günese bakti. Günes dogmamisti. Abdullah namazina devam etti. Nihayet günesin dogdugunu zannedince tekrar:
— Kiz! Bak günes dogmus mu? dedi. Kiz, günese bakti. Bu sefer günes dogmusdu. Abdullah:
— Bizi bu gün de kaldiran Allah'a hamd olsun! dedi.
Râvî Mehdî: (zannederim bizi günahlarimiz sebebiyle. heTâk dedi.) diyor. O arada cemâatdan biri:
— Ben dün aksam bütün mufassal sûrpleri-oftudîîm; dedi. Bunun üzerine Abdullah :

— Siir geveler gibi gevelemekle degil mI7 Biz yemîn ederiz ki biri-birine yakin sûreleri tsitmisizdir. Hem ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vaktiyle okudugu biribirine yakin sûreleri çok iyi bilirim. Mufassal sûrelerden onsekiz, Âl-i Hâ-Mîm'den de iki sûre okurdu.» dedi.

279- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Aliy El-Cu'fî, Zâide'den, o da Mansûr'dan, o da Sakîk'den naklen rivayet etti. Demis ki : Benî Becîle kabilesinden Nehîkü'bnü SInân denilen bir zât Abdullah'a geldi ve:
— Ben, bir rek'âtda mufassal sûreleri okurum., dedi. Abdullah:
— Siir geveler gibi geveleyerek mi? Vallahi ben ;
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vaktiyle okudugu biribirine denk sûreleri pek âlâ bilirim. Her rek'âtda Iki sûre okurdu.» dedi.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ dedi ki : Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Amr b. Mürra'dan naklen rivayet etti. Oda Ebû Vâil'i rivayet ederken dinlemis ki, Ibni Mes'ûd'a bir adam gelerek:
— Ben, bu aksam bütün mufassal sûreleri bir rek'âfda okudum... demis. Bunun üzerine Abdullah:
— Siir geveler gibi geveleyerek mi? demis ve sözüne devamla :
— Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir arada okudugu biribirine denk sûreleri ben çok iyi bilirim... diyerek; mufassal sûrelerden yirmi tanesini zikretmis; bunlarin her rek'âtda ikiser ikiser okundugunu söylemisdir.
Bu hadîsi Buhari «Kitâbü'1-Ezân» da; Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî «Kitâbü's-Salât» da tahrîc etmislerdir.
tbnü Mes'ûd (RadiyaHahûarih) Hazretlerinin kendisine suâl soran Hz. Mehîk'e: «Sen bütün Kur' ân'i kelime kelime elden geçirdin de, anlamadigin yalniz bu mu kaldi?» diye sormasi, onun bu suâli sormak-da samimî olmadigini anladigina hamledilir. Çünkü hakikati anlamak için sormus olsa, buna cevap vermek îcâb ederdi. Hâlbuki Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh)\n söyledikleri, cevap degil; onu bastan savmaga yarayan sözlerdi.
Ibnü Mes'ûd (RadiyaHahû anh) 'm bu sözlerine karsi Hz. Nehik'in : «Hakîkatta ben uzun sûreleri bir rek'âtda okurum!» demesi, kendisinin câhilin biri olmadigini; Kur'ân-i Kerîm'i mükemmel sekilde ezbere bildigini anlatmak içindir.
Ibnü Mes'ûd (RadiyaHahû anh) onun bu sözüne de: «Siir geveler gibi geveleyerek mi?..» diye mukaabele etmisdir.
Hezz: Son derece sür'âtle okumak ve kelimeleri sür'atle kesmekdir.
Hz. Ibnü Mes'ûd 'un bu suâli : îstifhâm-i inkârîdir. < Bundan sonraki sözleriyle dahî: Bâzi insanlarin Kur'ân okumakdan kazandiklari nasîp, ; yalniz çenelerinin yorulmasi oldugunu, zîra okuduklari Kur'ân'in bogazlarindan asagi geçmedigini; hâlbuki Kur'ân okumakdan matlûb bu olmadigini, Kur'ân'm mutlaka kalplere yer ederek tedebbür suretiyle okunmasi gerektigini anlatmak istemisdir.
«Mufassal sûreler» den muradin ne oldugu ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bunu yerinde görmüsdük.
Nezâir: .Nazîra'nm cem'idir. Bundan murâd : uzunlukda kisalikta biribirine benziyen sûrelerdir. Bâzilari : aded itibariyla biribirine benzeyen sûreler oldugunu söylemislerdir. Burada maksad: Biribirine yakm uzun-lukdaki sûrelerdir. Meselâ Duhân sûresi altmis, Amme sûresi kirk âyetdir.
Bâzilari : «Nezâir : Va'z, kissa ve hikmet gibi mânâ hususunda biribirine benzeyen sûrelerdir. Âyet sayisinda denklik aranmaz.» demislerdir. Fakat bu söz itirazla karsilanmisdir. Zîra bu gibi yerlerde sûrelerin mânâca biribirlerine denk olmalarinin hiç bir te'sîri yokdur. Burada murâd : Okunan mikdârda âyet ve sûrelerin biribirine denk olmasidir. Zâten hadîsin bâzi rivayetlerinde bu cihet tasrîh olunmus; ve Rahman ile Necm sûreleri nezâire misâl gösterilmisdir. Bu sûreler mânâca degil;
âyet mikdâri itibâri ile birbirlerine yakindir. Çünkü Rahman sûresi yetmis iki; Necm sûresi de altmis iki âyetden mütesekkildir.

Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlasiliyor ki, tbnü Mes'ûd (Radiyallahû arth) biribirine nazîr yirmi sûre saymisdir.
Burada onlardan bahsedilmemisle de; Ebû Dâvûd'un rivayetinde tafsilâti ile beyân edilmis ve: «Lâkin Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seîîem) nezâirden iki sûreyi (yâni) Rahman ile Necm sûrelerini bir rek'âtda, «îkterabet» ile «El-Haakkah» sûrelerini bir rek'âtda, « Zâriyât » ile «Tûr» sûrelerini bir rek'âtda, «Vakia» ile «Nûn»u bir rek'âtda, « Se'ele • ile «Naziât» i bir rek'âtda, «Mutaffifîn» ile «Abese» yi bir rek'âtda, « Müddessir» ile « Müzzemmil>i bir rek'âtda, He12tâ», ile « Lâiksimuyu bir rek'âtda, «Amme» ile «Mürselât» i bir rek'âtda ve . « Tekvîr ile « t)u hân» sûrelerini bir rek'âtda okurdu.» denilmisdir.
Hz. Ibni Mes'ûd'un: «Süphesiz ki namazin en faziletli rüknü: rükû' ile sücûddur.» sözü, kendi mezhebini beyândir. Yerinde de görüldügü vecihle bu husûsda ulemânin ihtilâfi vardir.
Hadîsin bir rivayetinde Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'in :
«Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) onsekiz sûre murassalardan; iki sûre de Hâ-Mîmlerden okurdu.» dedikden sonra, diger rivayetinde : «Mufassal sûrelerden yirmi tanesini okurdu.» demis olmasi, birbirine muariz degildir. Çünkü birinci rivâyetde muradi: «Okudugu yirmi sûrenin ekserisi mufassal sûrelerden idi.» demekdir.
Nevevî (631-676) diyor ki: «Ulemâ Kur'ân'm evveli yedi uzun sûredir. Sonra yüzlükler gelir; demislerdir. Yüzlüklerden murâd: Sûrenin yüz âyet ihtiva etmesidir. Ondan sonra mesânî, daha sonra mufassallarin nereden bagliyacagi hususundaki hilaf evvelce geçmisdi.
Bâzilari: bunlarin «Kital» sûresinden; diger bâzilari: «Hucurât»dan, bir takimlari da «Kaaf» dan basladigini söylemislerdir.
ÂI-i Hâ-Mîm'den murâd: iHâ-Mîm» diye baslayan bir gurup sûrelerdir.
Kaadi Iyâz'in beyânina göre bu sözden murâd; Bir tek HâMîm sûresi de olabilir. Bu takdirde «Al» kelimesi mukham yâni ziyâdedir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Kur'ân-i Kerîm'i acele ile çigneyerek okumak memnû'-rîur.
2- Hadîs-i serif, Kur'ân-i Kerîm'i aheste aheste ve mânâlarini düsüne düsüne okumaya tesvik etmektedir. Cumhûr-u ulemânin mezhebi de budur.
Bâzilari acele okumayi da tecviz etmislerdir.
3- Son rek'âti, evvelki rek'âtdan uzun tutmak caiz ise de, evlâ olan iki rek'âtli bir namazin her rek'âtini müsavi tutmakdir. Bu bâbda yalniz sabah namazi müstesnadir. Çünkü sabah namazinin ilk rek'âtini, ikinciden uzun tutmak efdaldir. Bu hususdaki hilafi da yerinde görmüsdük.
4- Bir rek'âtda bir kaç sûre okumak caizdir. Buna, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir rek'âtda iki sûre okumasi delâlet ettigi gibi, Hz. Âise'ye. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazinda bir kaç sûreyi birden okurmuydu?) diye soruldugu vakit: «Evet! Mufassallardan bir kaçini birden okurdu.) diye cevap vermesi dahî delildir.
Kaadi Iyâz'a göre îbni Mes'ûd (Radiyalîahû anh) 'in bu hadîsi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ekseriyetle namazlarini bu mikdâr kirâetle kildigina delildir. Daha fazla uzatmasi ayni sûreleri tedebbürle agir agir okumasmdandir. Bâzan bir rek'âtda Sûre-i Bakara ile baska bir sûreyi okudugu da rivayet edilmissede bu nâdfr1?n vuku bulmustur.
5- Hadîs-i serif, bir kimsenin çoluk çocuguan ve idaresi altinda bulunanlara karsi, dînleri hususunda dikkatli davranmaya tesvîkdir.
6- Haberi vâhid, bir kadinin haberi ve yakîn ile amel imkâni varken zan ile amel etmek caizdir.
7- Hz. Ibni Mes'ûd 'un «Bizi kaldiran Allah'a hamd olsun!..» demesi kiyametin büyük alâmetlerinden biri olan günesin garpdan dogmasini bekledigi içindir. Çünkü islenen günahlar sebebile o bunu bekliyordu.

50- Kiraatlara Müteallik Bab

280- (823) Bize Ahmed b. AbdIllâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ishâk rivayet etti. Dedi ki: ^sved b. Yezîd mescidde Kur'ân Ögretirken, ona bir adamm suâl sordugunu gördüm:
— Su âyetini nasil okuyorsun? Dal mi, zel mi? dedi. Esved:
— Dal ile okuyorum. (Çünkü) ben Abdullah b. Mes'ûd'dan isittim: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'i (muddekir) diye dal'la okurken Isittim; diyordu., cevâbini verdi.

281- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. IbnHI'l-Müsennâ dedi ki : Bize, Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ebû Ishâk'dan, o da Esved'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) 'den naklen rivayet etti ki, bu cümleyi diye dal'la okurmus.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü't-Tefsîr- ve «Kitâbu Ehâdîsi'1-Enbiyâ» da tahrîc etmisdir.
Muddekir : Ibret alan, mânâsina gelir. Kelimeni nasli «müztekir»dir. Yânî zikirden alinarak, iftiâl babina nakledilmis; sonra «te» «dal»a kalb edilmis; «zel» dahî dal'a çevirilerek idgam yapilmis, «muddekir» olmusdur.
Hadîs-i serif, ashâb-i kiramin Kur'ân-i Kerîm'e son derece dikkat ve ehemmiyet atfettiklerine delildir.

282- (824) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Bekir'indir. Dediler kI: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Alkame'den naklen rivayet etti. Aîkame demis ki: Sam'a geldik. Müteakiben yanimiza Ebû'd-Derdâ' gelerek:
— Içinizde Abdullah'in kirâeti üzre okuyan kimse var mi? dîye sordu. Ben :
— Evet, ben (okurum) dedim. Ebû'd-Derdâ':
— Peki Abdullah'in su a âyet-i kerimesini nasil okudugunu isittin?- dedi. Ben :
— Onu diye okurken isittim; cevâbini verdim. Ebû'd - Derdâ' :
— Vallahi ben de ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in, onu bu sekilde okudugunu isittim. Lâkin bu Sam'lilar benim, onu seklinde okumami istiyorlar ama ben, onlara tâbi olmuyorum., dedi.

283- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Mugîra'dan, o da Ibrahim'den naklen rivayet etti. Ibrahim söyle demis: Alkame Sam'a geldi. Ve bir mescide girerek; orada namaz kildi. Sonra bir halkaya gitti ve oraya oturdu. Derken bir adam geldi. Bu adam hakkinda cemâatin çekingen davrandiklarini ve vaziyetlerini anladim. Gelen zât yanibasima oturdu. Sonra :
— Abdullah'in okudugu sekilde Kur'ân ezberin demi d ir?» diye sordu... Râvi hadîsi yukarki hadîs gibi rivayet etmistir.

284- (...) Bize Alîyyü'bnü Hücr Es-Sa'di rivâjyet etti. (Dedi ki)':
Bize Ismâîl b. tbrâhîm, Dâvud b. Ebî Hind'den, o da Sa'bî'den, o da Alka-me'den naklen rivayet etti. Alkame söyle demis :
— Ebû'd-Derdâ'ya tesadüf ettim. Bana :
— Sen kimlerdensin? dedi,
— Iraklilardanim! cevâbini verdim, Ebû'd-Derdâ':
— Hangilerinden? dedi.
— Kûfdilerdenim! cevâbini verdim.
— Abdullah b. Mes'ûd kirâeti üzre okuyabiliyormusun? diye sordu:
— Evet! dedim.
— Öyle ise Leyi sûresini oku! dedi. Ben de sûreyi diye okumaya basladim. Bunun üzerine Ebû'd -Derdâ' güldü. Sonra :

— Ben, Resûlüliah (Salîaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in de böyle okudugunu isittim... dedi.

(...) Bize, Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdüla'Iâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûd, Âmir'den, o da Alkame'den nsklen rivayet etti. Âlkame :
«Ben, Sam'a gelerek Ebû'd-Derdâ'ya tesadüf ettim...» diyerek Ibni 'r yye hadîsi gibi rivâyetde bulunmus.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu't-Tefsîr»de tahrîc etmisdir.
Görülüyor ki muhavere Alkame ile Hz. Ebu'd-Derdâ' arasinda geçmis; Ebu'd-Derdâ'in Ibni Mes'ûd kirâeti üzere okuyan bulunup bulunmadigini sormasi üzerine Alkame: «Onun kirâeti üzere Kur'ân okuyan ben varim.» demis. Bunun üzerine Ebû'd-Derdâ' (Radiyallahü anh) ondan Ibni Mes'ûd kirâeti üzerine Leyi sûresini okumasini istemis; o da mezkûr sûrenin basini (kapladiga vakit geceye, erkek ve disiye yemin ederim!) diye okumus. Ebud Davudâ' yemîn'ederek kendisinin de Resûlüliah (SaIlailahü Aleyhi ve Sellem) 'den bunu böyle okurken isittigini Lâkin Sam1i1ar'a bir türlü söz geçiremedigini; Sam1i1ar'm bu âyeti (karanligi kapladigi zaman geceye ve erkekle disiyi yaratan Allah'a yemîn ederim...) seklinde okunmasini istediklerini fakat kendisinin, onlara tabî olmadigini söyle-misdir.
Mâzîrî (453-536) diyor ki : «Bu gibi haberler dinsizlerin Kur'ân-i Kerîm'in tevatür yolu ile nakline dil uzatmasini mucip olurV
Binâenaleyh vaktiyle Kur'ân olarak nazil olduklarini, sonra neshedildik-lerini fakat bâzi kimselerin neshi duymadiklari için ilk nazil olduklari sekilde okumaya devam ettiklerini söyliyerek te'vîlde bulunmak îcâb eder. Ihtimâl ki bu hadîse bâzi zevatin müttefekun aleyh olan Hz. Osman mushafini duymasindan önce vuku' bulmusdur. Onu duydukdan sonra hiç birinin muhâlefetde bulunacagi zannolunamaz. Hz. Osman Mushaf'indan bütün mensûh âyetler çikarilmisdir.
Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan nakil ulemâsinca sabit görülmeyen birçok rivayetler naklolunmusdur. Icmâ'a muhâlîf olarak nakledilen sabit rivayet bulunursa, bunlari mushafma kendi kanaati olarak yazdigina hamlolunur. Çünkü Hz. Ibni Mes'ûd Kur'ân'dan olmadigina îtikaad ettigi bâzi tefsir ve ahkâmi mushafma yazar; bunda bir beis görmezdi. Hâlbuki Hz. Osman'la sâir ashâb-i kiram bunlarin zamanla Kur'ândan zannolunmasi endîsesi ile mushafa Kur'ân'dan baska bir sey yazilmasina cevaz vermezlerdi. Neticede hilaf fikhî bir mes'eleye müncer oldu. Bu mes'ele mushafa bâzi tefsirlerin yazilip yazilamamasi mes'elesidir.
Bir de Ibni Mes'ûd 'un mushaf'mdan Muavvizeteyn sûrelerinin çikarilmasi, onun bütün Kur'an'i mushafa yazmak lüzumuna kaaîl olmamasindan ileri gelebilir. Bu sebeple Muavvizeteyn 'den maâdâ bütün sûreleri mushafma yazmis; Mu. avîzeteyn'i ise pek meshur olduklari için yazmaya lüzum görmemis olabilir.»
Tehavvüs : Çekimser davranmak, demektir. Zekâ ve anlayis manasina da gelebilir. Burada; etrafina toplanmak, mânâsina gelmesi dahî muhtemeldir.

51- Içinde Namaz Kilinmakdan Nehy Edilen Vakitler Babi

285- (825) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Mu-hammed b. Yahya b. Habbân'dan dinledigim, onunda A'rac'dan onun da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdigi su hadîsi okudum: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ikindiden sonra, günes kavusuncaya kadar ve sabah namazindan sonra günes doguncaya kadar namaz kilmayi yasak etmisler.

286- (826) Bize Dâvûd b. Ruseyd ile Ismail b. Sâiim hep birden Hü-seym'den rivayet ettiler. Mâvûd dedi ki : Bize Hüseym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, Katâde'deii naklen haber verdi. Demis ki : Bize Ebû'l-Âliye, Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis: Içlerinde Ömerü'bnü'l-Hattâb da bulunmak üzre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in bir çok ashabindan isittim. Bunlarin içinde en sevdigim Ömer idi. (Dediler ki): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) sabah namazindan sonra, günes doguncaya kadar ve ikindi namazindan sonra günes kavusuncaya kadar namaz kilmakdan nehiy buyurdu.

287- (...) Bana bu hadîsi Züheyru'bnü Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Su'be'den naklen rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân El-Mismaî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü-la'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hi-sâm haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Katâde'den bu isnâdla rivayet etmislerdir.
Yalniz Saîd ile Hisâm'in rivayetlerinde: «Sabah oldukdan sonra, günes aydinlayincaya kadar...» ifâdesi vardir.

288- (827) Bana Harmeletü'bnüi Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da Ibni Sihâb haber vermis. Demis ki: Bana Atâ' b. Yezîd El-Leysî haber verdi. O da Ebû Saîd-i Hudrî'yi söyle derken isitmis: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ikindi namazindan sonra günes kavusuncaya kadar, sabah namazindan sonra da günes doguncaya kadar namaz yokdur.» buyurdular.

289- (828) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Malik'e, Nâ-fi'den duydugum, onun da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz arastirip da, günes dogarken veya batarken namaz kilamaz.» buyurmuslar.

290- (...) Bize Ebû Bekîr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam ile Muhammed b. Bisr rivayet ettiler. Hep birden dediler ki: Bize Hisâm, babasindan, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Namaz ktfmak için günesin dogmasini veya batmasini arastirmayin! Çünkü günes seytanin Iki boynuzu arasindan dogar.» buyurdular.

291- (829) BIze Ebû Bekîr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : BI-ze Vekî' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam ile Ibni Bisr rivayet ettiler. Hep birden dediler ki: Bize Hisâ-i, babasindan, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellein) :
«Günesin kasi göründü mü, iyice meydana çikincaya kadar siz namazi geciktirin. Günesin kasi battim), Iyice kayboluncaya kadar namazi (yine) geçi ktirin!» buyurdular.

292- (830) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Hayr b. Nuaym El-Hadramî [107]'cten, 0 da Ibni Hübeyra [108] dan, o da Ebû Temîm El-Ceysânî'den, o da Ebû Basrate'l-Gifârî'den naklen rî-vâyet etti. Ebû Basra söyle demis: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) El-Muhammas [109] denilen yerde ikindiyi kildirdi. Müteakiben söyle buyurdu.
«Süphesiz ki bu namaz sizden öncekilere arz olundu. Fakat onlar, onu zayi ettiler. Imdi her kim bu namaza devam ederse, o kimseye iki kat ecir vardir, ikindi namazindan sonra sâhid doguncaya kadar hiç bir namaz yokdur.» (Sâhid de : Yildizdir.)

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. Ib-râhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baham, Ibni Ishâk'dan rivayet etti. Demis ki: Bana Yezîd b. Ebî Habîb, Hayr b. Nuaym El-Hadramrden, o da Abdullah b. Hübeyrate's-Sebaî'den, —ki mevsuk bir zât idi —o da Ebû Temîm El-Ceysânî'den, o da Ebû Basrate'i-

Gifârî'den naklen rivayet etti. Ebû Basra :
«Bize, Resûlüllah (Sallaltohü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi kildirdi...» diyerek yukarki hadîsin' mislini rivayet etmis.

293- (831) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki).: Bize Abdullah b. Vehb, Mûsâ b. Uleyy [110] 'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Demis ki: Ben Ukbetü'bnü Âmir El-Cühenî'yi söyle derken isittim :
«Uç saat vardir ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarda namaz kilmakdan veya cenazelerimizi defnetmekden bizi menederdi :
1- Günes dogmaga basladigindan, yükselinceye kadar;
2- Tam gök yüzünün ortasinda iken (batiya) meyledinceye kadar;
3- Bir de günes batmaya yaklastikdan batincaya kadar.»
Bu hadîslerin bir kaçi müstesna GImak üzere digerlerini Buhârî «Mevâkîtü's-Salât» da; tahrîc ettigi gibi diger Kütüb-i Sitte sahipleri dahî muhtelif râvîlerden rivayet etmislerdir.
Tirmizî'nin beyânina göre Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, Ibni Mes'ûd, Ebû Saîd-i Hudrî, Ukbetü'bnü Âmîr, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Se-mûratü'bnü Cündeb, Selemetü'bnü Ekva', Zeydü'bnü Sabit, Abdullah b. Amr, Muâz b. Afra' ve Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'den isitmemis olmak üzere Sunâbihî'den; Âise, Kâ'b b. Mürra, Ebû Ümâme, Amru'bnü Anbese, Ya'lâ b. Ümeyye ve Muâviye (Radiyallahû anhûm) hazerâtindan da rivayetler vardir. Buhârî sârihi Aynî bunlara Sa'dü'bnü Ebî Vakkâs, Ebû Zerr-i Gifârî, Ebû Katâde, Ebu'd-Derdâ, ve Hafsa (Radiyallahû anhûm) hazerâtmi da ilâve etmekde; mezkûr hadîsleri kimlerin tahrîc ettiklerini söyle siralamaktadir:
1- Hz. A1î hadîsini evvelâ Ishâk b. Râhuye «Müs-ned»inde tahrîc etmis; sonra ondan alarak Beyhakî rivayet etmis-dir. Bu hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah ile ikindi namazlari müstesna olmak üzere her farz namazdan sonra ikiser rek'ât nafile kilardi.»
denilmisdir.
2 - Ibni Mes'ûd hadîsini de Ishâk b. Râhuye tahrîc etmisdir. Bu hadisde :
«Aksam namazini kildinmi, tâ sabah namazini kilincaya kadar nafile kilmak makbul ve meshûddur. (ona melekler sâhid olur.) Sabah namazini kildikdan sonra günes yükselip; iyice beyazlasmcaya kadar nafile namaz kilmaktan sakin! Çünkü günes seytanin IkI boynuzu arasindan dogar. Günes zevale vardi m r, tâ saranncaya kadar namaz kilmak makbul ve meshûddur. (Sarardigi vakit namaz kilinmaz) Zîra günes seytanin iki boynuzu arasinda batar.» denilmektedir.
3- Ebû Saîd-i Hudri hadîsini Buhârî ile MüsIim müttefikan rivayet etmislerdir. Babimizin 288 numarali hadîsi budur.)
4- Ukbetü'bnü Âmir hadîsini Müslim tahrîc etmisdir. (Babimizin 293 numarali hadîsi budur.)
5-Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî ile Müslim tahrîc etmislerdir. (Babimizin Ilk hadisi budur.)
6- Ibni Ömer hadîsini yine Buhârî ile Müslim tahrîc etmislerdir. (Babimizin 289 ile 291 numarali hadisleri bunlardir.)
7- Semûratü'bnü Cündeb hadîsini imani Ahmed b. HanbeI «Müsned» inde tahrîc etmisdir. Bu hadîs lâfiz itibâri ile Ibni Mes'ûd hadîsine yakindir.
8- Selemetü'bnü Ekva' hadîsini Ishâk b. Râhuye «Müsned» inde tahrîc etmisidr. Mezkûr hadîsde :
«Ben, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlîkde sefer ederdim.
Ama onun ikindiden ve sabah namazindan sonra namaz kildigini görmedim.» denilmektedir.
9- Zeydü'bnü Sabit hadîsini Ebû Ya'1â tahrîc etmisdir. Bu hadîsde :
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem), günesin boynuzu dogdugu veya battigi vakit namaz kilmakdan nehiy buyurdu. Çünkü günes, seytanin iki boynuzu arasindan dogar.» deniliyor.

10- Abdullah b. Amr hadîsini Ibni Ebî Seybe tahrîc etmisdir. Bu hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) : Fecr dogdukdan sonra iki rek'âtdan baska nafile namazi yokdur; buyurdular.» denilmigdir.
11- Muâz b. Afra' hadîsini Buhârî tahrîc etmisdir.
12- Hz. Âise hadîsini Ebû Ya'lâ El-Mavsilî tahrîc etmisdir. Bu hadîsde dahî günesin, seytanin boynuzlari arasindan dogdugu bildirilmektedir.
13- Ebû Ümâme hadîsini Haris b. Muhammed b. Ebî Üsâme tahrîc etmisdir. Bunda dahî günesin, seytanin boynuzlari arasindan dogdugu bildirilmekde ve her kâfirin o günese secde ettigi beyân olunmaktadir.
14- Amru'bnü Anbese hadîsini Abd b. Humeyd tahrîc etmisdir.
Aynî, diger hadîsleri kimler tarafindan tahrîc edildiklerini bildir-memisdir.
Isrâk: Günesin aydinlik vermesidir. Bu kelime hem sûlâsî mücer-red; hem de sülâsî mezîd olarak kullanilir. Mezîd kullanilirsa, mânâsi: Yükseldi ve ziyâlandirdi; mücerred olarak kullanilirsa hem dogdu; hem ziyâlandirdi mânâlarina gelebilir.
Kelimeyi sülâsîden okuyanlar, hadîsin bütün rivayetlerini «Günes doguncaya kadar...» mânâsina hamletmek mecburiyetindedirler. Sülâsî mezîdden yâni if'âl babindan okuyanlar için Kaadi Iyâz, günes dogarken namaz kilmakdan meneden hadîslerle, bir de günesin hâcibi yâni kenari göründügü vakit iyice aydinligi zuhur edinceye kadar namaz kilmakdan nehiy eden hadîslerle Istidlal etmis ve söyle demisdir: «Bütün bunlar gösteriyor ki Öteki rivayetlerde günesin dogmasindan murâd: yükselmesi ve ziyadar etmesidir. Yoksa mücerred kenarinin görünmesi, murâd degildir.»
Nevevî, Kaadi Iyâz'm bu sözlerini sahîh bulmakda ve rivayetlerin arasini cem' etmek için böyle demekden baska çâre olmadigini söylemektedir.
Hanef ilere göre mezkûr rivayetlerden murâd: günesin aydin-. lik vermesi degil; mücerred dogmasidir. Bu sözün ihtiyata daha muvafik oldugu beyândan müstagnidir.
Seytanin boynuzlarindan muradin ne oldugu ulemâ aarasinda ihtilaflidir. Bâzilarina göre seytanin boynuzlan, ona tâbi olanlardir.
Bir takimlari : «Bundan murâd : seytanin kuvvet ve galebesi, fitne ve fesadinin yayilmasidir.» derler.
Bâzilari da: «Iki boynuzdan murâd: Basin iki yanidir. Cümleden zahirî mânâsi kastedilmisdir.» derler. Nevevi bu sözü daha kuvvetli bulmaktadir. Ulemâ bunu söyle îzâh ederler: Günes dogarken ve batarken seytan basini günese yaklastirir. Ve günes tepesinden dogar. Sanki iki boynuzu varmis da, onlarin arasindan dogarmis gibi gözükür. Bu suretle günese tapanlar adetâ ona secde etmis gibi olurlar. Ve seytanin onlar üzerindeki tesallutu artar. Iste namaz kilani seytanin tesallutundan kurtarmak için bu gibi zamanlarda namaz kilmak, mekruh görülmüsdür. Bu mes'ele bil-münâsebe evvelce görülmüsdür.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler

Imam A'zam'a göre, sabah namazindan, günes doguncaya kadar ve ikindi namazindan sonra günes batmcaya kadar nafile kilmak mekruh dur.
Hasan-i Basrî ile Saîd ü'bn ü'l-Mü seyy eb, AIâ' b. Ziyâd ve Humeyd b. Abdirr ahmân'in mezhepleri de budur.
Ibrahim Nehaî dahî buna kaail olmus ve ulemânin bu zamanlarda namaz kilmayi kerih gördüklerini söylemisdir.
Ashâb-i kiram 'dan bir cemâat, sabah ve ikindi namazlarindan sonra nafile kilmayi mekruh görürlermis.,
Ibni Battal (?-444) : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den, sabah namazi ile ikindiden sonra nafile kilmayi men ettigine dâir rivayet edilen hadîsler tevatür derecesini bulmusdur.» demisdir.
Hz. Ömer, ikindinin farzindan sonra iki rek'ât nafile kilanlari sahabenin huzurunda döger; sahabeden buna ses çikaranlar olmazmis. Bu gösterir ki, ikindinin farzindan sonra nafile kilmak yalniz Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) efendimize mahsûsdur. Bunu mekruh görenle-den bâzilari : Alîyyu'bnü Ebi Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû H-üreyre, Semüratü'bnü Cündeb, Zeydü'bnü Sabit, Selemetü'bnü Amr, Kâ'b b. Mürra, Ebû Ümâme, Amru'bnü Anbe-se, Âise, Abdurrahman Es-Sunâbihî, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr

(Radiyallahû anhûm) hazerâtidir.
Hâlidü'bnü Velid (Radiyallahû anh) 'm dahî ikindiden sonra nafile kilanlari dögdügü rivayet olunur. Tabiîn 'den Sâ1im ve Muhammed b. Sîrîn dahî mezkûr vakitlerde nafile kilmayi mekruh sayarlarmis. Rivayete nazaran Hz. Huzeyfe Ikindiden sonra namaz kilan bir adam görerek kendisini menetmis. O zât:
«Acaba Allah, beni bundan dolayi azâb eder mi?» deyince Huzeyfe (Radiyaîlahû anh) :
«Allah seni, sünnete muhalefet ettigin için azâb eder.» cevâbini vermisdir. "
Gerçi Buhâri ve Müslim 'in tahrîc ettikleri bir hadîsde Hz. Âise:
«Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Seîîem) sabah namazindan önce iki rek'ât, ikindiden sonra da iki rek'ât nafile kilmayi gizli ve asikâre kildigi bütün namazlarinda terk etmezdi.» demisdir.
Buna benzer baska rivayetler de vardir. Fakat az yukarda isaret ettigimiz gibi ikindiden sonra nâfiîe kilmak yalniz Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûsdur. Zâten kaaide îcâbi bir sey'in mubah oldugunu bildiren delil ile memnu oldugunu gösteren delil karsilasirlarsa memnûiyet bildiren delilin târih itibâri ile daha sonra vârîd oldugu kabul edilir. Filvaki' bu bâbda nafile kilmakdan nehyeden hadisler pek cok-dur.
Hz. Ömer 'in dögmesi dahî, bu. isin yalniz Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize mahsûs oldugunu gösterir. Bu husûsda daha baska sözler de söylenmisdir.
2- MâIikiIer'den Ibnü'1-Arabî (468-543) zikri geçen iki vakitde imam Mâ1ik;e göre yalniz farz namaz kilindigini söyle-misdir.
Imam-i Safiî'ye göre farz namaz ile birlikte, bir sebebten dolayi kilman nafileler de caizdir. Ikinci bir kavlinegöre: Bu iki vakitde farz ve nafile hiç bir namaz kilinamaz. Üçüncü kavline göre: Mekke'de caiz; baska yerlerde caiz degildir.
(Imam Sâfiî'ye göre, bir sebepden dolayi kilman nafileler: Tahiyye-i mescid, abdest namazi ve tavaf namazi gibi nafilelerdir.)
4- Hadîsin bâzi rivayetlerinde zikri geçen teharrî'den murâd: Kasd'dir. Yâni namazinizi günes dogarken "ve batarken kilmayi kasdetmeyin; derriekdir. Bu takdirde o vakitlerde uykudan ulanan yahut unuttugunu hatirlayan kimse bu nehiyde dâhil degildir. Çünkü namazini kas-den o zamana birakmamisdir.
Bâzilari: «Günes dogarken ve balarken ona secde edenlere benzememek için, o zamanlarda namaz kilmak yasak edilmisdir.» derler.
Bii takimlari, sabah ve ikindi namazlarindan sonra nafile kilmanin hadd-i zâtinda mekruh olmadigini yalniz namazini kilmak için tam günesin dogmasini veya batmasini kollamanin mekruh oldugunu söylerler. Zahirî 'lerin mezhebi budur. Ibn ü'l - Münzir dahî buna mey-letmisdir. Bunlar, Hz. Âise'nin:
«Ömer vehme kapilmis! Resûlüllah (Sailallahu Aleyhi ve Seilem) ancak günesin dogmasini veya batmasini teharrî etmeyi nehiy buyurmusdur.» sözü ile Istidîâl ederler. Bir takimlari da :
«Her kim günes dogmazdan evvel sabah namazinin bir rek âtina yetisirse, ona bir rek'ât daha kativersin!» hadîsi ile müddeâlarmi takviye etmeye çalismislardir. Çünkü bunlar: «Günes dogarken kilinan namaza bir rek'ât eklenmesini emir buyurmak, o namazin mekruh olmadigina delâlet eder. Su hâlde tesadüfen günes dogarken veya batarken kilman namaz mekruh degildir. Mekruh olan namaz: Kasden günesin dogmasini veya batmasini bekliyerek, o anda kilinan namazdir.» derler. Fakat bu deliller, ashâb-i kiram 'dan bir cemâatin rivayet ettikleri hadîslere mukaavemet edecek mahiyette degildir. O hadîslerde arz ettigimiz vecihle bu iki vakitde nafile kilmak mutlak sûretde yasak edilmisdir.

52- Amru'bnü Abese'nin Müslüman Olusu Babi.

294- (832) Bize Ahmed b. Ca'fer El-Ma'kirî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadru'bnü Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ikrimetü'bnü Ammâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seddâd b. Abdillâh Ebû Ammâr ile Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Ümâme'den naklen rivayet ettiler. (Ikrime : Seddâd, Ebû Ümâme ve Vasile ile görüsmüs. Enes'Ie de Sam'a kadar sohbet etmis; Enes kendisini hayir ve faziletle senada bulunmusdur; demis.) Seddâd, Ebû

Ümâme'den rivayet etmis. Ebû Ümâme demis ki: Aniru'bnü Abesete's-Sülemî sunlari söyledi:
«Ben câhiliyyet devrinde iken bütün insanlarin dalâletde bulundugunu ve hiç bir dogru yolda olmadiklarini biliyordum. (Çünkü) insanlar putlara taparlaradi. Derken isittim ki Mekke'de bir zât (çikmis) bir takim haberler veriyormus. Hemen devemin üzerine atliyarak ona geldim. Bir de baktim Resûlüllah (Saîlalîahü A leyhi ve Seliem) gizlenmis, kavmi onun aleyhinde cür'etkâr bir vazîyetde... Bunun üzerine kalbim yumusadi ve Mekke'de onun yanma girerek, kendisine :
— Sen nesin? dedim.
«Ben, Peygamber'im.» cevâbini verdi.
— Peygamber ne demekdir? dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Beni Allah gönderdi? buyurdular.
— Seni ne ile gönderdi? dedim;
«Allah beni akrabaya yardim edilmesi, putlarin kirilmasi, Allah'in bir taninmasi, ona hiç bir sey'in serîk konulmamasi (vazifesi) Ile gönderdi» dedi. Ben, kendisine:
— O hâlde bu husûsda sana yardim etmek üzere yaninda kimler var? dedim;
«BIr hür ile bir köle!» cevâbini verdi. (O gün yaninda kendisine îmân edenlerden yalniz Ebû Bekir ile Bilâl vardi.) Ben :
— Sâna ben de tâbi oluyorum; dedim.
— «Sen su gününde bunu yapamazsin.Benim hâlimi ve ortaligin hâ-linI görmüyormusun? Lâkin simdi sen ailen nezdine dön! Ne vakit benim meydana çiktigimi duyarsan; hemen yanima gel!» buyurdular. Ben de ailemin yanina gittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Medine'ye geldi. Ben hâlâ ailemin yaninda bulunuyordum. Ama o, Medine'ye geleli kendisini sorusturmaga ve haberlerini almaya basladim. Nihayet yanima Yesriplilerden yânî Medînelilerden bir kaç kisi geldi. (Onlara) :
— Medine'ye gelen o zât ne yapti? dedim.
— Halk sür'atle onun tarafina kosuyor; kavmi onu öldürmek istemis; ama buna muvaffak olamamislar; dediler. Bunun üzerine hemen Medîne'ye gelerek onun yanina girdim. Ve :
— Yâ Resûlâllah! Beni tamyormusun? dedim.
«Evet! Mekke'de benimle görüsen sen degilmisrn? buyurdular.
— Evet, ben'im; dedim. Ve sunu ilâve ettim:
— Yâ Nebiyyallah! Bana Allah'in sana ögrettikleri ve benim bilmedigim seylerden haber ver! Bana, namazi haber ver!.. Resûlüllah (Sallallahu A leyhi ve Sellem):
«Sabah namazini kil! Sonra günes dogup; yükselinceye kadar namazi kes! Çünkü günes, seytanin iki boynuzu arasindan dogar. Küffâr da ona, o zaman secde ederler. Sonra namaz kil! Çünkü namaz isbâtfi, sâhidli-dir... Onu mizragin gölge:i dim dik duruncaya kadar kilmaga devam et! Sonra namazi kes! Çünkü o zaman cehennem kizdirilir. Gölge döndügü zaman yine namaz kil! Çünkü namaz, isbatlt sâhidlidIr. Onu tâ ikindiye kadar kilmaga devam et! (ikindiyi kildikdan sonra namazi kes! Tâ günes kavusuncaya kadar (namaz kilma.) Çünkü günes seytanin Iki boynuzu arasinda batar. O zaman kâfirler günese secde ederler.» buyurdu. Ben :
— Yâ Nebiyyallah! Gelelim abdeste; bana oradan da söz et! dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden hiç bir kimse yokdur ki, abdest suyunu hazirlayarak mazmaza ve Istinsâk yapsin burnunu atsin da, yüzünün, agzinin ve burnunun günahlari dökülmesin! Sonra Allah'in emrettigi gibi yüzünü yikasin da, yüzünün günahlari su ile birlikde sakalinin etrafindan dökülmesin! Sonra ellerini, dirsekleri ile beraber yikasin da, su ile birlikde, ellerinin günahlari parmak uçlarindan dökülmesin! Sonra basina mesnetsin de, basinin günahlari su ile birlikde saçlarinin kenarlarindan dökülmesin! Sonra ayaklarini topuklari ile beraber yikasin da, ayaklarinin günahlari su ile birlikde parmak uçlarindan dökülmesin! Eger bu adam kalkar da, namaz kilar; Allah'a hamd-ü senâ'da bulunur; onu lâyik oldugu sekilde temcîd eyler ve kalbini sirf Allah için (baska seylerden) farig eylerse, günahlarindan annesinin dogurdugu günkü hey'etinde arinmis olur; buyurdular.

Amru'bnii Abese bu hadîsi Resûlüllah (Sallallahu AIeyhI ve Sellem) 'in sahâbîsi Ebû Ümâme'ye anlatmis: Ebû Ümâme :

— Yâ Amra'bnü Abese! Bu zâta verilen bir makaam hakkinda sÖyle-"diklerini iyi düsün! demis. Amr su mukaabelede bulunmus :

— Yâ Ebâ Ümâme! Vallahi artik yasim Ilerledi. Kemiklerim zayifladi; ecelim yaklasti! Ne Allah'a karsi yalan söylemege bir ihtiyâcim var; ne de Resûlüllah'a!.. Ben, bunu Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyâert yalniz bir veya iki yahut üç (yedi defaya kadar saymis.) defa isitmis olsaydim, onu ebediyyen rivayet etmezdim. Lâkin ben onu, bundan daha çok fazla defalar Resûlüllah (Sallallahu A leyhi ve Sellem) 'den isittim.»

Cüreâ : Cerî'in cem'idir. Cerî': Atilgan ve musallat olan kimsedir.

Hadîsin esâs nüshalarinda kelime bu sekilde rivayet edilmisse de, Humeydl 'nin rivayetinde «Hira1» diye zaptedilmisdir. Mânâsi: Kizgin, dargin, gam ve gussali; demekdir. Fakat sahîh olan rivayet kitabimizdaki-dir.

Hz. Amr'm, Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e diye sormasi* sifatini anlamak içindir. Sifatlar esya kablîindendir. Eger zâtini anlamak isteseydi demesi îcâb ederdi. Çünkü akil sahipleri için kullanilan suâl-edâti «Men»dir.

Yine Hz. Amr'in; «Ben, sana tâbi olacagim...» demesi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, ona :

«Sen bu gün için bunu yapamazsin... ilâh...» mukaabele sinde bulunmasi: «Gerçi müslümanligini îlân ederek bana tâbi olmak ve benimle beraber burada kalmak istiyorsun ama bu gün için buna imkân yokdur. Çünkü müslümanlarin kuvveti pek zayifdir. Kureys kâfirlerinin sana da eziyet etmelerinden korkarim. Sen ecrini kazandin; Müslüman olarak kal, kavminin yanina dön, orada da müslümanligina devam et! Ne zaman benim muzaffer oldugumu duyarsan, benim yanima gelirsin.» mânâsina gelir.

Sirâ': Sür'at ediyorlar, manasinadir. Bu sür'at: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in getirdigi hak dîne giren hususunda idi.

Hz. Amr'in Medine'ye gelisi, Bedir, Uhud, Hendek, hattâ Hayber vak'alanndan sonra, Mekke 'nin fethinden önce imis.

«Isbatli sâhidli...» diye terceme ettigimiz meshûde ve mahdûra kelimelerinin mânâlari: Melekler tarafindan sâhid ve hâzir olunmus yânî meleklerin, görerek sâhid olduklari bir seydir; demekdir.

«Onu mizragin gölgesi dimdik d ur un caya kadar kilmaga devam et!...» cümlesinden murâd: Sark'a veya garb'a meyletmeksizin sol tarafinin mu-kaabilinde duruncaya kadar demekdir ki, buna istiva' hâli derler. Gölge hususunda mizragin zikredilmesi, araplar bâdiyenisîn olduklari içindir. Onlarin âdeti günün yari olup olmadigini anlamak için mizraklarini yere dikerek gölgelerine bakmakdi.

Lisân ulemâsi «cehennem» kelimesinin arapça bîr isim olup olmadiginda ihtilâf etmislerdir.

Bâzilarina göre bu kelime arapçadir. Ve çirkin mânâsina gelen cühûmetden almmisdir. Bu takdirde alemiyet ve te'nîsden dolayi gayr-i munsarifdir. Ekseri ulemâya göre ise: «Cehennem» arapçalastinlmis ecnebî bir isimdir. Gayr-i münsarif olmasi kendisinde alemiyyet ve ucme bu-lundugundandir.

Hayâsîm: Haysûm'un cem'idir. Haysûm: Burunun yukaridan nihayet buldugu yer yâni genizdir.

Bâzilari hayâsîm'in, burunla dimag arasinda bulunan bir takim ince kemikler oldugunu söylerler.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Bu hadîs, akrabaya yardima tesvik etmektedir. Allah'i tevhîd yânî birlemekle bir arada zikredildigine göre son derece mühim bir vazîfe demekdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Amr'a icrasi lâzim gelen seylerin en mühimlerini söylemisdir.

2- Hadîs-i serif, Ebû Bekir ile Bilâl (Radiyallahû anhûma) 'nin faziletlerine delildir.

«Ilk müslüman olan zevat: Hz. Ebû Bekir ile Bilâl 'dir.» diyenler bu hadîsle istidlal ederler.

3- Bu hadîs, bir mucizedir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunda islâmiyetin bir gün muvaffak olup meydana çikacagini haber vermis. Netice haber verdigi gibi çikmisdir.

4- Günes dogarken ve batarken namaz kilmak mekruh oldugu gibi, zevalde iken namaz kilmak da mekruhdur. Cumhûr-u ulemâ'-mn mezhebleri budur.
5- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sonra ayaklarini topuklari ile beraber yikarsa. » ifadesi «Abdest alirken ayaklari yikamak farzdir.» diyen cumhûr-u ulemâya delildir. Siilere göre: ayaklari yikamak degil; meshetrnek farzdir. Ibni Cerir abdest alan kimsenin ayaklarini yikamakla, meshetmek arasinda muhayyer olduguna kaaildir. Zahirilerden bâzilari ise :
«Ayaklari hem yikamak hem meshetmek farzdir..» derler. Bu ihtilâfi evvelce de görmüsdük.
6- Abdest âzasindan su ile beraber yere döküldügü bildirilen günahlardan murâd: Büyüklerinden sakinmak sarti ile küçük günahlardir. Netekim «Kîtâbü't-Tahâre» de görmüsdük.

53- Namaziniz Için Günesin Dogmasini ve Batmasini Aramayin! (Hadisi) Babi

295- (833) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tâvûs, babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis :
«Ömer velim etmis; ResûlüElah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) namaz için ancak günesin dogmasi ve batmasi zamanlarinin kollanmasini yasak et-misdir.»

296- (...) Bize Hasenü'l-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, IbnI Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen haber verdi ki, söyle demis: ResûlüHah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra (kilmakna oldugu) iki rek'ât nafileyi hiç birakmamisdir.
Râvî diyor ki: Âise : ResûlüHah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Günesin dogmasini ve batmasini kollayip da, namazi o zaman kilmayin!» buyurdular; dedi.
«Ömer vehmetmis...» sözü ile Hz. Âise, Ömerübnü'l-Hattâb (Radiyallahû anh) 'i kasdetmisdir. Çünkü Hz. Ömer mutlak sûretde ikindiden sonra namaz kilmanin memnu oldugunu rivayet et-misdi. Hz. Âise bunu vehm olarak vasiflandirmis; yasak edilen seyin yalniz teharrî oldugunu bildirmisdir.
Kaadi îyâz diyor ki : «Âise 'nin bu sözü söylemesi, bizzat kendisi Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindi namazindan sonra iki rek'ât nafile kilardigim rivayet ettigi içindir. Hâlbuki Ömer'm rivayet ettigi hadisi Ebû Saîd ile.Ebû Hüreyre de rivayet etmislerdir. Hattâ Müs1im'in bir rivayetinde, Ibri Abbas bu hadîsi bir çok zevatin haber verdiklerini söylemisdir.»
Nevevî (631-676), iki rivayetin aralarini cemi' için teharrî rivayetinin farz namazi kasden o vakte geciktirmeye; mutlak nehyin ise sebepsiz nafilelere hamled ildigin i söylemisdir.

54- Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i Ikindiden Sonra Kilmakda Oldugu Iki Rek'at Namazi Tanima Babi

297- (834) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et-Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b, Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr —ki Ib-nü'1-Hâris'dir— Bükeyr'den, o da tbni Abbâs'in âzâdhsi Küreyb'den naklen haber verdi ki, Abdullah îbnî Abbâs ile Abdurrahmân b. Ezher ye Misver b. Mahrame kendisini Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SeUem) 'in zevcesi Âise'ye göndererek söyle demisler :
— Âise'ye bizim hepimizden selâm söyle; ve ikindiden sonraki iki rek'âti ona sor; de ki:
— Biz senin bu iki rek'âti kilardigini haber aldik. Hâlbuki Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu nehiy buyurdugunu duymusduk.
Ibni Abbâs: «Ben, Ömerü'bnü'l-Hattâb ile birlikte bu namazdan dolayi insanlari döverdim.» demis.
Küreyb demis ki: «Bunun üzerine ben Âise'nin yanma girerek, benimle gönderdikleri haberi kendisine teblig ettim. Âise :
— Ümmü Seleme'ye sor! dedi. Ben hemen beni gönderen zevatin yanlarina çikarak Âise'nin söylediklerini

onlara haber verdim. Onlar, beni Ümmü Seleme'ye de, Âise'ye gönderdikleri suâli sormaya gönderdiler. Ümmü Seleme :

— Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i o iki rek'âti kilniakdan nehyederken isittim ama sonra kendisim bunlari kilarken gördüm. Onlari kildiginda vakit, ikindi idi. Sonra benim yanima girdi, yanimda Ensârdan Benî Haram kabilesinden bâzi kadinlar vardi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki rek'âti o zaman kildi. Ben, kendisine kizi göndererek:

— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin yanibasma dur da, ona de ki: Ümmü Seleme, Yâ Resûlallah ben, senin bu iki rek'âti kilmakdan nehiy buyururdugunu isidiyorum. Hâlbuki simdi onlari kendinin kildigini görüyorum; diyor.

Sayet eliyle isaret ederse geri çekil! Kiz dedigimi yapti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle isaret etti. O da geri çekildi. Namazdan çikinca (bana hitaben) :

«Ey Ebû Umeyye'nin kizi! Ikindiden sonra kildigim iki rek'âti sormussun, [sebebi sudur ki) bana Abdüikays kabilesinden bir takim kimseler kavimlerinden ayrilarak müslüman olmak Için geldiler de, ögle namazindan sonra kilmakda oldugum iki rek'ât nafileden beni alikoydular, iste bu iki rek'ât, o rek'âtiardir.» buyurdular.

Bu hadîsi Buhâri «Secde-i Sehiv» ve «Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd dahî «Kitâbu's-SalâU da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Hz. Âise 'nin ikindiden sonra iki rek'ât nafile kilardigini Ibni Abbâs ile arkaadslarina haber veren : Abdullah ibni Zübeyr (RadiyallaIiü anh) imis.

Bu hadîsin Ibni Ebî Seybe rivayeti söyledir: «Abdullah b. Haris dedi ki: Ben, IbnI Abbâs'la birlikde Muâviye'nin yanma girdim. Muâviye, Ibni Abbâs'i koltuga oturttu. Sonra :

— Halkin ikindi namazindan sonra kildiklari iki rek'ât nafile ne oluyor? dedi. Ibni Abbâs:

— Bu, Ibni Zübeyr'in halka verdigi bir fetvadan ibâretdir.. cevâbini verdi.Bunun üzerine Muâvîye, Ibni Zübeyr'e adam göndererek mes'eleyi sordurdu. Ibni Zübeyr:

— Bunu bana, Âise haber verdi., demis. Muâviye, Âise'ye de haber gönderdi, Aise:

— Bana Ümmü Seleme haber verdi., demis. Bu sefer Muâviye, Üm-mü Seleme'ye adam gönderdi. Gönderdigi zât ile ben de gittim., ilâh...»

Hz. Muâviye 'nin Ümmü Seleme (Radiyaliahû anha) 'ya gönderdigi zâtin ismi Kesîru'bnü's-Sa1t'dir. Netekim Tahâvî'nin rivayetinde tasrîh edümisdir. Onun rivayetinde hadîsin bundan sonraki kismi söyle devam ediyor:

Ümmü Seleme'ye sorduk. Bize su cevâbi verdi:

— Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra benim yanima girerek iki rek'ât namaz kildi. Ben :

— Yâ ResûlâHah! Sen, bu iki rek'âti eskiden kilmazdin? dedim. Resulü! lali (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) :

— «Yanima Benî Temîm hey'eti geldi. Yahut bana sadaka geldi) de, ögle namazindan sonra kilmakda oldugum iki rek'ât nafileden beni ah-jtoydu. Bu namaz iste o iki rek'âtdir.» buyurdular .

Tahâvî 'nin baska bir rivayetinde ; «Muâviye, Âise'ye adam göndererek ikindi namazindan sonra kildigi iki rek'ât nafileyi sordurdu. Âise:

— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):'in bu iki rek'âti kildigini ben bilmiyorum. Lâkin bana Ümmü Seleme söyledi. Kesûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bu iki rek'âti onun yamrfda kilmis; diye cevap vermis. Bunun üzerine Muâviye, Ümmü Seleme'ye haber gönderdi. Ümmü Seleme söyle demis:

— Bu iki rek'âti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanim-dim. Kendisine :

(Yâ Resûlâllah! Ikindiden sonra kildigini gördügüm bu iki rek'ât na-dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu iki rek'ât, ögle namazindan sonra kilmakda oldugum nafile namazdir. Bana genç genç sadaka develeri geldi de, bu iki rek'âti unuttum. Ikindiyi kilinca onu hatirladim. Cemâatin gözleri önünde mescidde kilmayi da dogru bulmadim. O iki rek'âti senin yaninda kiliverdim.» buyurdular: denilmektedir.

Benî Haram : Ensârdan bir kaible olduklari hâlde onlar hakkinda «Ensârdan Benî Haram» denlmesi, arap

kabileleri içinde Beni Haram ismini tasiyan baskalari bulunmak ihtimâline mebnîdir.
Hadîsdeki «cariyeden maksad: Hizmetçi kizdir. Ismi malûm degildir.
Bâzilari bu kizin, Hz. Ümmü Seleme 'nin kendi kizi Zeyneb olmasi ihtimâlinden bahsetmislerdir. Buhar î'nin «Megaz deki rivayetinde: «Câriye» yerine «Hadim» zikredilmisdir.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler :

1- Namaz kilan kimse, baskasinin sözünü dinleyip anlayabilir. Bi onun namazina zarar vermez.
2- Namaz kilanin eliyle isaret gibi hafif fiilleri namazi bozmaz.
3- Âlim bir zâtdan mühim bir mes'elenin tahkiki istenir de, o mes ele hakkinda kendinden daha âlim biri bulundugunu bilirse, ona habe göndererek sormasi müstehab olur.
4- Fazilet sahiplerinin meziy yeti erini i'tîrâf etmek gerekir.
5- Bir mes'ele hakkinda gönderilen aracinin, kendisine izin veri! meyen bir sey hakkinda tesarrufda bulunmamasi edep ve terbiye iktizü sidir. Bundan dolayidir ki Hz. Küreyb, Aise (Radiyalîahû anhc 'nin emriyle hemen Hz. Ümmü Seleme'ye gitmemis; evvelâ ken disini gönderenlerin yanma dönerek Âise {Radiyalîahû anha) 'nin söy lediklerini onlara haber vermisdir.
6- Bir mes'elenin hakikatim yakînen Ögrenmeye imkân varker haberi vâhidle ve bir kadinin haberi ile iktifa etmek caizdir.
7- Künyesi ile meshur olan bir insanin, kendisini künyesi ile an masi caizdir. Çünkü Ümmü Seleme (Radiyalîahû anha) kendin künyesi ile anmisdir. Ismi Hind'dir. Fakat ismi ile degil; künyesi IL mârufdur.
8- Bir kimse metbû'unun (yâni âmirinin) her zamanki âdetini muhalif bir hareketini görürse, lütf-u nezâketle o hareketinin sebebin sormalidir. Zîra unutarak yapmissa ondan dönmesine sebeb olur; Kasdei yapmissa sebebini îzâh eder; bu suretle soran da isin hakikatini anlami; olur.
9 - Hadîs-i serif, ögle'nin son sünnetini isbât eden delillerdendir.
10- Mesâlih ve mühimmat karsilasirsa, ise en mühim olanlarmdar baslanir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) kendisine müracaat eden kavme islâmiyeti telkinle mesgul olmus; ögle'nin sünnetini ter-ketmîsdir.
11- Namaz kilan kimseye bir sey sorulacagi vakit onun önüne veya arkasina degil; yani basina durmak âdâbdandsr. Zîra önüne veya arkasina durmak tesvise sebeb olur.
12- Hadîs-i serif, Hz. Ümmü Seleme 'nin fitnat ve zekâsina, terbiye ve nezâketine delildir.
13- Misafire ikram etmelidir. Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) bu cümleden olmak üzere yanindaki kadinlardan birine emretme-mis; Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'e hizmetçiyi göndermisdir.
14- Bir kadinin kocasi evde olsa bile, onun baska kadinlar ziyaret edebilirler.
15- Nafile namazi evde kilmak caizdir.
16- Zaruret yokken namaz kilan kimsenin yanma sokulmak mek-rûhdur,
17- Vesveseye mahal birakmamak için müskil bir mes'elenin acele halline çalismak caizdir.
18- Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Selîem) 'e unutmak caizdir.
19- Hükümdarin ihtiyatli davranarak raiyyesini ser'an bid'at ve memnu' olan seylerden menetmesi ve icâbinda ta'zîrde bulunmasi gerekir.
20- Sâfiî1er bu hadîsle istidlal ederek: «Sebepli nafileleri memnu vakitlerde kilmak mekruh degildir. Böyle zamanlarda mekruh olan, sebepsiz nafileleri kilmakdir.» derler.

298- (835) Bize Yahya b. Eyyûb ile Ktiteybe ve Alîyyu'bnü Hucr rivayet ettiler. îbni Eyyûb dedi ki: Bize Ismail —ki îfoni Ca'fer'dir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed [111] —ki Ibni Ebî Harmele'dir— haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Seleme haber verdi ki, kendisi Âise'ye Resûlüllah (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiden sonra kilmakda oldugu iki rek'ât nafileyi sormus. Âise :

«Bunlari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden önce kilardi. Sonra (bir defa) bu iki rek'âti kilmakdan afikonulcfu. Yahut onlari unuttu da, ikindiden sonra kildi. Sonra her iki sekli de kilar oldu. Zâten bir namazi kildimi, bir daha onun üzerinde sebat etmek âdeti idi.» cevâbini vermis.
Yahya b. Eyyûb, Ismail'in: «Âise, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) o iki rek'âta devam etti, demek istiyor.» dedigini söyledi.

299- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize Ibnü Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bunlar hep birden: Hisâm b. Urve'den, o da tabasindan, o da Âise'den naklen rivayet etmislerdir. Âise:
«Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selîem) ikindiden sonra benim yanimda iki rek'ât nafile kilmayi hiç birakmadi.» demis.

300- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyu'bnü Müshir rivayet etti. H.
Bize Aliyyu'bnü Hucr dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Alîyyü'bnü Müshir haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Ishâk Es-Seybânî, Abdurrahmân b. Esved'den, o da tabasindan, o da Âise'den naklen haber verdi. Âise söyle demis:
«Iki namaz vardir ki, onlari Resûlülloh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) benim evimde gizli ve asikâr hiç birakma (dan kil) misdir. Sabah namazindan önceki iki rek'ât ile ikindiden sonraki IkI rek'âh.»

301- (...) Bize Ibnü'I-Müsennâ ile Ihni Bessâr rivayet ettiler. îb-nü'1-Müsennâ dedi ki: BIze Muhammed b. Ca't'er rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ebû Ishâk'dan, o da Esved ile Mesrûk'dan naklen rivayet etti. Demisler ki: Âise'nin' sunlari söyledigine sehâdet ederiz :
«ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi veSellem)*\n, benim yanimda bulundugu hiç bir gün olmamistir ki, bu Iki rek'âti kilmamis olsun.» Âise (bu sözü ile) ikindiden sonraki iki rek'âti kasdettniscIir,
Hz. Âise hadîsini Buhârî «Kitâhu Mevâkîti's-Salât» da muhtelif yollardan tahrîc ettigi gibi; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Kitâbü's-Saiât» da rivayet etmislerdir.
Kirmani bu hadîsi rivayet ettikden sonra sunlari söylemektedir: «Bu hadîslerle, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindiden sonra nafile kilmakdan nehyettigine dâir yukarida geçen hadîslerin aralari nasil bulunur dersen; ben de derim ki :
Bu suâle söyle cevap verilmisdir :
1- ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in nehyi, sebebi olmayan .nafilelere âiddir. Kendisinin kildigi nafile ise ögle'nin kazaya kalmis sünnetinden dolayidir.
2- Nehy bu isi kasden yapanlar hakkindadir. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fi'li ise kasden yapilmis degildir.
3- Ikindiden sonra nafile kilmak Eesûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) hazretlerinin hasâisindendir.
4- Buradaki nehy, keraheti bildirmek içindir. Yâni bununla Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra nafile kilmanin haram zannedilme vehmini gidermek istemisdir.
5- Buradaki nehyin illeti, günese tapanlara benzeyisdir. ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ise onlara benzemekden münezzehdir.
6- Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) o günün sünnetini kazaya birakmakla bir nevî' kusur islemis oldugu için bu kusura gidermek maksadi ile bütün ömrü müddetince ikindiden sonra iki rek'ât nafile kilmaya devam etmisdir. Fakat bunlarin hepsi bâtildir. Söyle ki :
1- ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyin kilamadigi ögle sünneti bir güne yâni Abdülkays hey'eti ile mesgul oldugu güne mahsûs-du. Ikindiden sonra nafile kilmasi ise ömrü boyunca devam edip gitmis-dir.
2- Bu namazi Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) devam üzere kiliyor her gün eda etmek arzusunda bulunuyordu. Teharrfnin mânâsi da bundan ibâretdir.

3- Asil olan bir sey'in Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)^ ihtisasi degil; o sey'in ümmetine de vâcib olmasidir. Çünkü Teâîâ Hazretleri: «Ona tabî olun!.» buyurmusdur.
4- Bir sey'in câîz oldugunu beyân, onu bir defa yapmakla hâsil olur. Haramdir zannedilmesini def için o fiili devam üzere yapmaya hacet yok-dur.
5- Ikindiden sonra nafile namaz kilmanin mekruh olmasinda illet, günese tapanlara benzeyis degildir. Benzeyis yalniz günes kavusurken namaz kilmanin keraheti için illetdir.
6- Biz Fahr-i Kâinat (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kazaya biraktigi sünneti için, ona taksir isnadim kabul edemeyiz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) o anda daha mühim bir vazife ile mesgul bulunuyordu ki, o da gelen hey'eti hak dîne irsâd vazifesi idi. Yahut ögle'nin sünnetini unutarak kilmamisdi. Her ne suretle olursa olsun yapilan kusur o namazi bir defa kaza etmekle giderilmis olur. Netekim bütün ibâdetlerin kazasi babinda hüküm budur. Burada verilecek sahîh cevap sudur: ResûlüIIah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiden sonra nafile kil-makdan nehy buyurmasi: kavil yâni sözdür. Namaz kilmasi ise fiildir. Kavil île fiil biribirlerine muâraza ederlerse, kavil tercih edilerek; onunla amel olunur.» Kirman î'nin sözü burada sona erer.
Yalniz Aynî, Kirmani 'nin «Bunlarin hepsi bâtildir.» iddiasini temâmiyle kabul etmemis; ulemânin verdikleri cevaplarin içinde yerinde olanlari ve olmiyanlari ve keza Kirmani 'nin iddiasinda hakli oldugu ve olmadigi yerler bulundugunu söylemisdir. Ulemânin verdigi cevaplar içinde yersiz olani: «ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiden sonra nafile kilmakdan nehiy buyurmasi sebebsiz nafileler hakkindadir.» iddiasidir. Bu iddia dogru degildir. Çünkü nehy umûmîdir. Onu sebebi bulunmayan namaza tahsis etmek, muhassis bulunmadigi hâlde tahsis yâ-nî tercih bilâ müreccihdîr .Bu ise bâtildir.
Kirmani 'nin yersiz olan dâvasi: «Bir ibâdette asil olan, Peygamber (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs bulunmamakdir» sözüdür. Bu söz de dogru degildir. Çünkü bir sey'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs oldugunu gösteren delil bulunursa, o ihtisas inkâr edilemez. Burada da bir çok hadîsler veashâb-i kiram'm fiilleri, ikindiden sonra nafile kilmanin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs fiillerden olduguna delâlet etmektedir. Kirman î 'nin: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra iki rek'ât nafile kilmaga ömrü boyunca devani etmisdir.» sözü kendi dâvasini çürütmektedir. Çünkü o, bu isin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olmadigini iddia ediyordu. Eger hakîkaten dedigi gibi olsaydi ögle'nin sünnetini ki Im ayanlara v onu kaza etmeleri emrolumirdu. Hâlbuki Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) bunu emretmemisdir. Netekim Ümmü Seleme hadîsinin bir rivayetinde Hz. Ümmü Seleme 'nin: «Yâ Resûîallah! Bu iki rek'âti biz de kilamazsak kaza edecekmiyiz?» dedigi; ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in buna : «Hayir!» cevâbini verdigi, bildirilmisdir. Bu da gösterir ki mezkûr iki rek'ât namazin ümmet hakkindaki hükmü Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) hakkindaki hükmü gibi degildir. Bu namaz Peygamber (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûsdur.
Su da var ki: Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ikindiden sonra iki rek'ât nafile kilmaya devam ediyordu. Hâlbuki bu namazin ona mahsûs olmadigini iddia edenler meshur kavillerine göre devam üzere kilinmasina kaail degildirler. Ama bu bâbda kendilerine îtirâz edilirse yine: «Devam, Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûsdu.» derler. Yânî: «Esâs itibâri ile bir ibâdet Peygamter (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs degildir» derler; sonra: «o ibâdetin devami Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûsdur.» iddiasinda bulunurlar. Aynî bö'ylelerin hâlini: «Uçî* denildigi zaman, kostugunu söyliyen; «Kos!» denildigi zaman, uçtugunu iddia eden deve kusuna benzetmisdir.
Yine Aynî, Kirmani 'nin: «îllet, günese tapanlara benzeyis degildir.» sözünü dogru bulmamaktadir. Zîra Müs1im 'in rivayet ettigi Ebû Ümâme hadîsinde : «Yâ Resûlallah bana namazdan haber ver: ilâh...» denildikden sonra : «Çünkü günes seytanin iki boynuzu arasinda batar.» buyurulmus; ayni hadîsde: «Iste o zaman kâfirler günese secde eder.» denilmisdir.
Hulâsa Sâri' Hazretleri, seytanin günes dogarken ve batarken tam onun hizasina durdugunu; küffârm da günese o zaman secde ettiklerini haber vermis; müslümanlar da günese tapar gibi görünmemek için o vakitlerde namaz kilmayi kendilerine yasak etmisdir. Su hâlde nehyin illeti, küffâra benzeyisdir.

Kirmani 'nin «kaville fiil muâraza ederlerse, kavil tercih edilir...» sözü de alehtlaak dogru degildir. Kavil ile fiil'den biri ibâha, digeri mem-nûiyyet bildirirse; memnûiyyet bildiren tercih edilir. Bunun kavi veya fiil olmasinin bir ehemmiyeti yokdur.

55- Aksam Namazindan Önce Iki Rek'at Nafile Kilmanin Müstehab Olusu Babi

302- (836) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb hep birden îbni Fudayl'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl, Muhtar b. Fülfül'den rivayet etti. Demis ki: Enes b. Mâlik'e ikindiden sonra nafile namaz kilmanin hükmünü sordum. Enes :
«Ömer Ikindiden sonra namaz kilanlarin ellerine vururdu. Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde günes kavustukdan sonra aksam namazindan evvel iki rek'ât nafile kilardik.» cevâbini verdi. Kendisine
— Bu iki rek'âti Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) de kilarmiydi? diye sordum; Enes:
— Bizi kilarken görür fakat bunlari bize emir veya nehiy etmezdi.. dedi.

303- (837) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâris, Abdülâzîz (yâni Ibni Suheyb)'den, o da Enes b. MâlIk'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis :
«Medine'de bulunuyorduk. Müezzin aksam namazi için ezan okudunuz ashâb direklerin yanina kosar; (orada) ikiser rek'ât namaz kilardi. Hattâ (bazen) yabanci bir kimse mescide girer de -nafile kilanlarin çoklugundan- farz kilinmis zannederdi.»
Enes hadîsini Buhârî «Kitâbu'1-Ezân» ile «Kitâbü's-Salât» da; Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvî-lerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin Buhar î 'deki lâfzi söyledir: Enes dedi ki :
— Müezzin ezani okudumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabindan bâzi kimseler mescidin direklerine kosarlar; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza çiktigi vakit onlari böyle aksam namazindan önce iki rek'ât nafile kilarken bulurdu. Ezân'la ikaamet arasinda bir sey yoktu.»
Nezâî'nin rivayetinde, aksam namazindan önce nafile kilmak için mescidin direklerine kosan zevatin ashabin büyükleri oldugu bildirilmektedir. Direklere kosmanin hikmeti: Namaz kilarken önlerinden kimse geçmesin diye onlari kendilerine siper edinmek içindir.
Babimiz hadîslerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde ashâb-i kiram'm günes kavustukdan sonra aksam namazinin farzindan önce mutlaka ikiser rek'ât nafile kilardiklari bildiriliyor. Buhârî'nin rivayetinde buna, ezanla ikaamet arpsinda onlari biribirinden ayiracak hiç bir sey yapilmazdigi ilâve ediliyor. Hâlbuki bundan sonra görecegimiz hadîsde her iki ezan arasinda bir namaz oldugu bildiriliyor.
Hadîsler zahiren biribirine muariz göründükleri için rivayetlerin arasi cem' edilmis; bu husûsda bâzilari: «Mutlak sûretde ezanla ikaamet arasinda namaz veya benzeri bir fiil yapilmadigini bildiren rivayet mecazen mubâlegaya hamledilir. Namaz kilindigini bildiren rivayet hakikate yorulur.» demislerdir.
Kirmânî'ye göre rivayetlerin arasi söyle cem' edilir: Nafile namaz kilindigini bildiren rivayet, aksam namazina mahsûsdur. Öteki rivayetler ise âmm'dir. Âmm ile hâss.tearuz ederlerse SâfiîIer'e göre Hâss, âmm'i tahsis eder.
Bu rivayetler, günes kavustukdan sonra aksam namazindan Önce iki rek'ât nsfile namaz kilmanin müstehab olduguna delildir.
Nevevî diyor ki: «Bu mes'elede ulemâmizin iki kavli vardjr. Meshur olan kavle göre günes kavustuktan sonra nafile kilmak müstehab degildir. Muhakkak ulemâ taarfmdan esah görülen kavle göre ise müstehabdir. Delilleri babimizin hadîsleridir. Bu mes'elede selef iki mezhebe ayrilmislardir. Sahabe ve Tabiîn 'den bir cemâat ile Imam Ahmed ve Ishâk bu namazi müstehab addetmis; ashab-i kiram 'dan Ebû Bekir, Ömer, Osman, Alî (Radtyallafoû anhûm) ile diger bâzi zevat, Imam Mâlik ve ekseri fukahâ müstehab olmadigini söylemislerdir. Hattâ Ibrahim Nehaî 'ye göre: bu namaz bid'atdir.
Mezkûr zevatin delilleri: Aksam namazinin farzindan önce kilinacak iki rek'ât nafilenin aksam namazin ibiraz

geciktirmesidir...»
MâIiki1er'den bâzilari islâmiyetin ilk zamanlarinda aksam namazindan önce iki rek'ât nafile kilinirdigini, sonradan bunun neshedildi-gini söylemislerdir.
Nevevî (631-676) nesh dâvasini kabul etmemis: «Muhtar olan kavle göre mezkûr iki rek'ât namaz müstehabdir. Buradaki sahîh ve sarih hadîsler buna delâlet etmektedir.» demisdir.
Ancak Ebû Dâvûd 'un, Tâvûs'dan naklettigi rivayet nesh iddia edenlerin kavlini te'yîd eder. Çünkü bu rivâyetde Tâvûs : « Ibni Omer'e aksam namazindan önce kilman iki rek'âtjiâfile soruldu da, o: ResûlüIIah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde ben bn namazi kilan hiç bir kimse görmedim., cevâbini verdi.» demektedir.
Ebû Bekir Ibnü'l- Arabî (468-543) dahî: «Bu mes'elede ashâb ihtilâf etmis, onlardan sonra bu isi kimse yapmamisdir.» demisdir.

56- Her Iki Ezan Arasinda Bir Namaz Vardir (Hadisi) Babi

304- (838) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile Vekî', Kehmes'den rivayet ettiler. Demis ki: Bize Abdullah b. Büreyde, Abdullah b. Mugaffel El-Müzenî'den naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her iki ezan arasinda bir namaz vardir.» buyurdular. Bunu üç defa tekrarladi; üçüncüsünde «Isteyene...» dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü-la'lâ, Cüreyrî'den, o da Abdullah b. Büreyde'den, o da Abdullah b. Mugaf-fel'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen bu hadîsin mislim rivayet etti. Su kadar var ki o:
«Dördüncüde dileyene buyurdu.» demistir.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâ-vûd, Tirraizî, Nesâî ve Ibn i Mâce, «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsdeki iki ezân'dan murâd: Ezan ve ikaamet'dir. Burada iki ezani zahirî mânâlarina hamletmeye imkân yokdur. Çünkü hakikatte iki ezan, iki vaktin girdigini bildirmek için okunur, Iki ayri vakit arasinda namaz kilmak ise farzdir. Hâlbuki bu hadîs «Dileyene!» kaydi ile muhayyerlik bildirmektedir.
Rivayetlerin birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bu sözü üç defa tekrarladigi; digerinde dört def'â; Ebû Dâvûd 'un rivayetinde ise iki def'â söyledigi bildiriliyor.
Ibnü'l-Cevzî (508-597) : «Bu hadîsin fâidesi sudur ki: Namaz için okunan ezan, o namazdan baska her fiile manîdir zannedilebilir. Iste bu hadîs ezanla ikaamet arasinda nafile kilmanin caiz oldugunu beyân eder.» demisdir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Ezân'la ikaamet arasinda namaz kilmak caizdir. Zâten ezan ile ikaameti biribirine vasletmek mekrûhdur. Çünkü ezandan maksad cemaata namaz vaktinin girdigini bildirmekdir. Tâ ki temizligini yaparak mescide gelsinler. Hâlbuki ezanin arkasindan hemen ikaameti ona eklemek sureti ile kilinan namazda bu maksad ve firsat elden gider.
2- Hanefiyye ulemâsi ezanla ikaametin aralari ne mikdâr ayrilacagi mes'elesinde ihtilâf etmislerdir. Timurtâsî'nin beyânina göre, müezzin iki yahut dört rek'ât namaz kilacak kadar yahut sofraya oturan kimse yeyip içmesinden farig olacak kadar; hokna yaptiran o isi görünceye kadar oturur. Bâzilari «Müezzin on âyet okuyacak kadar oturur; sonra tesvîb yaparak ikaarnet getirir.» demislerdir.
«Tahâvî» serhinde : «Ezanla Ikaamet arasi iki rek'ât namaz kilacak ve her rek'âtda on âyet okuyacak kadar ayrilir. Müezzin, cemâati bekler. Acele kilmak isteyen zayiflar için ikaamet getirir; mahallenin reisini ve büyügünü beklemez. Bu her namazda böyledir. Yalniz Imam A'zam'a göre aksam namazinda beklemek yokdur.

Çünkü aksam namazini geciktirmek mekrûhdur. Binâenaleyh ezanla ikaamet arasini ayiran en az bir fasila —ki ayakta bir an sükût etmekdir.— ile iktifa olunur. Sonra müezzin ikaamet getirir. Bu kisa sükûtu dahî (üç kisa âyet yahut bir uzun âyet okuyacak kadar.) diye tahdîd etmislerdir.» deniliyor. Sükûtun üç adim atacak kadar oldugu dahî rivayet edilmisdir, îmam Ebû Yûsuf ile imam Muhammed'e göre ezanla ikaamet arasi cum'a günü hatibin iki hutbe arasinda oturdugu kadar hafîf bir celse ile ayrilir.
3- îmâm Sâfiî'ye göre aksam ezani ile ikaameti arasinda azicik oturmak veya sükût etmek yahut bunlara benzer bir sey yapmak müs-tehabdir. Hanefî1er'den «El-Hidâye» sahibinin imam Safiî1den naklettigine göre' sâir namazlarda oldugu gibi, aksam namazinda dahî ezanla ikaametin arasini iki rek'ât nafile ile ayirmak rnüstehabdir. Fakat Aynî bu iddianin söz götürdügünü bildirmisdir.
4- îmam Ahmed b. Hanbel'le Ishak'a göre diger namazlarda oldugu gibi aksam namazinda da iki rek'ât nafile kilinarak ezanla ikaametin arasi ayrilir. Delilleri babimiz hadîsidir.

57- Korku Namazi Babi

305- (839) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk hah er verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi. Ömer söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) korku namazini iki taifeden bîrine bir rek'ât olarak kildirdi. (Bu arada) öteki taife düsmanin karsisinda idi. Sonra berikiler namazdan ayrilip arkadaslarinin düsmana karsi durdular. DtekIler geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) onlara da bir rek'ât namaz kildirdi. Sonra selâm verdi, sonra hem berikiler hem ötekiler birer rek'âti kaza ettiler.»

(,..) Bana, bu hadîsi Ebû'r-Rabî' Ez-^ehrânî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fiileyh, Zührî'den, o da Salim b. Abdillâh b. Ömer'den, o da babasindan naklen rivayet etti ki, babasi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in korku hakkindaki namazindan bahseder ve :
«Ben, bu namazi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikde kildim.» dermis.
Bu hadîs dahî yukarki hadîs mânâsindadir.

306- (...) Bize Ebû Bekir b. Efcî Seyfce rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem, Süfyân'dan, o da Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis:
«ResûiüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) (harb) günlerinden bîrinde korku namazi kildirdi. (Bu münâsebetle) bir taife onunla birlikte namaza bir îâife de düsmanin karsisina durdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) yanindakilere bir rek'ât namaz kildirdi. Sonra onlar giderek, ötekiler geldiler. Onlara da bir rek'ât namaz kildirdi. Sonra her iki taife birer rek'ât namaz kaza ettiler.»
Râvî diyor ki: «Ibni Ömer: Bundan daha ziyâde korku olursa hayvan üzerinde yahut ayakta îmâ ederek kiliver! dedi.»

307- (840) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Ebî Süleyman, Atâ'dan, o da Câfcir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: ResûiüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile birlikde korku namazinda bulundum. Bizi iki saff yapti. Bir saff ResûiüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) 'in arkasina durdu. Düsman bizimle kible arasinda idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) tekbîr aldi. Biz de toptan tekbîr aldik. Sonra rükû9 etti; biz de toptan rükû' ettik. Sonra basini rükû'dan kaldirdi; biz de toptan baslarimizi kaldridik. Sonra kendisi ve arkasindaki ilk rek'-âtda geride kalan saff secdeye kapandilar. Geriye birakilan saff düsmanin karsisinda durdu. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) secdeyi eda edip, arkasindaki saff ayaga kalkinca gerideki saff secdeye kapandi; ve kalktilar. Sonra geriki saff ilerledi; ileriki saff geriye çekildi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rükû'a vardi. Biz de hep birden rükû' ettik. Sonra basini rükû'dan kaldirdi; biz de toptan baslarimizi kaldirdik. Sonra ilk

rek'âtda geride kalan, bu sefer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hemen arkasinda bulunan saff ile bîrlikde secdeye kapandi. Geriki saff düsmanin karsisina dikildi. Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) arkasindaki saffla inrîikde secdeyi edâ edince geriki saff secdeye kapanarak secde ettiler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verdi; biz de hep birden selâm verdik.»
Câbîr: «Su sizin muhafizlarinizin kumandanlarina yaptigi gibi...» demis.

308- (...) Bize Ahmed b. Abdillâh b-. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis; Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde Cüheyneli bir kavme karsi harb ettik. Bizimle siddetli Mr Çarpisma yaptilar. Ögle'yi kildigimiz vakit müsrikler :
Bu müslümanlarm üzerine bir hamle yapsak onlari mutlaka perisan ederdik; dediler. BjHfti hemen Cibril, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber vermis, Oda bize söyledi, Ve buyurdu ki:
«MüsrikMr : az sonra onlarin çocuklarindan daha çok sevdikleri namaz vakti çislecek; dediler.» Ikindi olunca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve bizi iki saff yapti. Müsrikler kible ile aramizda bulunuyorlardi.
Derken ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekbîr aldi; biz de tekbîri aldik. O rükû' etti; biz de rükû' ettik. Sonra secdeye vardi. Onunla birlik- ; de ilk saff da secdeye vardi. Onlar kalktigi vakit ikinci saff da secde ettiler. Sonra ilk saff geri çekildi; ikinci saff ilerleyerek, birinci saff m yerine \ durdular. ResûlüIIah (Salîallahii Aleyhi ve Selleni) (yine) tekbîr aldi; biz de j tekbîr aldik. O rükû' etti; biz de rükû' ettik. Secdeye vardi; onunla beraber ilk saff secde etti; ikinci saff ayakta kaldi. Ikinci saff da secde ettigi vakit toptan oturdular. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara selâm verdi.
Ebû'z-Zübeyr: «Sonra Câbir hassaten sunu söyledi: Su sizin emirlerinizin kildigi gibi...» demis.

309- (841) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Abdurrahman b. Kaa-sim'den, o da babasindan, o da Salih b. Havvât b. Cübeyr [112]'den, o da Sehl b. Ebî Hasme [113] isyden naklen rivayet etti ki, ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
Korku âninda ashabina namaz kildirmis da, onlari arkasina iki safi yapmis. Hemen arkasinda bulunanlara bir rek'â? kildirmis. Sonra ayaga kalkmis ve arkasindakiler bir rek'ât namaz kilincaya kadar ayakta durmus. Sonra geriki safftakiler ilerlemis; ön safftakiler de gerilemisler. Bu suretle (ilerleyenlere) bir rek'ât namaz kildirmis. Sonra Resûlülla (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerileyenler bir rek'ât namaz kilincaya kadar oturmus; sonra se-lâm vermis.

310- (842) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ye-zîd b. Rûmân [114]'an dinledigim, onun da Salih Ibni Havvât'dan, onun da Salih îbni Havvât'dan, onun da Zâtu'r-Rikaa' harbi vuku' buldugu gün Resûlüllah (SaHaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde korku namazini kilan bir zâtdan rivayet ettigi su hadîsi okudum :
Bir taife Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ile birlikde saff olmus; bir taife de düsmanin karsisina durmus. ResûIüflah('.Söfla//ö/i« Aleyhi ve Sellem) yanindakilere bir rek'ât namaz kildirmis. Sonra ayakta durarak cemâat kendi kendilerine namazi tamamlamislar. Sonra namazdan çikarak düsmanin karsisina saff olmuslar. (Bu sefer) Öteki taife gelmis. Resûfüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da kalan rek'âti kildirmis. Sonra oturarak beklemis, cemâat kendi kendilerine namazi tamamlamislar; sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara selâm verdirmis.

311- (843) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân b. Yezîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr, Ebû Seleme'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis:

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde döndük ve Zâtü'r-Rikaa' denilen yere geldik. Gölgeli bir agacin yanina geldigimizde, onu ResûlüUnh"(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e birakirdik. (Burada da öyle yaptik.) Derken müsriklerden bir adam çikageldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in kilici agaçta asili îdi. Hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kilicini alarak, kinindan çekti ve Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
— Benden korku yormusun? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayir!» cevâbini verdi. Müsrik:
— Simdi seni benden kim koruyabilir? dedi. Efendimiz:
«Beni, senden Allah korur.» cevâbini verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabi bu aadmi tehdîd ettiler. O da kilici, kinina sokarak (agaca) asti. Az sonra riamaz için ezan okundu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir taifeye iki rek'ât namaz kildirdi. Sonra onlar geri çekildiler; öteki taifeye de iki rek'ât namaz kildirdi. Bu suretle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört rek'at, cemâat ise ikiser rek'ât kilmis oldular.

312- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize YaJ|yâ (yâni Ibni Hassan) haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye —kî Ibni Sellâm'dir.— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya haber verdi. Bana Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber verdi. Ona da Câbir haber vermis ki, kendisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde korku namazi kilmis. (Söyle ki) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki taifeden Jürine iki rek'at namaz kildirmis. Son ra öteki taifeye de iki rek'at kildirmis. Bu suretle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem dört rek'at namaz kilmis fakat her iki taifeye ikiser rek'at kildirmis.
Babimiz hadîslerinin ekserisini «Kütüb-ü Sitte» sahipleri tahrîc et-misleridr. Buh.ârî onlarin bâzilarini «Ebvâbu Salâti'1-Havf» de; bâzilarini da «Kitâbü'l-Megâzî» de tahrîc etmisdir.
Korku namazi ünvâm verilen namazdan murâd: Zelzele ve yangin gibi musibetler zamaninda kilinmasi tavsiye buyurulan nafile namazlar degildir. Buradaki korku ile harp kasdedilmisdir. Binâenaleyh babimizin hadîsleri harp devam ederken kilinacak vakit namazlarinin keyfiyeti hakkindadir.
Her müslüman pesinen bilmelidir ki harp esnasinda yâni gülle ve kursundan cihan yandigi, yer yerinden oynadigi anlarda bile bes vakit namazi kazaya, birakmaya- ruhsat verilmemis; O müdhis anlarda dahî namazin edasi emrolunmusdur, Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin ölüm döseginden kalkarak namaz kilmasi hattâ bir kaç defa arka arkaya bayilarak her ayüdikça namaza davranmasi, bu mübarek ibâdetin derece-i ehemmiyyetini göstermeye kâfidir.
Biz bu bâbdaki tafsilâti fikih kitaplarina birakarak sadede avdet edelim...
Harp zamaninda kilinacak vakit namazlarinin sulh zamanindaki vakit namazlarina uymadigi Kur'ân-i Kerîm ile sâbitdir. Bu bâbda Teâîâ Hazretleri [115] :
Yer yüzünde sefere çiktiginiz zaman sayet kâfirlerin size fenalik yapacagindan endise ederseniz namazi kasretmenizde üzerinize bir vebal yok-dur. Süphesiz ki kâfirler sizin apaçik düsmanlarinizdir. Sen de ashabinin aralarinda bulunur da, kendilerine namaz kildirirsan onlarin bir kismi seninle birlikde namaza dursun!...» buyurmusdur. Yalniz bu namazlarin suretleri sünnetle beyân edilmisdir.
Surasi da unutulrriamalidir ki harp ve düsman korkusu namazin rek1-atlarmi azaltma hususunda müessir degildir.Yalniz Ibni Abbâs (RaâiyaHahû anh) ile Tabiîn 'den H'asan-i Basrî ve Tâvûs hazerâtina göre düsman korkusu, .namaz rek'âtlarmm bire indirilmesi hususunda müessirdir. Mücâhid'in Ibni Abbâs 'dan rivayet ettigi bir hadîsde : Ibni Abbâs (RadiyaIiahû anh):
«Allah, namazi Peygamberimizin dilinden hazarda dört, seferde iki ve harpte bir rek'ât olarak farz kilmisdir.» demisdir.
Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce tahrîc etmislerdir.
'Atâ' Mücâhid, Hakem b Uteybe, Katâde, Ishâk ve Dahhâk'in mezhepleri de budur.
Ekseri ulemâ ile ashâb-i kiramdan Ibni Ömer (RadiyaIiahû anh}a ve tabiînden Ibrâhîm Nehai ile Süfyân-i

Sevrî'ye, Hanefîler 'le, imam Mâlik ve Imam Sâfiî'ye göre harp. korkusunun rek'at sayilarina hiç bir te'sîri yokdur. Binâenaleyh harpde bir rek'ât namaz kilmak, onlara göre caiz degildir. Namazin kasredilmesi harple degil; seferle ilgili bir^mes'eledir.

Babimiz hadîslerinde zikri geçen gazadan murâd: Zâtü'r-Rikau gazâsidir. Bu gaza Hicret'in dördüncü veya besinci yilinda Necid'in Gatafân semtlerinde vuku' bulmusdur.

Kikaa': Ruk'a'nm cem'i olup; yamalar mânâsina gelir. Mezkur gazaya Zâtü'r-Rikaa' denilmesinin sebebi: Müslümanlarin ayaklan delinerek, üzerlerine bez parçalari sarmalandir.

Bâzilari müslümanlarin sicakdan ayaklarini sardiklarini söylerler.

Bir takimlari: «Bu gazaya Zâtü'r -Rikaa' denilmesi orada. bu isimde bir agaç bulundugu içindir.» demislerdir.

Vâkidî bu ismin verilmesine sebep olarak: O yerde bulunan kirmizi, beyaz, siyah alacali bir dagi gösterir.

Yine Vâkidî'nin beyânina göre Zâtü'r-Rikaa'. gazasina sebep: Halep'den gelen bir bedevinin verdigi mâlûmâtdir. Bu adam Benî Sa'lebe ile Beni Enmâr kabilelerinin müsJüman-larla harp etmek üzere hazirlandiklarini ve pek çok asker topladiklarini söylemis; bunlari gözleriyle gördügünü te'yîd ettikden sonra müslümanla-ra: «Siz hâlâ gafletdesmiz!» diyerek onlari harbe tesvik etmisdir.

Bunun üzerine Resûl-î Ekrem (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem) bir rivâyet-de dörtyüz, diger rivayette yediyüz kisilik bir ordu ile onlarla harbe çikti.

Hz. Câbir hadîsinin bir rivayetinde îsmi bildirilmeden müsriklerden oldugu söylenen ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kendi kilici ile vurmak istedigi beyân edilen sahsin ismi Gavres b. Hars 'dir. Nitekim Buhârî'nin bir rivayetinde tasrih edilmisdir. îbni îshâk'in rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müsrike cevabin iverdikten sonra: «Cibril onun göksüne dokundu ve elinden kiliç düstü. Bu sefer onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alarak ;

Simdi benden seni kim kurtarir? dedi. Müsrik: Hiç kimse!., cevabini verdi. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : — «Kalk isine git! buyurdu.» deniliyor.

Buhari rivayetlerinde de beyân edildigine göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz neticede galebe kendi eline geçtigi hâlde o »dami muâhaze buyurmamisdir. Çünkü küffârin müslüman olmalarini gö-iülden arzu ediyordu. Bunu da ileride müslüman clur ümidi ile affet-risti, Nitekim Vâkidî'nin beyânina göre bu zât sonradan müslüman olmus ve kavm-ü kabilesinin yanma dönerek bir çok kimselerin müslü-hgt kabul etmelerine sebeb olmusdur.

Salih b. Havvât'm : «Resûliiîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) le birlikde namaz kilan...» dedigi zâtin ismi bâzilarina göre: Sehl b. asm e.'dir. Bazilari Sehl b. Abdillâh oldugunu söylemis; bir takimlari da Salih b. Havvat'm babasi Havvât b. Cbeyr oldugunu tercih etmislerdir.

AIlâme Aynî; Salih b. Havvât'm hadîsi hem ba sindan hem de Sehl b. Ebî Hasme 'den isitmis olduguna il mâl vermekte ve: «Bundan dolayidir ki onun ismini bazen müphem rakiyor; bazen de tefsir ediyor.» demektedir. Havvât hadîsini Buhârî hem merfû' hem mevkuf yollarc tahrîc etmisdir.

Bu hadîs hakkinda îmam Mâlik: «Korku namazi hususun isittigim en güzel hadîs budur..» demisdir. Hz. Mâ1ik'in bu sözü, kor namazinin keyfiyyeti hakkinda muhtelif sifatlar isitmis olmasini ikti eder. Kendisi bunlarin içinden Salih b. Ha-vvât hadîsi ile arr etmisdir.

Filhakika korku namazi hakkinda muhtelif rivayetler vardir.

Tirmizî, îbni Ömer (RadiyaVahû anh) hadîsini tahi ettikden sonra: «Bu bâbda Câbir, Huzeyfe, Zeydü'bn Sabit, Ibni Abbâs, Ebû Hü reyre, îbni Mes ûd,. Sehlü'bnü Ebî Hasme, Ebû Ayyas Zey b. Sâmit ve Ebû Bekre (Radiyalîahû anhûmV'den dahî riv, yetler bulundugunu söylemisdir. Aynî bunlara Hz. Alî, Âise Havvât b. Cübeyr ve Ebû Mûse'l-Es'ar (RadtyaHahû arthûm) hazerâtim da ilâve etmisdir. Bunlardan Câbi hadîsi babimiz hadîsleri meyânindadir. Ayni hadîsi Buhârî muallâ olarak «Megâzî» bahsinde rivayet etmisdir. Huzeyfe hadîsini Ebü Dâvûd ile Nesâ.î; Zeydü'bnü Sabit hadîsini Nesâî, Hz. Alî hadîsini Bezzâr, Âise (Radiyalîahû anh Hüreyre hadisini Buhârî ile Nesâî, Ibni Mes'ûi hadîsini Ebû Dâvûd; Sehlü'bnü Ebî Hasme hadîsini Tirmizî, Ebû Ayyas hadîsini Ebû Dâvûd ili Nelâî; Ebû Bekre hadîsini yine Ebû

Dâvûd ile Nesâî, Hz. A1îy hadîsini Bezzâr, Âise (Radiyalîahû anha, hadîsini Ebû Dâvûd; Havvât b. Cübeyr hadîsini Ibni Mendeh; Ebû Mûsâ (Radiyalîahû anh) hadîsini de îbn : Abdi1berr tahrîc etmislerdir. Korku namazinin ilk def'â ne zaman kilindigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Cumhûr'a göre: Ilk defa Zâtü'r-Rikaa' gazasinda kilmmisdir.
' Bâzilari, daha baska yerde kilindigini söylerler.
îmam Gazâlî (450-505) «El-Vasît» nâm eserinde Zâtü'r-Rikaa gazasinin, son gaza oldugunu söylemis; Râfiî dahî bu husûsda ona tabî olmus ise de Ibni's - Sa1âh «Müskilü'l-Vasît» adli eserinde, bunun dogru olmadigini, Zâtü'r-Rikaa1 gazasinin son gaza degil, sona yakin olanlardan bile olmadigini söylemis; «Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son gazasi Tebûk'dür.» demisdir.
îbni Hazm (384-456) : «Korku namazinin en güzel vasfi Ebû Bekre hadîsinde yapilmisdir. Çünkü bu namaz Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kildigi so nkorku namazidir.» demisdir.
Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kildirdigi bu namaz bâzi rivayetlere göre ikindi; diger bâzilarina göre ögledir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :

1- Ibni Ömer hadîsi, korku namazi hakkinda Hanefîler'in delilidir. Hanef îler bu bâbda Ebû Dâvûd 'un tahrîc ettigi Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) hadîsi ile dahî istidlal ederler. Mezkûr hadîsde îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) söyle demektedir :
«Rssûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) korku namazini kildi. Ashabin bir kismi onun arkasina sarf oldular. Bir kismi da düsmanin karsisina durdular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) berâberindekilere bir rek'ât namaz kildirdi. Sonra ötekiler gelerek bunlarin yerine durdular. Bunlar da düsanin karsisina gittiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da bir rek'ât kildirdi. Sonra selâm verdi. Arkasindaki cemâat kendi kendilerine bir rek'ât daha kildilar. Sonra selâm vererek düsmanin karsisina; ötekilerin yerine (gittiIer. (Bu sefer) ötekiler eski yerlerine dönerek kendi kendilerine bir rek'ât namaz kildilar; sonra selâm verdiler.»
Ibni Mes'ûd hadîsini Bey hakî dahî rivayet etmis yalniz: «Ebû Ubeyde bu hadîsi, babasindan isitmemisdir; Husayf da kavi degildir.» seklinde bâzi râvîler hakkinda söz etmisse de, onun bu sözü i'tirâzla karsi lanrmsdir. Çünkü Ebû Ubeyde birçok yerlerde Buhârî'nin bile hadîsi ile istidlal ettigi mûtemed bir râvî-dir.
Ebû Dâvûd: «Ebû Ubeyde babasi öldügü gün yedi yasinda mümeyyiz bir çocuktu...» diyor. Yedi yasinda bir çocugun hadîs dinleyip ezberlemesi mümkindir. Onun içindir ki yedi yasindaki çocuklara —islâmî terbiye ve ahlâk sahibi olmalarini te'mîn için— namaz kilmalari emredilir.
Husayf'a gelince: Ebû Zür'a, Ibni Maîn Ibni Sa'd gibi hadîs imamlari onu mûtemed saymis, Nesâi onun hakkinda «SâlihIdr.» tâbirini kullanmisdir.
Mâzirî (453-536), Ibni Ömer hadîsini Imam Safiî Eshebe; Câbir hadîsini de Ebû Hanîfeve delil olarak göstermissede bu hatadir. Dogrusu Ebû Hanîfe ile sâir Hanefiyye imamlari ve Esheb, Ibni Ömer hadîsi ile; imam Safiî, Sehl b. Ebî Hasme rivayeti ile istidlal etmislerdir.
Nevevî: «Bir kimse korku namazini Ibni Ömer rivâye-tindeki gibi kilsa, sahîh olup olmadigi hususunda iki kavil vardir. Meshur olan kavle göre sahîhdir.» diyor.
Nevevî'nin bu sözüne karsi Aynî: «Sâ-fiîler, Imam Safiî 'nin: Hadis sahîh oldumu, benim mezhebim o'dur; dedigini söylüyorlar. Ibni Ömer hadîsinden hangi hadîs daha sahîh olabilir? Bu hadîsi bir cemâat tahrîc etmislerdir.» seklinde mukaabelede bulunmusdur
Nevevî, babimiz hadislerini serh ederken onlari dört kisima ayir-misdir. Söyle ki:
a) Ibni Ömer hadîsi : Bü hadîsde Peygamber (Saltaüahü Aleyh ve Sellem) bir taifeye namaz kildirirken, Öteki taifenin düsman karsismds bulundugunu; sonra bir rek'at kilanlar düsman karsisina giderek, öteküe rin de Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uyduklari ve bir rek'ât na maz kildiklari bu suretle her iki taifeye birer rek'at namaz kildirdigi bil diriliyor. Bu hadîs Evzâî ile Mâliki 'lerden Esheb'in delili dir. Bu vecih Imam

Sâfiî'ye göre dahî caizdir. Resûlüllah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem) ile birer rek'at namaz kilan her iki taifenin geriye kalai birer rek'ati beraber kaza ettikleri söylendigi gibi, herkesin ayri ayri kil digi dahî iddia ediliyor ki, sahîh olan da budur. Nevevî burada Hanefî1er'i zikretmemisse de, az evvel bu hadîsle istidlal edenlerii Hanefîler oldugunu gördük.

b) Ibni Ebî Hasme hadîsi de îbni Ömer hadîs gibidir. Yalniz bu hadîse göre Resûlüîlah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) birin ci taifeye bir rek'ât kildirdikdan sonra ayakta durmus; onlar ikinci rek'ât kendileri tamamlamislar. Sonra düsman karsisina giderek ötekiler gelmis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara da bir rek'at kild:rmis v oturmus. Cemâat kendi kendilerine bir rek'at daha kildikdan sonra Re sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) onlara selâm verdirmisdir. Imar Mâlik, Imam Safiî, Ebû Sevr ve baskalarinin mez hepleri budur.

Ebû Dâvûd «Sünen» inde Ibni Ebî Hasme 'den bas ka bir sekil daha rivayet etmisdir.

c) Câbir hadîsi : Bu hadîse göre Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabini arkasina iki saff yapmisdir. Düsman kiblelerindedir. Her iki saff'a bir rek'at kildirmis, yalniz secdeyi evvelâ arkasindaki saff yapmis; onlarin arkasindakiler düsmana karsi durmuslar. Sonra ilk saff düsman akrsisma durarak, Ötekiler de secde etmislerdir.

Ibni Abbâs hadîsi de Câbir hadîsi gibidir. Yalniz onda bir saff m gerilemesi, ötekisinin ilerlemesi yokdur.

Bu hadîs Imam Safiî,Ibni Ebî Leylâ ve Hanefî ler 'den Ebû Yûsuf'un delilidir. Ancak düsmanin kible tarafinda bulunmasi îcâbeder. Imam Sâfiî'ye göm Câbir hadîsinde oldugu gibi saff-larm yer degistirmesi ve îbni Abbâs hadîsinde beyân edildigi ve-cihle yer degistirmemesi caizdir.

d) Yine Câbir hadîsi, Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in her iki taifeye ikiser rek'at namaz kildirdigini bildirmektedir.

EbûDâvûd'un tahrîc ettigi EbûBekre rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in her iki taifeye ikiser rek'at namaz kildirdigi, bu suretle ikinci taife nafile kilan imamin arkasinda farzi edâ etmis oldugu bildirlmektedir. Imam Safiî buna da kaaildir. Mezkûr kavil Hasan-i Basrl 'den de rivayet olunmusdur.

Hâsili korku namazinin nasil kilinacagi hakkinda rivayetler muhte-lifdir. HanefîIer'den «Kudûrî» bunlarin hepsinin caiz oldugunu; ihtilâfin sâdece evleviyete râci' bulundugunu söylemisdir.

Hattâbî diyor ki: «Korku namazi muhtelifidr. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu muhtelif günlerde ve birbirine uymayan sekillerde kilmis; bunlarin her birinde namaz için en ihtiyatli, düsmandan korunmak için en uygun sekli aramisdir. Bu namazlar sûreten muhtelif de olsalar manen müttefikdirler.>

îbni Abdilberr «Et -Temhîd» adli eserinde korku namazinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir çok sekillerde rivayet edildigini söylemis; bunlardan alti tanesini su sekilde siralamisdir:

a) Ibni Ömer hadîsinin delâlet ettigi veçhe imamlardan Evzâî ile Esheb kaail olmuslardir. (Hanefîler'i söylemege Ibni Ebdilberr dahî unutmusdur.)

b) Salih b. Havvât hadîsi ile Imam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmed b. Hanbelye Ebû Sevr amel etmislerdir.

c) îbni Mes'ûd hadîsi ile Ebû Yûsuf 'dan maâdâ bütün Haneiî1er istidlal ederler.

d) Ebû Ayyas hadîsi, Ibni Ebî Leylâ ile Sevrî'nin delilidir.

e) Huzeyfe hadîsi ile Sevrî istidlal etmisdir. Bu hadi içlerinde Huzeyfe, tbni Abbâs, Zeydü'bnü Sabit ve Câbir b. Abdi11âh (RadîyaUahû aiihûin) de bulunmak üzere birçok ashâbdan rivayet olunmusdur.

f) Resûlüllah (Salîaiîahü Aleyhi ve Sellem) Jin her taifeye ikiser rek'at namaz kildirdigini bildiren Ebû Bekre hadîsi ile Hasan-i Basrî istidlal etmis ve onunla fetva vermisdir.

Ebû Dâvûd «Sünen» inde korku namazi için sekiz sekil zikretmis, îbni Hibbân «Sahîh» inde bunlari dokuza çikarmis; Kaadi îyâz «El-Ikmâl» nâm eserinde onüçe; Sevrî onalti veçhe çikarmisdir. Bunlari onyedi veçhe çikaranlar da vardir.

2- Resûlüllah (Salkillahü Aleyhi ve Selîem) 'in kaç defa korku namazi kildigi dahî ihtilaflidir.

Mâ1ikî1er'den Ibnü'l-Kassâr'a göre on, Ibnü'1 Arabî'ye göre yirmidört def'â kilmisdir. Kaadî Iyâz bu yerleri birer birer zikretmisdir.

3- Iki taifeden birinin digerinden adetçe çok olmasi veya biribir-lerine müsâvî bulunmalari, hükme te'sîr etmez. Çünkü aza da, çoka da taife denilebilir. Hattâ bir kisiye taife demek caizdir. Lâkin imam Safiî: «Ben her

taifenin üçden az olmasini hos karsilamam.» demisdir.

4- Bahsedilen bu yerlerde ashâb-i kiram müsâfir idiler. Mukîm bile olsalar korku âninda onlara yine müsâfir hükmü verilir. îmam Safiî ile Imam Ahmed'in ve meshur olan rivayete göre Imam Mâ1ik'in kavilleri budur. Imam Mâlik 'den diger bir rivayete göre: Mukîm olan kimseler korku namazi kilamazlar. Fakat Ibni Mâcisûn'dan maâdâ bütün Mâliki 'yye imamlarina göre korku namazini mukîm olanlar da kilabilirler.

5- Korku namazi, Müzeni ile imam Ebû Yûsuf 'dan maada bütün ulemâya göre simdi dahî mesrû'dur. Müzeni ile Ebû Yûsuf'a göre ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra korku namazi kilmak mesru' degildir.

---

[1] Hanefilerin bu husustaki kaidesi sit'dur : Bîr râvînin re'^i, rivayetine uymazsa, onun ri\;i\eci ile amel vacib—desildir.

[2] MekkeÜ âzâdlilardandir. Namaz hakkinda hadis rivayet ctmi.sdir.

[3] Mekkeli ashabi kirâmdandir, H z. Ömer zamaninda Necrân taraflarinda vali idi.

[4] Sûre-i Nisa' âyet 101.

[5] K Cif elidir. M üs] Imin râvüerindendIr.

[6] Khii Ca'fer Kaasim b. Mâlik EI-Müzenî ; Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir

[7] Küflülerden sayilir. Sahîhevn râvîlerindendir.

[8] Ebü R.ibahlsâ b. Hafs b. Asim b. Ömer b. Hattâb : (—157) Medînelidir. S;ihîhe\n r.I\ ilerindendir

[9] Sûre-i ahzâb âyet 21.

[10] Ibrahim b. Meysera Et-Tâifî : (—132) Mekke'ü âzâdlilardandir.

[11] Künyesi Ebû "Yezîd'dir. Basrahdjr. Müsfimin râvîlerindendir.

[12] Ebû Ömer Yezîd b. Humeyr Er-Rahabî: Samhdir. MüsIImin râvîlerindendir

[13] Samlidir. Müslimin râvîlerindendir.

[14] Ashâb-i kiramdan oldugu söylenir.

[15] Ebû Zekeriyyâ Yahya b. Ebi Ishâk (—136) Âzâdlilardandir. Basralidir. Sahîhcyn râvîlerindendir

[16] Abdülhamîd b. Dînâr' Sâhibüz-Ziyâdî : Basralidir. Bâzilari isminin Abdülhamîd b. Vâsil oldugunu söylerler. Tabiîdendir.

[17] Ebû Muhammed Saîd b. Âmir Ed-Dubaî: (122-208) Basralidir.

[18] Ebû Ishâk Ahmed b. Ishâk El-Hadramî: (—211) Basralidir, Ya'kûb b. ls-hâk'm kardesidir

[19] Sûre-i Bakara âyet 115.

[20] Ebû'l-Hubâb Saîd b. Yesâr: ÂzadUardandir. Sahiheyn râvilerindendir. Vefat târihi U7 dir.

[21] Ebû Muâviye Mufaddâi b. Cedâle b. Ubeyd EI-Himyeri (107-181); Misir ka-disidir.

[22] Ebu's-Sa'sâ' Câbir b. Zeyd El-Ezdî: (—93) Basralidir.

[23] EbiVt-Tufeyl Âmir b. Vâsikte'l-Leysî : (-120) (R. A.) Ashâb-i kiramdand.r. Mekke'lidir. Peygamber (S.A.V.) görenlerin en sonuncusu oldugu söylenir

[24] Basralidir. Sahîhe"n râvîlerindeodir.

[25] Künyesi Ebu Ubeyde'dir Basralidir. Namaz hakkinda hadîs rivayet etmisdir.

[26] ismi Ismail'dir.

[27] Ashâb-i kiramdan dir. Basrahdir. Namaz ve hacc hakkinda rivayetleri vardir.

[28] Künyesi Ebû Osman'dir. Tabiinden olup 136 târihinde vefat etmisdir

[29] Künyesi Ebû Âsim'dir. Kûfelidir. Sabîh-i Müslim'de biri îmâna, biri abdeste biri de namaza âid olmak üzere üç hadîsi vardir

[30] Metlînelidir

[31] Ebü-Heysem Miiallfi tv Esed —2181: Muallim imi>. Sahihc\n râvîlerin-

[32] Misirlidir. Müslimin râvîlerîndendir

[33] Ebû Diiviid Süleyman' b. Ma'bed Es-SIncî El-Mervezi <. -259) Müslim'in râvî-l 162i Küta^m Ehû tsmâildir. Basrahdir. Sahîheyn râvîlerindendir

[34] Müslim'in râvîlerindemlir. Gunder'üen hadîs rivâ>et etm^ditr

[35] Müslüm'in râvîierindendir

[36] Hz. Enes'in ogludur

[37] Sûre-i Bakara âyet 136.

[38] Ât-i Imrân âyet 52

[39] Âl-i tmrân âyet 64.

[40] Tâiflidir. müslimin r;Ivi|erindendir

[41] Ebû Osman Anib b. Evs Es-Siilemî : (-225) Basra'da >a>amtsdir.

[42] H/. Cin mü Habîhe'nin kardesidir. Müslim'in râvîlcrIndeadIr.

[43] Imam Hacerû'l Askâlân"nin «Bülûgül Meram» adli eseri cSelâmet Yollari» adi ile dört eildlik takim halinde Sirketimiz tarafindan nesredilmistir,

[44] Medînetidir. Hz, Ömer ve Âise (Radiyaliahu Anhümâ) dan hadîs rivayet et-misdir.

[45] Nekaaris; el ve ayak mafsallarina ariz olan damla hastaligidir. Mafsal romatizmasi ve zengin romatizmasi da denir

[46] Ashâb-i kirâmdandir. Mekke'lidir. Namaz hakkinda Hz. Hafsa'dan hadis rivayet etinisdir

[47] Bu isimde iki tane râvî vardir. Biri «Ebû ZekerIyya> künyesini tasir ve yalniz Buhârî' nin râvîlerindendtr. Digeri yalniz Müs1im'in râvi-lerindendir ve (229) târihinde vefat etmisdir. Ebû Zekeriyyâ'nin vefat târihi ise (232) dir.

[48] Esved b. Yezîd b. Kays. En-Nehaî { -175): Kûfelidir, sahîheyn râvîlerindendir

[49] Ebû Abdilîâh Muhammed b. Bisr: (-230) Abdülkays kabîlesindendir. Sa-hiheyn râvîlerindendir.

[50] Horasanlidir. Fakat Arap o\^^ söylenir. Künyesi EbÛ Abdirrahmao'dir. Yemen*de vefat etmisdir.

[51] Abdurrahman b. Attâb: Namaz hakkinda Ebü Seleme'den hadîs nvâyet etmisdir. Müslim'in râvîlerindendir.

[52] Temîm b. Seleme: (-100) Kûfelidir. Müslimin râvfcerindendir

[53] Osman b. Âsim: (-128) Kûfelidir. Sahîheyn râvîl erin d endir.

[54] Yahya b. Vessâb El-Esedi : (-103) Kûfeli azadlilardandir. Sahibeyn râvî-lerindendir.

[55] Ebû Hisâm Hassan b. tbrâhim El-Anezî E-Kirmânî : Kirman kadisidir. Sahîheyn râvîlerindendi

[56] Saîd b. Mesrûk (-128) Süfyân-i Sevrî'nin babasidir. Sahtheyn râvîlerindendir.

[57] Müslim b. Subeyh : Kûfeli azadlilardandir. Sahîheyn râvîlerindendir.

[58] Dönmek demekdir. Fukaha istilaahmda ise karisini sarih sözlerle bosayan bîr kimsenin iddet içinde bondigina pisman olarak karisina dönmesidir, Ric'at, nikâh yerini tular.

[59] Saîd b. Yezid (R.A.) : Ashâb-i kirâmdandir. (91) târihinde vefat etmistir

[60] (-80) Ebû Muhammed künyesini tasir. Peygamber (S.A.V.) zamaninda dugu söylenir

[61] Kaasim b. Avf Es-Seybânî El-Bekri: Küfelidir. MüslimIn râvîlerindendir

[62] Ebû Abdillâh Salim b. Abdillah b. Ömer: f -106) Hz. Ömer'in torunudur. Sahîheyn râvKerindendir

[63] Ukbetü'bnü Hureys Et-taglibî: Küfelidir. Ibni Ömer (R.A.),dan hadîs rivayet etmistir. Müslim'in râvîlerindendir

[64] Ebû Muhammed AbdÜl'a'lâ b. AbdilVIâ: Basrahdir. Sahîheyn râvîlerindendir. (J.89) târihinde vefat etmisdir.

[65] Ebûs:~Miiverri' Muhâdir b. Müverri1 El-Hemdânî: f - 206) Küfelidir

[66] Sa'd b. Saîd b. Kays (- 141) Medmdidir. Müslim râvisidir.

[67] Azadlilardandir. (-96).

[68] Bu kelimenin Ebû'I-Hitâb seklinde okunmasi da muhtemeldir. Harekeli- seklini göremedim.

[69] Sûre-i fecr, âyet: 22.

[70] Mütesâbih: ümmet Için bu dünyâda anlasilmasi ümîdi olmayan gizli manâli sözlerdir. Tâhâ, Yâsîn gibi

[71] Ebû'I-Kaasim Abdetü'bnü Ebî Lübâbete'l-Esedî: Küfeli azadlilardandir. Di-mask'da yasamisdir

[72] Mahrametü'bnü Süleyman iEl-Esedî: (-230) Medînelidir. Sahîheyn râvîlerin-dendîr

[73] Abdurabbih b. Saîd Eî-Ensârî: (- 139) Medînelidir. Sahîheyn râvîlerindendir

[74] Hadîs itibâri ile Misirli sayilir. Miislimin râvîlerindendir.

[75] Babasindan hadîs rivayet etmisdir. Mtislimin râvîlerindendir

[76] Al-i Imrân sûresi, âyet: 190.

[77] Vâsil b. Abdirrahmân Er-Rakaasî: (152) Basrahdir. Müslimin râvîlerindendir

[78] Ebû BekIF Imrân b. Müslim El-Kssîr: Basralidiiy sahîheyn râvîlerindendir.

[79] Yûsuf b. Ya'kûb b. Abdillâh: Sahîheyn râvilerindendir. MâcIsûn fârisîde Ya'-kûb demekdir.

[80] Ya'kûb b. Ebî Seleme: MedIne^i azililardandir, tbû Yûsuf künyesini tasir. Müslimin râvîlerindendir,

[81] Kûfelidir. Müslimin râvüeirindendir.

[82] Ebü Bekir SiIetubnü Züfer El-Absî: Kûfelidir. Mus'ab b. Ziibeyr zamaninda vefat etmisdir.

[83] Ebû AbdiKIh Ismâîl b. Hatil El-Hazzâz: (-225) Küfelidir. Sahîheyn rlvî-lerindendir

[84] Sûre-i Zümer : âyet 42.

[85] Sûre-i Falak: âyet 4.

[86] Misirlidir, Müslimin râvisIdir

[87] Ebû lyâz Muâviyetü'bnü Kurrete'bnI lyâz : Basralidir. Sahîhayn râvîlerindendir.

[88] Ebû Isa Üseyd b. Hudayr b. Simâk (R.A.) : Ensâr-i kiramdandir. Akabe ile 20 tarihinde vefat etmistir.

[89] Süre-i Nisa! Âyet; 41.

[90] Kûfelidir. Babasindan hadis rivayet etmistir. Miislimin râvisidin

[91] Sudcy b, Aclan (A.A.): Ashab-i kiramdandir. 86 tarihinde Samda vefat etmistir.

[92] Sûre-i ÂI-i Imran, âyet: 18.

[93] Ebu Stiyfan ogullarinin âzatlisidir. Müslimîn râvîlerindendir.

[94] Ashab-i Ki ramdan dir. Samda yasamistir.

[95] Abdullah b. Isa b. Abdirraliman El-Ensârî: Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendIr.

[96] Üveymir b. Âmir b. Zeyd El-Hazrecî (R.A.) : Medineji, Ensar-i ki ramdandir. 34 tarihinde Dima$kta vcfât etmistir.

[97] Ebû Osman Afgan b. MÛslim Es-Safgör Et-Ensârî. Azatlilardandir. Sahibeye râvileridendir, 220 târihinde Bagdatta vefat etmistir.

[98] Ebû Ism.ülBesir bin Süleyman EI-Eslemî: Küfefidir. Müsîimin râvîleriadeiHIir

[99] Künyesinin Abdurrahmû oldugu söylenir. Kendisine Ebû'r-Ricâl deoilmMI: On tane oglu oldugu içindir. Sahîheyn râvîlerindendir

[100] Ebû Bisr Beyân b. Si$r El-Muallim : KûfelIdir. Sâhîheyn râvîlerindendir

[101] Muavvizzeteyni baslarindaki (Kul) emirlerine isarettir. Kul: söyle demektir.

[102] Ashab-i Kiramdan olup Mekke'lidIr. Mekkenin fethedildigi gü müsiüman olmus; MedIneye hicret etmemistir. Hz. Ömer kendisini Mekke'ye vali tâyin etmisti.

[103] Aihab-i kiracidandir.

[104] Ashabi kiramdan olup Ebu AbdIrrahman künyesini tasir. Hz. Abdurrahman b. Avf-in kiz kardesi ogludur. Hicretin ikinci yilinda dogmus 64 vefat etmistir

[105] Tabiinin btiyüklevindendIr. Küçüklügünde Peygamber (S.A.V.)'t getirildigi için

[106] Bu sözden murâd : Ibni Mes"ûd (R.A.)'in kendisidir, Ümmü Abd onun annestdir. Peygamber (S.A.V.) ile ashâb-i kiram Hz. Ibni Mes'ûd'a Ibni Ümmi Abd derlerdi

[107] Müslim in râvîlerinderrdir.

[108] Abdullah b. Hübeyrete's-Sebâî : Misirlidir. Müslimin râvîlerindendir.

[109] Ncvevîye ytirc bir yerin ismidir. Zebîdînin Kamus serhinde Cebe!i Ayr'dan Mekke'ye dogru.

[110] Ebû Abdirrahmâp Mûsâ b. Uleyy b. Rab-âh : (89 - 163) Misirlidir. Maftrib'de dogmus, Iskenderiye'de vefat etmisdir.

[111] Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Harmelete'I-Kurasî: Medîn&'Ii âzâdlilardandir.

[112] Medinelidir. Sahîheyr râvîlerindendir.

[113] Ashâb-i kirâmdandir. Peygamber (S.A.V.)'in vefatinda 8 yasinda imis.

[114] Ebû Ravh Yezîd b. Rûmâm E!-Kurasî : (?-130) MedIneli âzâdlilardandir

[115] Süre-i Nisa' âyet 101-103